STRUCTURA MAGICULUI Vol.1

O carte despre...

NLP

RICHARD BANDLER
JOHN GRINDER

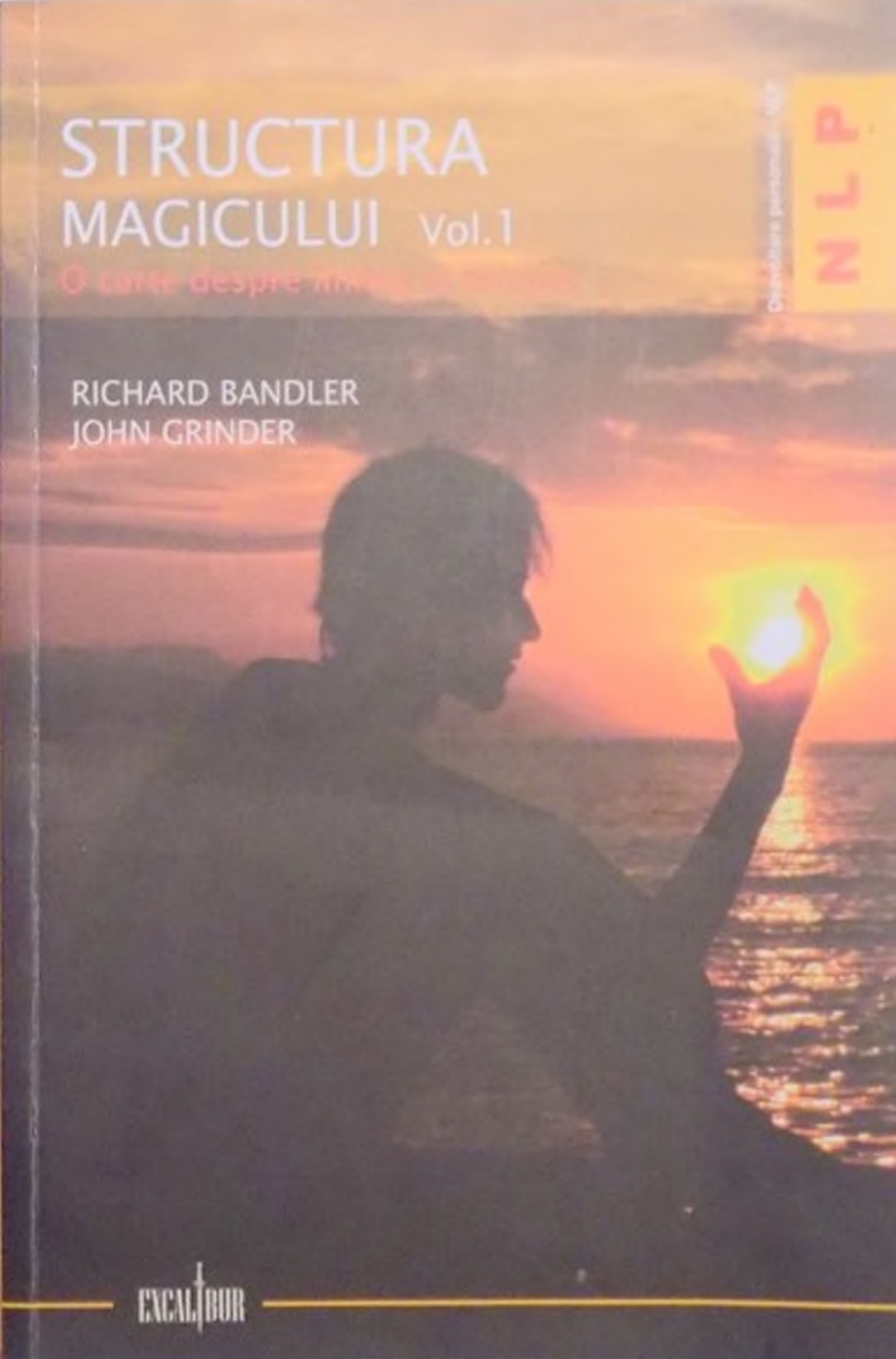

EXCALIBUR

STRUCTURA MAGICULUI

I

O carte despre limbaj şi terapie

de

RICHARD BANDLER

şi

JOHN GRINDER

EXCALIBUR

2008

The Structure of Magic I/Richard Bandler, John Grinder

© 2008 Editura EXCALIBUR

Colectiv redacție
Traducere: Nicoleta Radu
Redactor: Dana Marcu
Corector-șef: Iulia Zeca
Grafică: Mălin Oloier
Tehnoredactare: Ciprian Dudaș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BANDLER, RICHARD
Structura magicului / Richard Bandler, John Grinder ; trad.: Nicoleta Radu. - București : Excalibur, 2008
2 vol.
ISBN 978-973-88563-3-2
Vol. 1. - ISBN 978-973-88563-4-9

I. Grinder, John
II. Radu, Nicoleta (trad.)

159.962

Structura magicului
ISBN 978-973-88563-3-2
Vol. 1. - ISBN 978-973-88563-4-9

© 2008 - Editura EXCALIBUR
Adresa: CP 82-144 București
Internet: www.edituraexcalibur.com
E-mail: office@edituraexcalibur.com

DEDICAȚIE

Dedicăm această carte Virginiei Satir,
ca o apreciere a faptului că ne-a dăruit
intuițiile sale despre oameni.
Aceste intuiții reprezintă baza a ceea ce urmează
în cartea de față.
Îți mulțumim, Virginia.

Te iubim.

CUPRINS

Cuvânt-Înainte 21
Introducere 23
Prefață 27
Avertisment pentru cititor 31

Capitolul 1 – STRUCTURA ALEGERII 35
Experiența și percepția ca proces activ 38
Modelele și terapia 43
Și ce-i cu asta? 48

Capitolul 2 – STRUCTURA LIMBAJULUI 51
Meta-modelul pentru limbaj 54
Universalii ale procesului lingvistic uman 55
Modelul transformațional 57
Ce sunt transformările 59
Privire de ansamblu 65
Rezumat 67

Capitolul 3 – STRUCTURA MAGICULUI 69
Meta-modelul 70
Structura de profunzime și dincolo de ea 74
Privire de ansamblu 83

Capitolul 4 – INCANTAȚII PENTRU DEZVOLTARE ȘI POTENȚIAL 87
Eliminarea 89
Deformarea – Nominalizările 103
Generalizarea 108
Presupozițiile 120
Formularea corespunzătoare din punct de vedere semantic 123
Formulat corespunzător în terapie 135

Capitolul 5 – ÎN VORTEX 139
Transcrierea 1 140
Transcrierea 2 158

Capitolul 6 – CUM SĂ DEVII UCENICUL UNUI VRĂJITOR 177
Al doilea ingredient: structurile de referință 179
Punere în scenă: Rederularea instantanee a experienței 186
Fantezia ghidată – o călătorie în necunoscut 188
Legăturile terapeutice duble 191
Alte hărți pentru același teritoriu 194
Congruența 195
Terapia de familie 197

Concluzie – STRUCTURA INCANTAȚIEI FINALE A CĂRȚII 203

CUPRINS PENTRU *STRUCTURA MAGICULUI II* 193

Anexa A:
SCURTĂ PREZENTARE A GRAMATICII TRANSFORMAȚIONALE 205

Anexa B:
MIJLOACE SINTACTICE PENTRU
IDENTIFICAREA PRESUPOZIȚIILOR
LIMBAJULUI NATURAL ÎN LIMBA ENGLEZĂ 235

Glosar 239

Bibliografie 243

MULŢUMIRI

Dorim să mulțumim tuturor celor care ne-au ajutat să finalizăm această carte: lui Jim Anderson şi lui lui Kristofer Bakke, fără de care această lucrare ar fi durat de două ori mai mult, şi angajaților de la Folgers Coffee, pentru că fără produsul lor excelent nu am fi reuşit să rezistăm în toate acele nopți lungi.

Prefaţa Editorului

Unul dintre fenomenele cele mai greu de produs în manifestare este schimbarea. Mă refer în primul rând la schimbarea personală, transformaţională, acea schimbare cunoscută sub numele de dezvoltare personală care să ne împlinească pe toate planurile şi să ne facă să fim plini de energie, bună dispoziţie sănătate şi optimism pentru toate obiectivele pe care ni le propunem.
NLP-ul este poate cea mai importantă modalitate de a produce această schimbare, pentru că el oferă unelte prin care poate fi schimbat chiar softul după care funcţionează mintea şi ne dă posibilitatea să atingem ceva ce fiecare dintre noi visează, să fim regele propriei noastre minţi.

Cred că fiecare dintre noi a utilizat expresii de genul „totul este minte" sau „gândire pozitivă", ceea ce arată că teoretic suntem cu toţi de acord că un bun control al minţii este cheia către succes şi excelenţă în orice domeniu, NLP-ul însă este capabil să explice tot ce înseamnă şi cel mai important CUM să faci asta.

Cartea de faţă reprezintă primele rezultate structurate ale NLP-ului şi poate din această cauză, este extrem de utilă pentru a vedea cu adevărat ce înseamnă modelare, ce înseamnă excelenţă, care sunt elementele asupra cărora este necesar să ne focalizăm dacă vrem să producem SCHIMBAREA.
Tocmai pentru că este o carte importantă, care merită a fi citită de orice practicant NLP. Am rugat pe cei mai importanţi traineri din domeniu, de la noi din ţară, să îşi expună la începutul cărţii, părerile lor despre această lucrare, despre NLP.

Vă dorim lectură plăcută!
Editura EXCALIBUR

Omul şi interacţiunea dintre oameni a fascinat dintotdeauna. Încă din adâncurile istoriei omul a dorit, şi încă îşi doreşte, să stăpânească forţele naturii: puterea minţii, a realităţii interioare asupra realităţii exterioare, puterea asupra propriei fiinţe. Şi pentru cei din copilăria umanităţii, la fel ca şi pentru cei de astăzi, ceea ce nu îşi găseşte o explicaţie, e magic. Iar magia numită om continuă şi în zilele noastre.

Demersul lui Richard Bandler şi a lui John Grinder a fost să ridice un colţ al vălului care acoperă secretele minţii şi a modului în care ea interacţionează cu universul. Au făcut-o într-un mod special care a presupus ieşirea din tiparele vremii. NLP aduce un suflu nou în felul în care privim omul, comunicarea, schimbarea.

De la aceste origini NLP a parcurs un drum lung până la momentul în care această lucrare vede lumina tiparului la noi în ţară. Scrisă cu scopul decodificării tiparelor de excelenţă a trei terapeuţi celebri, NLP nu este psihoterapie ci un model cu aplicaţii în psihoterapie. NLP este un câmp de studiu al experienţei subiective. O abordare care aplicată într-un mod specific are ca rezultat un set de tehnici care funcţionează cu mare eficienţă.

Unul din principalele produse al acestui studiu al excelenţei au fost modelele de influenţare. Problema influenţei merge însă mână în mână cu cea a eticii şi trebuie discutată clar şi bine organizat. Există modalităţi etice de a influenţa oamenii, mai ales când comunici cu ei. Însă pe de o parte avem etica, iar pe cealaltă deficienţa şi adesea întrebările etice sunt ridicate de persoane ineficiente, care se ascund doar în spatele ineficienţei lor.

Readucerea la matca psihoterapiei a tehnicilor descrise în această carte sub forma unui demers structurat a fost realizată după 1984. Azi avem ocazia să asistăm la consolidarea utilizării NLP în practica psihoterapeutică sub forma Psihoterapiei Neuro-Lingvistice – NLP. În afara avantajului incontestabil adus în intervenţiile pentru ameliorarea sau vindecarea tulburărilor se conturează tot mai mult şi profesionalizarea procesului de formare în NLP sau NLP.

Aplicaţiile legate de dezvoltarea personală şi cele organizaţionale de departe sunt cele mai cunoscute. Nevoia de succes reprezintă celălalt pol al interesului pentru magic. Creativitatea, obiectivele şi avantajul competitiv atât

de necesare în domeniul organizațional au găsit în NLP modalități de operaționalizare pragmatice.

De la acest început al NLP e destul de greu să intuiești dezvoltarea ulterioară. Însă este fundamentul de la care s-a pornit. Este o carte care trebuie citită de fiecare practicant NLP și de cei care își doresc să înțeleagă originile NLP chiar dacă alte lecturi NLP pot fi mai utile și plăcute unui neinițiat sau celui orientat după rezultate imediate.

Catalin Zaharia
Mind Master

Harry Potter şi Don Juan vă conduc spre Cercurile Puterii

Nicio tehnologie suficient de avansată nu poate fi diferenţiată de magie.

Arthur C. Clarke

Dintotdeauna, oamenii s-au confruntat cu lucruri care se întâmplă, dar pe care nu le înţeleg, nu ştiu cum să le explice şi să le controleze. Indiferent dacă este vorba de idei (ca în creativitate), emoţii (ca în atacul de panică sau fobii), ori comportamente (ca în transă sau leadership), acestea apar „de nicăieri" şi ne modifică profund relaţia cu realitatea.

Vă propun un experiment. Ridicaţi piciorul drept şi întindeţi-l în faţă. Începeţi să rotiţi laba piciorului în sensul acelor de ceasornic şi, continuând să faceţi această mişcare, scrieţi în aer numărul 6 cu mâna dreaptă. Ce face piciorul? Oricât aţi încerca să vă împotriviţi, să vă impuneţi voinţa, mâna şi piciorul dumneavoastră vor face ceea ce ştiu mai bine să facă.

În faţa unui asemenea lucru simplu, dar năucitor, există două alternative: fie căutaţi o explicaţie ştiinţifică, bazată pe modul în care este structurat cortexul motor, fie căutaţi una magică, bazată pe ideea de simpatie între mână şi picior.

Niciuna dintre explicaţii nu este mai „bună" sau „adevărată" decât cealaltă şi, foarte important, niciuna nu vă permite să schimbaţi în vreun fel realitatea modului în care se mişcă simultan mâna şi piciorul. În schimb, ambele vă reduc tensiunea emoţională creată de observarea acestei realităţi.

Or, tocmai acest lucru îl face Structura magicului, cartea pe care o aveţi în mână. Readuce ştiinţa şi magicul la aceeaşi masă şi, folosind observaţia, vă învaţă cum să descoperiţi reţeaua de relaţii ce stă la baza experienţelor noastre subiective. Acolo unde ştiinţa vremii (cartea are deja 33 de ani!) tăcea, dar şamanii moderni precum Virginia Satir sau Fritz Perls produceau transformări profunde, aparent ca prin farmec, Richard şi John au avut curajul de a se întoarce la observaţie, imitaţie, analogie, experimentare eliberată de orice constrângeri doctrinare. În felul acesta aplicau cea de-a doua lege a dezvoltării hiperinteligenţei formulată de Arthur C.Clarke: Singura modalitate de descoperire a limitelor posibilului este să te aventurezi puţin dincolo de ele, pe tărâmul imposibilului.

Cu toate că toată lumea era fascinată de rapiditatea cu care întrebările puse de Perls persoanelor de pe scaunul fierbinte produceau modificări ale modului în care acestea înțelegeau lumea și propriile comportamente, nimeni nu reușea să repete acest lucru. Și iată că un tânăr student pletos, angajat de editura Science and Behavior Books să transcrie înregistrările audio și video ale ședințelor de terapie ținute de Perls, își schimbă accentul de New Jersey pentru cel germanic al lui Perls, preia atitudinea corporală, privirea și gesturile acestuia și, ca prin magie, repetă cu noi și noi persoane ceea ce părea imposibil de repetat. Întrebările lui Richard erau la fel de incisive, la fel de relevante, iar efectul coroziv asupra falselor credințe și iluziilor la fel de marcat.

Științific, transformarea era inexplicabilă - dar putea fi observată de oricine. Asemeni lui Harry Potter, Richard găsise Piatra Filosofală a psihoterapiei, cea care transformă în Aurul dezvoltării personale orice Plumb din evenimentele de zi cu zi. Asemeni lui Harry Potter, Richard purta deja pecetea geniului, a talentului înnăscut, a celui capabil să treacă dincolo de limitele imposibilului și să se confrunte cu ceea ce îi sperie sau respinge pe toți ceilalți. Asemeni lui Potter, Richard era (și este încă) fie adorat, fie urât de cei care vin în contact cu el, fiindu-ți imposibil să-l ignori sau să rămâi indiferent când auzi de el.

Lucrurile ar fi putut rămâne la nivelul unei simple curiozități dacă transformarea nu s-ar fi petrecut la University of California, Santa Cruz, unde John Grinder era asistent la catedra de lingvisitcă. Prieten cu Carlos Castaneda, specialist în gramatici transformaționale și profund impregnat atât cu gândire sistemică, cât și magică, John a jucat pentru Richard rolul lui Don Juan Matus: ghidul său în relația cu Puterea. Acolo unde Richard avea intuiții, John venea cu explicații, iar acolo unde John avea revelații, Richard venea cu informații concrete. În felul acesta, cei doi s-au completat și și-au croit acces spre ceea ce au denumit structura magiei - matricea neurolingvistică ce susține relația noastră cu realitatea. Împreună, în cadrul cursului de Introducere în lingvistică pe care îl susținea John, i-au transformat pe studenți în subiecți pe care experimentau tehnici de alterare profundă prin cuvinte a experiențelor subiective. Și dacă Freud definea magia drept înlocuirea legilor naturii cu legi psihologice, Richard și John au demonstrat că în spatele ambelor categorii de legi există o realitate unică - cea neurolingvistică. Mai mult, au dezvoltat o tehnologie ce permite schimbarea realității prin schimbarea modului în care aceasta este reprezentată intern.

Primul volum al cărții reprezintă lucrarea de masterat pe care Richard a scris-o sub îndrumarea lui John. Puțini știu că partea lingvistică a fost redactată de Richard, iar cea psihologică de către John, tocmai pentru a fi siguri că fiecare dintre ei a aprofundat informațiile din domeniul de competență al celuilalt. Și întrucât știința impune ca lucrurile ce sunt descrise sau explicate să fie repetabile, cei doi au reluat împreună în cazul Virginiei Satir ceea ce Richard făcuse anterior de unul singur. Au intrat în Camera Secretelor în care Virginia opera schimbări magice în relațiile din cadrul familiilor conflictuale, au identificat Incantațiile și

Semnele Rituale pe care aceasta le folosea inconştient, şi au descoperit că se bazează pe o structură neuro-lingvistică similară cu cea găsită în cazul lui Perls. Pentru Richard şi John, acest lucru a fost excelent, întrucât le-a oferit confirmarea descoperirii lor şi le-a îmbogăţit repertoriul de tehnici de facilitare a schimbării interioare. Pentru Virginia, procesul de modelare pe care îl puseseră la punct cei doi Ucenici Vrăjitori a însemnat modalitatea mult-dorită de a reuşi să-şi transfere competenţele către cei care voiau să înveţe tehnica sa de terapie familială.

Nu mult după aceea, însă, Virginia Satir a încetat să mai lucreze cu familiile, deoarece devenise conştientă de Puterea pe care o folosea şi nu a reuşit să-şi gestioneze adecvat relaţia cu aceasta. Profund marcată de convingerea lui Carl Rogers că rolul terapeutului este de a facilita accesul clienţilor la potenţialul existent în ei, în afara oricărei sugestii sau manipulări. Virginia a fost şocată atunci când a descoperit din Structura magiei cât de sugestive şi manipulative erau tehnicile sale. Cu această dilemă se confruntă, mai devreme sau mai târziu, toţi cei care îşi doresc mai multă Putere de Influenţă. Programarea neuro-lingvistică (NLP) este tehnologia de obţinere a excelenţei în plan personal, relaţional şi profesional, bazată pe facilitarea unor schimbări ce sunt atât de rapide şi profunde, încât par să se producă „prin minune". Tehnicile sale sunt ineficiente dacă sunt aplicate de persoane cu insuficientă Putere de Influenţă. Iar exerciţiile din carte sunt menite să vă dezvolte această Putere.

La Hogwarts, Harry Potter îl avea ca mentor pe profesorul Dumbledore. Richard şi John l-au avut pe Gregory Bateson, englezul flegmatic ce a transformat antropologia dintr-o simplă descriere şi comparare a societăţilor şi culturilor într-un cadru de referinţă pentru toate ştiinţele umaniste. O bună parte din ideile cuprinse în această carte îşi au originea în discuţiile purtate pe veranda casei lui Bateson, a cărui cultură şi viziune au completat entuziasmul, spiritul de observaţie şi deschiderea spre nou a celor doi. Iar moralitatea şi spiritul ecologic ale lui Bateson i-au ferit (măcar o vreme) pe cei doi co-creatori ai NLP de ispita abuzului de Putere. Cuvântul său introductiv relevă foarte bine atitudinea profesorului ce este mândru de realizările protejaţilor săi, dar şi regretă faptul că au reuşit acolo unde el a dat greş. Cei care îi cunosc cu adevărat pe Richard şi John ştiu că amândoi au preluat această atitudine şi sunt foarte fericiţi ori de câte ori vreunul dintre Ucenicii Vrăjitori cărora le-au transferat fascinaţia pentru NLP reuşeşte să treacă dincolo de limitele imposibilului, pentru a reveni de acolo cu o nouă tehnologie ce pare magică celor ce şi-ar dori să o aplice, dar (încă) nu pot.

Fie ca Puterea şi Înţelepciunea ce sunt cuprinse în această carte să ajungă până la dumneavoastră şi să ne întâlnim, cât mai mulţi, în Cercurile Puterii spre care ne-au deschis drumul Richard şi John!

Daniel Bichiş
coach & trainer NLP

M-am gândit îndelung ce aş putea scrie despre această carte care se recomandă de la sine prin autorii săi, dar şi prin titlul foarte inspirat.

Conţinutul său te captivează, te pune pe gânduri iar apoi te provoacă să-l foloseşti. Cartea poate fi considerată un manual şi poate fi folosită ca atare. Un manual al comunicării corecte şi precise, o comunicare în care se ţine cont cu adevărat de interlocutor.

Nimic nu pare mai uşor de folosit în timp ce parcurgi aceste pagini dar la final realizezi că „structura magicului" trebuie pusă la îndemână pe birou pentru a te putea întoarce uşor la „lecţia" pe care doreşti să o foloseşti.

Conţinutul cărţii este util nu doar psihoterapeuţilor ci şi trainerilor, profesorilor şi tuturor celor care doresc să comunice eficient.

Vă doresc lectură... sau mai bine zis, lecţii utile!

Cristina MANOLE,
EXCEED CONSULTING

CUVÂNT-ÎNAINTE

Wow! Ce ar putea spune cineva despre faptul că munca îi este analizată de două minți extrem de perspicace? Cartea de față este rezultatul eforturilor a doi tineri cercetători, însetați de cunoaștere, care sunt interesați să descopere cum se petrece schimbarea și să documenteze acest proces. Se pare că ei au reușit să realizeze o descriere a elementelor previzibile care produc schimbarea în relația dintre doi oameni. Știind care sunt aceste elemente este posibil să le folosim în mod conștient și, astfel, să avem metode utile pentru a induce schimbarea.

Le spun adesea oamenilor că am tot dreptul să fiu o persoană care învață în ritm lent, dar este educabilă. Pentru mine, ca terapeut, aceasta înseamnă că am un singur scop – să-i ajut pe cei care vin la mine cu o suferință să facă schimbări în viața lor. Modul în care îmi folosesc corpul, vocea, ochii, mâinile, la acestea adăugându-se cuvintele și felul în care folosesc eu cuvintele, constituie unicul meu instrument. Cum scopul meu este să fac posibilă schimbarea pentru toți, fiecare individ îmi oferă o nouă provocare.

Privind înapoi, îmi dau seama că, deși eram conștientă de producerea schimbării, nu conștientizam elementele specifice care intrau în relația ce o făcea posibilă. Ani de-a rândul, m-am tot întrebat cum ar fi să mă aflu la celălalt capăt al meu, să mă văd pe mine însămi la muncă, să văd procesul schimbării din cealaltă perspectivă. Autorii au petrecut ore întregi vizionând casete și ascultând benzi și au descoperit tipare care ieșeau la suprafață și pe care le-au putut documenta. Fac un lucru, îl simt, instinctul meu răspunde – aceasta este o experiență subiectivă. Când fac același lucru cu altcineva, ochii, urechile, corpul respectivei persoane reacționează. Ceea ce au făcut Richard Bandler și John Grinder a fost să urmărească o perioadă, procesul schimbării, apoi să stabilească tiparele procesului. Ceea ce au descoperit are legătură, într-o manieră specifică și sofisticată, cu matematica, fizica, neurologia și lingvistica.

Mi-ar fi greu să scriu acest cuvânt-înainte fără să mă simt puternic emoționată, uluită și entuziasmată. Sunt de multă vreme medic de familie, clinician și teoretician. Aceasta înseamnă că am văzut producându-se schimbări în multe familii și am fost implicată în instruirea multor medici de familie. Am o teorie despre cum determin eu apariția schimbării. Cunoștințele referitoare la acest proces sunt acum îmbogățite considerabil de către Richard Bandler și John Grinder, care pot vorbi într-o manieră ce poate fi concretizată și măsurată despre ingredientele acelui ceva, special, care reușește a-l face posibil pe cum anume.

Virginia M. Satir

INTRODUCERE

Este o plăcere neobişnuită să scriu o introducere la această carte, pentru că Richard Bandler şi John Grinder au făcut ceva similar cu ceea ce eu şi colegii mei am încercat în urmă cu cincisprezece ani.

Sarcina noastră era uşor de definit: crearea fundamentului teoretic adecvat pentru a descrie interacţiunile umane.

Dificultatea consta în cuvântul „adecvat" şi în faptul că, ceea ce trebuia să fie descris includea nu doar secvenţele desfăşurării unei comunicări reuşite, ci şi tiparele percepţiei eronate şi dezvoltarea patogenetică a acesteia.

Ştiinţele comportamentale, şi în special psihiatria, au evitat întotdeauna teoria şi este uşor să întocmim o listă a diverselor manevre prin care teoria putea fi evitată: istoricii (şi unii antropologi) şi-au ales sarcina imposibilă de a extrage nu teorie, ci mai multe date din ceea ce era cunoscut – o sarcină potrivită pentru detectivi şi tribunale. Sociologii au redus variaţiile complexe ale faptelor cunoscute la o simplitate extremă, astfel încât fragmentele decupate puteau fi contabilizate. Economiştii credeau în preferinţa tranzitivă. Psihologii acceptau tot soiul de entităţi explicative interne (ego, anxietate, agresiune, instinct, conflict etc.) într-o manieră ce amintea de psiho-teologia medievală. Psihiatrii au preluat toate aceste metode explicative; ei căutau să explice comportamentele curente pe baza povestirilor din copilărie, extrăgând date noi din ceea ce era cunoscut. Au încercat să creeze eşantioane statistice ale morbidităţii. Au îndrugat verzi şi uscate despre entităţi interne şi mitice, euri şi arhetipuri. Şi, mai ales, au împrumutat concepte din fizică şi mecanică – energie, tensiune şi altele asemenea – pentru a crea scientismul.

Exista însă o bază de pornire: „tipurile logice" ale lui Russell şi Whitehead, „Teoria jocurilor" a lui Von Neumann, noţiunile formei comparabile (pe care

biologii o numesc „omologie"), conceptele de „niveluri" în lingvistică, analiza silogismelor „schizofrenice" a lui Von Domarus, noțiunea de discontinuitate din genetică și noțiunea înrudită a informației binare. Tiparul și redundanța începeau să fie definite. Și, mai ales, exista ideea homeostazei și a autocorectării din cibernetică.

Din aceste piese disparate s-a dezvoltat o clasificare ierarhică de ordine ale mesajului și (drept consecință) de ordine ale învățării, începuturile unei teorii a „schizofreniei" și, odată cu ea, o încercare, foarte prematură, de a clasifica modul în care oamenii și animalele își codifică mesajele (digitale, analogice, iconice, kinestezice, verbale etc.).

Poate că cel mai mare handicap al nostru la vremea respectivă a fost dificultatea cu care păreau să se confrunte specialiștii când încercau să înțeleagă ce facem noi. Unii chiar au încercat să numere „legăturile duble" în conversațiile înregistrate. Undeva, prin dosarele mele, există o scrisoare de la o agenție de finanțare care îmi spunea că munca mea ar trebui să fie mai clinică, mai experimentală și, mai ales, mai cantitativă.

Grinder și Bandler au abordat problema cu care ne confruntam noi atunci, iar rezultatul este seria de față. Ei au instrumente pe care noi nu le-am avut – sau nu am știut cum să le folosim. Ei au reușit să facă din lingvistică o bază pentru teorie și totodată un instrument pentru terapie. Acest lucru le oferă un dublu control asupra fenomenelor psihiatrice, iar ei au făcut ceva ce noi, potrivit percepției mele de astăzi, am ratat din nesăbuință.

Știam deja, că majoritatea premiselor psihologiei individuale erau inutile și știam că trebuia să clasificăm modurile de comunicare. Dar, niciodată nu ne-am gândit să ne punem întrebări referitoare la efectele acestor moduri asupra relațiilor interpersonale. În acest prim volum, Grinder și Bandler au reușit să expliciteze sintaxa prin care oamenii evită schimbarea și, ca o consecință, maniera în care ei pot fi ajutați să se schimbe. Aici, ei se concentrează asupra comunicării verbale. În volumul al doilea, ei dezvoltă un model general de comunicare și schimbare care implică celelalte moduri de comunicare pe care le folosesc oamenii pentru a-și reprezenta și comunica experiența. Ce se întâmplă când mesajele în modul digital sunt îndreptate către o persoană care gândește analog? Sau când prezentările vizuale sunt oferite unui client auditiv?

Noi nu am realizat că diversele modalități de codare – vizuală, auditivă etc. – sunt așa de departe una de cealaltă, așa diferite chiar și în reprezentarea neurofiziologică, așa încât niciun material dintr-un mod nu poate fi vreodată de același nivel logic, ca orice material din oricare alt mod.

Această descoperire apare ca fiind evidentă, atunci când argumentarea începe cu lingvistica, așa cum se întâmplă în volumul întâi al prezentei serii, în loc să înceapă cu contrastul cultural și cu psihoza, așa cum am procedat noi.

Oricum, multe dintre lucrurile pe care ne era greu să le spunem în 1955 sunt incomparabil mai uşor de spus în 1975.

Fie ca lumea să le audă!

Gregory Bateson
Colegiul Kresge
Universitatea California, Santa Cruz

PREFAŢĂ

De-a lungul veacurilor, oamenii au imortalizat în cântece şi povestiri forţa şi miracolul practicanţilor magiei. Omul de rând a privit întotdeauna cu respect, teamă şi curiozitate prezenţa vracilor, vrăjitoarelor, magicienilor, şamanilor şi a faimoşilor guru. Aceşti oameni înzestraţi cu multă putere, învăluiţi într-o mantie a tainei, prezentau o contradicţie izbitoare faţă de modurile obişnuite de a aborda lumea. Farmecele şi incantaţiile pe care le ţeseau erau incredibil de temute, totuşi, oamenii apelau constant la ajutorul lor. Cu fiecare miracol pe care îl făceau în public, aceşti oameni puternici zguduiau conceptele despre realitate ale vremii şi, în acelaşi timp, se prezentau pe ei înşişi ca având ceva care nu putea fi dobândit prin învăţare. În epoca modernă, mantia vrăjitorului este frecvent aşezată pe umerii acelor practicieni dinamici din domeniul psihoterapiei a căror pricepere o întrece cu mult pe cea a celorlalţi terapeuţi şi a căror muncă este aşa de uluitoare atunci când o urmărim încât ne provoacă emoţii puternice, neîncredere şi totală confuzie. Aşa cum s-a întâmplat cu toţi vrăjitorii, indiferent de epocă, ale căror cunoştinţe au fost păstrate ca o comoară şi transmise de la un înţelept la altul – pierzându-se ori adăugându-se elemente, dar menţinându-se structura de bază – tot astfel, magia acestor vrăjitori terapeutici are o structură.

Prinţul şi magicianul

A fost odată ca niciodată un tânăr prinţ care credea în toate lucrurile, în afară de trei. Nu credea în prinţese, nu credea în insule, nu credea în Dumnezeu. Împăratul, tatăl lui îi spusese că asemenea lucruri nu există. Cum pe domeniile împăratului nu erau prinţese ori insule şi nici urmă de Dumnezeu, prinţul a crezut în ce i-a spus tatăl său.

Dar într-o zi, prințul fugi din palat și ajunse în împărăția vecină. Acolo, spre mirarea lui, de pe toate țărmurile văzu insule, iar pe aceste insule se mișcau creaturi stranii și tulburătoare cărora nu îndrăznea să le dea un nume. În timp ce căuta o barcă pe mal, s-a apropiat de el un bărbat în haine de seară.

„Acelea sunt insule adevărate?" îl întrebă tânărul prinț.

„Bineînțeles că sunt insule adevărate", îi răspunse bărbatul în haine de seară.

„Dar creaturile acelea stranii și tulburătoare?"

„Sunt, toate, prințese adevărate."

„Înseamnă că și Dumnezeu trebuie să existe!" exclamă prințul.

„Eu sunt Dumnezeu", îi răspunse bărbatul în haine de seară,
cu o plecăciune.

Tânărul prinț se întoarse acasă cât putu de repede.

„Așadar, ai venit înapoi?" îi spuse tatăl său, împăratul.

„Am văzut insule, am văzut prințese, l-am văzut pe Dumnezeu", îi reproșă prințul.

Împăratul rămase impasibil.

„Nu există nici insule adevărate, nici prințese adevărate, niciun Dumnezeu adevărat."

„Dar eu i-am văzut!"

„Spune-mi cum era îmbrăcat Dumnezeu."

„Dumnezeu era în haine de seară."

„Avea mânecile de la haină suflecate?"

Prințul își aminti că așa erau. Împăratul începu să zâmbească.

„E un costum de magician. Ai fost păcălit."

Auzind acestea, prințul se duse iarăși în împărăția vecină, pe același mal, și din nou, îi ieși în cale bărbatul îmbrăcat în haine de seară.

Tatăl meu, împăratul mi-a spus cine ești tu, îi zise prințul, cuprins de indignare. M-ai păcălit data trecută, dar acum gata, nu-ți mai merge. Acum știu că acelea nu sunt insule adevărate și prințese adevărate, fiindcă tu ești un magician. Bărbatul de pe țărm zâmbi.

„Nu eu te-am păcălit, fiule. În regatul tatălui tău există multe insule și multe prințese. Dar te afli sub vraja tatălui tău, așa că nu le poți vedea."

Prințul se întoarse acasă, îngândurat. Când îl văzu pe tatăl lui, îl privi drept în ochi.

„Tată, e adevărat că nu ești un împărat adevărat, ci doar un magician?"

Împăratul zâmbi și-și suflecă mânecile.

„Da, fiule, sunt doar un magician."

„Înseamnă că omul de pe țărmul celălalt era Dumnezeu."

„Omul de pe țărmul celălalt era un alt magician."

„Trebuie să cunosc adevărul aflat dincolo de magie."

„Nu există niciun adevăr dincolo de magie", îi spuse împăratul.

Prințul se întristă cumplit. Îi zise:

„Am să mă omor."

Printr-o magie, împăratul chemă moartea, care își făcu apariția. Moartea stătea în ușă și îi făcea semn prințului să vină cu ea. Prințul începu să tremure. Își aminti de insulele frumoase, dar neadevărate, și de prințesele neadevărate, dar frumoase.

„Prea bine, zise el. O să pot îndura totul."

„Vezi, fiule, îi spus împăratul, acum începi și tu să fii magician."

Pasaj reprodus din *Magicianul* de John Fowles,
Dell Publishing Co., Inc.; p. 499-500.

AVERTISMENT PENTRU CITITORI

Obiectivul central al psihologiei, fie ea experimentală sau aplicată, este înţelegerea comportamentului uman. Comportamentul uman este extrem de complex. Când spunem însă, că este complex nu înseamnă că negăm că are o structură. În general, psihologia modernă a încercat să înţeleagă comportamentul uman împărţindu-l în zone de studiu relativ separate – de exemplu, zona percepţiei, a învăţării, a comportamentului legat de limbaj, a deprinderilor motorii. Pe măsură ce înţelegem mai multe despre aceste zone, continuăm să dezvăluim şi să descriem structura comportamentului uman – pentru a descoperi că există reguli care guvernează comportamentul uman.

Când spunem despre comportamentul uman că este guvernat de anumite reguli nu înseamnă că îl putem înţelege în termeni simpli de stimul-reacţie. În studiul limbajelor umane de exemplu, genul de reguli necesare pentru a descrie acest comportament depăşeşte posibilităţile teoriilor S-R (Chomsky, 1957). Pentru o înţelegere adecvată a cărţii de faţă este util să faceţi o distincţie între comportamentul guvernat de reguli şi comportamentul determinat.

Continuând cu exemplul limbajelor umane, numărul propoziţiilor posibile în fiecare limbă (e.g. engleză, spaniolă etc.) este infinit. Cu alte cuvinte, numărul descrierilor verbale ale experienţelor umane este nelimitat. În acelaşi timp, numărul formelor (sintaxă) în care acest set infinit de semnificaţii este reprezentat este extrem de restrâns – are structură – şi, prin urmare, poate fi descris printr-un set de reguli. Această succesiune de cuvinte este o propoziţie în engleză. Are o structură, fapt ce poate fi demonstrat dacă luăm în considerare rezultatul inversării ordinii cuvintelor:

Engleză în propoziţie o este cuvinte de succesiune această.

În mod similar, în cazul altor tipuri de comportament uman complex, există

un număr infinit de acte distincte. Forma acestor acte va avea structură – şi, prin urmare, va putea fi descrisă printr-un set de reguli. A spune despre comportamentul uman că poate fi descris printr-un set de reguli, nu înseamnă a garanta că avem un comportament determinat sau predictibil.

Cel mai sofisticat studiu al comportamentului uman guvernat de reguli este studiul sistemelor de limbaj ale oamenilor. În mod specific, un grup de lingvişti cunoscuţi ca gramaticieni transformaţionali au dezvoltat un set de reguli, care descriu formele folosite de noi pentru a ne reprezenta şi comunica experienţa prin limbaj. Deşi, gramatica transformaţională este o disciplină tânără (iniţiată în 1955), ea a avut deja, un efect profund asupra psihologiei experimentale, în special asupra teoriei moderne a învăţării. Rămâne să aibă impact şi asupra psihologiei aplicate. Cartea de faţă îşi propune să pună la dispoziţia celor care lucrează cu complexul comportament uman descoperirile inovatoare ale gramaticii transformaţionale.

Pe lângă cele menţionate mai sus, există alte trei elemente importante de care dorim să ţineţi cont înainte de a parcurge această carte:

1. Conţinutul cărţii;
2. Cum să folosiţi cartea;
3. Ce puteţi câştiga citind această carte.

1. Conţinutul cărţii

Această carte este concepută cu scopul de a vă oferi un set explicit de instrumente care vă vor ajuta să deveniţi un terapeut mai bun. Capitolul 1 vă arată că noi nu operăm direct asupra lumii în care trăim, ci creăm modele sau hărţi ale lumii şi folosim aceste hărţi pentru a ne ghida comportamentul. În plus, acest capitol menţionează că terapia eficientă implică anumite schimbări în modul în care un client îşi reprezintă experienţa.

Capitolul 2 vă arată structura unui mod specific în care oamenii îşi reprezintă experienţele – sistemele limbajului uman. Capitolul 3 prezintă o modalitate de a folosi structura sistemelor de limbaj ca pe un set de instrumente ce poate fi utilizat în terapie. Aceste instrumente sunt compatibile cu fiecare formă de psihoterapie pe care o cunoaştem. Capitolul 4 prezintă o procedură pas cu pas pentru învăţarea şi utilizarea acestor instrumente. Capitolul 5 este compus din două transcrieri însoţite de comentarii care arată cum sunt folosite aceste instrumente în terapie. Capitolul 6 integrează aceste instrumente cu un număr de tehnici nonverbale bine-cunoscute din formele de psihoterapie deja instituite.

2. Cum să folosiţi cartea

Această carte nu este un roman şi vă recomandăm să nu o citiţi ca pe un roman. Această carte este un manual care vă învaţă un set de instrumente ce

vor spori eficacitatea voastră ca terapeuți. Ca orice manual, trebuie citită și recitită. Pentru a începe singuri acest proces de învățare, este necesară o înțelegere generală și totală a capitolelor 1, 2 și 3. Desigur, cu cât veți înțelege mai bine aceste capitole, cu atât veți deveni mai capabili să aplicați cu maximă eficiență tehnicile specifice prezentate în capitolul 4.

Când ajungeți la capitolul 4, încetiniți ritmul. Acest capitol constă într-un set de instrucțiuni pas cu pas, pentru a exersa folosirea tehnicilor. Întrucât cartea de față, prima dintr-o serie, se ocupă în principal cu tehnicile verbale, majoritatea tehnicilor sunt întrebări bazate pe forma comunicării clientului în cadrul terapiei. Fiecare dintre tehnicile prezentate în capitolul 4 trebuie studiată separat, pentru a vă putea spori eficacitatea ca terapeut. Fiecare dintre aceste tehnici are cel puțin un exercițiu prezentat pas cu pas. Pentru a vă însuși aceste deprinderi, trebuie să le exersați – FOLOSIȚI EXERCIȚIILE.

Capitolul 5 nu este un exemplu pentru ceea ce noi considerăm o terapie puternică. Capitolul 5 își propune să vă arate modul în care diversele tehnici interacționează. Citiți transcrierea și comentariile, acordând atenție opțiunilor pe care le are terapeutul și fluxului schimbului verbal dintre terapeut și client. Puteți, de asemenea, să acoperiți comentariul și să studiați separat fiecare dintre propozițiile clientului, pentru a determina dacă puteți identifica toate opțiunile pe care fiecare dintre aceste propoziții vi le prezintă în calitatea voastră de terapeuți.

Citiți cu atenție capitolul 6 – scopul lui este să vă învețe cum să folosiți tehnicile din capitolul 4 pentru a identifica oportunitatea câtorva dintre tehnicile nonverbale mai bine cunoscute. Dacă oricare dintre tehnicile nonverbale prezentate în acest capitol sunt tehnici în care sunteți deja instruiți, folosiți-le ca punct de referință pentru a integra în practica voastră terapeutică alte tehnici pe care le considerați utile. Dacă nu este prezentată niciuna dintre tehnicile voastre specifice, fiți foarte atenți pe care dintre tehnicile din capitolul 4 le folosiți atunci când deveniți conștient de un loc adecvat pentru a aplica una dintre tehnicile voastre specifice. În acest mod, instrumentele prezentate în manualul de față vă vor completa propriul stil terapeutic.

3. Ce puteți câștiga citind această carte

Folosind această carte în modul pe care vi-l sugerăm veți reuși să deveniți un terapeut mai eficient. Acest lucru se va întâmpla, mai exact:

1. Învățând un set specific de tehnici de chestionare bazate pe comunicările verbale ale clientului;
2. Învățând cum indică semnalele verbale folosirea anumitor tehnici non-verbale.

Efectul total al acestor cunoștințe va fi să vă ofere o strategie clară și explicită pentru munca voastră ca terapeuți.

Capitolul 1

STRUCTURA ALEGERII

> ... operații cu un caracter aproape misterios, care sunt în contradicție cu procedurile comune, într-un mod mai mult sau mai puțin paradoxal. Sunt metode care dau privitorului impresia de magie dacă acesta nu este el însuși inițiat sau nu stăpânește la fel de bine mecanismul.
>
> H. Vaihinger, *The Philosophy of As If* – „Filosofia lui «ca și cum»", p. 11

Din rândurile psihoterapiei moderne au apărut tot felul de superstaruri carismatice. Aceşti indivizi par să îndeplinească sarcina psihologiei clinice cu uşurinţa şi miracolul unui magician terapeut. Ei pătrund în suferința, durerea şi apatia altor persoane, transformându-le deznădejdea în bucurie, viață şi speranță reînnoită. Deşi modurile în care ei abordează această sarcină par variate şi la fel de diferite cum e ziua de noapte, toți par să înfăptuiască acelaşi miracol şi să aibă aceeaşi putere. Sheldon Kopp a descris experienţa sa cu o astfel de persoană în cartea sa, Guru (p. 146):

> Perls avea o influență personală extrem de puternică asupra celor din jur, o independență a spiritului, o dorință de a risca să

meargă oriunde l-ar fi condus senzațiile lui intuitive și o profundă capacitate de a fi intim cu oricine era deschis să lucreze cu el. Nu e deloc neobișnuit să te trezești că plângi sau că ești extenuat ori radiezi de bucurie după ce vezi cum altcineva este ghidat printr-o astfel de experiență. Atât de genială era intuiția lui și atât de puternice tehnicile sale, încât uneori Perls avea nevoie doar de câteva minute pentru a ajunge la persoana din fața lui. Puteai să fii un individ blocat, rigid, amorțit de mult, care cerea ajutor, dar totodată se temea că acesta va veni și va schimba lucrurile. Perls te așeza pe scaunul de consultație, apoi își făcea magia. Dacă erai dispus să colaborezi, era aproape ca și cum ar fi putut ajunge în intimitatea ta, apucând fermoarul eului tău de fațadă și trăgându-l în jos cu o asemenea rapiditate, încât sufletul tău torturat ar fi căzut pe podea între cele două ipostaze ale tale.

Perls nu era, și cu siguranță nu este, singurul terapeut care se prezintă ca posesor al unor asemenea puteri magice. Virginia Satir și alte persoane pe care le cunoaștem par să aibă această calitate magică. A nega această capacitate sau a o eticheta simplist drept talent, intuiție sau geniu ar însemna să limitezi potențialul cuiva ca persoană care ajută oamenii. Dacă procedezi astfel, ratezi oportunitatea de a învăța să oferi acelor oameni care vin la tine o experiență pe care ei o pot folosi pentru a-și schimba viața și a se bucura din plin. În această carte noi dorim nu să punem la îndoială calitatea magică a experienței noastre cu acești terapeuți-vrăjitori, ci să arătăm că magia pe care o fac ei – asemeni altor activități umane complexe precum pictura, componistica sau transportarea omului pe Lună – are o structură, prin urmare poate fi învățată, dacă există resursele adecvate. În același timp, nu intenționăm să susținem că citind o carte veți dobândi cu siguranță aceste calități dinamice. Și, mai ales, nu vrem să afirmăm că am descoperit abordarea „corectă" sau cea mai puternică a psihoterapiei.[1] Tot ce dorim este să vă oferim un set specific de instrumente care ni se par a fi implicite în acțiunile acestor terapeuți, astfel încât voi să începeți ori să continuați nesfârșitul proces spre perfecționarea, îmbogățirea și lărgirea deprinderilor pe care le oferiți ca persoană care ajută oamenii.

Întrucât acest set de instrumente nu se bazează pe o teorie psihologică sau pe o abordare terapeutică preexistente, am dori să prezentăm o simplă trecere în revistă a proceselor umane din care am creat aceste instrumente. Noi numim acest proces modelare.

Acolo unde intervine în mod activ funcția logică, se modifică ceea ce este dat și cauzează îndepărtarea de realitate. Nici măcar nu putem descrie procesele elementare ale psihicului fără să ne întâlnim la fiecare pas cu acest factor care ne incomodează – sau ne ajută? De îndată ce o senzație a pătruns în sfera psihicului, ea este atrasă în vârtejul proceselor logice. Psihicul, din proprie inițiativă, modifică atât ceea ce este dat, cât și ceea ce i se prezintă. În acest proces trebuie distinse două lucruri: în primul rând, formele efective în care se petrece această schimbare; iar în al doilea rând, produsele pe care această schimbare le-a obținut din materialul originar.

Activitatea organizată a funcției logice atrage în sine toate senzațiile și construiește o lume interioară proprie, care se îndepărtează progresiv de realitate, însă în anumite puncte menține încă, o legătură atât de strânsă cu aceasta, încât au loc în permanență treceri de la una la cealaltă și abia dacă observăm că acționăm pe o scenă dublă – propria noastră lume interioară (pe care desigur, o obiectivizăm ca fiind lumea percepțiilor senzoriale) și o lume exterioară complet diferită.

H. Vaihinger, *The Philosophy of As If*, p. 159-160

În istoria civilizației au existat mai mulți oameni care au evidențiat următorul lucru – că există o diferență ireductibilă între lume și experiența noastră despre ea. Noi, ca ființe umane, nu operăm în mod direct asupra lumii. Fiecare dintre noi creează o reprezentare a lumii în care trăiește – o hartă sau un model pe care le folosim pentru a ne forma comportamentul. Reprezentarea noastră despre lume determină în mare măsură care va fi experiența noastră despre lume, modul în care vom percepe lumea, ce opțiuni vom vedea că ne sunt disponibile în timp ce trăim în lume.

Nu trebuie să uităm că scopul lumii ideilor per ansamblu (harta sau modelul – RWB / JTG) nu este să descrie realitatea – ar fi o sarcină de-a dreptul imposibilă – ci să ne ofere un instrument cu ajutorul căruia să ne descurcăm mai ușor în lume.

H. Vaihinger, *The Philosophy of As If*, p. 15

Nu există doi oameni care să aibă exact aceleași experiențe. Modelul pe care îl creăm pentru a ne ghida în lume se bazează parțial pe experiențele noastre. Fiecare dintre noi poate deci, să creeze un model diferit al lumii noastre, al tuturor, și astfel să ajungă să trăiască într-o realitate oarecum diferită.

...trebuie să remarcăm caracteristicile importante ale hărților. O hartă nu este teritoriul pe care ea îl reprezintă; dacă este corectă, are o structură similară teritroriului, de unde și utilitatea ei...

A. Korzybski, *Science & Sanity – Știință și sănătate psihică*, ed. a IV-a, 1958, pp. 58-60

Vrem să evidențiem aici, două lucruri. Mai întâi, există o diferență necesară între lume și orice model sau reprezentare specifice lumii. În al doilea rând, modelele despre lume pe care le creăm fiecare dintre noi vor fi și ele, diferite. Acest fapt poate fi demonstrat în mai multe moduri. Pentru scopul prezentei lucrări, noi le-am împărțit în trei zone[2]: constrângeri neurologice, constrângeri sociale și constrângeri individuale.

EXPERIENȚA ȘI PERCEPȚIA CA PROCES ACTIV

Constrângerile neurologice

Să luăm în considerare sistemele de receptori umani: văzul, auzul, pipăitul, gustul și mirosul. Există fenomene fizice care se situează în afara limitelor acestor cinci canale senzoriale acceptate. De exemplu, undele sonore care au mai puțin de 20 de cicluri pe secundă și cele care depășesc 20.000 de cicluri pe secundă nu pot fi detectate de om. Totuși, aceste fenomene fizice sunt structural aceleași ca și undele fizice care se încadrează între aceste limite: undele fizice pe care noi le numim sunet. În sistemul vizual al omului, suntem capabili să detectăm forme de undă, doar dacă sunt cuprinse între 380 și 680 de milimicroni. Formele de undă situate deasupra sau sub aceste limite nu pot fi detectate de ochiul uman. Din nou, percepem doar o porțiune dintr-un fenomen fizic continuu, fapt determinat de limitările noastre neurologice impuse genetic.

Corpul omenesc este sensibil la atingere – la contactul cu suprafața pielii. Simțul tactil oferă un excelent exemplu referitor la influența profundă pe care sistemul nostru neurologic o poate avea asupra experienței noastre. Într-o serie de experimente (Boring, 1957, pp. 110-111) desfășurate cu mai bine de un secol în urmă, Weber a stabilit că exact aceeași situație din lumea reală este percepută de un individ ca două experiențe tactile complet distincte. În experimentele sale, Weber a descoperit că abilitatea noastră de a percepe atingerea în două puncte diferite de pe suprafața pielii a variat semnificativ, în funcție de localizarea pe corp a celor două puncte. Cea mai mică distanță între două puncte care sunt resimțite ca două puncte separate de pe degetul mic, trebuie să fie mărită de treizeci de ori, până când cele două puncte pot fi diferențiate, atunci când sunt aplicate la antebraț. Astfel, o întreagă gamă de situații iden-

tice, de stimulare, din lumea reală sunt percepute ca fiind două experienţe complet diferite doar ca funcţie a sistemului nostru nervos. Când suntem atinşi pe degetul mic, resimţim acest lucru ca o atingere în două locuri, dar pe antebraţ simţim că suntem atinşi într-un singur loc. Lumea fizică rămâne neschimbată, dar experienţa noastră despre această lume se schimbă semnificativ ca funcţie a sistemului nostru nervos.

Diferenţe similare între lume şi experienţa noastră despre lume pot fi demonstrate şi pentru celelalte simţuri (Boring, 1957). Limitările percepţiei noastre sunt recunoscute fără echivoc de către cercetătorii care au condus experimente cu lumea fizică şi au perfecţionat aparate ce extind aceste limite. Aceste instrumente înregistrează fenomene aflate în afara posibilităţilor simţurilor noastre sau în afara abilităţii noastre de a face deosebiri şi le prezintă ca semnale pe care oamenii le pot percepe – semnale precum fotografii, indicatoare de presiune, termometre, osciloscoape, contoare Geiger şi detectoare de unde alfa. Astfel, o explicaţie a faptului că modelele noastre despre lume sunt în mod necesar, diferite de lumea în sine este că sistemul nostru nervos deformează şi elimină sistematic porţiuni întregi ale lumii reale. Efectul este că se reduce astfel, gama experienţelor umane posibile şi totodată se introduc diferenţe între ceea ce se petrece efectiv în lume şi experienţa noastră despre aceasta. Deci, sistemul nostru nervos, iniţial determinat genetic, constituie primul set de filtre care disting lumea – teritoriul – de reprezentările noastre despre lume – harta.

PRIN STICLA FUMURIE, PURTÂND OCHELARI CU PRESCRIPŢII SOCIALE

Constrângerile sociale

> ... Sugestia este că funcţia creierului, a sistemului nervos şi a organelor de simţ este în principal eliminatorie şi nu productivă. Fiecare persoană este în orice moment capabilă să-şi amintească tot ceea ce i s-a întâmplat vreodată şi să percepă tot ceea ce se întâmplă oriunde în univers. Funcţia creierului şi a sistemului nervos este să ne protejeze pentru a nu fi copleşiţi şi zăpăciţi de această masă de cunoştinţe în mare parte nefolositoare şi irelevante, blocând în mare măsură ceea ce altfel ar trebui să percepem sau să ne amintim în orice moment, şi păstrând doar o selecţie foarte restrânsă şi specială care poate să fie folositoare practic. Conform unei astfel de teorii, fiecare dintre noi este potenţial, o „Minte lăsată liberă"... Pentru a face posibilă supravieţuirea biologică, „Mintea lăsată liberă" trebuie să fie canalizată prin supapa reductoare a creierului

şi sistemului nervos. Ceea ce iese la celălalt capăt este o dâră insignifiantă care se numeşte conştiinţă şi ne ajută să supravieţuim pe suprafaţa acestei planete aparte. Pentru a formula şi a exprima conţinutul acestei conştienţe reduse, omul a inventat şi a prelucrat la nesfârşit aceste sisteme-simbol şi filosofiile implicite pe care le numim limbi. Fiecare individ este în acelaşi timp, beneficiarul şi victima tradiţiei lingvistice în care s-a născut – beneficiar pentru că limbajul îi oferă acces la înregistrările acumulate ale experienţelor altor oameni, şi victimă întrucât îi întăreşte credinţa potrivit căreia conştienţa redusă este singura conştienţă, distorsionându-i simţul realităţii, astfel încât este prea pregătit să ia conceptele sale drept date, iar cuvintele drept lucruri efective.

Aldoux Huxley, *The Doors to Perception – Porţile percepţiei*, New York: Harper & Row, 1954, pp. 22-23

Un al doilea mod prin care experienţa noastră despre lume diferă de lumea în sine se realizează prin setul de constrângeri sau filtre sociale (ochelari cu prescripţii) – ne referim la acestea ca factori genetici sociali.[3] Prin genetică socială, ne referim la toate categoriile sau filtrele la care suntem supuşi ca membri ai unui sistem social: limba, modurile noastre de percepţie acceptate şi toate ficţiunile aprobate social.

Filtrul genetic social cel mai recunoscut este probabil sistemul nostru lingvistic. În cadrul oricărui sistem lingvistic, de exemplu, o parte din bogăţia experienţei noastre este asociată cu numărul distincţiilor făcute într-o anumită zonă a simţurilor noastre.[4] În maidu, un limbaj indoamerican din nordul Californiei, există doar trei cuvinte[5] pentru a descrie spectrul color. Ei împart spectrul după cum urmează (am încercat să traducem cât mai exact cuvintele scrise dedesubt):

lak	tit	tulak
(roşu)	(verde-albastru)	(galben-portocaliu-maro)

În vreme ce oamenii sunt capabili să facă 7.500.000 de distincţii coloristice diferite în spectrul color vizibil (Boring, 1957), indivizii care sunt vorbitori nativi ai limbii maidu îşi organizează de obicei, experienţa în cele trei categorii oferite de limba lor. Aceşti trei termeni coloristici din limba maidu acoperă aceeaşi gamă a senzaţiilor din lumea reală, pe care o acoperă cei opt termeni coloristici (specifici) din limba engleză. Ceea ce vrem să evidenţiem este faptul că o persoană care vorbeşte limba maidu este conştientă în mod caracteristic, de

doar trei categorii de experiență referitoare la culori, în timp ce vorbitorul de limbă engleză are mai multe categorii și, prin urmare, mai multe distincții perceptuale uzuale. Aceasta înseamnă că, dacă vorbitorii de engleză își vor descrie experiența despre două obiecte ca fiind diferite (să spunem, o carte galbenă și o carte portocalie), vorbitorii de maidu, în mod tipic, își vor descrie experiența despre o situație identică din lumea reală ca fiind aceeași (două cărți tulak).

Spre deosebire de limitările noastre genetice neurologice, cele introduse de filtrele genetice sociale sunt ușor de învins. Acest lucru este demonstrat cu claritate de faptul că, suntem capabili să vorbim mai mult de o limbă – adică suntem capabili să folosim mai mult de un set de categorii lingvistice sociale sau filtre pentru a ne organiza experiența, pentru a ne servi drept reprezentare a lumii.[6] De exemplu, să luăm propoziția uzuală: The book is blue. (Cartea este albastră.) Blue (albastru) este cuvântul pe care noi, ca vorbitori nativi ai limbii engleze, am învățat să îl folosim pentru a descrie experiența noastră despre o anumită porțiune a continuumului luminii vizibile. Induși în eroare de structura limbii noastre, am ajuns să presupunem că blue (albastru) este o proprietate a obiectului la care ne referim ca fiind carte și mai puțin numele pe care l-am atribuit senzației noastre.

> În percepție, complexul de senzații dulce-alb apare în mod constant, în substanța zahăr. Psihicul aplică apoi acestei combinații categoria unui lucru și a atributelor sale: Zahărul este dulce. Totuși, aici alb apare, de asemenea, ca obiect. Dulce este un atribut. Psihicul este obișnuit cu senzația alb în alte cazuri, unde apare ca atribut astfel încât, și în acest caz, alb este tratat ca atribut. Dar categoria lucru-atribut este aplicabilă dacă dulce și alb sunt atribute și nu se dă nicio altă senzație. Aici, limba ne vine în ajutor și aplicând numele zahăr la întrega percepție, putem să tratăm senzația unică drept atribute... Cine a autorizat gândirea să presupună că alb este un lucru, că dulce este un atribut? Ce drept a avut gândirea să continue cu presupunerea că ambele sunt atribute, apoi să adauge mental un obiect ca purtător al lor? Justificarea nu poate fi găsită nici în senzațiile în sine, nici în ceea ce considerăm acum drept realitate. Adăugând un Lucru la care se presupune că senzațiile aderă în calitate de atribute, gândirea comite o eroare foarte gravă. Ipostaziază senzația, care în ultimă analiză este doar un proces, ca atribut subzistent, și conferă acest atribut unui lucru care fie există doar în complexul de senzații însuși, fie pur și simplu a fost adăugat de gândire la ceea ce a fost simțit... Unde este dulcele care este conferit zahărului? Există doar în actul senzației... Gândirea nu doar schimbă astfel, senzația imediată, ci se îndepărtează tot mai mult de realitate și devine din ce în ce mai încâlcită în propriile sale

forme. Prin intermediul facultății creatoare – ca să folosim termenul științific – ea a inventat un Lucru care se presupune că posedă un Atribut. Acest Lucru este o ficțiune, Atributul în sine este o ficțiune, și întreaga relație este o ficțiune.

H. Vaihinger *The Philosophy of As If*, p. 167

Categoriile experienței pe care le împărtășim cu alți membri ai situației sociale în care trăim – de exemplu, limba comună – reprezintă un al doilea mod prin care modelele noastre despre lume diferă de lumea în sine.

Observați că, în cazul constrângerilor neurologice, în circumstanțe normale, filtrele neurologice sunt aceleași pentru toți oamenii – aceasta este baza comună a experienței pe care o împărtășim ca membri ai speciei. Filtrele genetice sociale sunt aceleași pentru membrii aceleiași comunități sociolingvistice, dar există un număr mare de comunități sociolingvistice diferite. Astfel, al doilea set de filtre începe să ne diferențieze unul de celălalt ca ființe umane. Experiențele noastre încep să difere radical, dând naștere la reprezentări despre lume dramatic diferite. Al treilea set de constrângeri – constrângerile individuale – reprezintă baza complexă a ceea ce ne diferențiază ca ființe umane.

PRIN STICLA FUMURIE, PURTÂND OCHELARI CU PRESCRIPȚII INDIVIDUALE

Constrângerile individuale

Un al treilea mod prin care experiența noastră despre lume poate să difere de lumea în sine se realizează printr-un set de filtre pe care le numim constrângeri individuale. Prin constrângeri individuale ne referim la toate reprezentările pe care le creăm ca ființe umane bazându-ne pe istoria noastră personală unică. Fiecare om are un set de experiențe care constituie propria sa istorie personală și sunt unice, numai ale lui, așa cum sunt amprentele digitale. Așa cum fiecare persoană are un set de amprente digitale distincte, tot astfel, fiecare persoană are experiențe singulare de viață și dezvoltare individuală și nu vor exista niciodată două istorii de viață care să fie identic. Din nou, deși s-ar putea să existe similitudini, cel puțin câteva aspecte sunt diferite și unice pentru fiecare persoană. Modelele sau hărțile pe care le creăm în procesul existenței se bazează pe experiențele noastre individuale și, întrucât unele aspecte ale experiențelor noastre vor fi unice pentru noi ca persoane, unele părți din modelul nostru despre lume va fi singular pentru fiecare dintre noi. Aceste moduri neobișnuite prin care fiecare dintre noi își reprezintă lumea vor constitui un set de interese, obiceiuri, preferințe, antipatii și reguli de comportament care sunt ale noastre în mod distinct. Aceste diferențe în experiențele noastre

vor garanta că fiecare dintre noi are un model despre lume care, într-un anume fel, va fi diferit de modelul despre lume al oricărei altei persoane.

De exemplu, doi gemeni identici pot creşte împreună în acelaşi cămin şi cu aceiaşi părinţi, să aibă experienţe aproape identice dar fiecare, în timp ce urmăreşte modul în care părinţii lor stabilesc raporturi unul cu celălalt şi cu restul familiei, îşi poate modela experienţele diferit. Unul poate să spună: părinţii mei nu s-au iubit niciodată prea mult – se certau tot timpul, iar sora mea geamănă era preferata lor – iar celălalt poate să spună: părinţii mei chiar ţineau unul la celălalt – discutau totul în amănunt şi o preferau cu adevărat pe sora mea geamănă. Astfel, chiar în cazul limitator al gemenilor identici, experienţele lor ca persoane vor da naştere la diferenţe în modul fiecăruia de a-şi crea propriile modele sau percepţii despre lume. În cazurile în care discutăm despre persoane neînrudite, diferenţele create în modelele personale vor fi mai mari şi mai persistente.

Acest al treilea set de filtre, constrângerile individuale constituie baza pentru diferenţele profunde dintre noi, ca fiinţe umane, şi modul în care creăm modele despre lume. Aceste diferenţe în modelele noastre pot fi unele care ne modifică prescripţiile (de ordin social) într-un mod ce ne îmbogăţeşte experienţa şi ne oferă mai multe opţiuni, sau unele care ne sărăcesc experienţa într-un mod ce ne limitează abilitatea de a acţiona eficient.

MODELELE ŞI TERAPIA

Potrivit experienţei noastre, atunci când oamenii vin la noi pentru terapie, în general vin cu o suferinţă, se simt paralizaţi, nu experimentează în viaţa lor nicio opţiune sau libertate de acţiune. Ceea ce am descoperit, nu este că lumea e prea limitată sau că nu există opţiuni, ci că aceşti oameni se blochează singuri să nu vadă acele opţiuni şi posibilităţi care le sunt deschise, din cauză că ele nu sunt disponibile în modelele lor despre lume.

Aproape fiecare individ din cultura noastră are în ciclul său de viaţă un număr de perioade de schimbare şi tranziţie, pe care trebuie să le negocieze. Diferitele forme de psihoterapie au dezvoltat diverse categorii pentru aceste importante puncte de tranziţie-criză. Interesant este că unii oameni sunt capabili să negocieze aceste perioade de schimbare fără prea mare dificultate, experimentând aceste perioade ca momente de energie şi creativitate intense.

Alţi oameni, confruntaţi cu aceleaşi provocări, experimentează aceste perioade ca momente de spaimă şi suferinţă – perioade pe care trebuie să le îndure, când grija lor principală este simpla supravieţuire.

Diferenţa dintre aceste două grupuri ne apare ca fiind în primul rând, aceea că oamenii care răspund în mod creator şi fac faţă eficient acestui stres sunt oa-

meni cu o reprezentare sau un model substanțiale despre situația lor, unele în care percep o gamă largă de opțiuni privind alegerea acțiunilor lor. Ceilalți oameni se experimentează ca având puține opțiuni, niciuna dintre ele atrăgătoare pentru ei – jocul „învinsului înnăscut". Pentru noi, întrebarea este: Cum este posibil ca oameni diferiți, confruntați cu aceeași lume, să aibă experiențe atât de diferite? Așa cum înțelegem noi lucrurile, această diferență derivă în principal, din bogăția modelelor. Astfel, întrebarea devine: Cum este posibil ca oamenii să mențină un model sărăcit care le provoacă suferință în locul unui model extrem de valoros, bogat și complex?

Încercând să înțelegem cum de anumiți oameni continuă să-și provoace singuri suferință și chinuri, a fost important să ne dăm seama că ei nu sunt răi, nebuni sau bolnavi. De fapt, ei fac cele mai bune alegeri dintre cele de care sunt conștienți, adică cele mai bune opțiuni disponibile în propriul lor model specific. Cu alte cuvinte, comportamentul ființelor umane, indiferent cât de straniu poate să pară la început, capătă semnificație atunci când este văzut în contextul opțiunilor generate de modelul lor.[7] Dificultatea nu rezidă în faptul că ei fac alegerea greșită, ci în acela că nu au suficiente opțiuni – nu au o imagine clară despre lume... Cel mai persistent paradox al condiției umane în opinia noastră, este că procesele care ne permit să supraviețuim, să creștem, să ne schimbăm și să ne bucurăm sunt aceleași procese care ne permit să menținem un model despre lume sărăcit – abilitatea noastră de a manipula simboluri, adică de a crea modele. Deci procesele care ne permit să efectuăm cele mai remarcabile și unice activități umane sunt aceleași procese care ne blochează dezvoltarea în continuare dacă noi comitem greșeala de a lua modelul drept realitate. Putem identifica trei mecanisme generale prin care facem acest lucru:[8] generalizarea, eliminarea și deformarea.

Generalizarea este procesul prin care elemente sau fragmente din modelul unei persoane se detașează de experiența lor originară și ajung să reprezinte întreaga categorie din care experiența este doar un exemplu. Abilitatea noastră de a generaliza este esențială pentru a face față lumii. De exemplu, este util pentru noi să fim capabili să generalizăm din experiența de a fi arși, atunci când atingem o mașină de gătit fierbinte, o regulă conform căreia, mașinile de gătit fierbinți nu trebuie atinse. A generaliza însă această experiență la o percepție conform căreia mașinile de gătit sunt periculoase și, în consecință, a refuza să te afli în aceeași cameră cu o astfel de mașină înseamnă să ne limităm mișcarea în lume, în mod nejustificat.

Să presupunem că primele dăți când un copil este în preajma uneui șezlong, el se lasă pe spate și cade. Poate că va ajunge la o regulă pentru el însuși potrivit căreia șezlongurile sunt instabile și va refuza să mai încerce vreodată să stea în ele. Dacă modelul depre lume al acestui copil pune laolaltă șezlongurile și scaunele în general, atunci toate scaunele se supun aceleiași reguli: Nu

te lăsa pe spate! Un alt copil care creează un model ce distinge şezlongurile de alte tipuri de scaune are mai multe opţiuni în comportamentul său. Din experienţa lui, el dezvoltă o regulă nouă sau o generalizare numai pentru folosirea şezlongurilor – Nu te lăsa pe spate! – şi, în consecinţă, are un model mai bogat şi mai multe alegeri.

Acelaşi proces de generalizare poate conduce un om spre stabilirea unei reguli precum „Nu-ţi exprima sentimentele". Această regulă în contextul unui lagăr pentru prizonieri de război poate avea o valoare de supravieţuire ridicată şi îi va permite individului respectiv să evite situarea într-o poziţie ce ar face să fie pedepsit. Totuşi, acel individ dacă foloseşte aceeaşi regulă într-un mariaj, îşi va limita potenţialul pentru intimitate excluzând exprimările care sunt utile în respectiva relaţie. Acest lucru îl poate conduce să aibă sentimente de singurătate şi de lipsă a legăturilor – aici individul respectiv simte că nu are nicio opţiune, întrucât posibilitatea de a exprima sentimente nu este disponibilă în cadrul modelului său.

Ceea ce vrem să evidenţiem în acest punct este că aceeaşi regulă va fi utilă sau nu, în funcţie de context – adică nu există generalizări corecte, fiecare model trebuie să fie evaluat în contextul său. Mai mult, aceasta ne dă o cheie pentru înţelegerea comportamentului uman ce ne apare drept bizar sau nepotrivit – cu condiţia să putem vedea comportamentul acelei persoane în contextul în care a fost creat.

Un al doilea mecanism pe care îl putem folosi fie pentru a ne descurca eficient, fie pentru a ne apăra este eliminarea. Eliminarea este un proces prin care acordăm atenţie, în mod selectiv, anumitor dimensiuni ale experienţei noastre şi le excludem pe celelalte. Să luăm, de exemplu, abilitatea pe care o au oamenii de a filtra sau a exclude toate celelalte sunete dintr-o cameră plină de oameni care vorbesc pentru a asculta vocea unei anumite persoane. Folosind acelaşi proces, oamenii sunt capabili să se blocheze pentru a nu mai auzi mesaje de dragoste şi simpatie din partea altor oameni care sunt importanţi pentru ei. De exemplu, un bărbat care era convins că nu merită ca cineva să ţină la el ni s-a plâns că soţia lui nu-i dădea niciodată vreun mesaj că ţine la el. Când i-am făcut o vizită acasă, ne-am dat seama că, de fapt, soţia lui îi arăta că ţine la el, că îi pasă. Dar, pentru că mesajele ei intrau în conflict cu generalizarea pe care bărbatul şi-o făcuse despre propria sa valoare, efectiv el nu auzea ce spunea soţia lui. Acest lucru s-a verificat atunci când i-am atras atenţia bărbatului asupra câtorva dintre mesaje şi el a declarat că nici nu auzise când soţia lui i le spusese.

Eliminarea reduce lumea la proporţii pe care ne simţim capabili să le manevrăm. Reducerea poate fi utilă în anumite contexte dar, ne poate produce suferinţă în alte situaţii.

Al treilea proces de modelare este deformarea. Deformarea este procesul

care ne permite să facem transformări în experiența noastră de date senzoriale. Fantezia, de exemplu, ne permite să ne pregătim pentru experiențe pe care le-am putea avea înainte ca ele să se întâmple. Oamenii deformează realitatea atunci când repetă un discurs pe care îl vor ține mai târziu. Acest proces este cel care a făcut posibile toate creațiile artistice pe care noi, ca ființe umane, le-am produs. Un cer, așa cum este el reprezentat într-un tablou de Van Gogh este posibil doar pentru că Van Gogh a fost capabil să-și deformeze percepția timp-spațiu în care era localizat în momentul creației. În mod similar, toate marile romane, toate descoperirile revoluționare din domeniul științei implică abilitatea de a deforma și a denatura realitatea. Folosind aceeași tehnică, oamenii pot limita bogăția experienței lor. De exemplu, când prietenului nostru de mai devreme (cel care făcuse generalizarea că nu merita ca cineva să țină la el) i-au fost scoase în evidență mesajele de dragoste pe care i le trimitea soția, el le-a deformat imediat. În particular, de fiecare dată când auzea un mesaj de dragoste pe care până atunci îl eliminase, se întorcea spre noi, zâmbea și spunea: „Zice asta doar fiindcă vrea ceva". În acest mod, bărbatul respectiv era capabil să evite să-i permită experienței lui să contrazică modelul despre lume pe care și-l crease, astfel împiedicându-se singur să aibă o reprezentare mai bogată, blocând posibilitatea de a avea o relație mai intimă și mai satisfăcătoare cu soția lui.

Un individ care, într-un anumit moment al vieții, a fost respins, face generalizarea că nu merită ca cineva să țină la el. Întrucât modelul său are această generalizare, el fie elimină mesajele de dragoste, fie reinterpretează aceste mesaje drept nesincere. Deoarece nu este conștient de niciun mesaj de dragoste din partea celorlalți, poate menține generalizarea că nu merită ca cineva să țină la el. Această descriere este un exemplu pentru clasicul ciclu de feedback pozitiv: așteptările privind propria împlinire sau feedbackul anticipator (Pribram, 1967). Generalizările sau așteptările unei persoane îi filtrează și îi deformează experiența pentru a o face compatibilă cu acele așteptări. Cum nu are nicio experiență care să-i amenințe generalizările, așteptările lui sunt confirmate și ciclul continuă. Astfel, oamenii își mențin modelele sărăcite despre lume.

Ne vom referi acum la clasicul set psihologic sau experiment despre așteptări, al lui Postman și Bruner:

> ... În cadrul unui experiment psihologic care merită să fie mai bine cunoscut în afara branșei, Bruner și Postman le-au cerut subiecților să identifice, după o expunere rapidă și controlată, o serie de cărți de joc. Multe dintre cărți erau obișnuite, dar câteva erau făcute anormal, de exemplu un șase roșu de pică și un patru negru de cupă. Fiecare etapă a experimentului era constituită din etalarea unei singure cărți în fața unui singur subiect într-o serie de ex-

puneri crescute treptat. După fiecare expunere, subiectul era întrebat ce a văzut şi etapa era încheiată prin două identificări succesive corecte.

Chiar şi la expunerile cele mai scurte mulţi subiecţi au identificat majoritatea cărţilor, iar după o viteză mică de etalare toţi subiecţii le-au identificat pe toate. Pentru cărţile normale aceste identificări au fost de obicei, corecte, dar cărţile anormale au fost aproape întotdeauna identificate, fără vreo ezitare sau confuzie aparentă, ca fiind normale. Patrul negru de cupă putea să fie identificat, de exemplu, ca patru de pică sau de cupă. Fără să fie conştienţi că există o problemă, el era imediat potrivit într-una dintre categoriile conceptuale pregătite de experienţa anterioară. Din ceea ce a identificat fiecare, nici măcar nu-ţi dădeai seama dacă subiecţii se deosebeau prin ceva, unul de celălalt. Când viteza de expunere a cărţilor anormale a fost din nou crescută, subiecţii au început să ezite şi să arate că-şi dau seama de anomalie. Expuşi, de exemplu, la şasele roşu de pică, unii au spus: E şasele de pică, dar e ceva în neregulă cu el – negrul are o margine roşie. O nouă creştere a vitezei expunerii a avut drept rezultat încă mai multă ezitare şi confuzie, până când, în cele din urmă, uneori brusc, majoritatea subiecţilor au făcut identificarea corectă fără să mai ezite. De altfel, după ce au făcut asta cu două sau trei dintre cărţile anormale, nu au mai avut dificultăţi cu celelalte. Totuşi, câţiva subiecţi nu au fost niciodată capabili să facă identificarea corectă. Chiar la o creştere de patruzeci de ori a perioadei medii de expunere necesare pentru recunoaşterea corectă a cărţilor normale, peste 10% dintre cărţile anormale nu au fost identificate corect. Iar subiecţii care au eşuat atunci, au manifestat adesea o mâhnire profundă. Unul dintre ei a exclamat: „Nu mai pricep o iotă! Data trecută nici măcar nu arăta ca o carte de joc. Nu ştiu ce culoare este acum sau dacă este de pică sau de cupă. Nici nu mai sunt sigur cum arată o cupă. Dumnezeule"! În secţiunea următoare vom vedea că şi unii oameni de ştiinţă se comportă în acest fel.

Fie ca metaforă, fie pentru că reflectă natura minţii, acest experiment psihologic oferă o schemă simplă şi coerentă pentru procesul descoperirii ştiinţifice. În ştiinţă, la fel ca în experimentul cu cărţile de joc, noutatea apare doar odată cu dificultatea, manifestată prin rezistenţă, în raport cu un fond de aşteptare oferit. Iniţial, doar ceea ce este anticipat şi obişnuit este experimentat, chiar în circumstanţe unde mai târziu va fi observată o anomalie.

Generalizarea pe care au făcut-o oamenii implicați în experiment a fost că perechea posibilă culoare/formă va fi aceeași pe care o știau dintotdeauna: negru cu treflă și pică, roșu cu caro și cupă. Și-au sprijinit generalizarea deformând fie dimensiunile, fie culoarea cărților anormale. Ceea ce vrem să evidențiem este că până și în această sarcină simplă, mecanismul generalizării și procesul de sprijin al deformării au împiedicat oamenii să identifice corect ceea ce era posibil pentru ei să vadă. Identificarea cărților ciudate proiectate pe un ecran nu ne ajută prea mult. Totuși, experimentul este util pentru că este suficient de simplu pentru a arăta aceleași mecanisme ce ne dau potențialul de a îmbogăți sau a sărăci tot ceea ce ni se întâmplă ca ființe umane – fie că suntem la volanul unei mașini, fie că încercăm și reușim să ajungem la intimitate în cadrul unei relații sau efectiv, ceea ce vom experimenta în fiecare dimensiune a vieții noastre.

ȘI CE-I CU ASTA?

Terapeuții „vrăjitori" la care ne-am referit mai devreme vin din diverse abordări ale psihoterapiei și folosesc tehnici ce par a fi substanțial diferite. Ei descriu minunile pe care le fac prin terminologii care diferă în așa măsură, încât percepțiile lor despre ceea ce fac par să nu aibă nimic în comun. De multe ori i-am privit pe acești oameni lucrând cu cineva și am auzit comentarii de la spectatori care implicau faptul că acești vrăjitori ai terapiei fac salturi intuitive fantastice, motiv pentru care ceea ce realizează ei nu poate fi înțeles. Totuși, chiar dacă tehnicile acestor vrăjitori sunt diferite, ei au ceva în comun: introduc schimbări în modelele clienților care le permit acestora să aibă mai multe opțiuni în comportament. Vedem că fiecare dintre acești vrăjitori are o hartă sau un model pentru a schimba modelele despre lume ale clienților – un metamodel – care le permite efectiv să extindă și să îmbogățească modelele clienților într-un mod ce face ca viața acestora să fie mai bogată și să merite cu adevărat, să fie trăită.

Scopul nostru în cartea de față este să vă prezentăm un meta-model explicit, adică un meta-model care poate fi învățat. Vrem să punem acest metamodel la dispoziția oricui dorește să-și extindă și să-și îmbogățească deprinderile pe care le are ca terapeut. Întrucât una dintre modalitățile principale prin care terapeuții ajung să-și cunoască și să-și înțeleagă clienții este realizată prin intermediul limbajului, iar limbajul este totodată una dintre principalele modalități prin care toți oamenii își modelează experiențele, ne-am concentrat lucrarea asupra limbajului din terapie. Din fericire, un model explicit al structurii limbajului a fost dezvoltat independent de contextul psihologiei și terapiei de către gramaticienii transformaționali. Adaptat pentru

uzul terapeutic, acesta ne oferă un meta-model explicit pentru îmbogățirea și extinderea deprinderilor noastre terapeutice și ne pune la dispoziție un set de instrumente prețioase pentru a ne spori eficacitatea și astfel, calitatea magică a propriei noastre lucrări terapeutice.

Dacă doriți să înțelegeți mai multe despre cum să construiți anumite raporturi la nivelul limbajului, în cadrul ședinței terapeutice, sau să sporiți eficacitatea și calitatea magică a muncii voastre ca terapeut, Structura magicului vă oferă o metodă viabilă pentru a începe. Magia este ascunsă în limbajul pe care îl folosim. Firele pe care puteți să le legați ori să le dezlegați vă stau la dispoziție, cu condiția să fiți atenți la ceea ce deja aveți (limbajul) și la structura incantațiilor pentru dezvoltare pe care vi le prezentăm în această carte.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 1

1. *De fapt, o parte din ceea ce stabilim în prezenta carte este că expresii precum abordarea corectă sau abordarea cea mai puternică sunt incomplete. Întrebările pe care le adresăm pentru a obține materialul care să facă expresiile complete sunt: abordare a ce? corectă pentru cine? cea mai puternică în comparație cu ce? cea mai puternică în ce scop? Am realizat, de asemenea, un glosar de termeni. Vă invităm să-l folosiți de fiecare dată când întâlniți un termen nou sau unul cu care nu sunteți familiarizați.*
2. *Dorim să evidențiem faptul că noi considerăm că această împărțire în trei categorii (a modului în care modelul pe care fiecare dintre noi îl creează despre lume se va deosebi, în mod necesar, de lumea în sine) este utilă pentru scopul nostru, acela de a prezenta discuția despre modelarea de către ființele umane. Noi nu sugerăm că aceste trei categorii de diferențe sunt singurele, sau cele corecte, ori un mod exhaustiv pentru a înțelege procesul modelării. Mai mult, nu sugerăm că aceste trei categorii pot fi diferențiate în mod util, una de cealaltă în toate cazurile. Mai curând, în concordanță cu principiile modelării pe care le prezentăm, considerăm că ele sunt utile pentru înțelegerea procesului de modelare în sine.*
3. *Am adoptat această terminologie neobișnuită – genetică socială – pentru a-i aminti cititorului că aceste constrângeri sociale asupra comportamentului membrilor societății au, asupra modelării percepțiilor acestora, un efect la fel de profund ca și constrângerile neurologice. De asemenea, constrângerile neurologice, inițial determinate genetic, sunt supuse schimbării și se schimbă ca și constrângerile inițial determinate social. De exemplu, succesul extraordinar pe care l-au înregistrat oamenii de știință prin câștigarea controlului voluntar asupra unor porțiuni ale sistemului nervos așa-numit involuntar la om (e.g. undele alfa), ca și la alte specii, arată că aceste constrângeri neurologice pot fi*

puse sub semnul întrebării.

4. *Acesta este doar unul dintre modurile mai evidente prin care limbile modelează percepțiile obișnuite ale vorbitorilor nativi (Grinder și Elgin, 1972, pp. 6-7, și scrierile lui Benjamin Whorf și Edward Sapir). La sfârșitul acestei cărți veți găsi, de asemenea, o bibliografie adnotată.*

5. De fapt, din punct de vedere pur lingvistic, limba maidu are doar două cuvinte pentru a descrie spectrul color, lak și tit. Cel de-al treilea cuvânt prezentat în text este complex, având două părți de sens sau morfeme:
tu – urină și lak – roșu

Pe noi ne interesează însă, nu rezultatele unei analize lingvistice, ci percepțiile obișnuite ale vorbitorului nativ de maidu. William Shipley, de la Universitatea California din Santa Cruz, ne-a oferit informațiile despre limba maidu.

6. *Aceia dintre voi care ați învățat să vorbiți fluent mai multe limbi, veți observa cum percepția voastră despre lume și despre voi înșivă se schimbă când treceți de la o limbă la alta.*

7. *Acest lucru a fost recunoscut de persoane precum Gregory Bateson și R. D. Laing în lucrarea lor având ca subiect familia schizofrenică. Cititorii lui Sherlock Holmes vor recunoaște de asemenea, aici, unul dintre principiile sale.*

8. Încă o dată, dorim să evidențiem următorul lucru: categoriile noastre nu impun nicio necesitate asupra structurii realității – noi am constatat că aceste categorii sunt utile pentru a ne organiza propria gândire și propriile acțiuni, atât în prezentarea acestui material, cât și în terapie; mai precis, în dezvoltarea modelului nostru pentru terapie. Credem că cei mai mulți dintre cititori, dacă se gândesc la sensurile uzuale ale termenilor, vor ajunge să considere generalizarea și eliminarea ca fiind cazuri speciale ale deformării.

Capitolul 2

STRUCTURA LIMBAJULUI

Fiinţele umane se deosebesc în mod unic, de animale prin crearea şi folosirea limbajului. Importanţa limbajului pentru a înţelegere istoria şi situaţia prezentă ale regnului uman este uriaşă. În acest sens, Edward Sapir scria:

> Darul vorbirii şi un limbaj bine ordonat sunt caracteristice oricărui grup cunoscut de fiinţe umane. Nu s-a descoperit încă, vreun trib care să nu aibă limbaj, iar declaraţiile care infirmă acest lucru trebuie respinse ca ţinând de folclor. Nu pare să existe absolut nicio garanţie pentru afirmaţia care se face uneori, cum că există anumiţi oameni al căror vocabular este aşa de limitat, încât nu se pot descurca fără să apeleze suplimentar la gesturi, astfel încât comunicarea inteligibilă între membrii unui asemenea grup devine imposibilă pe întuneric. Adevărul în această chestiune este că limbajul este în esenţă, perfect pentru exprimarea şi comunicarea între toate grupurile de oameni cunoscute. Dintre toate aspectele culturii, nu credem să greşim prea mult dacă spunem că limbajul a fost cel dintâi care a primit o formă extrem de perfecţionată şi că perfecţiunea sa esenţială este o premisă pentru dezvoltarea culturii în ansamblu.

Toate realizările umanității, deopotrivă pozitive şi negative, au implicat folosirea limbajului. Noi, ca fiinţe umane folosim limbajul în două moduri. În primul rând, îl folosim pentru a ne reprezenta experienţa – noi numim această activitate raţionament, gândire, fantazare, efectuare de repetiţii. Când folosim limbajul ca sistem de reprezentare, noi creăm un model al experienţei noastre. Acest model despre lume, pe care îl creăm prin folosirea limbajului ca reprezentare, se bazează pe percepţiile noastre despre lume. Percepţiile noastre sunt, de asemenea, parţial determinate de modelul sau reprezentarea noastră în modurile pe care le-am discutat în capitolul 1.

Observaţi că, întrucât folosim limbajul ca sistem de reprezentare, reprezentările noastre lingvistice sunt supuse celor trei principii fundamentale ale modelării umane: generalizarea, eliminarea şi deformarea. În al doilea rând, noi folosim limbajul pentru a ne comunica unul altuia modelul sau reprezentarea noastră despre lume.[1] Când folosim limbajul pentru a comunica, îl denumim vorbire, discuţie, scriere, prelegere, cântat. Când folosim limbajul pentru comunicare, prezentăm celorlalţi modelul nostru. Această carte, de exemplu, prezintă un model parţial al experienţei noastre în terapie.

Când oamenii comunică – atunci când vorbesc, discută, scriu – de obicei nu sunt conştienţi de procesul selectării cuvintelor pentru a-şi reprezenta experienţa. Nu suntem aproape niciodată conştienţi de modul în care ordonăm şi structurăm cuvintele pe care le selectăm. Limbajul umple în asemenea măsură lumea noastră, încât ne mişcăm prin ea aşa cum un peşte înoată prin apă. Deşi suntem doar puţin sau nu suntem deloc conştienţi de modul în care ne formăm comunicarea, activitatea noastră – procesul de a folosi limbajul – este foarte structurată. De exemplu, dacă selectaţi orice propoziţie din această carte şi inversaţi ordinea cuvintelor în propoziţie, ori numerotaţi cuvintele cu 1, 2, 3, apoi mutaţi fiecare cuvânt cu cifră impară la dreapta, dincolo de cuvântul cu cifră pară aflat în apropierea lui, succesiunea de cuvinte care vă rămâne este un nonsens. Distrugând structura propoziţiei, ea nu mai înseamnă nimic; nu mai reprezintă un model al unei experienţe oarecare. Să luăm această ultimă frază ca exemplu, pentru a demonstra acest lucru:

Versiunea originală:

Distrugând structura propoziţiei, ea nu mai înseamnă nimic;
nu mai reprezintă un model al unei experienţe oarecare.

După inversarea ordinii cuvintelor:[2]

**Oarecare experienţe unei al model un reprezintă mai nu;*
nimic înseamnă mai nu ea propoziţiei structura distrugând.

După mutarea fiecărui cuvânt cu cifră impară la dreapta, dincolo de cuvintele cu cifre pare:

**Structura distrugând ea propoziţiei mai nu nimic înseamnă; mai nu*
un reprezintă al model experienţe unei oarecare.

Când spunem că limbajul nostru, comunicarea, este un sistem, înseamnă că spunem că are o structură, că există un set de reguli care identifică acele secvențe de cuvinte care vor avea sens, și vor reprezenta un model al experienței noastre. Cu alte cuvinte, comportamentul nostru atunci când creăm o reprezentare sau când comunicăm este guvernat de reguli. Deși, în mod normal, nu suntem conștienți de structură în procesul reprezentării și comunicării, acea structură a limbajului poate fi înțeleasă în termenii tiparelor reglementate.
Din fericire, există un grup de academicieni care au făcut din descoperirea și formularea explicită a acestor tipare subiectul disciplinei lor – gramatica transformațională. De fapt, gramaticienii transformaționali au dezvoltat cel mai complet și mai sofisticat model explicit al comportamentului uman guvernat de reguli. Noțiunea de comportament uman guvernat de reguli reprezintă cheia pentru înțelegerea modului în care noi, ca ființe umane ne folosim limbajul.

> Putem fi cât se poate de siguri că un copil are un sistem de reguli dacă producția lui (de propoziții și fraze – JTG) este regulată, dacă el extinde aceste regularități la exemple noi și dacă poate să detecteze devieri de la regularitate în propria lui vorbire și a altora. La acest lucru se referă, în general, psiholingviștii atunci când vorbesc despre învățarea copilului, sau formarea, ori posesia de reguli lingvistice. Observați că am lăsat deoparte proba cea mai riguroasă pentru existența acestor reguli, și anume: Poate individul să formuleze regula explicită?... Formularea explicită de reguli este irelevantă pentru ceea ce ne preocupă pe noi aici, și este o abilitate de un gen complet diferit decât cea care ne interesează pe noi. Așa cum spunea Susan Ervin-Tripp:
>
> Pentru a se califica drept vorbitor nativ... un individ trebuie să învețe... reguli... Aceasta înseamnă desigur, că trebuie să învețe să se comporte *ca și când ar cunoaște regulile.*
>
> (Slobin, 1967, p. X)

Din punctul de vedere al observatorului de specialitate, aceasta înseamnă că este posibil să descrii comportamentul vorbitorului în termenii regulilor. Nu trebuie să se presupună totuși, că o astfel de descriere implică faptul că regulile specifice concepute de omul de știință sunt entități efective care există în interiorul individului într-un sens psihologic sau fiziologic precis.

(Slobin, *Psycholinguistics – Psiholingvistică*, Scott, Foreman & Co., 1971, p. 55)

Obiectivul lingvistului este să alcătuiască o gramatică – un set de reguli – care stabilește care sunt tiparele formulate corespunzător pentru o anumită limbă. Această disciplină se bazează pe opera strălucită a lui Noam Chomsky

care inițial, a pus la punct o metodologie și un set de modele formale pentru limbajul natural.[3] Ca rezultat al muncii lui Chomsky și a altor gramaticieni transformaționali, a fost posibil să se dezvolte un model formal pentru a descrie tiparele regulate din modul în care noi comunicăm modelul nostru despre experiența noastră. Folosim limbajul pentru a ne reprezenta și a comunica experiența – limbajul este un model despre lumea noastră. Ce au făcut gramaticienii transformaționali a fost să dezvolte un model formal al limbajului nostru, un model al modelului nostru despre lumea noastră, sau – mai simplu – un meta-model.

META-MODELUL PENTRU LIMBAJ

Limbajul servește drept sistem de reprezentare pentru experiențele noastre. Experiențele noastre posibile ca ființe umane sunt extraordinar de bogate și de complexe. Dacă limbajul este adecvat pentru a-și îndeplini funcția ca sistem de reprezentare, el trebuie să ofere prin sine, un set de expresii bogat și complex pentru a reprezenta experiențele noastre posibile. Gramaticienii transformaționali și-au dat seama că, dacă abordau studiul sistemelor limbajelor naturale studiind în mod direct, acest set de expresii bogat și complex, sarcina lor ar fi fost covârșitoare. Ei au ales să studieze nu expresiile în sine, ci regulile pentru formarea acestor expresii (sintaxa). Gramaticienii transformaționali pornesc de la ipoteza simplificatoare potrivit căreia, regulile pentru formarea acestui set de expresii bogate pot fi studiate independent de context.[4] De exemplu, oamenii care vorbesc engleza ca limbă nativă fac o distincție substanțială între:

(1) *Colorless green ideas sleep furiously.*

(2) **Furiously sleep ideas green colorless.*

Chiar dacă există ceva ciudat în legătură cu primul grup de cuvinte, oamenii recunosc că acesta este gramatical sau corespunzător formulat într-un fel în care cel de-al doilea grup de cuvinte nu este. Ceea ce demonstrăm aici, este că oamenii au intuiții consecvente despre limba pe care o vorbesc. Prin intuiții consecvente vrem să spunem că același individ, dacă i se prezintă același grup de cuvinte astăzi sau peste un an, va face aceleași judecăți, respectiv că ele sunt sau nu, o propoziție formulată corespunzător în limba lui. Mai mult, vorbitori nativi diferiți vor face aceleași judecăți despre cum același grup de cuvinte formează sau nu o propoziție. Aceste abilități sunt un exemplu clasic de comportament uman, guvernat de reguli. Deși nu suntem conștienți despre *cum anume* suntem capabili să ne comportăm consecvent, totuși asta facem. Gramaticienii transformaționali au creat un model care reprezintă acel comportament guvernat de reguli – acele intuiții consecvente despre propoziții. Modelul formal în lingvistică oferă o soluție la întrebarea dacă un anumit grup

de cuvinte este sau nu, o propoziție, de exemplu. Modelul transformațional reprezintă și alte tipuri de intuiții lingvistice. Întrucât modelul este o descriere a comportamentului uman guvernat de reguli, determinăm dacă regulile modelului se potrivesc sau nu verificându-le prin comparație cu intuițiile vorbitorilor nativi – intuiții disponibile fiecărui vorbitor nativ.

UNIVERSALII ALE PROCESULUI LINGVISTIC UMAN

În capitolul 1, am discutat cele trei procese majore ale modelării umane – generalizarea, eliminarea și deformarea – trei moduri prin care modelul pe care îl creăm va fi diferit de lucrul pe care îl modelează. Aceste procese se aplică desigur, cu deplină forță în cazul reprezentărilor lingvistice. Privind lucrurile din această perspectivă, o parte însemnată din munca lingviștilor transformaționali constă în descoperirea și formularea explicită a modului în care aceste trei universalii de reprezentare sunt realizate în cazul sistemelor de limbaj ale oamenilor. Abilitatea și experiența noastră de a ne folosi sistemul de limbaj pentru a reprezenta și comunica sunt așa de extinse, încât suntem capabili să reflectăm asupra procesului însuși până la a avea intuiții consecvente despre acel proces. Scopul modelului transformațional al limbajului este să reprezinte tiparele în intuiții pe care noi le avem despre propriul sistem lingvistic. Aceste intuiții sunt disponibile fiecărui vorbitor nativ al fiecărei limbi. Cele trei categorii majore de intuiții lingvistice pe care le-am selectat ca fiind relevante pentru scopurile noastre sunt: formularea corespunzătoare, structura constitutivă și relațiile semantice logice.

1. **Formularea corespunzătoare:** Judecățile consecvente pe care vorbitorii nativi le fac cum că grupuri de cuvinte sunt sau nu propoziții din limba lor. Să luăm următoarele trei grupuri de cuvinte:
   (3) *Even the president has tapeworms.*
   (4) *Even the president has green ideas.*
   (5) *Even the president have tapeworms.*

   Primul este identificat drept un enunț formulat corespunzător; aceasta înseamnă că transmite un anumit înțeles vorbitorilor nativi și ei îl recunosc ca fiind formulat corespunzător din punct de vedere sintactic; (2) este formulat necorespunzător din punct de vedere semantic; (3) este formulat necorespunzător din punct de vedere sintactic, deși noi putem fi capabili să-i atribuim un oarecare înțeles.

II. **Structura constitutivă:** Judecățile consecvente ale vorbitorilor nativi despre ce cuvinte pot forma o unitate semantică sau pot constitui parte componentă în interiorul unei propoziții din limba lor. De exemplu, în propoziția (6) *The Guru of Ben Lomond thought Rosemary was at the controls.* cuvintele *The* și *Guru* se potrivesc împreună și formează o unitate semantică într-un mod în care *Guru* și *of* nu se potrivesc. Acești constituenți de nivel mai mic se combină pentru a forma unități mai mari; de exemplu, *The Guru* și *of Ben Lomond* se potrivesc împreună într-un mod în care *of Ben Lomond* și *was* nu se potrivesc.

III. **Relațiile semantice logice:** Judecățile consecvente pe care vorbitorii nativi le fac despre relațiile logice reflectate în propozițiile din limba lor.

1. *Caracterul complet:* Vorbitorii nativi, când li se prezintă un verb din limba lor, sunt capabili să determine cât de multe lucruri conectează acest verb și între ce tipuri de lucruri acest verb descrie o relație. De exemplu, verbul *kiss* din engleză implică o persoană care sărută și o persoană sau un obiect care este sărutat(ă). Verbul *hit* implică o persoană sau un obiect care lovește, o persoană sau un lucru care este lovit(ă) și un instrument folosit pentru a lovi.

2. *Ambiguitatea:* Vorbitorii nativi recunosc că o singură propoziție precum

   (7) *Investigating FBI agents can be dangerous.*

   sau

   (8) *Maxine took Max's shirt off.*

   comunică două înțelesuri diferite. Propoziția (7) poate fi înțeleasă ca însemnând fie:

   (9) *FBI agents who are conducting investigations can be dangerous. (Agenții FBI care conduc anchete pot fi periculoși.)*

   fie

   (10) *To investigate FBI agents is possibly dangerous. (Anchetarea agenților FBI poate fi periculoasă.)*

   În propoziția (8) nu este clar dacă Maxine purta cămașa lui Max și s-a dezbrăcat de ea sau l-a dezbrăcat pe Max de cămașa lui.

3. *Sinonimia:* Vorbitorii nativi recunosc că ambele propoziții care urmează au același înțeles sau transmit același mesaj.

   (11) *Sandy looked up the number.*

   (12) *Sandy looked the number up.*

4. *Indiciile referențiale:* Vorbitorii nativi pot determina dacă un cuvânt sau o frază alege un anumit obiect din experiența lor precum *my car* (*mașina mea*) sau dacă identifică o clasă de obiecte: *cars* (*ma-*

şini). Mai mult, ei fac judecăţi consecvente dacă două (sau mai multe) cuvinte se referă la acelaşi obiect sau la aceeaşi clasă, de exemplu cuvintele *Jackson* şi *himself* în propoziţia

(13) *Jackson changed himself.*

5. *Presupoziţii:* Vorbitorii nativi pot determina care este experienţa vorbitorului pentru a alcătui o propoziţie. De exemplu, dacă eu formez propoziţia

(14) *My cat ran away.*

sunteţi îndreptăţiţi să credeţi că, în experienţa mea despre lume, este adevărat că

(15) *I have a cat.*

Aceste trei categorii generale de intuiţii pe care le au oamenii despre limba lor sunt reprezentate explicit în modelul transformaţional.

MODELUL TRANSFORMAŢIONAL

Vom descrie modul în care intuiţiile consecvente pe care le-am identificat despre limbajul nostru sunt reprezentate în meta-model – modelul gramaticii transformaţionale.

Lingviştii care folosesc acest model lucrează pentru a reprezenta în mod explicit, aceste intuiţii care sunt disponibile fiecărui vorbitor nativ. Vorbitorii nativi au două tipuri de intuiţii consecvente despre fiecare propoziţie din limba lor. Ei sunt capabili să determine modul în care unităţile mai mici, cum sunt cuvintele, se combină pentru a forma propoziţia (intuiţii despre structura constitutivă) şi, de asemenea, care ar fi reprezentarea completă a propoziţiei (caracterul complet al reprezentării logice). De exemplu, când i se prezintă propoziţia:

(16) *The woman bought a truck.*

un vorbitor nativ poate grupa cuvintele în constituenţi sau unităţi de nivel mai mare precum:

/The woman/ şi /bought/ şi /a truck/

Apoi va grupa aceste unităţi în

/The woman/ şi /bought a truck/

Lingvistul reprezintă aceste intuiţii despre ce se combină în interiorul unei propoziţii plasând cuvintele care formează un constituent (cum sunt *the* şi *woman*) în ceea ce lingviştii numesc o structură tip arbore, care arată astfel:

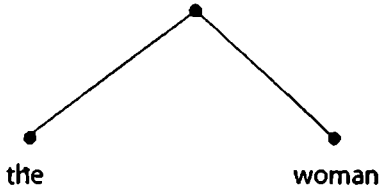

Regula este că acele cuvinte pe care, în calitatea noastră de vorbitori nativi, le grupăm într-un singur constituent sunt ataşate la acelaşi punct sau nod în arborele de structură. Reprezentarea arborelui de structură pentru (16) este:

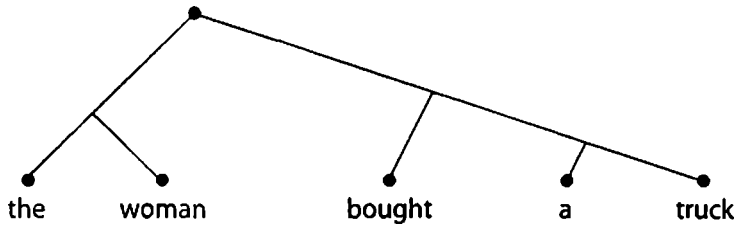

Aceasta se numeşte structură de suprafaţă.
Al doilea tip de intuiţii consecvente pe care vorbitorii nativi le au despre o propoziţie precum (16) este care ar fi o reprezentare completă a semnificaţiei sau relaţiei semantice logice a acesteia. Un mod prin care sunt reprezentate aceste intuiţii este:

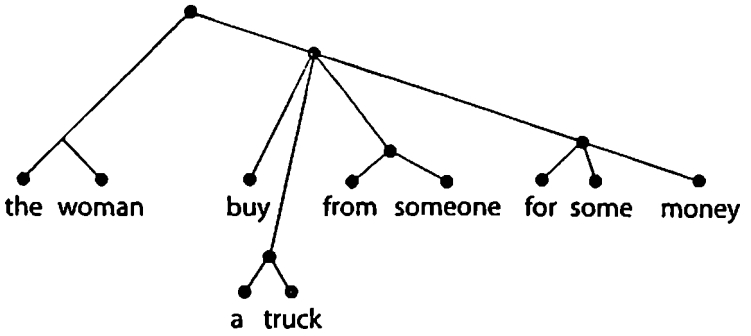

Aceasta se numeşte structură de profunzime.

Noi demonstrăm cum, în cadrul modelului transformaţional, fiecare propoziţie este analizată la două niveluri de structură corespunzând celor două tipuri consecvente de intuiţii pe care le au vorbitorii nativi: structura de suprafaţă – în care intuiţiilor acestora despre structura constitutivă le sunt date o reprezentare prin arborele de structură – şi structura de profunzime – în care sunt date intuiţiile acestora despre reprezentarea completă a relaţiilor semantice logice. Întrucât modelul oferă două reprezentări pentru fiecare propoziţie (structură de suprafaţă şi structură de profunzime), lingviştii au sarcina de a formula explicit modul în care aceste două niveluri sunt conectate. Modul în care ei reprezintă această conexiune este un proces sau o derivare constituită dintr-o serie de transformări.

CE SUNT TRANSFORMĂRILE

O transformare este o formulare explicită a unui gen de tipar pe care vorbitorii nativi îl recunosc între propoziţiile din limba lor. De exemplu, comparaţi următoarele două propoziţii:

(17) *The woman bought the truck.*

(18) *The truck was bought by the woman.*

Vorbitorii nativi recunosc că, deşi aceste structuri de suprafaţă sunt diferite, mesajul comunicat sau structura de profunzime al acestor două propoziţii este acelaşi. Procesul prin care aceste două propoziţii sunt derivate din structura lor de profunzime comună se numeşte derivare. O derivare este o serie de transformări care conectează structura de profunzime şi structura de suprafaţă. Derivarea uneia dintre aceste două structuri de suprafaţă include transformarea numită transformare pasivă. Dacă examinaţi (17) şi (18), veţi observa că ordinea cuvintelor este diferită. În mod specific, sintagmele *the woman* şi *the truck* au fost transpuse.

Gramaticienii transformaţionali exprimă acest tipar ca:

T pasiv	Grup nominal[1]	Grup nominal al verbului [2]
↓	the woman	bought the truck
	Grup nominal[2]	Be + verb by + Grup nominal[1]
	the truck	was bought by the woman

unde simbolul ⇝ înseamnă „poate fi transformat în"

Observați că formularea acestui tipar nu este limitată doar la cele două propoziții (17) și (18), ci este generală, în limba engleză:

(19) a. *Susan followed Sam.*
b. *Sam was followed by Susan.*

(20) a. *The tapeworm ate the president.*
b. *The president was eaten by the tapeworm.*

(21) a. *The bee touched the flower.*
b. *The flower was touched by the bee.*

Acesta este un exemplu simplu despre cum sunt formate două structuri de suprafață ale căror derivări diferă doar printr-o transformare – transformarea pasivă aplicată în derivarea versiunilor (b) dar, nu și a versiunilor (a). Derivările pot fi mult mai complexe; de exemplu:

(22) a. *Timothy thought that Rosemary was guiding the spaceship.*
b. *The spaceship was thought by Timothy to have been guided by Rosemary.*

Toate aceste perechi de propoziții demonstrează că structurile de profunzime pot să difere de structurile de suprafață înrudite, prin două elemente sau cuvinte care apar într-o ordine diferită. Observați că în fiecare pereche de propoziții, deși ordinea cuvintelor este diferită, înțelesul pare constant. Pentru fiecare pereche de propoziții care au același înțeles, dar o ordine diferită a cuvintelor, lingvistul formulează o transformare care specifică exact tiparul – modul în care ordinea cuvintelor poate să difere.

Astfel, intuiția vorbitorului nativ este reprezentată prin formularea unei transformări ce leagă cele două sau mai multe structuri de suprafață care sunt sinonime sau au același înțeles. Deci, pentru fiecare set de două sau mai multe structuri de suprafață care sunt sinonime, lingvistul transformațional stabilește care este tiparul formal – transformarea. Verificarea intuitivă pentru sinonimie este încercarea de a vă imagina dacă ar fi posibil ca, în lumea noastră consecventă (sau în orice lume imaginară), una dintre structurile de suprafață pe care le verificați pentru sinonimie să fie adevărată (falsă) și cealaltă structură de suprafață neadevărată (nefalsă). Dacă ele au întotdeauna aceeași valoare (ambele adevărate sau ambele false), sunt sinonime. Această verificare este cunoscută ca verificarea prin parafrazare. Există un anumit număr de transformări referitoare la schimbarea ordinii cuvintelor, identificate de lingviști. Următoarele perechi arată câteva dintre aceste tipare:

(23) a. *I want Borsch.*
b. *Borsch, I want.*

(24) a. *It is easy to scare Barry.*
b. *Barry is easy to scare.*

(25) a. *George gave Martha an apple.*
b. *George gave an apple to Martha.*

(26) a. *The Watergate 500 stumbled away.*
b. *Away stumbled the Watergate 500.*
(27) a. *Writing this sentence is easy.*
b. *It is easy to write this sentence.*

Fiecare dintre aceste transformări indică un mod prin care ordinea cuvintelor poate să difere, iar ca grup se numesc transformări prin permutare. Transformările prin permutare sunt una dintre cele două clase principale de transformări; cealaltă se numeşte transformări prin eliminare. De exemplu:

(28) a. *Ilene talked to someone a great deal.*
b. *Ilene talked a great deal.*

În versiunea (b) din (28), unul dintre grupurile nominale (i.e. *to someone*) a fost eliminat sau înlăturat. Transformarea generală care formulează acest tipar se numeşte eliminarea grupului nominal nedefinit.

Eliminarea grupului nominal nedefinit:

X	Verb	Grup nominal	Y
Ilene	talked	to someone	a great deal
X	Verb	Ø	Y
Ilene	talked		a great deal

unde X şi Y sunt simboluri sau variabile pentru orice cuvânt/cuvinte în acele poziţii

Există, de asemenea, un număr de transformări prin eliminare pe care lingviştii le-au identificat:

(29) a. *Fluffo went to the store and Tab went to the store too.*
b. *Fluffo went to the store and Tab went too.*
(30) a. *Tripod ate something.*
b. *Tripod ate.*
(31) a. *Natural struck the wall with something.*
b. *Natural struck the wall.*

În fiecare dintre aceste perechi, procesul sau derivarea celei de-a doua versiuni include o transformare care a eliminat o parte din reprezentarea semantică lo-

gică completă care este prezentă în structura de profunzime. Din nou, înțelesul pare să rămână același, chiar dacă sunt eliminate elemente din structura de profunzime.

Lingviștii disting două tipuri de transformări prin eliminare – eliminarea liberă, sau eliminarea elementelor nedefinite – și eliminarea identității. Observați în exemplele următoare:

Ilene talked to someone a great deal.
Ilene talked a great deal.
Tripod ate something.
Tripod ate.
Natural struck the wall with something.
Natural struck the wall.

elementul care a fost eliminat este o sintagmă nedefinită (*to someone, something, with something*), în timp ce în perechea:

Fluffo went to the store and Tab went to the store too.
Fluffo went to the store and Tab went too.

o sintagmă care este definită (*to the store*) a fost eliminată. Regula generală este că elementele nedefinite pot fi eliminate din orice propoziție. Există condiții speciale care trebuie îndeplinite înainte ca un element definit să fie eliminat. Observați, de exemplu, că elementul definit *to the store,* care a fost în mod justificat eliminat în ultima pereche de propoziții, apare de două ori în acea propoziție, rezultatul fiind că, după efectuarea eliminării [porțiunea (b)], o copie a elementului este încă prezentă, deci nu s-a pierdut nimic din informație.

Astfel, structurile de suprafață pot să difere de structura de profunzime asociată lor în două moduri principale:

- *Cuvintele pot apărea într-o ordine diferită – transformarea prin permutare*
- *Părți din reprezentarea semantică logică completă pot să nu mai apară în structura de suprafață – transformarea prin eliminare.*

Un mod suplimentar, în care reprezentarea din structura de profunzime poate să difere de structurile de suprafață care le reprezintă, se realizează prin procesul nominalizării. În esență, procesul nominalizării se produce, atunci când transformările limbii schimbă ceea ce apare în reprezentarea din structura de profunzime ca un cuvânt de proces – un verb sau predicat – într-un cuvânt de eveniment – un substantiv sau argument – în reprezentarea din structura de suprafață. De exemplu, comparați versiunile (a) și (b) din următoarele perechi de propoziții:

(32) a. *Susan knows that she fears her parents.*
b. *Susan knows her fear of her parents.*
(33) a. *Jeffery recognizes that he hates his job.*
b. *Jeffery recognizes his hatred of his job.*

(34) a. *Debbie understands that she decides her own life.*
b. *Debbie understands her decision about her own life.*

În cea de-a doua versiune a fiecăreia dintre cele trei perechi, ceea ce apare în prima versiune, ca un termen verbal sau descriind un proces, apare ca un termen substantival sau descriind un eveniment. În mod explicit:

fears ⟶ fear

hates ⟶ hatred

decides ⟶ decision

Atât transformările prin eliminare, cât şi cele prin permutare pot participa la acest complex proces transformaţional. De exemplu, dacă tranformările prin permutare s-ar aplica în nominalizările precedente, am obţine:

(32) c. *Susan knows the fear by her of her parents.*
(33) c. *Jeffery recognizes the hatred by him of his job.*
(34) c. *Debbie understands the decision by her about her own life.*

Dacă în nominalizările de mai sus s-ar aplica[5] transformări prin eliminare, am obţine:

(32) d. *Susan knows the fear.*
(33) d. *Jeffery recognizes the hatred.*
(34) d. *Debbie understands the decision.*

Indiferent dacă nominalizarea se produce cu sau fără transformări prin eliminare şi permutare, efectul ei este de a converti reprezentarea din structura de profunzime a unui proces în reprezentarea din structura de suprafaţă a unui eveniment.

Importante, în această prezentare, nu sunt detaliile tehnice, nici terminologia pe care lingviştii au pus-o la punct, ci faptul că intuiţiilor de care dispune fiecare dintre noi ca vorbitori nativi li se poate da o reprezentare. Astfel, procesul reprezentării este el însuşi reprezentat. De exemplu, cele două moduri principale, prin care ceea ce noi acceptăm drept o propoziţie formulată corespunzător poate să difere de reprezentarea ei semantică completă, sunt realizate prin deformare (transformare prin permutare sau nominalizare) ori prin înlăturarea de material (transformarea prin eliminare). Ca exemplu, fiecare persoană care vorbeşte limba engleză este capabilă să decidă în mod consecvent, care grupuri de cuvinte englezeşti sunt propoziţii formulate corespunzător. Această informaţie este disponibilă pentru fiecare dintre voi. Modelul transformaţional reprezintă această informaţie. Astfel, în model, un grup de cuvinte se spune că este formulat corespunzător, dacă există o serie de transformări ce convertesc reprezentarea completă din structura de profunzime e într-o structură de suprafaţă.

Indiciile referențiale sunt implicate în modelul transformațional într-o manieră importantă pentru scopurile noastre. Transformările prin eliminare sunt sensibile la indiciile referențiale. Așa cum am menționat mai devreme, cuvintele sau grupurile nominale pot să nu fie eliminate în mod justificat, printr-o transformare de eliminare liberă dacă ele au un indiciu referențial care le conectează cu o anumită persoană sau lucru. Acest lucru apare ca o schimbare de înțeles dacă această condiție nu este îndeplinită și tranformarea este aplicată. Observați diferența dintre:

(35) a. *Kathleesn laughed at someone.*
b. *Kathleesn laughed.*

(36) a. *Kathleesn laughed at her sister.*
b. *Kathleesn laughed.*

Versiunea (b) din (35) este înțeleasă ca însemnând aproximativ același lucru ca și versiunea (a), dar versiunea (b) din (36) oferă mai puține informații și are un înțeles diferit. Acest exemplu arată condiția generală pe care o transformare prin eliminare liberă trebuie să o îndeplinească pentru a fi aplicată în mod justificat – ca elementul care este eliminat să nu aibă un indiciu referențial ce face legătura cu o parte specifică din modelul vorbitorului despre experiența sa. Efectiv, aceasta înseamnă că, de fiecare dată când o transformare prin eliminare liberă a fost aplicată, elementul îndepărtat nu a avut necesarmente niciun indiciu referențial în reprezentarea din structura de suprafață – adică a fost un element care nu este conectat cu nimic în experiența vorbitorului.

Pe lângă modul în care indiciile referențiale interacționează cu setul de transformări prin eliminare, noi, ca vorbitori nativi avem intuiții complete despre utilizarea lor generală. În mod specific, fiecare dintre noi, ca vorbitor nativ, poate distinge în mod consecvent, cuvinte și sintagme precum *this page, the Eiffel Tower, the Vietnam War I, the Brooklyn Bridge* care au un indiciu referențial, de cuvinte și sintagme precum *someone, something, everyplace that there is trouble, all the people who didn't know me, it,* care nu au un indiciu referențial. Primul set de cuvinte și sintagme identifică porțiuni specifice din modelul vorbitorului despre experiența sa, în vreme ce al doilea grup nu identifică. Acest al doilea grup de cuvinte și sintagme fără un indiciu referențial este unul dintre principalele moduri prin care procesul modelator al generalizării este realizat în sistemele limbajelor naturale.

În lucrările recente de lingvistică, transformaționaliștii au început să exploreze modul în care presupozițiile funcționează în limbajul natural. Anumite propoziții implică faptul că anumite alte propoziții trebuie să fie adevărate pentru ca cele dintâi să aibă înțeles. De exemplu, dacă te aud spunând

(37) *There is a cat on the table.*

pot alege să cred că este o pisică pe masă sau nu și, în oricare dintre aceste cazuri, pot extrage un înțeles din ceea ce spui. Dar, dacă te aud spunând

(38) *Sam realized that there is a cat on the table.*

trebuie să presupun că, într-adevăr, este o pisică pe masă pentru a extrage un înțeles din ceea ce spui. Această diferență reiese cu claritate dacă introduc elementul negativ *not*, în propoziție.

(39) *Sam doesn't realize that there is a cat on the table.*

Aceasta arată că persoana care formulează propoziția cu înțeles opus – cea care neagă ceea ce prima pretinde că este adevărat - trebuie să continue să presupună că este o pisică pe masă pentru a extrage un înțeles din propoziție. O propoziție care trebuie să fie adevărată pentru ca o altă propoziție să aibă un înțeles se numește presupoziția celei de-a doua propoziții.

PRIVIRE DE ANSAMBLU

Am prezentat părțile relevante pentru scopurile noastre, ale modelului transformațional. Luate împreună, ele constituie o reproducere a procesului pe care ființele umane îl parcurg pentru a-și reprezenta experiența și pentru a o comunica. Când oamenii vor să-și comunice reprezentarea, experiența lor despre lume, ei alcătuiesc o reprezentare lingvistică completă a experienței lor, care se numește structură de profunzime. Când încep să vorbească, ei fac o serie de alegeri (transformări) referitor la forma în care își vor comunica experiența. Aceste alegeri nu sunt, în general, alegeri conștiente.

> Structura unei propoziții poate fi privită ca rezultat al unei serii de alegeri sintactice făcute atunci când a fost generată. Vorbitorul codifică înțelesul alegând să construiască propoziția cu anumite trăsături sintactice, alese dintr-un set limitat.
>
> (T. Winograd, *Understanding Natural Language*, p. 16, în Cognitive Psychology, Vol. 3, no. 1, ian., 1972)

Comportamentul nostru, atunci când facem aceste alegeri este oricum, reglementat și guvernat de reguli. Procesul efectuării acestei serii de alegeri (o derivare) are ca rezultat o structură de suprafață – o propoziție sau secvență de cuvinte pe care o recunoaștem ca fiind un grup de cuvinte formulat corespunzător din limba noastră. Această structură de suprafață în sine poate fi privită ca o reprezentare a reprezentării lingvistice complete – structura de profunzime. Transformările schimbă structura structurii de profunzime – eliminând sau schimbând ordinea cuvintelor – dar nu schimbă înțelesul semantic. Grafic, întregul proces poate fi văzut astfel:

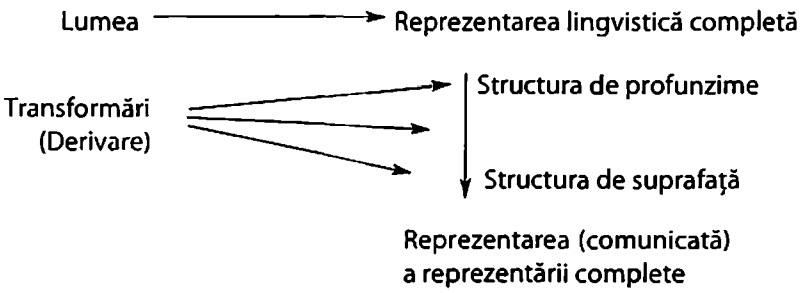

Modelul acestui proces este un model a ceea ce facem noi atunci când reprezentăm şi comunicăm modelul nostru – modelul unui model – un meta-model. Acest meta-model reprezintă intuițiile noastre despre propria experiență. De exemplu, intuiția noastră despre sinonimie – cazul în care două sau mai multe structuri de suprafață au acelaşi înțeles semantic, i.e. aceeaşi structură de profunzime – este reprezentată ca:

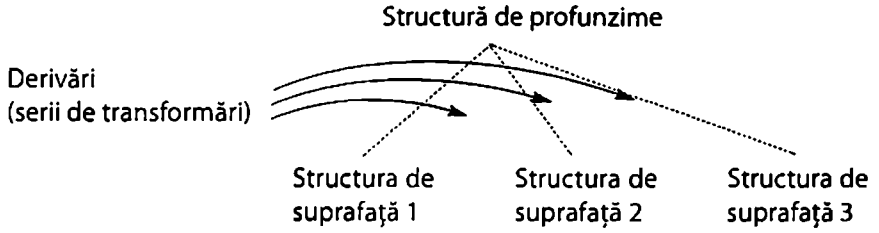

În termenii unui exemplu specific, avem:

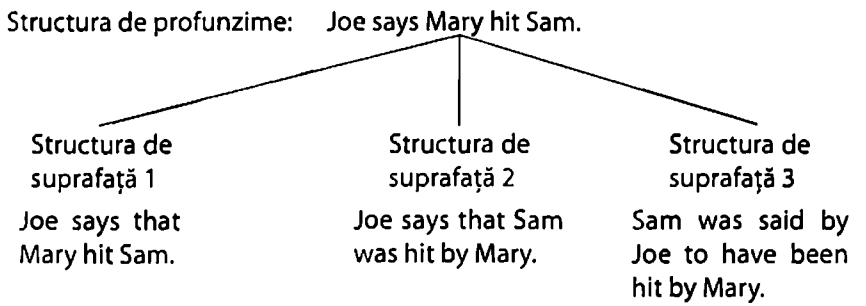
Structura de profunzime: Joe says Mary hit Sam.
Structura de suprafață 1
Joe says that Mary hit Sam.
Structura de suprafață 2
Joe says that Sam was hit by Mary.
Structura de suprafață 3
Sam was said by Joe to have been hit by Mary.

Sinonimia în meta-model înseamnă că aceeaşi structură de profunzime este conectată cu mai mult de o structură de suprafață.

Ambiguitatea este cazul opus. Ambiguitatea este o intuiție pe care vorbitorii nativi o folosesc când aceeaşi structură de suprafață are mai mult decât un înțeles semantic distinct şi este reprezentată ca:

Ambiguitatea în meta-model reprezintă cazul în care mai mult de o structură de profunzime este conectată prin transformări cu aceeaşi structură de suprafaţă.

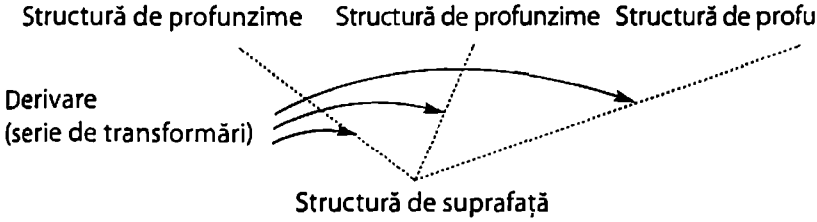

Ca exemplu specific:

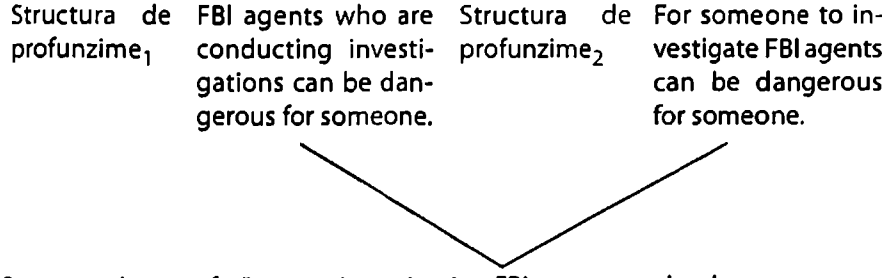
Structura de profunzime$_1$
FBI agents who are conducting investigations can be dangerous for someone.
Structura de profunzime$_2$
For someone to investigate FBI agents can be dangerous for someone.
Structura de suprafaţă:
Investigating FBI agents can be dangerous.

Intuiţia formulării corecte este reprezentată în meta-model prin faptul că, orice înşiruire de cuvinte este bine aleasă doar dacă există o serie de transformări (o derivare) care aduc o structură de profunzime în acea alăturare de cuvinte – o structură de suprafaţă. Astfel, meta-modelul este o reprezentare explicită a comportamentului nostru inconştient, guvernat de reguli.

REZUMAT

Limbajul uman este un mod de reprezentare a lumii. Gramatica transformaţională este un model explicit al procesului de reprezentare şi comunicare al acelei reprezentări despre lume. Mecanismele interne ale gramaticii transformaţionale sunt universale pentru toţi oamenii şi modul în care ne reprezentăm experienţa. Înţelesul semantic pe care îl reprezintă aceste procese este existenţial, infinit de bogat şi divers. Modul în care aceste înţelesuri existenţiale sunt reprezentate şi comunicate este guvernat de reguli. Gramatica trans-

formațională modelează nu înțelesul existențial, ci modul în care acel set infinit este format – regulile reprezentărilor înseşi.

Sistemul nervos care este responsabil de producerea sistemului reprezentațional al limbajului este acelaşi sistem nervos prin intermediul căruia oamenii produc oricare alt model despre lume – de gândire, vizual, kinetic etc. Aceleaşi principii structurale operează în fiecare dintre aceste sisteme. Astfel, principiile formale pe care lingviştii le-au identificat ca făcând parte din sistemul reprezentațional numit limbaj, oferă o abordare explicită pentru înțelegerea oricărui sistem de modelare umană.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 2

1. *Această utilizare a limbajului pentru a comunica este de fapt, un caz special de reprezentare prin intermediul limbajului. Comunicarea este, în acest mod de gândire, reprezentarea pentru alții a reprezentării create de noi înşine în scop personal. Cu alte cuvinte, folosim limbajul pentru a ne reprezenta experiența – acesta este un proces intim. Apoi, folosim limbajul pentru a reprezenta reprezentarea noastră despre propria experiență, altfel spus – un proces social.*
2. *Simbolul * va fi folosit în cartea de față pentru a identifica secvențe de cuvinte englezeşti care nu alcătuiesc propoziții formulate corespunzător în limba engleză.*
3. *Vă punem la dispoziție o anexă, care prezintă mai detaliat modelul transformațional, şi o bibliografie selectivă, cu adnotări, pentru cei care vor să studieze în continuare modelul transformațional al limbajului.*
4. *Acest lucru nu este adevărat pentru toți lingviştii care se consideră transformaționalişti. Sciziunea actuală în domeniu – teoreticieni ai standardului extins şi semanticieni generativi – nu este relevantă pentru scopurile noastre de a adapta anumite porțiuni din modelul transformațional pentru meta-modelul nostru destinat terapiei. Lucrările recente, în special din semantica generativă, vor fi utile, credem, pentru extinderea metamodelului pe care îl prezentăm aici. Pentru surse, vezi bibliografia.*
5. *În sens strict, eliminarea elementelor respective din text nu este justificată din punct de vedere pur lingvistic, întrucât ele poartă indicii referențiale – procesul este însă, tipic pentru clienții terapiei de gen.*

Capitolul 3

STRUCTURA MAGICULUI

Unul dintre misterele domeniului terapeutic este că deşi, diversele şcoli de terapie au structuri foarte diferite, toate au succes într-o anumită măsură. Această enigmă va fi rezolvată, atunci când metodele efective comune diferitelor psihoterapii vor putea fi descrise într-un set unic de termeni, pentru a explicita similaritățile, astfel încât ele să poată fi învățate de terapeuții oricărei şcoli.[1]

> Această listă de similarități (între diversele forme de psihoterapie – RB/JG) abia dacă este comprehensivă; se pare că există suficiente indicații potrivit cărora un studiu mai detaliat al tuturor formelor de psihoterapie referitor la tiparele lor formale similare ar fi profitabil. Psihoterapia va deveni o știință mai riguroasă, atunci când procedurile aplicate prin metode diferite vor putea fi sintetizate în cea mai eficientă strategie posibilă, pentru a induce unei persoane un comportament spontan în legătură cu situații diferite.
>
> J. Haley, *Strategies of Psychotherapy,* 1967, p. 85

O trăsătura comună tuturor formelor de psihoterapie care au succes este că persoanele care fac terapie se schimbă într-un anumit fel. Acestei schimbări i se atribuie diferite denumiri de către şcolile de terapie, cum ar fi: 1) reglare, 2) vindecare, 3) dezvoltare, 4) iluminare, 5) modificare de comportament etc. Oricare ar fi denumirea care i se dă acestui fenomen, într-un fel sau altul el face ca

experiența persoanei respective să fie mai bogată și mai bună. Acest lucru nu este surprinzător, întrucât fiecare formă de terapie susține că ajută oamenii să funcționeze cu mai mult succes în lume. Când oamenii se schimbă, experiența și modelul lor despre lume sunt diferite. Indiferent de tehnicile pe care le folosesc, diferitele forme de terapie fac posibilă schimbarea modelul despre lume, și reînnoirea unei părți din acest model.

Ceea ce vă oferim noi aici, nu este o nouă școală de terapie, ci mai curând un set specific de instrumente care reprezintă în mod explicit ceea ce este deja prezent într-o anumită măsură, în fiecare formă de terapie. Aspectele unice ale meta-modelului pe care îl prezentăm sunt: în primul rând, faptul că el se bazează pe intuițiile deja disponibile fiecărui vorbitor nativ, și în al doilea rând, faptul că este un model explicit, deci poate fi învățat.

META-MODELUL

Meta-modelul pe care îl prezentăm se inspiră în mare parte, din modelul formal dezvoltat de lingvistica transformațională. Întrucât modelul transformațional a fost creat pentru a răspunde la întrebări care nu au o legătură directă cu modul în care se schimbă oamenii, nu toate părțile acestuia sunt la fel de utile în crearea unui meta-model pentru terapie. Astfel, noi am adaptat modelul, selectând doar părțile relevante pentru scopurile noastre și aranjându-le într-un sistem adecvat obiectivelor noastre terapeutice.

În acest capitol vă vom prezenta meta-modelul nostru. Aici, intenția noastră este să vă oferim o imagine de ansamblu despre ceea ce este disponibil în meta-model și despre modul în care funcționează. În cele două capitole care urmează vom deveni specifici, arătându-vă un format pe etape (pas cu pas) despre cum să aplicați tehnicile meta-modelului. În capitolul prezent, vă sfătuim să citiți expunerea până la capăt și să încercați să înțelegeți imaginea de ansamblu pe care o prezentăm. Vom aprofunda și detalia această imagine în capitolele care urmează.

Eliminările: Părțile lipsă ale modelului

În majoritatea formelor de terapie (probabil cu excepția unor terapii fizice) unul dintre lucrurile care se petrec este o serie de tranzacții (raporturi) verbale între „client" și „terapeut". Una dintre trăsăturile comune ale întâlnirilor terapeutice este faptul că terapeutul încearcă să afle motivul pentru care clientul a venit la terapie; ce anume vrea clientul să schimbe. În termenii noștri, terapeutul încearcă să afle ce model despre lume are clientul. Când clienții își comunică modelele despre lume, ei o fac în structuri de suprafață. Aceste structuri de suprafață vor conține eliminări precum cele descrise în capitolul

precedent. Modul în care clientul foloseşte limbajul pentru a-şi comunica modelul/reprezentarea este supus proceselor universale ale modelării umane, cum este eliminarea.

Structura de suprafaţă este ea însăşi o reprezentare a reprezentării lingvistice complete din care derivă – structura de profunzime. În cazul în care procesul lingvistic al eliminării s-a produs, descrierea verbală care rezultă – structura de suprafaţă – are în mod sigur, lipsuri pentru terapeut. Această piesă poate să lipsească şi din modelul conştient despre lume al clientului. Dacă modelul experienţei clientului are piese lipsă, el este sărăcit. Modelele sărăcite, aşa cum am arătat mai înainte, implică opţiuni limitate pentru comportament. Pe măsură ce piesele lipsă sunt recuperate, începe procesul de schimbare în respectiva persoană.

Primul pas este ca terapeutul să fie capabil să determine dacă structura de suprafaţă a clientului este o reprezentare totală a reprezentării lingvistice complete din care derivă – structura de profunzime. Actualmente, terapeuţii fie au un foarte dezvoltat simţ al intuiţiilor bazat pe experienţele lor, fie folosesc meta-modelul explicit pentru a recupera piesele lipsă. În meta-model, intuiţiile pe care orice vorbitor nativ al limbii respective le are, încep să acţioneze. Clientul spune:

Sunt speriat.

În acest moment, terapeutul îşi verifică intuiţiile pentru a determina dacă structura de suprafaţă a clientului este completă. Un mod de a face aceasta (prezentăm detaliat acest proces în capitolele următoare) este să vă întrebaţi, dacă vă puteţi gândi la o altă propoziţie formulată corespunzător în limba engleză care să conţină acelaşi verb *speria* şi mai multe cuvinte care să aibă legătură cu acesta decât propoziţia din structura de suprafaţă a clientului care utilizează numai verbul *speria*. Dacă vă puteţi gândi la o asemenea structură de suprafaţă, înseamnă că structura de suprafaţă a clientului este incompletă.

Terapeuţii se confruntă acum cu trei opţiuni.[2] Ei pot accepta modelul sărăcit, pot întreba despre partea lipsă sau pot încerca să o ghicească. Prima opţiune, acceptarea modelului sărăcit, prezintă dificultatea de a face ca procesul terapeutic să fie lent şi anevoios, deoarece plasează întreaga responsabilitate pentru recuperarea pieselor lipsă din model asupra clientului care de fapt, a venit acolo tocmai pentru că are nevoie să fie ajutat în acest proces. Nu sugerăm că schimbarea nu este posibilă în acest proces, ci că el durează mai mult decât este necesar. A doua opţiune este ca terapeutul să întrebe despre partea care a fost eliminată lingvistic:

C: *Sunt speriat.*

T: *De ce anume?*

Mai departe, clientul fie va furniza materialul din modelul său care a fost eliminat lingvistic, terapeutul înţelegând astfel, mai bine acel model, fie partea

care lipseşte din expresia verbală a clientului lipseşte şi din modelul acestuia. Clienţii încep procesul autodescoperirii şi schimbării pe măsură ce lucrează pentru a înlocui părţile lipsă şi se implică activ în acest proces al autodescoperirii – dezvoltându-se ei înşişi prin dezvoltarea modelului lor despre lume.

Terapeuţii au şi o a treia opţiune – este posibil ca, din lunga lor experienţă, să aibă o intuiţie despre partea lipsă. Pot alege să interpreteze sau să ghicească partea lipsă. Nu avem nimic împotriva acestei opţiuni. Există însă riscul ca orice formă de interpretare sau bănuială să fie inexactă. În meta-modelul nostru am inclus o măsură de siguranţă pentru client. Clientul probează interpretarea sau bănuiala terapeutului generând o propoziţie care include acel material şi îşi verifică intuiţiile pentru a vedea dacă se potriveşte, dacă are înţeles şi dacă este o reprezentare exactă a modelului său despre lume. De exemplu, terapeutul poate avea o intuiţie puternică despre faptul că acel client este speriat de tatăl său. Intuiţia lui se poate baza pe terapia precedentă sau pe recunoaşterea unei anumite poziţii corporale sau a unei mişcări pe care le-a surprins la clientul său în alte ipostaze, când a venit vorba despre tatăl acestuia. În acest caz, schimbul poate fi:

C: — *Sunt speriat.*

T: — *Vreau să spui următoarele şi să vezi dacă se potriveşte pentru tine: „Tatăl meu mă sperie".*

Ce îi cere el clientului în acest punct, este să dezvăluie structura de suprafaţă ce conţine bănuiala sau interpretarea lui şi să vadă dacă se potriveşte cu reprezentarea completă a clientului, sau structura de profunzime.[3] Dacă această nouă structură de suprafaţă ce conţine intuiţia terapeutului despre identitatea porţiunii eliminate din structura de suprafaţă iniţială, a clientului, se potriveşte cu modelul clientului în general, el va resimţi o anumită senzaţie de congruenţă şi recunoaştere. Dacă nu, tehnicile meta-modelului sunt disponibile ca ghid pentru recuperarea materialului lipsă care se potriveşte într-adevăr cu modelul clientului. Măsura de siguranţă pentru integritatea clientului este ca terapeutul să fie sensibil la intuiţiile şi experienţa acestuia, punându-l să judece dacă bănuiala sa este corectă pentru modelul său, atunci când îi cere să spună acea propoziţie şi să vadă dacă se potriveşte.

Necesitatea ca terapeuţii să fie conştienţi de integritatea clienţilor a fost unanim recunoscută. Polster şi Polster (1973, p. 68) fac următorul comentariu: Nu există un etalon precis pentru a identifica limitele puterii unui individ de a asimila sau de a exprima sentimente care au potenţial exploziv, există însă o măsură de siguranţă fundamentală – să nu-l forţezi ori să-l ademeneşti spre comportamente pe care nu le-a instituit în mare măsură, el însuşi.

În general, eficacitatea unei anumite forme de terapie este asociată cu abilitatea de a recupera părţi „reprimate" sau care lipsesc din modelul clientului. Astfel, primul pas pentru însuşirea acestui set de instumente este să înveţi să

identifici piesele lipsă din model – în mod specific, să identifici faptul că eliminarea lingvistică s-a produs. Părțile care lipsesc în structura de suprafață sunt materialul care a fost îndepărtat de transformările prin eliminare. Recuperarea materialului lipsă presupune mișcarea spre o reprezentare mai completă – structura de profunzime.

Deformarea: Proces ⟶ Eveniment

Un mod prin care oamenii ajung să fie imobilizați este acela al transformării unui proces în desfășurare într-un eveniment. Evenimentele sunt lucruri care se petrec într-un anumit moment și sunt încheiate. Odată ce au apărut, rezultatele lor sunt bine cunoscute și nu se mai poate face nimic pentru a le schimba.[4] Acest mod de a-ți reprezenta experiența sărăcește, deoarece clienții pierd controlul asupra proceselor în desfășurare reprezentându-le ca evenimente. Lingviștii au identificat mecanismul lingvistic prin care un proces este transformat în eveniment. Se numește nominalizare și o vom discuta în ultimul capitol. Abilitatea terapeutului de a aborda porțiunile deformate din modelul clientului ce implică reprezentarea proceselor ca evenimente presupune ca el să fie capabil să recunoască nominalizările în structurile de suprafață ale clientului. Acest lucru poate fi realizat examinând această structură de suprafață – verificând fiecare non-verb din propoziție, și întrebându-te dacă te poți gândi la un verb sau la un adjectiv strâns legate de acesta ca înfățișare/sonoritate și înțeles. (O procedură mai detaliată va fi prezentată în capitolul 4.) De exemplu, pe măsură ce clientul începe să vorbească despre un proces în desfășurare din viața lui – procesul continuu al deciziei de a evita să se confrunte cu cineva în legătură cu ceva – el poate reprezenta acest proces în structura de suprafață prin sintagma *decizia mea*:

Regret cu adevărat decizia mea.

Terapeutul, verificând deformările identifică substantivul *decizie* ca fiind similar ca înfățișare/sonoritate și înțeles cu cuvântul de proces *decide* – deci, o nominalizare.

Sarcina terapeutului este să-l ajute pe client să vadă că ceea ce el a reprezentat în modelul său drept eveniment încheiat, terminat este un proces în desfășurare care poate fi influențat de el. Există mai multe modalități pentru a realiza acest lucru. De exemplu, terapeutul îl poate întreba pe client ce simte în legătură cu decizia lui. Când clientul răspunde că este nemulțumit, terapeutul îl întreabă ce îl împiedică să-și reconsidere decizia. Clientul răspunde, iar terapeutul continuă să aplice tehnicile meta-modelului. Aici, terapeutul lucrează pentru a reconecta evenimentul cu procesul prezent.

O altă abordare pe care o poate folosi terapeutul este:

Ai luat decizia și nu-ți poți imagina nimic care ți-ar schimba-o?

Din nou, clientul răspunde cu o structură de suprafață pe care terapeutul o

poate folosi, împreună cu meta-modelul, ca ghid pentru următoarea mişcare spre a induce clientului schimbarea.

Efectul aplicării sistematice a acestor două tehnici:

a. recuperarea părţilor îndepărtate de transformările prin eliminare din structura de profunzime;

b. transformarea din nou, a nominalizărilor în cuvintele de proces din care au fost derivate – structura de profunzime.

oferă o mai completă reprezentare a modelului clientului – structura lingvistică de profunzime din care au fost derivate expresiile verbale iniţiale ale clientului sau structurile de suprafaţă. Acest proces implică în mod activ, clientul pentru a completa părţile lipsă şi a transforma din nou, în procese lucrurile reprezentate ca evenimente, începând astfel procesul schimbării.

Structurile de profunzime sunt cele mai complete reprezentări ale experienţei clientului. Ele pot să difere de experienţa acelei persoane în mai multe moduri care vă sunt deja familiare. Acestea sunt cele trei caracteristici comune tuturor proceselor de modelare umană: eliminarea, deformarea şi generalizarea. Acestea sunt procesele universale ale modelării umane – modul în care oamenii creează orice reprezentare a experienţei lor.

Intuiţiile care sunt reprezentate în modelul transformaţional al limbajului sunt cazuri speciale ale acestor trei principii; de exemplu, propoziţiile sau structurile de suprafaţă care nu au un subiect exprimat sunt exemple de procese de eliminare. Pentru a dezvolta o imagine a modelului pe care îl are clientul, această piesă lipsă trebuie să fie recuperată; expresia trebuie să fie reconectată cu sursa ei – reprezentarea ei cea mai completă. În cazul unei structuri de suprafaţă, sursa ei şi cea mai completă reprezentare este structura de profunzime. În cazul structurii de profunzime, experienţele clientului sunt sursa pentru reprezentare. Structura de profunzime este cea mai completă reprezentare lingvistică, dar ea este derivată dintr-o sursă mai bogată, mai completă – totalitatea experienţelor clientului.[5] În mod deloc surprinzător, aceleaşi procese universale ale modelării umane, care ne oferă o metodă sistematică de a asista clientul în trecerea de la o structură de suprafaţă sărăcită, la o reprezentare lingvistică completă – structura de profunzime – ne furnizează o altă metodă sistematică pentru a conecta reprezentarea lingvistică pentru acea persoană cu setul de experienţe complete din care reprezentarea lingvistică completă este derivată.

Structura de profunzime şi dincolo de ea

Aşa cum am evidenţiat de nenumărate ori, indivizii care vin la terapie şi doresc să fie ajutaţi pentru a se schimba, în general se află acolo întrucât simt că nu au suficiente opţiuni, că sunt incapabili să se comporte altfel decât o fac. Mai mult, oricât de ciudat ni s-ar părea comportamentul lor, el are o justificare în modelul lor despre lume.

Terapeutul a reuşit să implice clientul în recuperarea structurii de profunzime – reprezentarea lingvistică completă. Următorul pas este să abordeze acea structură de profunzime într-o asemenea manieră, încât să o îmbogăţească. În acest punct, terapeutul are mai multe variante. Principiul de bază este că oamenii ajung să sufere nu din cauză că lumea nu este suficient de bogată pentru a le permite să-şi satisfacă nevoile, ci din cauză că reprezentarea lor despre lume este sărăcită. Prin urmare, strategia adoptată de noi, ca terapeuţi, este să conectăm clientul cu lumea, într-un mod care să-i ofere acestuia un set de opţiuni mai bogat. Cu alte cuvinte, deoarece clientul suferă din cauză că a creat o reprezentare sărăcită despre lume şi a uitat că reprezentarea nu este lumea în sine, terapeutul ajută clientul să se schimbe în eventualitatea că acesta va ajunge să se comporte într-o manieră inadecvată modelului său, deci îi îmbogăţeşte modelul. Există mai multe modalităţi pentru a realiza acest lucru, iar multe dintre ele au fost descrise detaliat. Importanţa canalelor senzoriale clare, dezvăluirea tiparelor pentru a face faţă stresului învăţat în sistemul familiei, traumele din copilărie, impunerea legăturilor terapeutice duble – sunt toate, exemple de accente pe care diverse metode psihoterapeutice le-au selectat drept modalităţi de a aborda modelul sărăcit al clientului. Indiferent de şcoala de terapie şi de accentul şi forma de tratament caracteristice fiecăreia, atunci când o terapie are succes, ea implică două trăsături:

1. multă comunicare sub formă de limbaj;[6]
2. o schimbare în reprezentarea/modelul despre lume ale clientului.

Ceea ce oferim noi în meta-modelul nostru este direct legat de aceste două trăsături ale terapiei de succes. Limbajul este deopotrivă un sistem de reprezentare şi mijlocul sau procesul prin care ne comunicăm reprezentarea despre lume. Procesele pe care le parcurgem pentru a ne comunica experienţa sunt aceleaşi procese pe care le parcurgem, atunci când ne creăm experienţa. Văzută astfel, recuperarea structurii de profunzime complete din structura de suprafaţă corespunde dezvăluirii modelului lingvistic complet al clientului; abordarea structurii de profunzime a clientului este în mod direct, o abordare a reprezentării lingvistice complete a clientului. Pentru ambele se aplică aceleaşi instrumente/tehnici.

Procesele prin care oamenii îşi sărăcesc reprezentarea despre lume sunt identice cu cele prin care îşi sărăcesc exprimarea reprezentării lor despre lume. Modul în care oamenii au creat suferinţă pentru ei înşişi implică aceste procese. Prin intermediul lor, ei au creat un model sărăcit. Meta-modelul nostru oferă o modalitate specifică de abordare a acestor procese comune pentru a le îmbogăţi experienţa. În primul rând, meta-modelul precizează procesul trecerii de la structura de suprafaţă la structura de profunzime. Procesul trecerii de la o structură de suprafaţă, cu o eliminare, la structura de profunzime completă, îi oferă terapeutului o imagine exactă a modelului clientului; totodată, pe

parcursul acestui proces clientul poate de fapt, să-şi extindă modelul în încercarea de a recupera eliminarea despre care îl chestionează terapeutul. În al doilea rând, meta-modelul pune la dispoziţie un format pentru abordarea structurii de profunzime şi reconectarea ei cu experienţa persoanei respective, făcând astfel posibilă schimbarea.

După ce a recuperat modelul lingvistic despre lume al clientului, terapeutul poate să selecteze una sau mai multe tehnici de tratament pe care le consideră utile în acel context. Terapeutul poate de exemplu, să opteze pentru impunerea unei legături terapeutice duble (Haley, 1973) ori să folosească o tehnică de punere în scenă (Perls, 1973), pentru a ajuta în procesul schimbării, sau poate continua să abordeze modelul clientului prin mijloace pur verbale. În fiecare dintre aceste cazuri este implicat limbajul. Eficienţa şi puterea unui terapeut sunt strâns legate de bogăţia meta-modelului său – numărul de opţiuni pe care le are şi priceprea lui de a combina aceste opţiuni. În această lucrare ne concentrăm asupra tehnicilor verbale/digitale, nu asupra celor nonverbale/analogice, din două motive:

1. tranzacţiile verbale sunt o formă importantă de comunicare în toate stilurile de terapie;
2. noi am formulat un model pentru limbajul natural care este explicit.

Mai târziu, vom demonstra în detaliu că meta-modelul creat de noi din modelul gramaticii transformaţionale ca meta-model terapeutic poate fi generalizat şi la sisteme de comunicare nonverbale.[7]

Abordarea structurii de profunzime

Pentru terapeut, a aborda structura de profunzime înseamnă a-i cere clientului să-şi mobilizeze resursele pentru a-şi reconecta modelul lingvistic cu lumea experienţei lui. Cu alte cuvinte, terapeutul pune sub semnul întrebării presupunerile clientului potrivit cărora modelul său lingvistic este realitatea.

Abordarea generalizărilor

Un element care există în modelul clientului şi care îi sărăceşte experienţa este generalizarea. În mod corespunzător, structura de profunzime care reprezintă porţiunea sărăcită a modelului va conţine cuvinte şi sintagme fără indiciu referenţial şi verbe incomplet specificate.

Claritate din haos – substantivul/argumente

Pe măsură ce părţile lipsă din structura de profunzime a clientului sunt recuperate, modelul experienţei clientului poate să devină mai complet şi totuşi, să rămână neclar şi nefocalizat.[8] Clientul spune:

C: — *Sunt speriat.*
T: — *De ce anume?*
C: — *De oameni.*

În acest punct, terapeutul fie are un set bine dezvoltat de intuiții despre ce urmează să facă în continuare, fie folosește drept ghid meta-modelul nostru explicit. O modalitate explicită de a determina ce porțiuni din exprimarea verbală (și din modelul pe care aceasta îl reprezintă) sunt nefocalizate, este să caute argumente nominale care nu au indicii referențiale. Din nou, terapeutul are trei opțiuni fundamentale: să accepte modelul nefocalizat, să adreseze o întrebare prin care reclamă focalizarea modelului ori să ghicească care ar fi modelul focalizat. Alegerea pe care o face terapeutul are aceleași consecințe pe care le-a avut încercarea lui de a recupera piesele lipsă din model. Dacă terapeutul optează să ceară indiciul referențial care lipsește, el spune doar:

Cine, în mod specific (te sperie)?

Dacă, pe de altă parte, terapeutul are o intuiție despre identitatea grupului nominal care nu are indiciu referențial, el poate alege să ghicească. În acest caz, se impune aplicarea măsurii de siguranță pentru respectarea integrității clientului.

C: — *Sunt speriat.*

T: — *De ce anume?*

C: — *De oameni.*

Terapeutul alege să intuiască cine îl sperie *în mod specific,* pe client. Aplicând măsura de siguranță pe care am recomandat-o, terapeutul îi cere clientului să spună structura de suprafață care include bănuiala terapeutului.

T: — *Vreau să încerci să spui asta și să vezi dacă simți că se potrivește pentru tine: „Tatăl meu mă sperie".*

Clientul spune acum structura de suprafață care include bănuiala sau interpretarea și determină dacă ea se potrivește cu modelul lui. În oricare dintre cazuri, terapeutul răspunde – abordează generalizarea clientului cerându-i acestuia să conecteze această generalizare cu experiența lui specifică – prin a-i cere un indiciu referențial. Acesta este următorul pas în procesul înțelegerii de către terapeut a modelului clientului, și anume: reclamarea argumentelor nominale fără indiciu referențial.

Cuvântul „oameni" nu indică un individ anume sau un grup specific de indivizi în modelul clientului. Clientul poate furniza indiciul referențial care lipsește din exprimarea verbală, dar este disponibil în modelul său, înțelegerea de către terapeut a acestui model devenind astfel, mai focalizată. Indiciul referențial poate să lipsească totuși și din modelul clientului. Dacă porțiunea respectivă din modelul clientului este și ea, nefocalizată, întrebarea pe care terapeutul o adresează clientului îi permite acestuia să lucreze pentru a-și clarifica modelul și a se implica mai mult în proces.

Însă clientul poate produce un număr de răspunsuri precum „oamenii care mă urăsc", „toți oamenii pe care i-am considerat întotdeauna prieteni", „toți cei pe care îi cunosc", „unii oameni din familia mea", și niciunul dintre acestea nu

are un indiciu referențial – ele sunt descrieri intensive, nu extensive ale experienței acelei persoane.[9] Ele reprezintă generalizări care nu sunt deocamdată conectate cu experiența clientului. Terapeutul continuă să abordeze aceste formulări întrebând:

Cine, în mod specific?

până obține de la client o exprimare verbală care are un indiciu referențial. În cele din urmă, clientul răspunde:

Tatăl meu mă sperie.

Când terapeutul cere reprezentări complete în structura de profunzime, care includ doar cuvinte și sintagme cu indicii referențiale, el îi cere clientului să-și reconecteze generalizările cu experiența din care provin acestea. Mai departe, terapeutul se întreabă dacă imaginea pe care o are despre modelul clientului este una clară și focalizată.

Claritate din haos – verbe/cuvinte de proces

Primele cuvinte din exprimarea verbală:

Tatăl meu mă sperie.

au indicii referențiale (*tatăl meu* și *mă*). Cuvântul de proces sau verbul din această exprimare nu ne oferă o imagine clară despre cum anume s-a petrecut experiența. Știm despre client că este speriat și că tatăl lui îl sperie, dar modul exact în care îl sperie tatăl lui este incomplet reprezentat – ce, în mod specific, *face* acesta de îl sperie. Terapeutul îi cere clientului să-și focalizeze imaginea întrebându-l:

Cum te sperie tatăl tău?

Din nou, terapeutul îi cere clientului să-și conecteze generalizarea cu experiența din care a derivat aceasta. Răspunsul clientului la această întrebare este o nouă structură de suprafață pe care terapeutul o examinează acum, pentru a vedea dacă este completă și clară, întrebându-se dacă toate porțiunile reprezentării complete din structura de profunzime sunt reflectate în acea structură de suprafață. Terapeutul continuă să examineze structurile de suprafață generate de client, recuperând structura de profunzime și cercetând-o pentru a descoperi generalizări care fac ca modelul să fie nefocalizat și incomplet specificat, până când imaginea pe care o are despre modelul clientului este una clară.

Abordarea eliminărilor

Când oamenii își creează modelele lingvistice despre lume, în mod inevitabil selectează și reprezintă anumite porțiuni ale lumii în detrimentul selectării și reprezentării altora.[10] Astfel, o reprezentarea lingvistică completă – structura de profunzime – va fi diferită de experiența pe care o reprezintă prin faptul că este o versiune redusă a întregii experiențe despre lume a clientului. Această

reducere, aşa cum am menţionat deja, poate să fie o reducere utilă sau poate sărăci modelul într-un mod care să creeze suferinţă pentru persoana respectivă. Tehnicile de care dispune terapeutul pentru a ajuta clientul să recupereze porţiuni din experienţa proprie pe care nu le-a reprezentat în model sunt multe. În domeniul tehnicilor combinate verbale-nonverbale, de exemplu, clientului i se poate cere să pună în scenă situaţia specifică din care a generalizat şi să-şi descrie experienţa în întregime pe măsură ce o retrăieşte – prezentând astfel, porţiunea din experienţa lui căreia până atunci nu a reuşit să-i dea o reprezentare lingvistică. Aceasta reconectează clientul cu experienţa sa şi în acelaşi timp îi oferă terapeutului un conţinut valoros şi o înţelegere a modului în care respectiva persoană îşi reprezintă tipic experienţa. Încă o dată, intenţia noastră în prezentul studiu este să ne concentrăm asupra tehnicilor lingvistice.

Sarcina terapeutului este să elimine destăinuirile care nu sunt utile; cele care provoacă suferinţă clientului sunt considerate zone imposibil de abordat, în care clientul nu poate să vadă nicio opţiune în afară celor care sunt nesatisfăcătoare – cele care îi cauzează suferinţă. În mod tipic, o zonă în care a avut loc o eliminare care sărăceşte este una în care percepţia clientului despre potenţialul său este limitată – el pare să fie blocat, înţepenit, condamnat...

Tehnica recuperării reprezentării lingvistice complete funcţionează şi poate fi învăţată, întrucât există o reprezentare explicită – structura de profunzime – cu care structura de suprafaţă poate fi comparată. În esenţă, acesta este procesul prin care se compară o reprezentare (structura de suprafaţă) cu modelul complet din care ea a fost derivată – structura de profunzime. Structurile de profunzime derivă la rândul lor, din gama completă de experienţe pe care fiinţele umane le au la dispoziţie. Structura de profunzime este disponibilă oricărui vorbitor nativ prin intuiţie. Lumea experienţei este disponibilă oricui doreşte să o experimenteze. Ca terapeuţi, identificăm drept eliminare din modelul clientului orice opţiune despre care ne putem imagina că am avea-o sau de care ar dispune orice persoană pe care o cunoaştem, în aceeaşi situaţie.

În acest punct, eliminarea din experienţa modelului despre lume al clientului, va fi adesea, atât de evidentă pentru terapeuţi, încât pot începe să ofere sugestii/sfaturi despre maniere alternative de a rezolva această problemă. Probabil că noi vom accepta multe dintre sugestiile terapeutului, întrucât experienţa noastră va include aceste alternative dar, din experienţa noastră, sugestiile sau sfaturile care ajung în golurile create prin eliminarea din modelul clientului sunt relativ ineficiente. Aceste eliminări au sărăcit modelul şi exact acele porţiuni din experienţa posibilă a clientului pe care terapeutul le recomandă nu sunt reprezentate în model. Aici, în mod tipic, clientul fie va „opune rezistenţă", fie nu va auzi opţiunile, întrucât el le-a eliminat din modelul său. Astfel, sugestia noastră este ca terapeutul să păstreze aceste sugestii până când modelul clientului este suficient de bogat pentru a le încorpora.

Un alt avantaj pe care îl are terapeutul dacă îşi reţine sugestiile şi îl determină pe client să-şi abordeze propriul model şi să-şi creeze propriile soluţii este acela că evită astfel, să se împotmolească în conţinut şi este capabil să se concentreze, în schimb, asupra procesului prin care el ghidează felul în care clientul face faţă situaţiei. Adică îşi foloseşte meta-modelul pentru a acţiona direct asupra modelului sărăcit al clientului.

Am identificat un număr de întrebări care sunt utile pentru a-l asista pe client să-şi extindă modelul. Când clienţii abordează limitele modelelor lor, adesea ei spun lucruri de genul:

Nu pot să am încredere în oameni.

Mi-e imposibil să am încredere în oameni.

Cum noi, ca terapeuţi, ştim că noi înşine am putut avea încredere în alte persoane sau cunoaştem pe cineva care a reuşit să aibă încredere în altă persoană, suntem conştienţi că lumea este suficient de bogată pentru a-i permite clientului să ajungă să aibă încredere în oameni – ceea ce îl împiedică este propriul său model. Prin urmare, pentru noi, întrebarea devine: Cum de unii oameni sunt capabili să aibă încredere în alţii, iar clientul nostru nu este capabil? O formulăm direct, cerându-i clientului să explice în ce constă elementul care diferenţiază modelul său de alte modele, şi care face ca acest lucru să fie imposibil. Îl întrebăm:

Ce te împiedică să ai încredere în oameni?

sau

Ce s-ar întâmpla dacă ai avea încredere în oameni?

Un răspuns complet la această întrebare va restitui o parte din materialul eliminat. Desigur, clientul va răspunde într-o structură de suprafaţă. Terapeutul dispune de instrumente pentru a evalua aceste răspunsuri verbale – procesele de restituire a structurii de profunzime, de focalizare a porţiunilor din imagine care sunt neclare. Aceleaşi instrumente îi servesc terapeutului pentru a asista clientul să se schimbe reconectându-l cu experienţa sa. Scopul terapeutului, folosind tehnicile metamodelului, este să obţină o imagine clară, complet focalizată, a modelului clientului care are o gamă bogată de opţiuni în zonele în care acesta resimte suferinţă. Folosirea întrebării:

Ce te împiedică să...?

este crucială pentru a reconecta clientul cu experienţa lui, într-o asemenea manieră, încât acesta să aibă acces la materialul care până atunci fusese eliminat, nereprezentat în model.

Deformarea

Prin deformare, ne referim la lucruri care sunt reprezentate în modelul clientului, dar sunt denaturate într-un mod care limitează abilitatea acestuia de a acţiona şi îi sporeşte potenţialul pentru suferinţă. Există mai multe modalităţi prin

care structura de profunzime poate fi deformată, raportat la lume, într-o manieră care creează suferință.

Formularea corespunzătoare din punct de vedere semantic

Un mod în care oamenii își deformează modelele și își provoacă singuri suferință este prin situarea în afara controlului lor a unor responsabilități care se află sub controlul lor. Lingviștii au identificat anumite expresii formulate necorespunzător din punct de vedere semantic. De exemplu:

George a forțat-o pe Mary să cântărească 51 de kilograme.

Generalizarea lor constă în faptul că nu se poate afirma, în mod justificat, că oamenii sunt capabili să îi determine pe alți oameni să facă lucruri care nu se află sub controlul lor voluntar. Noi am generalizat noțiunea de formulare necorespunzătoare semantic pentru a include propoziții precum:

Soțul meu mă înnebunește.

Terapeutul poate identifica această propoziție ca având forma:

O persoană determină o altă persoană să aibă o anumită emoție.

Când prima persoană, cea care cauzează este diferită de persoana care resimte furia, spunem că propoziția este formulată necorespunzător semantic și inacceptabilă. Formularea necorespunzătoare semantic a propozițiilor de acest tip se petrece deoarece, efectiv, nu este posibil ca o ființă umană să provoace o emoție în altă ființă umană – deci respingem propozițiile cu această formă. De fapt, propozițiile de acest tip identifică situații în care o persoană face o acțiune, iar o a doua persoană *răspunde* simțindu-se într-un anumit mod. Important în acest punct este că, deși cele două evenimente se petrec unul după celălalt, nu există o conexiune necesară între acțiunea unei persoane și răspunsul celeilalte. Prin urmare, propozițiile de acest tip identifică un model în care clientul atribuie responsabilitatea pentru emoțiile sale altor persoane sau forțe care nu se află sub controlul său. Acțiunea în sine nu cauzează emoția; mai curând, emoția este un răspuns generat dintr-un model în care clientul nu-și asumă nicio responsabilitate pentru experiențe pe care *ar putea* să le controleze.

În acest punct, sarcina terapeutului este să abordeze modelul într-o manieră care să convingă clienții să-și asume responsabilitatea pentru răspunsurile lor. Acest lucru poate fi realizat în mai multe feluri. Terapeutul poate să o întrebe dacă se înfurie de fiecare dată când soțul ei face ceea ce face. Aici, terapeutul are mai multe opțiuni. De exemplu, dacă clienta declară că se înfurie de fiecare dată când soțul ei face cutare lucru, terapeutul poate să abordeze acel lucru întrebând-o cum o face el să se înfurie, în mod specific. Dacă, pe de altă parte, clienta recunoaște că uneori soțul ei face ceea ce face fără ca ea să se înfurie, terapeutul poate să-i ceară să identifice ce este diferit în situațiile

când această acțiune a soțului ei nu are efectul „automat". Vom prezenta aceste tehnici în următoarele două capitole.

Din nou, aceste tehnici îi vor permite terapeutului să reconecteze clientul cu experiența lui și să remedieze deformările limitatoare.

Presupozițiile

Ceea ce nouă, ca terapeuți poate inițial să ne apară drept comportament bizar sau enunțuri ciudate ale clienților va avea un înțeles în modelele lor. Să ai o imagine clară despre modelul clientului înseamnă să înțelegi felul în care acel comportament sau acele enunțuri au un înțeles. Adică să identifici prezumțiile pe care clientul le face în modelul său despre lume. Prezumțiile într-un model apar, la nivel lingvistic, ca presupoziții ale propozițiilor clientului. Presupozițiile reprezintă ceea ce este în mod necesar, adevărat pentru ca enunțurile pe care le formulează clientul să aibă un înțeles oarecare (nu să fie adevărate, ci doar să aibă sens). O metodă simplă prin care terapeuții pot identifica porțiunile sărăcite din modelul clientului este ca ei să aibă capacitatea de a recunoaște presupozițiile din propozițiile clientului. Clientul afirmă:

Îmi dau seama că soțul meu nu mă iubește.

Terapeutul poate să răspundă identificând presupoziția, apoi abordând-o direct și aducând presupoziția din structura de suprafață la vedere, pentru a o examina și a lucra asupra ei. Pentru a înțelege ceva din propoziție, este necesar ca terapeutul să accepte presupozițiile:

Soțul ei nu o iubește.

Există o probă explicită prin care se poate afla dacă într-o propoziție există presupoziții, și dacă există, care sunt acestea. Terapeutul ia structura de suprafață și formează o nouă propoziție care nu diferă de cea veche decât prin faptul că are un cuvânt negativ atașat la primul verb – în acest caz propoziția:

Nu îmi dau seama că soțul meu nu mă iubește.

Apoi, terapeutul pur și simplu se întreabă dacă aceeași propoziție ar trebui să fie adevărată pentru ca această nouă propoziție să aibă sens. Orice propoziție care trebuie să fie adevărată pentru ca atât enunțul clientului, cât și noul enunț, format din vechiul enunț, plus cuvântul negativ, să aibă sens este o presupoziție. Presupozițiile sunt foarte înșelătoare, întrucât nu sunt prezentate la vedere pentru a fi studiate. Ele identifică în model câteva dintre principiile de organizare fundamentale care limitează experiența clientului.

După ce a identificat presupozițiile din enunțurile clientului, terapeutul le poate aborda direct, cu ajutorul tehnicilor pe care le-am identificat deja, atunci când am vorbit despre eliminări.

REZUMAT

Când terapia, indiferent de forma ei are succes, ea implică o schimbare în modelele clienților într-un mod care le permite acestora să aibă mai multe opțiuni în comportamentele lor. Metodele pe care le-am prezentat în meta-model sunt eficiente pentru a îmbogăți modelul despre lume al unui client – aceasta înseamnă că un anumit aspect din modelul său este nou. Este important ca această nouă porțiune din modelul lui să fie solid conectată cu experiența lui. Pentru ca acest lucru să se întâmple, clienții trebuie efectiv să exerseze, să se antreneze, să se familiarizeze cu situația și să experimenteze noile lor opțiuni. Majoritatea terapiilor au conceput tehnici specifice pentru a realiza aceasta: psihodramă, teme pentru acasă, distribuirea de sarcini etc. Scopul acestor tehnici este să integreze noul aspect din model în experiența clientului.

PRIVIRE DE ANSAMBLU

O terapie de succes implică schimbarea. Meta-modelul, adaptat după modelul transformațional al limbajului, oferă o metodă explicită pentru a înțelege și a schimba modelele sărăcite ale clienților. O modalitate pentru a înțelege efectul complet al acestui meta-model este în termenii formulării corespunzătoare. Ca vorbitori nativi, noi putem distinge consecvent între grupuri de cuvinte care sunt formulate corespunzător – adică propoziții – și grupuri de cuvinte care nu sunt formulate corespunzător. Aceasta înseamnă că putem să operăm intuitiv distincția între ce este formulat corespunzător în limba engleză și ce nu este. Ceea ce vă demonstrăm aici, este că există un subset al propozițiilor formulate corespunzător, ale limbii engleze, pe care noi le recunoaștem ca fiind formulate corespunzător în terapie. Acest set, setul de propoziții care sunt formulate corespunzător în terapie și acceptabile pentru noi ca terapeuți, cuprinde propoziții care:

(1) sunt formulate corespunzător în limba engleză engleză și
(2) nu conțin eliminări transformaționale sau eliminări neexplorate în porțiunea din model în care clientul simte că nu are nicio opțiune;
(3) nu conțin nicio generalizare (proces eveniment);
(5) nu conțin verbe incomplet specificate;
(4) nu conțin cuvinte sau sintagme fără indicii referențiale;
(6) nu conțin presupoziții neexplorate în porțiunea din model în care clientul simte că nu are nicio opțiune;
(7) nu conțin propoziții care violează condițiile semantice ale formulării corespunzătoare.

Aplicând aceste condiții ale formulării corespunzătoare la structurile de suprafață ale clientului, terapeutul are o strategie explicită pentru a induce schimbarea în modelul clientului.[11] Folosind aceste condiții gramaticale adecvate

pentru terapie, terapeuții își îmbogățesc modelul, indiferent de forma particulară de terapie pe care o aplică. Chiar dacă acest set de instrumente va spori substanțial puterea oricărei forme de terapie, suntem conștienți că în cadrul întâlnirii terapeutice se petrec multe lucruri care nu sunt exclusiv digitale (verbale). Noi spunem doar că sistemul digital este important și oferim un meta-model explicit. Sistemul nervos care produce comunicarea digitală (e.g. limbajul) este același sistem nervos care generează celelalte forme ale comportamentului uman ce au loc în timpul întâlnirii terapeutice – sistemele de comunicare analogice, visele etc. În restul cărții ne propunem să realizăm două lucruri: unu, să vă familiarizăm cu folosiirea meta-modelului pe care l-am prezentat și doi, să vă arătăm cum pot fi extinse procesele generale ale meta-modelului pentru comunicarea digitală, și asupra acestor forme de comportament uman.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 3

1. *Vă recomandăm în mod special, excelentele lucrări ale lui Jay Haley, Gregory Bateson și partenerii săi, Paul Watlawick, Janet Beavin și Don Jackson. Studiile lor ne apar astăzi, drept cea mai apropiată aproximare, alături de meta-model, pentru a înfăptui acest deziderat.*
2. *Suntem conștienți că cele trei opțiuni discutate aici, nu epuizează toate posibilitățile logice și cu atât mai puțin pe cele practice. Terapeutul poate, de exemplu, să ignore complet structura de suprafață pe care o prezintă clientul. Cele trei categorii de răspuns din partea terapeutului pe care le discutăm aici, ni se par a fi cele mai frecvente.*
3. *În capitolul 6 vom reveni asupra acestei tehnici sub titlul general Tehnica de congruență. Aici, simplu clientul pronunțând structura de suprafață, evocă structura de profunzime. Dacă structura de suprafață corespunde unei structuri de profunzime care se potrivește modelului său (este congruentă cu modelul său), clientul va încerca un sentiment de recunoaștere.*
4. *În capitolul 2, ca și în restul cărții, noi adoptăm punctul de vedere lingvistico-filosofic standard potrivit căruia doar substantivele din structura de suprafață care corespund unor verbe în structura de profunzime sunt rezultatul nominalizărilor: schimbarea reprezentării unui proces într-un eveniment. O concepție mai radicală susține că și substantivele din structura de suprafață care, conform analizei lingvistice standard, nu corespund unor verbe în structura de profunzime, sunt reprezentarea unui proces printr-un eveniment. Potrivit acestei concepții, substantivul scaun este reprezentarea printr-un eveniment a ceea ce de fapt, noi experimentăm în procesul percepției, mânuirii..., un proces care are coordonate spațiu-timp și are durată. Prin urmare, diferența între părți din experiența noastră care sunt reprezentate în structura de profunzime ca verbe*

şi cele care sunt reprezentate ca substantive este în esenţă, volumul de diferenţă ori schimbare pe care îl experimentăm în ceea ce este reprezentat: scaunele se schimbă lent şi nesemnificativ, pe când întâlnirile se schimbă mai rapid şi mai semnificativ.

5. *Vom reveni pentru a trata acest subiect în mod sistematic, în capitolul 6, sub titlul Structuri de referinţă – totalitatea experienţei clientului – sursa din care derivă reprezentarea lingvistică completă.*
6. *Cazul restrictiv îl reprezintă terapiile fizice (e.x. rolfing, bioenergetică, Shiatsu...) care evidenţiază lucrând asupra sistemului de reprezentare fizic – adică oamenii îşi reprezintă experienţele prin posturi corporale, mişcări, contracţii musculare tipice, tonus... Vom reveni asupra acestui subiect în capitolul 6. Chiar şi în acest caz restrictiv, în mod caracteristic, terapeutul şi clientul vorbesc unul cu celălalt.*
7. *Asupra acestui subiect ne vom concentra în capitolul 6 şi în Structura magicului II.*
8. *De fapt, din discuţia tipurilor de transformări prin eliminare din capitolul 2 rezultă că fiecare caz de eliminare liberă este eliminarea unui argument nominal din structura de profunzime care nu are indiciu referenţial.*
9. *Distincţia intensiv-extensiv este împrumutată din logică. O definiţie extensivă a unui set precizează care sunt membrii unui set prin simpla lor listare (enumerare); o definiţie intensivă a unui set este cea care precizează care sunt membrii unui set prin oferirea unei reguli sau proceduri ce ordonează lumea în membri şi nonmembri ai setului. De exemplu, setul tuturor oamenilor care au peste doi metri înălţime şi locuiesc în Ozona, Texas, poate fi dată extensiv printr-o listă a oamenilor care locuiesc în Ozona, Texas, şi au peste doi metri înălţime, sau intensiv, să spunem printr-o procedură, de exemplu:*
   (a) mergi la registrul oficial al rezidenţilor din Ozona, Texas;
   (b) găseşte fiecare individ de pe listă şi determină dacă este mai înalt decât două etaloane de câte un metru aşezate cap la cap.
   Korzybski (1933, cap. 1) are o prezentare interesantă a acestei distincţii. Observaţi că, în general, listele sau un set specificat extensiv au indicii referenţiale, pe când seturile date intensiv nu au indicii referenţiale.
10. *Spunem în mod necesar deoarece modelele sunt, prin definiţie, reduse în raport cu ceea ce ele reprezintă. În această reducere stă deopotrivă, valoarea şi pericolul lor, aşa cum am arătat în capitolul 1.*
11. *Ascultând şi evaluând răspunsurile din structura de suprafaţă pe care clientul le oferă la aceste întrebări, se aplică toate tehnicile metamodelului. În plus, am descoperit că este eficient să le cerem clienţilor să dea la aceste întrebări răspunsuri despre cum (referitor la proces) mai curând, decât despre de ce (justificare).*

Capitolul 4

INCANTAŢII PENTRU DEZVOLTARE ŞI POTENŢIAL

În capitolul precedent am prezentat meta-modelul pentru terapie. Acest meta-model se bazează pe intuiţiile pe care le aveţi deja la dispoziţie ca vorbitori nativi ai limbii voastre. Totuşi, este posibil ca terminologia pe care noi am adoptat-o din lingvistică să fie nouă pentru voi. Capitolul acesta este conceput pentru a prezenta material care vă va permite să vă familiarizaţi cu modul specific de a aplica meta-modelul. Admitem că, aşa cum se întâmplă cu orice nou set de instrumente, pentru a înţelege cum să-l aplicaţi este nevoie de multă atenţie. Capitolul de faţă oferă oricărui terapeut care doreşte să încorporeze acest meta-model în tehnicile sale şi în modul său de a proceda în cadrul întâlnirii terapeutice oportunitatea de a lucra cu principiile şi materialele meta-modelului. Făcând aceasta, veţi fi capabili să vă sensibilizaţi, veţi fi capabili să analizaţi structura comunicărilor verbale în cadrul întâlnirii terapeutice şi, deci, să vă ascuţiţi intuiţiile.

Diversele fenomene lingvistice specifice pe care le vom prezenta şi pe care voi veţi ajunge să le recunoaşteţi şi să acţionaţi asupra lor sunt modurile specifice prin care cele trei principii fundamentale ale modelării umane sunt realizate în sistemele de limbaj ale oamenilor. Pe măsură ce introducem fiecare fenomen lingvistic specific, vom identifica totodată, care dintre aceste procese – generalizarea, eliminarea sau deformarea – este implicat. Ideea este ca voi

să recunoaşteţi şi să obţineţi de la client o comunicare ce constă în întregime din propoziţii care sunt formulate corespunzător în terapie. Voi, ca vorbitori nativi sunteţi capabili să determinaţi care propoziţii sunt formulate corespunzător în limba engleză; exemplele care urmează sunt concepute pentru a vă spori abilitatea de a detecta ce este formulat corespunzător în terapie – un subset de propoziţii care sunt formulate corespunzător în engleză. Vom prezenta materialul în două etape: recunoaşterea a ceea ce este formulat corespunzător în terapie şi ce anume să faceţi după ce aţi identificat în terapie o propoziţie care nu este formulată corespunzător.

EXERCIŢIUL A

Una dintre cele mai utile deprinderi pe care le puteţi exersa ca terapeut este aceea de a distinge ceea ce reprezintă clienţii în structurile lor de suprafaţă de ceea ce presupuneţi voi că implică structura lor de suprafaţă. Chestiunea terapeuţilor care adresează întrebări clienţilor nu este una nouă. De asemenea, chiar dacă un terapeut poate din experienţa lui, să înţeleagă din ce spune clientul mai mult decât îşi dă seama clientul însuşi, abilitatea de a distinge este vitală. Dacă clientul nu reuşeşte să reprezinte ceva ce terapeutul înţelege că există acolo, poate că acel client a lăsat pe dinafara reprezentării lui tocmai acea informaţie sau tocmai acea informaţie i-ar putea furniza terapeutului un indiciu despre ce tehnică de intervenţie să folosească. Oricum ar sta lucrurile, abilitatea de a distinge ceea ce este reprezentat de ceea ce oferiţi voi înşivă este vitală.

Diferenţa între ceea ce voi, ca terapeuţi, înţelegeţi că implică structura de suprafaţă a clientului şi ceea ce reprezintă literalmente acea structură de suprafaţă vine de la voi. Acele elemente pe care voi înşivă le supliniţi se pot potrivi sau nu, în modelul clientului. Există mai multe modalităţi pentru a determina dacă ceea ce oferiţi voi se potriveşte clientului. Priceperea voastră ca terapeuţi va creşte pe măsură ce creşte capacitatea voastră de a face această distincţie. Acum am vrea să citiţi următoarea propoziţie, apoi să închideţi ochii şi să vă formaţi o imagine vizuală despre ceea ce reprezintă această propoziţie.

Clientul: *Mi-e frică!*

Acum examinaţi imaginea voastră. Ea va include o reprezentare vizuală a clientului şi o reprezentare a clientului căruia îi este frică. Orice detaliu dincolo de aceste două imagini a fost suplinit de voi.

De exemplu, dacă ați suplinit o anumită reprezentare a lucrului de care îi este frică clientului, aceasta a venit de la voi și poate să fie adecvată sau nu. Încercați să faceți asta acum, citind următoarea structură de suprafață; închideți ochii și formați-vă o imagine vizuală.

Clientul: *Mary m-a rănit.*

Acum examinați imaginea voastră. Va include o reprezentare despre o oarecare persoană (Mary) și o reprezentare vizuală despre client. Acum cercetați îndeaproape modul în care ați reprezentat procesul rănirii. Verbul *a răni* este un cuvânt foarte vag și nespecific. Dacă ați reprezentat procesul rănirii, studiați cu atenție imaginea voastră. Poate că ați avut o imagine cu Mary care îl lovește fiizic pe client sau poate, o imagine cu Mary care îi spune clientului ceva jignitor. Poate ați avut o imagine cu Mary care se plimbă prin camera în care se află clientul fără să-i vorbească acestuia. Toate acestea sunt reprezentări posibile ale structurii de suprafață a clientului. În fiecare dintre ele, voi ați adăugat ceva la reprezentarea verbului pentru a forma o imagine pentru voi înșivă. Există modalități de a determina care dintre aceste reprezentări, dacă există vreuna, se potrivește clientului – puteți să-i cereți clientului să specifice mai mult verbul *a răni*, să-i cereți să pună în scenă o situație specifică în care Mary l-a rănit etc. Partea importantă este abilitatea voastră de a distinge între ceea ce suplinîți voi și ceea ce reprezintă clientul cu structura lui de suprafață.

ELIMINAREA

Scopul recunoașterii eliminărilor este de a-l asista pe client să restabilească o reprezentare mai completă a experiențelor sale. Eliminarea este un proces care îndepărtează porțiuni din experiența inițială (lumea) sau din reprezentarea lingvistică completă (structura de profunzime). Procesul lingvistic al eliminării este un proces transformațional – rezultatul transformărilor prin eliminare – și, în special, un fenomen *general* de modelare, *al* eliminării în cadrul căruia modelul pe care noi îl creăm este redus, în raport cu lucrul care este modelat. Structura de profunzime este reprezentarea lingvistică completă. Reprezentarea acestei reprezentări este structura de suprafață – propoziția efectivă pe care clientul o formulează pentru a-și comunica modelul lingvistic complet sau structura de profunzime. Ca vorbitori nativi ai limbii engleze, terapeuții au intuiții care le permit să determine dacă structura de suprafață reprezintă sau nu structura de profunzime completă. Astfel, comparând structura de suprafață cu

structura de profunzime, terapeutul poate să determine ce lipseşte. Exemplu:

Eu sunt dezorientat.

Cuvântul principal de proces este verbul a *dezorienta.* Verbul a *dezorienta* are potenţialul de a apărea în propoziţii cu două argumente sau grupuri nominale – în propoziţii precum:

Eu sunt dezorientat de oameni.

Întrucât verbul a *dezorienta* apare în propoziţia (2) cu două cuvinte-argument (*eu* şi *oameni*), terapeutul poate concluziona că structura de suprafaţă (1) nu este o reprezentare completă a structurii de profunzime din care a fost derivată. Într-un fomat pas cu pas, procedura poate fi conturată astfel:

Pasul 1: *Ascultaţi* structura de suprafaţă pe care clientul o prezintă;.

Pasul 2: Identificaţi verbele din acea structură de suprafaţă;

Pasul 3: Determinaţi dacă verbele pot apărea într-o propoziţie mai dez voltată – adică include mai multe argumente sau grupuri no minale decât propoziţia iniţială.

Dacă a doua propoziţie are mai multe cuvinte-argument decât structura de suprafaţă iniţială prezentată de client, înseamnă că structura de suprafaţă iniţială este incompletă – o porţiune din structura de profunzime a fost eliminată. Primul pas pentru a învăţa să recunoaşteţi eliminările este să identificaţi propoziţiile în care au intervenit eliminări. Astfel, de exemplu, propoziţia (3) este în esenţă, o reprezentare completă a structurii ei de profunzime:

(3) *George a rupt scaunul.*

Pe de altă parte, propoziţia (4) este o reprezentare incompletă a structurii ei de profunzime:

(4) *Scaunul a fost rupt.*

Următorul set de propoziţii conţine câteva structuri de suprafaţă care sunt complete – nu există eliminări – şi câteva care sunt incomplete – în care au apărut eliminări. Sarcina voastră este să identificaţi care dintre structurile de suprafaţă din setul următor sunt complete şi care conţin eliminări. Nu uitaţi că voi decideţi dacă au intervenit sau nu eliminări – unele propoziţii pot fi formulate necorespunzător în terapie din alte motive decât eliminările. Exerciţiile suplimentare vă vor ajuta să exersaţi corectarea celorlalte lucruri care fac ca aceste propoziţii să fie formulate necorespunzător în terapie.

(5) *Mă simt fericit.*	incompletă
(6) *Sunt interesat să continui asta.*	completă
(7) *Tata era furios.*	incompletă
(8) *Acest exerciţiu este plictisitor.*	incompletă
(9) *Sunt iritat de asta.*	completă

Setul de propoziţii de mai jos constă în întregime din structuri de suprafaţă care sunt incomplete. Pentru fiecare dintre ele, voi trebuie să găsiţi o altă propoziţie care are acelaşi cuvânt de proces sau verb şi care este mai completă –

adică are mai multe grupuri nominale sau argumente. Lângă fiecare dintre propozițiile incomplete, vă oferim un exemplu cu o versiune mai completă folosind același verb. Vă sfătuim să acoperiți cu o foaie de hârtie versiunea mai completă dată de noi și să scrieți singuri o versiune mai completă înainte de a vă uita la cea prezentată de noi.

De exemplu, cu structura de suprafață:

(10) *Sunt speriat.*

o versiune mai completă ar fi:

(11) *Sunt speriat de oameni.*

Sau alta ar fi structura de suprafață:

(12) *Sunt speriat de păianjeni.*

Evident, intenția noastră nu este ca voi să încercați să ghiciți ce versiune mai completă vom prezenta noi, ci să dobândiți experiență pentru a găsi versiuni mai complete ale structurilor de suprafață incomplete.

(13) *Am o problemă.* Am o problemă cu oamenii.

(14) *Ești emoționat.* Ești emoționat să fii aici.

(15) *Sunt trist.* Sunt trist din pricina mamei.

(16) *Nu mai suport.* Nu te mai suport.

(17) *Ești sâcâitor.* Mă sâcâi.

Următorul grup de propoziții constă în structuri de suprafață care au mai mult de un verb și pot să aibă zero, una sau două eliminări. Sarcina voastră este să determinați dacă au apărut eliminări și dacă da, câte anume. Nu uitați să verificați fiecare verb separat, deoarece fiecare poate fi asociat în mod independent, cu eliminări.

De exemplu, structura de suprafață

(18) *Nu știu ce să spun.*

are o eliminare asociată cu verbul a *spune* (spun cui).

Structura de suprafață

(19) *Am spus că voi încerca.*

are două eliminări, una asociată cu verbul *a spune* (am spus cui) și una cu verbul a *încerca* (încerca ce).

(20) *Am vorbit cu un om care era plictisit.* 2 eliminări: 1 cu *vorbit*, 1 cu *plictisit*

(21) *Am sperat să-mi văd părinții.* nicio eliminare

(22) *Vreau să aud.* 1 eliminare: cu *aud*

(23) *Soțul meu a pretins că era speriat.* 2 eliminări: 1 cu *pretins*, 1 cu *speriat*

(24) *Am râs și apoi am plecat acasă.* 1 eliminare: cu *râs*

În fiecare dintre structurile de suprafață care urmează, există cel puțin o eliminare. Găsiți o versiune mai completă pentru fiecare structură de suprafață.

(25) *Vorbești întotdeauna ca și cum ai fi furios.*	Vorbești întotdeauna *cu mine* ca și cum ai fi furios *pe cineva.*
(26) *Fratele meu jură că părinții mei nu fac față.*	Fratele meu *îmi* jură că părinții mei nu *îi* fac față.
(27) *Toată lumea știe că nu poți să câștigi.*	Toată lumea știe că nu poți să câștigi *ceea ce îți este necesar.*
(28) *Comunicarea este grea pentru mine.*	*Mie* îmi este greu să *îți comunic speranțele mele privind schimbarea mea.*
(29) *Fuga nu ajută.*	Fuga *mea de acasă de la mine* nu *mă* ajută *pe mine.*

Un mod în care cuvintele de proces din structura de profunzime pot apărea în structura de suprafață este sub forma unui adjectiv care modifică un substantiv. Pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie să intervină eliminările. De exemplu, structura de suprafață

(30) *Nu îmi plac oamenii confuzi.*

conține adjectivul *confuz.* O altă structură de suprafață care este strâns asociată cu această ultimă propoziție este[1]

(31) *Nu îmi plac oamenii care sunt confuzi.*

În aceste două structuri de suprafață au fost eliminări asociate cu cuvântul *confuzi* (*confuzi pentru cine și în legătură cu ce*). Astfel, o versiune mai completă este:

(32) *Nu îmi plac oamenii care sunt confuzi pentru mine în legătură cu ceea ce doresc ei.*

În următorul grup de structuri de suprafață, identificați eliminările și prezentați o versiune mai completă pentru fiecare propoziție.

(33) *Am râs de omul enervant.*	Am râs de omul care *m*-a enervat.
(34) *Tu întotdeauna dai exemple stupide.*	Tu întotdeauna *îmi* dai exemple care sunt stupide *pentru mine.*
(35) *Oamenii prezumţioşi mă scot din sărite.*	Oamenii care sunt prezumţioşi în *în privinţa drogurilor* mă scot din sărite.
(36) *Scrisoarea tristă m-a surprins.*	Scrisoarea care *m*-a întristat m-a surprins.
(37) *Preţul copleşitor al alimentelor mă deranjează.*	Preţul alimentelor care *mă* copleşteşte mă deranjează.

Exersând recunoaşterea eliminărilor în structurile de suprafaţă, veţi deveni conştienţi de ele şi vă veţi ascuţi intuiţiile pe care deja le aveţi ca vorbitori nativi. Important este să fiţi conştienţi că s-au produs eliminări. Secţiunea care urmează este concepută spre a vă permite să exersaţi asistarea clientului pentru a recupera materialul eliminat.

CE AVEŢI DE FĂCUT

După ce terapeutul şi-a dat seama că structura de suprafaţă prezentată de client este incompletă, următoarea sarcină este să îl ajute pe client să recupereze materialul eliminat. Cea mai directă abordare cunoscută de noi este să întrebe în mod specific, despre ceea ce lipseşte. De exemplu, clientul spune:

(38) *Sunt neliniştit.*

Terapeutul recunoaşte că structura de suprafaţă este o reprezentare incompletă a structurii de profunzime din care provine. În mod specific, este o versiune redusă a unei structuri de profunzime care are o reprezentare mai completă în structura de suprafaţă sub forma:

(39) *Sunt neliniştit pentru cineva/ceva.*

Astfel, pentru a recupera materialul eliminat, terapeutul întreabă:

(40) *Pentru cine/ce eşti neliniştit?*

sau, mai simplu:

(41) *Pentru cine/ce?*

În următorul grup de structuri de suprafaţă, sarcina voastră este să formulaţi în-

trebarea sau întrebările care reclamă în modul cel mai direct materialul lipsă. Noi v-am oferit exemple despre tipurile de propoziții care vor reuși să obțină materialul eliminat. Și de data aceasta, vă sfătuim să acoperiți întrebările date de noi și să găsiți singuri întrebările adecvate pentru fiecare structură de suprafață incompletă.

(42) *Mă simt fericit.*	fericit pentru cine/ce?
(43) *Tata era furios.*	furios pe cine/pe ce?
(44) *Acest exercițiu este plictisitor.*	plictisitor pentru cine?
(45) *Sunt speriat.*	speriat de cine/de ce?
(46) *Am o problemă.*	o problemă cu cine/cu ce?
(47) *Nu știu ce să fac.*	să faci în legătură cu cine/cu ce?
(48) *Am spus că voi încerca.*	cui ai spus? ce vei încerca?
(49) *Am vorbit cu un om care era plictisit.*	despre ce ai vorbit? plictisit în legătură cu cine/cu ce?
(50) *Vreau să aud.*	vrei să auzi pe cine/ce?
(51) *Soțul meu a pretins că era speriat.*	a pretins față de cine? speriat de cine/de ce?
(52) *Vorbești întotdeauna ca și cum ai fi furios.*	cu cine vorbești? furios pe cine/ce?
(53) *Fratele meu jură că părinții mei nu fac față.*	cui îi jură? nu fac față cui/la ce?
(54) *Comunicarea este grea pentru mine.*	a cui comunicare? comunicarea despre ce? către cine?
(55) *Fuga nu ajută.*	a cui fugă? fuga de cine/ce?
(56) *Nu îmi plac oamenii neclari.*	neclari în legătură cu ce? neclari pentru cine?

(57) *Am râs de omul enervant.*	omul care era enervant pentru cine?
(58) *Tu întotdeauna dai exemple stupide.*	cui dai exemple/cine crede că exemplele sunt stupide?
(59) *Oamenii prezumțioși mă scot din sărite.*	prezumțioși în ce privință?
(60) *Scrisoarea tristă m-a surprins.*	pe cine a întristat scrisoarea?
(61) *Prețul copleșitor al alimentelor mă deranjează.*	cine a fost copleșit?

CÂTEVA CAZURI SPECIALE DE ELIMINĂRI

Noi am identificat trei clase speciale de eliminări. Ele sunt speciale în sensul că le întâlnim frecvent în terapie, iar formele structurii lor de suprafață pot fi identificate direct.

Clasa I: Real în comparație cu ce?

Prima categorie specială de eliminări pe care dorim s-o identificăm se referă la comparative și superlative. În mod specific, porțiunea din structura de profunzime care a fost eliminată este unul dintre termenii unei construcții comparative ori superlative. Comparativele și superlativele au două forme în limba engleză.

(A) adjectiv plus terminația *er*

ca în: fast*er*
bett*er*
smart*er*

și adjectiv plus terminația *est*

ca în: fast*est*
b*est*
smart*est*

sau

(B) *more/less* plus adjectiv

ca în: *more* interesting
more important
less intelligent

și *most/least* plus adjectiv

ca în: *most* interesting
most important
least intelligent

Comparativele, aşa cum sugerează şi denumirea, implică o comparaţie a (minimum) două lucruri distincte. De exemplu, structura de suprafaţă:

(62) *She is better for me than my mother. (Ea este mai bună pentru mine decât mama mea.)*

include ambele lucruri comparate (*ea* şi *mama mea*). După eliminarea unui termen al construcţiei comparative se va obţine o altă formulare care aparţine structurii de suprafaţă:

(63) *She is better for me.(Ea este mai bună pentru mine.)*

Acest tip de eliminare este prezentă, de asemenea, în structuri de suprafaţă precum:

(64) *She is a better woman for me. (Ea este o femeie mai bună pentru mine.)*

unde adjectivul la comparativ apare lângă substantivul pe care îl determină. Comparativele formate cu *more* apar în următoarele două exemple:

(65) *She is more interesting to me. (Ea este mai interesantă pentru mine.)*

(66) *She is a more interesting woman to me. (Ea este o femeie mai interesantă pentru mine.)*

Din nou, unul dintre termenii comparativului a fost eliminat. În cazul superlativelor, un membru al unui set este selectat şi identificat drept cel mai caracteristic sau având cea mai mare valoare în acel set. De exemplu, în structura de suprafaţă:

(67) *Ea este cea mai bună.*

(68) *Ea este cea mai interesantă.*

setul din care *ea* a fost selectată nu este menţionat.

Următorul set de structuri de suprafaţă este compus din exemple de eliminare a unui termen al comparaţiei sau de eliminare a setului de referinţă al unui superlativ. Aceste exemple sunt prezentate pentru a vă permite să vă dezvoltaţi abilitatea de a identifica eliminări din această clasă.

(69) *Ea este cea mai dificilă.*

(70) *El l-a ales pe cel mai bun.*

(71) *Acesta e cel mai puţin dificil.*

(72) *Ea întotdeauna lasă treaba mai grea pentru mine.*

(73) *Nu pot să sufăr oamenii mai fericiţi.*

(74) *Oamenii mai agresivi obţin ceea ce doresc.*

(75) *Cel mai bun răspuns este întotdeauna mai dificil de găsit.*

(76) *Nu am văzut niciodată un om mai nostim.*

Când se confruntă cu această clasă de eliminări, terapeutul va fi capabil să recupereze materialul eliminat folosind două întrebări simple:

Pentru comparative:

Adjectivul la comparativ plus în comparație cu ce? e.x. mai agresiv în comparație cu ce? sau mai nostim în comparație cu ce?

Pentru superlative:

Superlativul plus în raport cu ce? e.x. cel mai bun răspuns în raport cu ce? cel mai dificil în raport cu ce?

Într-un format pas cu pas, procedura este:

Pasul 1: *Ascultați* clientul, examinând structura de suprafață a clientului pentru markerii gramaticali ai construcției comparative și superlative; i.e. adjectiv plus *er, more/less* plus adjectiv, adjective plus *est, most/least* plus adjectiv.

Pasul 2: În cazul în care în structura de suprafață a clientului apar comparative, determinați dacă sunt prezenți ambii termeni care sunt comparați; în cazul superlativelor, determinați dacă este prezent setul de referință.

Pasul 3: Pentru fiecare porțiune eliminată, recuperați materialul eliminat folosind întrebările sugerate mai sus.

Clasa a II-a: În mod clar și evident

A doua clasă de eliminări speciale poate fi identificată prin adverbe în *ly* ce apar în structura de suprafață pe care o prezintă clientul. De exemplu, clientul spune:

(77) *Obviously, my parents dislike me. (În mod evident, părinții mei nu mă plac.)*

sau

(78) *My parents obviously dislike me. (Părinții mei nu mă plac în mod evident.)*

Observați că aceste structuri de suprafață pot fi parafrazate prin propoziția

(79) *It is obvious that my parents dislike me. (Este evident că părinții mei nu mă plac.)*

Odată ce această formă este disponibilă, terapeutul poate să identifice mai ușor ce porțiune din structura de profunzime a fost eliminată. În mod specific, în exemplul nostru, terapeutul întreabă

(80) *Pentru cine este evident?*

Adverbele din structura de suprafață care se termină în *ly* sunt adesea, rezultatul eliminărilor argumentelor unui cuvânt de proces sau verb din structura de profunzime. Proba prin parafrazare poate fi folosită de către terapeut pentru a-și dezvolta intuițiile de a recunoaște aceste adverbe. Proba pe care

noi o oferim este ca de fiecare dată, când întâlniți un adverb terminat în *ly*, să încercați să parafrazați propoziția în care acesta apare prin:
(a) eliminarea lui *ly* de la adverbul din structura de suprafață și plasarea acestuia în fața noii structuri de suprafață pe care o creați;
(b) adăugarea sintagmei *it is* în fața fostului adverb;
(c) întrebându-vă dacă această nouă structură de suprafață înseamnă același lucru ca structura de suprafață inițială a clientului.
Dacă noua propoziție este sinonimă cu propoziția inițială a clientului, înseamnă că adverbul este derivat dintr-un verb din structura de profunzime și este implicată eliminarea. Mai departe, aplicând principiile folosite pentru recuperarea acestui material lipsă la această nouă structură de suprafață, poate fi recuperată reprezentarea completă din structura de profunzime.
În următorul set de structuri de suprafață, determinați care dintre ele include un adverb care a fost derivat dintr-un cuvânt din structura de profunzime.

(81) *Unfortunately, you forgot to call me on my birthday.*	=	It is unfortunate that you forgot to call me on my birthday.
(82) *I quickly left the argument* argument.	≠	It is quick that I left the
(83) *Surprisingly, my father* my *lied about his drinking.* lie about his drinking.	=	It is surprising for father to
(84) *She slowly started to cry.*	≠	It is slow that she started to cry.
(85) *They painfully avoided my questions*my	=	It is painful that they avoided questions.

După ce terapeutul a identificat adverbele care au fost derivate din verbe ale structurii de profunzime prin parafrazarea structurii de suprafață inițiale a clientului, el poate să aplice metodele pentru recuperarea materialului eliminat la parafraza structurii de suprafață. Într-o procedură pas cu pas, terapeuții pot rezolva această clasă specifică de eliminări astfel:

Pasul 1: *Ascultați* structura de suprafață a clientului fiind atenți la adverbele în *ly*;
Pasul 2: Aplicați proba prin parafrazare fiecărui adverb în *ly*;
Pasul 3: Dacă proba prin parafrazare funcționează, examinați noua structură de suprafață;
Pasul 4: Aplicați metodele obișnuite pentru recuperarea materialului eliminat.

Clasa a III-a: Operatorii modali de posibilitate

A treia clasă de eliminări speciale este deosebit de importantă pentru recuperarea materialului care a fost eliminat pe traseul de la experiența clientului la reprezentarea lingvistică completă a acestuia – structura de profunzime. Aceste structuri de suprafață implică adesea, reguli sau generalizări pe care clienții le-au dezvoltat în modelele lor. De exemplu, clientul spune:

(86) *I have to take other people's feelings into account. (Trebuie să țin cont de sentimentele altor oameni.)*

(87) *One must take other people's feelings into account. (Trebuie să ții cont de sentimentele altor oameni.)*

(88) *It is necessary to take other people's feelings into account. (Este necesar să ții cont de sentimentele altor oameni.)*

Veți fi capabili să identificați un număr de eliminări în fiecare dintre aceste structuri de suprafață pe baza principiilor și exercițiilor pe care le-am prezentat deja (e.x. sentimente despre cine/ce?). Eliminarea asupra căreia vrem să vă atragem atenția aici este totuși, o eliminare la scară mai mare. Aceste structuri de suprafață emit pretenția că ceva trebuie să aibă loc – ele ne sugerează imediat întrebarea „Altfel, ce?". Cu alte cuvinte noi, ca terapeuți, pentru a ajunge să înțelegem clar modelul clientului, trebuie să știm care sunt consecințele pentru client dacă el nu reușește să facă ceea ce structura lui de suprafață pretinde că este necesar. Noi înțelegem structurile de suprafață din această clasă ca având forma logică:

Este necesar ca S^1, altfel S^2

unde S^1 este ceea ce structura de suprafață a clientului pretinde că este necesar și S^2 este ceea ce se va întâmpla dacă S^1 nu este realizat – consecințele sau rezultatul neîndeplinirii lui S^1 – deci S^1 și S^2 reprezintă materialul eliminat. Astfel, terapeutul poate să întrebe:

(89) *Altfel, ce se va întâmpla?*

sau, într-o formă mai extinsă

(90) *Ce s-ar întâmpla dacă tu nu ai _____?*

unde substituiți partea adecvată din structura de suprafață a clientului în_____. În mod specific, folosind cele de mai sus ca exemplu, clientul spune

(91) *Trebuie să ții cont de sentimentele altor oameni.*

Terapeutul poate să întrebe

(92) *Altfel, ce se va întâmpla?*

sau, mai complet,[2]

(93) *Ce s-ar întâmpla dacă tu nu ai ține cont de sentimentele altor oameni?*

Aceste structuri de suprafață pot fi identificate prin prezența a ceea ce logicienii numesc operatori modali de necesitate. În limba engleză, aceștia au

următoarele structuri de suprafață:

have to	ca în	I/You have to...
		one has to...
necessary	ca în	*It is necessary...*
		Necessarily...
should	ca în	*One/you/I should...*
must	ca în	*I/you/one must*

Terapeutul le poate folosi drept cuvinte-semnal pentru a recunoaște această clasă specială de structuri de suprafață. În următorul set, formulați o întrebare care reclamă consecințele sau rezultatul neîndeplinirii a ceea ce structura de suprafață pretinde că este necesar. În exercițiul următor, noi folosim cele două forme interogative pe care le-am sugerat mai sus. Vă atragem atenția că acestea nu sunt singurele forme de întrebări posibile, ci orice formă care recuperează materialul eliminat este adecvată.

(94) *Este necesar să te porți cuviincios în public.*	Ce s-ar întâmpla dacă nu te-ai purta cuviincios în public?
(95) *Întotdeauna trebuie să iei oamenii în serios.*	Ce s-ar întâmpla dacă nu ai lua oamenii în serios?
(96) *Nu trebuie să mă implic prea mult.*	Ce s-ar întâmpla dacă te-ai implica prea mult?
(97) *Oamenii trebuie să învețe să evite conflictele.*	Ce s-ar întâmpla dacă nu ai învăța să eviți conflictele?

Există un al doilea set important de cuvinte-semnal, ceea ce logicienii au identificat drept operatori modali de posibilitate. Încă o dată, în mod tipic, acești operatori identifică reguli sau generalizări din modelul clientului. De exemplu, clientul spune:[3]

(98) *It's not possible to love more than one person at a time. (Nu este posibil să iubești mai mult de o persoană în același timp.)*

sau

(99) *No one can love more than one person at a time. (Nimeni nu poate să iubească mai mult de o persoană în același timp.)*

sau

(100) *One can't love more than one person at a time. (Nu se poate să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp.)*

sau

(101) *One may not love more than one person at a time. (Nu este permis să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp.)*

sau

(102) *No one is able to love more than one person at a time. (Nimeni nu este capabil să iubească mai mult de o persoană în acelaşi timp.)*

Din nou, pe baza experienţei voastre de a identifica eliminări, puteţi să găsiţi în aceste structuri de suprafaţă eliminări din reprezentarea structurii de profunzime. Noi vrem să identificăm însă, în aceste exemple o eliminare care se produce pe traseul de la experienţa clientului la reprezentarea din structura de profunzime. În mod specific, atunci când auzim structuri de suprafaţă din această clasă, vrem să întrebăm ce face să fie imposibil ceea ce structura de suprafaţă a clientului pretinde că este imposibil. Cu alte cuvinte, înţelegem aceste structuri de suprafaţă ca având forma logică generală:

S^1 *împiedică* S^2 *să fie posibil*

unde S^2 este ceea ce structura de suprafaţă a clientului pretinde că este imposibil, iar S^1 este materialul care lipseşte. Astfel, terapeutul poate să întrebe:

(103) *Ce face _____ imposibil?*

sau

(104) *Ce te împiedică să_____?*

sau

(105) *Ce te blochează să_____?*

sau

(106) *Ce te opreşte să_____?*

unde _____ conţine ceea ce structura de suprafaţă a clientului pretinde că este imposibil.

În mod specific, folosind exemplul de mai sus, terapeutul poate să întrebe:

(107) *Ce face imposibil ca tu să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp?*

sau

(108) *Ce te împiedică să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp?*

sau

(109) *Ce te blochează să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp?*

sau

(110) *Ce te opreşte să iubeşti mai mult de o persoană în acelaşi timp?*

Structurile de suprafaţă din această clasă pot fi identificate uşor cu ajutorul următoarelor cuvinte şi sintagme-semnal:

not possible	ca în	*it's not possible*
can	ca în	*no one can* *nobody can*

may	ca în	*no one may* *nobody may*
can't	ca în	*I/you/one/people can't*
able	ca în	*no one is able* *nobody is able*
impossible	ca în	*it's impossible*
unable	ca în	*I/you/one/people are unable*

Aceste cuvinte-semnal care apar în structurile de suprafață ale clientului identifică reguli sau generalizări care corespund unor limite în modelul despre lume al clientului. Astfel de limite sunt adesea asociate cu experiența clientului având alegeri limitate sau un set de opțiuni limitat, nestisfăcător. În următorul set de structuri de suprafață, formulați pentru fiecare dintre ele o întrebare care (prin răspuns) va recupera materialul eliminat.

(111) *Este imposibil să găsești pe cineva care este cu adevărat sensibil.*	Ce te împiedică să găsești pe cineva care este cu adevărat sensibil?
(112) *Nu pot să o înțeleg pe soția mea.*	Ce te împiedică să o înțelegi pe soția ta?
(113) *Sunt incapabil să mă exprim.*	Ce te împiedică să te exprimi?
(114) *Nimeni nu este capabil să mă înțeleagă.*	Ce îi împiedică să te înțeleagă?

Valoarea identificării și recuperării eliminărilor din această gamă este inestimabilă, întrucât ele implică în mod direct, porțiuni din modelul clientului unde experimentează opțiuni sau alegeri limitate. Iată o procedură pas cu pas:

Pasul 1: *Ascultați* clientul; examinați-i structura de suprafață pentru a de tecta prezența cuvintelor și sintagmelor-semnal identificate în această secțiune;

Pasul 2: (a) Dacă operatorii modali de necesitate sunt prezenți, adresați-i o întrebare prin care cereți consecința sau rezultatul elimi

nate dacă nu se realizează ceea ce structura de suprafață a clientului pretinde că este necesar și (b) dacă operatorii modali de posibilitate sunt prezenți, folosiți forma unei întrebări pentru a cere materialul eliminat care face imposibil ceea ce structura de suprafață a clientului pretinde că este imposibil.

DEFORMAREA - NOMINALIZĂRILE

Procesul lingvistic al nominalizării este unul dintre modurile în care procesul de modelare general al deformării intervine în sistemele limbajelor naturale. Scopul recunoașterii nominalizărilor este acela de a-l ajuta pe client să-și reconecteze modelul lingvistic cu procesul dinamic, în continuă desfășurare, al vieții. În mod specific, inversarea nominalizărilor îl ajută pe client să înțeleagă că ceea ce el a considerat eveniment, ceva încheiat și pe care nu-l mai poate controla, este de fapt, un proces în desfășurare care poate fi schimbat. Procesul lingvistic al nominalizării este un proces transformațional complex, prin care un cuvânt de proces sau un verb din structura de profunzime apare ca un cuvânt de eveniment sau un substantiv în structura de suprafață. Primul pas pentru inversarea nominalizărilor este recunoașterea lor. Terapeuții, ca vorbitori nativi, își pot folosi intuițiile pentru a identifica ce elemente din structura de suprafață sunt de fapt, nominalizări. De exemplu, în structura de suprafață

(115) *Regret decizia mea de a mă întoarce acasă.*

cuvântul de eveniment sau substantivul *decizie* este o nominalizare. Aceasta înseamnă că în reprezentarea din structura de profunzime a apărut un cuvânt de proces sau un verb, în acest caz, verbul a *decide*.

(116) *Regret că decid să mă întorc acasă.*

Substantivele care denumesc obiecte nu se vor potrivi în spațiul gol din sintagma *un _____ în desfășurare*, într-un mod formulat corespunzător. De exemplu, substantivele *scaun, zmeu, lampă, ferigă* etc. nu se potrivesc într-un mod formulat corespunzător – **un scaun în desfășurare*, **un zmeu în desfășurare* etc. Dar substantive precum *decizie, căsătorie, eșec*, derivate din verbe ale structurii de profunzime, se potrivesc – *o decizie în desfășurare, o căsătorie în desfășurare* etc. Astfel, terapeuții își pot exersa intuițiile folosind acest test simplu. Într-un format pas cu pas, terapeutul poate recunoaște nominalizările astfel:

Pasul 1: *Ascultați* structura de suprafață prezentată de client;

Pasul 2: Pentru fiecare element din structura de suprafață care nu este un cuvânt de proces sau verb, întrebați-vă dacă descrie un eveniment care de fapt este un proces în lume sau dacă există un verb care sună/arată asemănător și este apropiat ca sens;

Pasul 3: Verificați pentru a vedea dacă acest cuvânt de eveniment se potrivește în spațiul liber din cadrul sintactic, *un _____ în desfășurare*.

Pentru fiecare non-verb ce apare în structura de suprafață a clientului și care descrie un eveniment pe care îl puteți asocia cu un proces sau pentru care puteți găsi un verb asemănător ca sonoritate/înfățișare și sens, a intervenit o nominalizare. De exemplu, sunt mai multe nominalizări în propoziția:

(117) *Nereușita lor în a-și vedea propriii copii nu a fost primită cu înțelegere.*

Ambele cuvinte de eveniment *nereușită* și *înțelegere* sunt derivate din verbe ale structurii de profunzime (*o nereușită în desfășurare, o înțelegere în desfășurare*). Pe de altă parte, structura de suprafață

(118) *M-am aruncat în fața mașinii.*

nu conține nicio nominalizare.

În următorul set de structuri de suprafață, trebuie pur și simplu, să decideți care propoziții conțin nominalizări. Și de data aceasta, vă sfătuim să judecați singuri fiecare structură de suprafață înainte de a citi comenatriile oferite de noi.

(119) *Divorțul meu este dureros.*	1 nominalizare	(*divorț*)
(120) *Spaima noastră ne blochează.*	1 nominalizare	(*spaima*)
(121) *Râsul soției mele îmi provoacă furia.*	2 nominalizări	(*râs, furia*)
(122) *Refuzul tău de a te duce de aici îmi forțează plecarea.*	2 nominalizări	(*refuz, plecarea*)
(123) *Percepțiile tale sunt foarte greșite.*	1 nominalizare	(*percepțiile*)
(124) *Proiecția ta îmi aduce ofense.*	2 nominalizări	(*proiecție, ofense*)
(125) *Confuzia mea are tendința de a nu-mi oferi relaxare.*	3 nominalizări	(*confuzia, tendința, relaxare*)
(126) *Disprețuiesc întrebarea ta.*	1 nominalizare	(*întrebarea*)
(127) *Mă tem și de furia, și de ajutorul tău.*	2 nominalizări	(*furia, ajutorul*)
(128) *Intuițiile lui sunt remarcabile.*	1 nominalizare	(*intuițiile*)

În următorul set de structuri de suprafață, inversați fiecare nominalizare creând o structură de suprafață asemănătoare, care retranspune nominalizarea într-un proces aflat în desfășurare. De exemplu, din propoziția

(129) *Sunt surprins de împotrivirea ei față de mine.* ⟶ Sunt surprins că ea mi se împotrivește.

Important în acest punct nu este ca voi să puteți crea o nouă propoziție care se potrivește cu cea sugerată de noi, ci să vă ascuțiți abilitatea de a retranspune un proces nominalizat într-un proces aflat în desfășurare. Propozițiile oferite de noi sunt doar exemple. Nu uitați că nici structura de suprafață inițială, nici cele corectate pentru nominalizare nu vor fi formulate corespunzător în terapie dacă nu sunt întrunite toate celelalte condiții ale formulării corespunzătoare.

Divorțul meu este dureros. — Faptul că eu și soția mea divorțăm este dureros.

Spaima noastră ne blochează. — Faptul că sutem speriați ne blochează.

Râsul soției mele îmi provoacă furia. — Faptul că soția mea râde mă provoacă să mă simt furios.

Refuzul tău de a pleca de aici îmi forțează plecarea. — Faptul că tu refuzi să pleci de aici mă forțează să plec.

Percepțiile tale sunt foarte greșite. — Felul în care tu ești/ Ceea ce tu percepi este foarte greșit.

Planul tău mă ofensează. — Felul în care tu ești/ Ceea ce plănuiești mă ofensează.

Confuzia mea are tendința de a nu-mi oferi relaxare. — Faptul că sunt confuz tinde să mă împiedice să mă simt relaxat.

Disprețuiesc întrebarea ta. — Disprețuiesc ceea ce întrebi/felul în care mă întrebi.

Mă tem şi de furia, şi de ajutorul tău.	Mă tem şi de felul în care te înfurii pe mine, şi de felul în care mă ajuți.
Intuițiile lui sunt remarcabile.	Felul în care el intuieşte lucruri/Ceea ce el intuieşte este remarcabil.

Suntem conştienți că există mai multe opțiuni, atunci când întâlnim nominalizări. Putem alege să abordăm nominalizarea, în mod direct. De exemplu, dacă se dă structura de suprafață:

(130) *Decizia de a mă întoarce acasă mă sâcâie.*

putem să abordăm direct ideea că *decizia* este un eveniment irevocabil, definitiv şi încheiat de care clientul s-a disociat întrebând:

(131) *Există vreun mod în care îți poți imagina că-ți vei schimba decizia?*

sau, din nou,

(132) *Ce te împiedică să îți schimbi decizia?*

sau, din nou,

(133) *Ce s-ar întâmpla dacă te-ai răzgândi şi ai decide că nu te mai întorci acasă?*

În fiecare dintre aceste cazuri, întrebările terapeutului reclamă de la client un răspuns care să implice că el îşi asumă o oarecare responsabilitate pentru procesul deciziei. Oricum ar sta lucrurile, întrebările terapeutului ajută clientul să îşi reconecteze modelul lingvistic despre lume cu procesele în desfăşurare care sunt prezente acolo.

Nominalizările sunt complexe, deopotrivă din punct de vedere psihologic şi lingvistic. Din experiența noastră, ele apar rareori prin ele însele; mai curând le întâlnim frecvent într-o formă care implică violări ale uneia sau a mai multora dintre condițiile formulării corespunzătoare în terapie. Întrucât am prezentat deja, exercițiile despre eliminare, acum vă vom oferi un set de structuri de suprafață ce conțin atât nominalizări, cât şi eliminări. Vă cerem să identificați atât nominalizarea, cât şi eliminarea şi să formulați o întrebare sau o serie de întrebări care în acelaşi timp retranspune nominalizarea într-o formă de proces şi reclamă materialul care a fost eliminat. De exemplu, dacă se dă structura de suprafață

Decizia de a mă întoarce acasă mă sâcâie.

o întrebare care retranspune nominalizarea într-o formă de proces şi în acelaşi timp reclamă materialul eliminat este:

(134) *Cine decide să se întoarcă acasă?*

Şi de data aceasta vă sfătuim să încercați să formulați singuri întrebarea/întrebările înainte de a vă uita peste exemplele pe care vi le oferim. Întrebările date ca exemplu sunt dense – vă sfătuim ca, atunci când folosiți în practică o serie de întrebări, să cereți informațiile pe rând.

(135) *Suferința mea este copleșitoare.*	Suferința pe care o simți tu pentru cine/ce copleșește pe cine?
(136) *Este frica mea cea care îmi stă în drum.*	Frica pe care o simți tu față de cine/ce îți stă în drumul a ce?
(137) *Am speranță.*	În ce speri?
(138) *Crezurile fiului meu mă sperie.*	Ce crede fiul tău/care te sperie?
(139) *Suspiciunea ta fanatică mă enervează.*	Fanatică față de cine/ce? Ce anume suspectezi tu?

EXERCIȚIUL B

Întrucât la seminariile pentru exersarea meta-modelului am descoperit că nominalizările sunt cele mai dificile fenomene pe care oamenii învață să le recunoască, am conceput următorul exercițiu.

Formați o imagine vizuală din următoarele propoziții. În fiecare caz, vedeți dacă puteți să vă imaginați cum așezați fiecare cuvânt non-proces sau non-verb într-o roabă.

Eu vreau să iau un scaun.
Eu vreau să iau o decizie.

Observați că toate cuvintele non-verb din prima propoziție (*eu, scaun*) pot fi așezate în roaba voastră mentală. Nu acesta este cazul și în a doua propoziție (*eu, decizie*). *Eu* poate fi așezat într-o roabă, dar o *decizie* nu. În următorul set de propoziții, folosiți acest test vizual pentru a exersa recunoașterea nominalizărilor.

Eu am multe *frustrări.*
Eu am multe *bile verzi.*

Eu aștept o *scrisoare.*
Eu aștept *ajutor.*

Teama mea este prea mare.

Haina mea este prea mare.

Eu mi-am pierdut *cartea.*
Eu mi-am pierdut *firea.*

Eu am nevoie de *apă.*
Eu am nevoie de *iubire.*

Caii mă sperie.
Eşecul mă sperie.

Tensiunea mă necăjeşte.
Balaurul mă necăjeşte.

În fiecare dintre perechile de mai sus apare cel puţin o nominalizare. Puteţi verifica acurateţea testului vostru vizual aplicând acum testul pur lingvistic, un *în desfăşurare* după nominalizare. Acelaşi cuvânt care se potriveşte în cadrul lingvistic – *un* _____ *în desfăşurare* – nu se va potrivi în roaba voastră mentală.

GENERALIZAREA

Cum obţinem o imagine clară a modelului unui client

Unul dintre procesele universale care apar atunci când oamenii creează modele ale experienţelor lor este generalizarea. Generalizarea poate sărăci modelul clientului cauzând pierderea detaliilor şi a bogăţiei experienţelor iniţiale ale acestuia. Astfel, generalizarea îl împiedică să facă distincţii care i-ar oferi un set mai complet de opţiuni pentru a face faţă unei situaţii particulare. În acelaşi timp, generalizarea extinde experienţa specifică dureroasă până la nivelulul la care clientul este persecutat de întregul univers (un obstacol insurmontabil). De exemplu, experienţa dureroasă specifică „Lois nu mă place" este generalizată în „Femeile nu mă plac". Scopul abordării generalizărilor clientului este:

(1) să reconecteze modelul clientului cu experienţa acestuia;
(2) să reducă obstacolele insurmontabile care rezultă din generalizări, la ceva definit căruia acesta poate începe să îi facă faţă;
(3) să se asigure că detaliile şi bogăţia sunt prezente în modelul clientului, creând astfel, opţiuni bazate pe distincţii care anterior nu erau disponibile.

Din punct de vedere lingvistic, noi cunoaştem două modalităţi importante pe care le folosim pentru a identifica generalizările din modelul clientului.

Totodată, ele ne oferă un mijloc pentru a aborda aceste generalizări. Este vorba despre procesele prin care:
(1) se caută indiciile referențiale pentru substantive și cuvinte de eveniment;
(2) se caută verbe și cuvinte de proces complet specificate.

Indiciile referențiale

Abilitatea terapeutului de a determina dacă structurile de suprafață prezentate de client sunt conectate cu experiența acestuia este esențială pentru succesul terapiei. Un mod explicit de a determina acest lucru este ca terapeutul să identifice în structura de suprafață a clientului cuvinte și sintagme care nu au un indiciu referențial. De exemplu, în structura de suprafață

(140) *Oamenii nu dau doi bani pe mine.*

substantivul *oamenii* nu conține niciun indiciu refrențial, prin urmare nu identifică nimic specific în experiența clientului. Pe de altă parte, propoziția

(141) *Tatăl meu nu dă doi bani pe mine.*

conține două cuvinte (*tatăl meu* și *pe mine*), ambele cu un indiciu referențial care identifică ceva specific în modelul clientului.

Și de data aceasta, dispunem de o procedură pas cu pas.

Pasul 1: *Ascultați* structura de suprafață a clientului, identificând fie care cuvânt non-proces;

Pasul 2: Pentru fiecare dintre acestea, întrebați-vă dacă el selectează o anumită persoană sau un anumit lucru din lume.

În cazul în care cuvântul sau sintagma nu selectează o anumită persoană sau un anumit lucru, înseamnă că terapeutul a identificat o generalizare în modelul clientului. În următorul set de structuri de suprafață, decideți pentru fiecare substantiv sau sintagmă dacă au sau nu un indiciu referențial ce le marchează drept formulate corespunzător în terapie.

(142) *Nimeni nu este atent la ce spun eu.* — *Nimeni* și *ce* nu au indiciu referențial.

(143) *Întotdeauna evit situațiile în care mă simt stânjenit.* — *Situațiile în care mă simt stânjenit* – fără indiciu.

(144) *Îmi plac câinii care sunt prietenoși.* — *Câinii care sunt prietenoși* – fără indiciu.

(145) *Am văzut-o pe soacra mea ieri.* — Toate cuvintele au indicii.

(146) *Omul trebuie să respecte sentimentele altora.*	*Omul* și *altora* – fără indicii.
(147) *Asta este dureros pentru noi să o vedem în acest fel, tu știi.*	*Asta, noi, tu* și *acest fel* – fără indicii.
(148) *Să nu ne afundăm în detalii.*	*Ne* și *detalii* – fără indicii.
(149) *Există un anumit sentiment în această cameră.*	*Un anumit sentiment* – fără indiciu.
(150) *Toți simțim în felul acesta uneori.*	*Toți, în felul acesta, uneori* – fără indicii.

După ce terapeutul a identificat cuvintele și sintagmele fără indicii referențiale, este foarte ușor să întrebe despre aceste indicii. Sunt necesare doar două întrebări:

(151) *Cine, în mod specific?*

(152) *Ce, în mod specific?*

Când i se cere clientului să ofere indicii referențiale răspunzând la aceste întrebări, clientul își reconectează generalizările din model cu experiențele sale. În următorul set de structuri de suprafață, formulați întrebarea adecvată pentru a obține indiciul referențial care lipsește.

Nimeni nu dă atenție la ce spun eu.	Cine, în mod specific? Ce, în mod specific, spui tu?
Întotdeauna evit situațiile în care mă simt stânjenit.	Ce situații, în mod specific?
Îmi plac câinii care sunt prietenoși.	Ce câine, în mod specific?
Asta este dureros pentru noi să o vedem în acest fel, tu știi.	Cine, în mod specific este îndurerat? Cine, în mod specific este *noi*? În care fel, în mod specific? Cine, în mod specific, este *tu*?

Toți simțim în felul acesta uneori. — Cine, în mod specific? În ce fel, în mod specific? În ce moment, în mod specific?

Există un caz special pe care dorim să-l evidențiem: cuvinte particulare care nu au un indiciu referențial. În mod specific, este vorba despre un set de cuvinte care conțin cuantificatori universali precum *toți, toate, fiecare, orice, oricare.* Cuantificatorul universal are o formă diferită, atunci când se combină cu alte elemente lingvistice cum ar fi elementul negativ – *niciodată, nicăieri, niciunul, nimic, nimeni.* Cuantificatorii universali, precum și cuvintele și sintagmele care îi conțin, nu au indiciu referențial. Noi folosim o formă specială de abordare pentru cuantificatorul universal și pentru cuvintele și sintagmele care îl conțin. De exemplu, structura de suprafață prezentată mai devreme:

Nimeni nu este atent la ce spun eu.

poate fi abordată așa cum am sugerat mai sus sau folosind abordarea:

(153) *Vrei să îmi spui că NIMENI, NICIODATĂ, nu îți acordă atenție ABSOLUT DELOC?*

Ce am făcut noi a fost să scoatem în evidență generalizarea descrisă de cuantificatorul universal al clientului, exagerând-o atât prin calitatea vocii, cât și prin inserarea altor cuantificatori universali în structura de suprafață inițială a clientului. Această abordare identifică și evidențiază o generalizare în modelul clientului. În același timp, această formă de abordare îi întreabă pe clienți dacă există excepții la generalizările lor. O singură excepție la generalizare dă startul clientului în procesul de atribuire a indiciilor referențiale și asigură detalii și bogăție în modelul clientului, necesare pentru a avea o varietate de opțiuni pentru a face față unei anumite situații.

C: — *Nimeni nu este atent la ce spun eu.*

T: — *Vrei să îmi spui că NIMENI, NICIODATĂ, nu îți acordă atenție, ABSOLUT DELOC?*

C: — *Ei, nu chiar.*

T: — *Ok, atunci; cine, în mod specific, nu îți acordă atenție?*

Odată ce terapeutul a identificat o generalizare, aceasta poate fi abordată în mai multe moduri.

(a) Așa cum am menționat când ne-am referit la cuantificatorii universali, generalizările pot fi abordate scoțând în evidență natura universală a pretenției din structura de suprafață prin inserarea altor cuantificatori universali în acea structură de suprafață. Terapeutul îi cere apoi clientului să verifice noua generalizare explicită în această structură de suprafață prin raportare la expe-

rienţa sa. De exemplu, clientul spune:

C: — *Este imposibil să ai încredere în cineva.*

T: — *Este întotdeauna imposibil pentru cineva să aibă încredere în cineva?*

Scopul abordării generalizării de către terapeut este reconectarea generalizării clientului cu experienţa clientului. Terapeutul are şi alte opţiuni privind modul în care poate aborda generalizările clientului.

(b) Întrucât scopul abordări generalizărilor clientului este reconectarea reprezentării clientului cu experienţa acestuia, o abordare foarte directă este să întrebaţi pur şi simplu, clientul dacă a avut vreo experienţă care contrazice propria lui generalizare. De exemplu, clientul spune:

C: — *Este imposibil să ai încredere în cineva.*

T: — *Tu ai avut vreodată experienţa de a avea încredere în cineva?*

sau

Tu ai avut vreodată încredere în cineva?

Observaţi că, din punct de vedere lingvistic, terapeutul face mai multe lucruri: relativizează generalizarea experienţei clientului prin mutarea indiciului referenţial de la absenţa indiciului (complementul indirect care lipseşte din predicatul *este imposibil* [i.e. *imposibil pentru cine?*] şi subiectul lipsă al verbului *a avea încredere*) la forme lingvistice care conţin indiciul referenţial al clientului (i.e. *tu*).

(c) Un alt mod de abordare a generalizărilor de această formă este să întrebaţi clientul dacă îşi poate imagina o experienţă care ar contrazice generalizarea. Clientul spune:

C: — *Este imposibil să ai încredere în cineva.*

T: — *Îţi poţi imagina o circumstanţă în care ai putea să ai încredere în cineva?*

sau

Poţi să îţi imaginezi o situaţie în care ai putea să ai încredere în cineva?

După ce clientul a reuşit să-şi imagineze o situaţie care contrazice generalizarea, terapeutul poate asista clientul să dezvăluie această parte din modelul său întrebându-l care este diferenţa dintre experienţa clientului şi fantezia acestuia sau ce îl împiedică pe client să realizeze acea fantezie. Observaţi că una dintre cele mai puternice tehnici aici, este să conectaţi clientul cu experienţa imediată pe care o are acesta, adică să relativizaţi generalizarea la procesul în desfăşurare al terapiei, în mod direct. Terapeutul poate să răspundă:

Ai încredere în mine chiar acum, în această situaţie?

Dacă clientul răspunde pozitiv, înseamnă că generalizarea lui a fost contrazisă. Dacă răspunde negativ, sunt disponibile toate celelalte tehnici, adică să îl întrebaţi ce, în mod specific, îl împiedică să aibă încredere în terapeut în această situaţie.

(d) În eventualitatea în care clientul este incapabil să îşi imagineze o expe-

rienţă care îi contrazice generalizarea, terapeutul poate opta să îşi cerceteze propriul model pentru a găsi un caz în care el însuşi a avut o experienţă care contrazice generalizarea clientului. Dacă terapeutul reuşeşte să găsească o experienţă personală care este suficient de comună astfel încât este posibil să o fi avut şi clientul, el poate să întrebe dacă acea experienţă contrazice generalizarea clientului.

C: — *Este imposibil să ai încredere în cineva.*

T: — *Ai fost vreodată la medic (sau la un dentist, ori ai călătorit cu autobuzul sau cu taxiul ori cu avionul sau...)? Ai avut încredere în medic (sau în dentist, ori în şoferul autobuzului, sau...)?*

Odată ce clientul a admis că a avut o experienţă care îi contrazice generalizarea, el şi-a reconectat reprezentarea cu experienţa, iar terapeutul poate să exploreze diferenţele împreună cu el.

(e) Un alt mod de a aborda generalizarea clientului este ca terapeutul să determine ce anume face ca generalizarea să fie posibilă sau imposibilă. Această tehnică este descrisă în secţiunea despre operatorii modali ai necesităţii (în prezentul capitol, pagina 59).

C: — *Este imposibil să ai încredere în cineva.*

T: — *Ce te împiedică să ai încredere în cineva?*

sau

Ce s-ar întâmpla dacă ai avea încredere în cineva?

(f) Adesea, clientul va oferi generalizări din modelul său sub forma generalizărilor despre altă persoană. De exemplu:

C: — *Soţul meu se ceartă cu mine tot timpul.*

sau

Soţul meu nu îmi zâmbeşte niciodată.

Observaţi că predicatele *se ceartă* şi *zâmbeşte* descriu procese care se petrec între doi oameni. Forma celor două propoziţii este: subiectul (agentul activ), verbul (numele procesului) şi complementul (persoana non-activă implicată în proces). În ambele exemple de mai sus, clientul se reprezintă ca membrul pasiv al procesului – complementul predicatului – evitând astfel, orice responsabilitate pentru acel proces sau acea relaţie. Generalizările care sunt relatate de client în aceste două structuri de suprafaţă au implicat un tip special de eliminare – structura de profunzime este reprezentată adecvat de aceste structuri de suprafaţă dar, există o eliminare în procesul de reprezentare a experienţei clientului de către aceste structuri de profunzime. Cu alte cuvinte, clientul a eliminat o porţiune din experienţa lui, atunci când a reprezentat-o cu structura de profunzime din care sunt derivate aceste structuri de suprafaţă. Imaginea proceselor sau relaţiilor lui *se ceartă cu* şi *îmi zâmbeşte* este incompletă, deoarece doar o persoană din relaţie este descrisă ca având un rol activ. Când se confruntă cu structuri de suprafaţă de acest tip, terapeutul are opţiu-

nea să întrebe despre felul în care persoana caracterizată drept pasivă este implicată în proces. O modalitate foarte specifică şi adeseori puternică de a cere această informaţie este mutarea indiciilor referenţiale conţinute în generalizarea clientului. În exemplele noastre, mutarea va fi:[4]

Soţul meu			*eu*
↓ *eu (clienta)*	şi	↓	*Soţul meu*

Operând această mutare a indiciilor referenţiale, terapeutul creează o nouă structură de suprafaţă bazată pe structura de suprafaţă iniţială a clientului. În mod specific:

Soţul meu se ceartă cu mine tot timpul.
↓ *Eu mă cert cu soţul meu tot timpul.*

şi

Soţul meu nu îmi zâmbeşte niciodată.
↓ *u nu îi zâmbesc soţului meu niciodată.*

Odată ce indiciile referenţiale se mută, terapeutul poate să-i ceară apoi clientei să verifice aceste noi structuri de suprafaţă cu întrebarea:

Te certi tot timpul cu soţul tău?

şi

Îi zâmbeşti vreodată soţului tău?

În acest punct este disponibilă o distincţie lingvistică suplimentară care poate fi utilă pentru terapeut: predicatele care descriu procese sau relaţii între doi oameni sunt de două tipuri logice diferite:

(a) **Predicate simetrice:** predicate care, dacă sunt corecte, implică în mod necesar că opusul lor este şi el, corect. Predicatul *se ceartă cu* este de acest tip logic. Dacă structura de suprafaţă:

Soţul meu se ceartă cu mine tot timpul.

este corectă, în mod necesar structura de suprafaţă:

Eu mă cert cu soţul meu tot timpul.

este şi ea, corectă. Această proprietate a predicatelor simetrice este reprezentată lingvistic prin forma generală:

Dacă o structură de suprafaţă de forma *X Predicat Y* este adevărată şi predicatul este un predicat simetric, atunci în mod necesar, structura de suprafaţă de forma *Y Predicat X* este şi ea, adevărată.

Dacă tu te certi cu mine, atunci în mod necesar, eu mă cert cu tine. Acelaşi lucru reiese şi din expresia „este nevoie de doi pentru o ceartă". În cazul în care aplică structurilor de suprafaţă tehnica mutării indiciilor referenţiale, terapeutul ştie că rezultatul va fi o generalizare pe care structura de suprafaţă iniţială

o implică în mod necesar. Această tehnică asistă clientul pentru a-şi reconecta reprezentarea cu experienţa sa.

(b) **Predicate nesimetrice:** predicate care descriu o relaţie al cărei opus nu este în mod necesar adevărat. Predicatul *zâmbeşte* este de acest tip logic. Dacă structura de suprafaţă:

Soţul meu nu îmi zâmbeşte niciodată.

este corectă, atunci poate să fie sau să nu fie adevărat că structura de suprafaţă opusă (cu indiciile referenţiale mutate) este şi ea, corectă:

Eu nu îi zâmbesc soţului meu niciodată.

Chiar dacă nu există o necesitate logică potrivit căreia, opusul unei structuri de suprafaţă cu un predicat nesimetric este corect, din experienţa noastră, opusul este frecvent, corect din punct de vedere psihologic. Aceasta înseamnă că, adesea, când clientul enunţă o generalizare despre o altă persoană (în special dacă relaţia dintre client şi persoana caracterizată este una importantă pentru client), opusul este adevărat. În mod tradiţional, unele forme de psihoterapie s-au referit la acest fenomen numindu-l proiecţie. Dacă opusul structurii de suprafaţă a clientului se dovedeşte a fi corect, cerându-i clientului să îl verifice, terapeutul începe să recupereze materialul lipsă şi să ajute clientul să-şi reconecteze reprezentarea cu experienţa sa.

(c) Uneori, clienţii prezintă generalizări din modelul lor în forma:

X altfel Y

De exemplu, un client spune:

C: — *Trebuie să am grijă de alţi oameni.*

la care terapeutul poate replica (aşa cum am arătat în secţiunea despre operatorii modali):

T: — *Altfel, ce se va întâmpla?*

C: — *Altfel, nu or să mă placă.*

Astfel, generalizarea completă este:

Trebuie să am grijă de alţi oameni altfel, ei nu or să mă placă.

Această generalizare implică o pretenţie conform căreia există o relaţie cauzală necesară între acţiunea clientului de a avea grijă (sau a nu avea grijă) de alţi oameni şi acţiunea altor oameni de a-l plăcea pe client. Aceeaşi pretenţie este implicată în structura de suprafaţă:

Dacă nu am grijă de oameni, ei nu or să mă placă.

De fapt, în cadrul sistemelor formale, echivalenţa logică este:[5]

$$X \text{ altfel } Y \quad \equiv \quad \text{nu } X \longrightarrow Y$$

Indiferent dacă clienţii îşi prezintă generalizările în forma *X, altfel Y* în mod spontan, sau oferă a doua porţiune – rezultatul sau consecinţa – atunci când sunt întrebaţi, generalizările lor pot fi reformulate de terapeut în forma echi-

valentă *Dacă ..., atunci.* După ce terapeutul i-a cerut clientului să verifice forma *Dacă ..., atunci* a generalizării sale, el o poate aborda introducând negații în ambele porțiuni ale generalizării, apoi îi prezintă clientului structura de suprafață rezultată.

Dacă ai grijă de alți oameni, atunci ei or să te placă?

Terapeutul poate folosi această tehnică de inversare în combinație cu alte tehnici; de exemplu, unele dintre cele discutate la operatorii modali sau cuantificatorii universali, oferind structura de suprafață:

Dacă ai grijă de alți oameni, atunci ei or să te placă
{neapărat/întotdeauna}?

Generalizarea complexă – Echivalența

Dorim să evidențiem o altă formă de generalizare, care apare frecvent și este oarecum, mai complexă decât cele despre care am discutat în prezenta secțiune. Aceste generalizări complexe implică structuri de suprafață care sunt echivalente în modelul clientului. De obicei, clientul spune una dintre aceste structuri de suprafață, face o pauză, apoi o spune pe a doua. Cele două structuri de suprafață au, în mod caracteristic, aceeași formă sintactică. De exemplu, clientul spune:

Soțul meu niciodată nu mă apreciază... Soțul meu niciodată nu îmi zâmbește.

Cele două structuri de suprafață sunt paralele din punct de vedere sintactic:

Substantiv[1] – Cuantificator universal – Verb – Substantiv [2]

unde Substantiv[1] = soțul meu

Substantiv [2] = eu (clientul)

Observați că una dintre aceste structuri de suprafață (prima) presupune o violare a uneia dintre condițiile formulării corespunzătoare în terapie; în mod specific, clienta pretinde că ea cunoaște una dintre stările interioare ale soțului ei (*apreciază*) fără să precizeze cum a obținut această cunoaștere – un caz de citire a minții. În cea de-a doua structură de suprafață este descris procesul prin care o persoană îi zâmbește sau nu îi zâmbește altei persoane – o experiență verificabilă care nu necesită cunoașterea stării interioare a celeilalte persoane. Ambele structuri de suprafață folosite ca exemplu sunt generalizări care pot fi abordate (folosind tehnica descrisă în secțiunea despre cuantificatorii universali). În acest punct însă, noi dorim să oferim o tehnică de scurtătură care conduce frecvent la obținerea unor rezultate spectaculoase. Mai întâi, terapeutul verifică pentru a vedea dacă cele două structuri de suprafață sunt de fapt, echivalente în modelul clientului. Acest lucru se realizează cu ușurință întrebând direct clientul dacă cele două structuri de suprafață sunt echivalente.

C: — *Soțul meu niciodată nu mă apreciază... Soțul meu nicio dată nu îmi zâmbește.*

T: — *Faptul că soțul tău nu îți zâmbește înseamnă întotdeauna că nu te apreciază?*

Aici, clienta este pusă în fața unei alegeri – clienta va nega echivalența, iar terapeutul poate să întrebe de unde știe de fapt, clienta că soțul ei nu o apreciază, sau clienta verifică echivalența. Dacă echivalența acestor două structuri de suprafață se verifică, terapeutul aplică tehnica mutării indiciului referențial:

Rezultatul va fi transformarea structurii de suprafață, din:

Faptul că soțul tău nu îți zâmbește înseamnă întotdeauna că nu te apreciază?

în structura de suprafață:

Faptul că tu nu îi zâmbești soțului tău înseamnă întotdeauna că nu îl apreciezi?

Să recapitulăm ce s-a întâmplat:

1. Clienta spune două structuri de suprafață care sunt separate printr-o pauză și au aceeași formă sintactică – una presupune citirea minții, cea laltă nu.
2. Terapeutul verifică pentru a vedea dacă cele două structuri de suprafață sunt echivalente.
3. Clienta verifică echivalența acestora.
   Astfel, avem situația:
   (X nu zâmbește către Y) = (X nu îl apreciază pe Y)
   unde *X* este soțul clientei, iar *Y* este clienta.
4. Terapeutul mută indiciile referențiale și cere clientei să verifice noua ge neralizare. Noua structură de suprafață are aceeași formă logică:
   (X nu zâmbește către Y) = (X nu îl apreciază pe Y)
   unde *X* este clienta, iar *Y* este soțul clientei.
5. În mod tipic, clienta neagă echivalența atunci când ea este agentul activ, subiectul procesului.
   (X nu zâmbește către Y) ≠ (X nu îl apreciază pe Y)
   unde *X* este clienta, iar *Y* este soțul clientei.

Dacă clienta acceptă noua generalizare, terapeutul dispune de toate opțiunile uzuale pentru a aborda generalizarea. Din experiența noastră, clientul rareori va accepta noua generalizare.

6. Terapeutul poate acum, să înceapă să exploreze diferența dintre cele două situații: cea în care apare echivalența și cea în care nu apare.

Clienta, din nou, şi-a reconectat generalizarea cu experienţa sa. Schimbul în întregime arată astfel:

C: — *Soţul meu niciodată nu mă apreciază pe mine... Soţul meu ni ciodată nu zâmbeşte către mine.*

T: — *Faptul că soţul tău nu îţi zâmbeşte înseamnă întotdeauna că nu te apreciază?*

C: — *Da, aşa este!*

T: — *Faptul că tu nu îi zâmbeşti soţului tău înseamnă întotdeauna că nu îl apreciezi?*

C: — *Nu, nu este acelaşi lucru.*

T: — *Care este diferenţa?*

Verbe incomplet specificate

A doua formă de generalizare ce apare în sistemele limbajelor naturale este cea a verbelor care nu sunt complet specificate. De exemplu, în structurile de suprafaţă

(154) *Mama mea m-a rănit.*

(155) *Sora mea m-a lovit cu piciorul.*

(156) *Prietena mea m-a atins cu buzele pe obraz.*

imaginea prezentată este din ce în ce mai specifică şi mai clară. În prima, mama la care se face referire este posibil să fi cauzat o rănire fizică sau este posibil ca rănirea să fi fost „psihologică"; este posibil s-o fi realizat cu un cuţit ori cu un cuvânt sau cu un gest... toate acestea sunt incomplet specificate. În următoarea propoziţie, sora menţionată este posibil să fi lovit vorbitorul cu piciorul stâng sau cu piciorul drept, dar este specificat că a lovit cu piciorul; locul în care vorbitorul a fost lovit nu este specificat. În al treilea exemplu, imaginea prezentată este şi mai specificată – modul în care prietena menţionată a stabilit contactul (*a atins cu buzele*) este declarat şi locul de pe corpul vorbitorului unde a avut loc acest contact este de asemenea, specificat (*pe obraz*). Observaţi totuşi, că durata contactului, asprimea sau blândeţea acestuia sunt nespecificate.[6]

Orice verb pe care îl cunoaştem este incomplet specificat într-o anumită măsură. Claritatea imaginii prezentate de verb este determinată de doi factori: Înţelesul verbului însuşi. De exemplu, verbul *a săruta* este mai specific, prin înţelesul lui în sine decât verbul *a atinge* – *a săruta* este echivalent cu o formă specifică de atingere; şi anume, *atingerea cu buzele.*

Volumul de informaţie prezentat de restul propoziţiei în care apare verbul respectiv. De exemplu, sintagma *a răni prin respingere* este mai specifică decât verbul singur *a răni.*

Întrucât orice verb este, într-o oarecare măsură, incomplet specificat, vă sugerăm următoarea procedură:

Pasul 1: *Ascultați* structura de suprafață a clientului, identificând cuvintele de proces sau verbele;

Pasul 2: Întrebați-vă dacă imaginea prezentată de verb în propoziția în care apare este suficient de clară pentru ca voi să vizualizați succesiunea reală a evenimentelor care sunt descrise.

Dacă terapeutul descoperă că imaginea pe care el o are de la verb și de la cuvintele și sintagmele ce îl însoțesc în structura de suprafață a clientului nu este suficient de clară pentru a vizualiza succesiunea reală a evenimentelor care sunt descrise, atunci trebuie să ceară un verb mai complet specificat. Întrebarea de care dispune terapeutul pentru a clarifica imaginea slab focalizată este:

Cum, în mod specific, X a _____ pe Y?

unde X = subiectul verbului incomplet specificat, iar Y = verbul incomplet specificat plus restul structurii de suprafață inițiale a clientului.

De exemplu, dacă se dă structura de suprafață

(157) *Susan m-a rănit.*

terapeutul cere o imagine mai complet specificată folosind întrebarea

(158) *Cum, în mod specific, te-a rănit Susan?*

Pentru următorul set de structuri de suprafață, formulați o întrebare care, prin răspunsul primit, va clarifica imaginea voastră despre acțiunea descrisă.

(159) *Copiii mei mă forțează să îi pedepsesc.*

Cum, în mod specific, copiii tăi te forțează să îi pedepsești? Și cum, în mod specific, îi pedepsești?

(160) *Sharon îmi solicită întotdeauna atenția.*

Cum, în mod specific, îți solicită ea atenția?

(161) *Întotdeauna îi arăt lui Jane că o iubesc.*

Cum, în mod specific, îi arăți lui Jane că o iubești?

(162) *Soțul meu mă ignoră întotdeauna.*

Cum, în mod specific, te ignoră soțul tău?

(163) *Familia mea încercă să mă înnebunească.*

Cum, în mod specific, încercă familia ta să te înnebunească?

Fiecare structură de suprafață care este formulată corespunzător în limba engleză conține un cuvânt de proces sau verb. Niciun verb întâlnit de noi nu a fost complet specificat. Prin urmare, fiecare dintre structurile de suprafață ale clientului este pentru terapeut o ocazie de a verifica dacă imaginea prezentată este clară.

PRESUPOZIŢIILE

Presupozițiile sunt o reflectare lingvistică a procesului deformării. Când recunoaşte presupozițiile, scopul terapeutului este să asiste clientul pentru a identifica prezumțiile fundamentale care îi sărăcesc modelul şi îi limitează opțiunile de a face față unei situații. Din punct de vedere lingvistic, aceste prezumții fundamentale apar ca presupoziții în structurile de suprafață ale clientului. De exemplu, pentru a extrage un înțeles din structura de suprafață

(164) *Mă tem că fiul meu se va dovedi la fel de leneş ca soțul meu.*

terapeutul trebuie să accepte drept adevărată situația exprimată de propoziția pe care o presupune această propoziție. În mod specific,

(165) *Soțul meu este leneş.*

Observați că această ultimă structură de suprafață, presupunerea celei anterioare, nu apare direct ca parte a propoziției care o presupune. Lingviştii au elaborat un test pentru a determina care sunt presupozițiile oricărei propoziții date. Adoptate pentru meta-model, acestea sunt:

Pasul 1: *Ascultați* pentru a descoperi principalul cuvânt de proces sau verb din structura de suprafață a clientului – să o denumim propoziția A;

Pasul 2: Creați o nouă structură de suprafață prin introducerea cuvântului negativ la verbul din structura de suprafață inițială a clientului – să o denumim propoziția B;

Pasul 3: Întrebați-vă ce trebuie să fie adevărat pentru ca atât A, cât şi B să aibă înțeles.

Toate lucrurile (exprimate sub forma altor propoziții) care trebuie să fie adevărate pentru ca atât A, cât şi B să aibă înțeles sunt presupozițiile din propoziția inițială a clientului. În mod specific, în cazul propoziției

Mă tem că fiul meu se va dovedi la fel de leneş ca soțul meu.

prin introducerea negației la verbul principal (*tem*), terapeutul creează o a doua propoziție

(166) *Nu mă tem că fiul meu se va dovedi la fel de leneş ca soțul meu.*

Ceea ce vrem să evidențiem în acest punct este că pentru ca terapeutul să extragă un înțeles din această nouă structură de suprafață, trebuie să fie adevărat că

(165) *Soțul meu este leneș.*

Întrucât atât structura de suprafață inițială a clientului, cât și structură de suprafață formată din aceasta prin introducerea elementului negativ reclamă ca această ultimă propoziție (165) să fie adevărată, această ultimă structură de suprafață este presupoziția propoziției inițiale a clientului.

În următorul set de structuri de suprafață, identificați presupozițiile din fiecare propoziție.

(167)	*Dacă ai de gând să fii la fel de intratabil cum ai fost ultima oară când am discutat despre asta, să trecem peste.*	– Noi am discutat ceva. – Tu ai fost intratabil ultima oară când am discutat ceva.
(168)	*Dacă Judy este așa de posesivă, prefer să nu am de-a face cu ea.*	– Judy este posesivă.
(169)	*Dacă lui Fred i-ar fi plăcut compania mea, nu pleca așa devreme.*	– Lui Fred nu i-a plăcut compania mea.
(170)	*Dacă ai ști cât de mult sufăr, nu te-ai purta așa.*	– Eu sufăr. – Tu te porți așa. – Tu nu știi...
(171)	*Întrucât problema mea este neînsemnată, prefer să nu răpesc din timpul prețios al grupului.*	– Problema mea este neînsemnată.

Lingviștii au identificat în limbaj un număr mare de forme sau mijloace sintactice specifice în care presupozițiile apar în mod necesar. De exemplu, fiecare porțiune din structura de suprafață care apare după verbele principale *a pricepe, a-și da seama, a ignora* etc. este o presupoziție sau o prezumție necesară a respectivei structuri de suprafață. Observați că aceste forme sau mijloace sintactice specifice sunt independente de conținutul sau înțelesul cuvintelor și sintagmelor folosite. Am inclus o anexă (Anexa B) care identifică aceste mijloace sintactice spre a-i ajuta pe cei care doresc să se pregătească mai temeinic pentru a recunoaște formele de limbaj ce conțin presupoziții.

După ce a identificat presupozițiile din structurile de suprafață ale clientului, terapeutul poate acum să le abordeze. Datorită complexității acestor presupoziții, terapeutul are mai multe opțiuni.

1. Terapeutul poate să-i prezinte clientului presupoziția implicită din structura sa de suprafață inițială, în mod direct. Procedând astfel, terapeutul poate să-i ceară clientului să exploreze această presupoziție, folosind celelalte condiții ale formulării corespunzătore în terapie. De exemplu, clienta spune:

(172) *Mă tem că fiul meu se va dovedi la fel de leneş ca soţul meu.*

Terapeutul identifică presupoziția

(173) *Soţul meu este leneş.*

şi o prezintă clientei, întrebând-o cum, în mod specific, este leneş soţul ei. Clienta răspunde cu o altă structură de suprafață pe care terapeutul o evaluează, pentru a vedea dacă este formulată corespunzător în terapie.

2. Terapeutul poate decide să accepte presupoziția şi să aplice condiția formulării corespunzătoare în terapie la structura de suprafață inițială a clientei, cerându-i să specifice verbul, să recupereze materialul elimi nat etc.

În continuare, vă vom prezenta un set de structuri de suprafață care conţin presupoziții, oferindu-vă câteva moduri de a le aborda. Nu uitați că întrebările date de noi sunt doar exemple, deci nu epuizează toate posibilitățile.

(174)	*Dacă soţia mea are de gând să fie la fel de inflexibilă cum a fost ultima oară când am încercat să discut cu ea despre asta, cu siguranţă nu mai încerc altă dată.*	Ce, în mod specific, ți s-a părut inflexibil la soţia ta? Cum, în mod specific, ți s-a părut că e intratabilă soţia ta?
(175)	*Dacă Judy trebuie să fie aşa de posesivă, prefer să nu am de-a face cu ea.*	Cum, în mod specific, ți se pare că este Judy posesivă?

FORMULAREA CORESPUNZĂTOARE DIN PUNCT DE VEDERE SEMANTIC

Scopul recunoaşterii propoziţiilor care sunt formulate necorespunzător, din punct de vedere semantic, este de a ajuta clientul să identifice porţiunile din modelul său care sunt deformate într-un fel ce sărăceşte experienţele ce îi sunt disponibile. În mod tipic, aceste deformări care sărăcesc iau forma limitării opţiunilor clientului într-un fel ce reduce abilitatea clientului de a acţiona. Noi am identificat câteva clase de formulare necorespunzătoare semantic cu apariţie frecventă, pe care le întâlnim tipic în terapie. În cele ce urmează vom prezenta caracterizarea lingvistică pentru fiecare clasă. Opţiunile pe care le are terapeutul atunci când lucrează cu primele două clase de structuri de suprafaţă formulate necorespunzător semantic sunt în esenţă, aceleaşi. Prin urmare, vă vom prezenta aceste opţiuni într-o secţiune separată, după ce prezentăm cele două clase.

Cauză şi efect

Această clasă de structuri de suprafaţă formulate necorespunzător semantic se referă la crezul vorbitorului potrivit căruia o persoană (sau un set de circumstanţe) poate face o anumită acţiune care în mod necesar influenţează o altă persoană să experimenteze o emoţie sau o stare interioară. În mod tipic, persoana care trăieşte această emoţie sau stare interioară este zugrăvită ca neavând altă opţiune decât să răspundă în felul în care răspunde. De exemplu, clientul spune:

(176) *Soţia mea mă face să mă simt furios.*

Observaţi că această structură de suprafaţă prezintă o imagine vagă în care o persoană (identificată drept *Soţia mea*) face o anumită acţiune (nespecificată) care în mod necesar, obligă o altă persoană (identificată ca *pe mine, mă*) să experimenteze o anumită emoţie (*furie*). Structurile de suprafaţă formulate necorespunzător care fac parte din această clasă pot fi identificate prin următoarele două forme generale:

(A)	**X**	**Verb** (a cauza)	**Y**	**Verb** (a simți/ a experimenta)	**Adjectiv** (o emoție sau o stare interioară)

unde **X** și **Y** sunt substantive care au indicii referențiale diferite, adică se referă la persoane diferite.

Structura de suprafață prezentată mai sus are această formă – și anume:

Soția mea	mă face	să mă	simt	furios.
X	**Verb** (a cauza)	**Y**	**Verb** (a simți, a experimenta)	**Adjectiv** (o emoție sau o stare interioară)

Cealaltă formă generală pe care o întâlnim frecvent este cea a sublinierii structurilor de suprafață precum:

(177) *Faptul că tu râzi este deranjant pentru mine.*

Forma generală este:

(B)	**X**	**Verb**	**Verb** (a cauza)	**Y**

unde **X** și **Y** sunt substantivele care au indicii referențiale diferite, adică se referă la persoane diferite.

Aplicând forma generală la exemplul nostru, avem:

Faptul că	tu râzi	este deranjant	pentru mine.
X	**Verb**	**Verb** (a cauza)	**Y**

În cele ce urmează vă vom prezenta un set de structuri de suprafață, toate formulate necorespunzător semantic în modul pe care l-am discutat. Scopul lor este să vă ajute să vă exersați intuițiile de a recunoaște exemple de acest tip de formulare necorespunzătoare din punct de vedere semantic.

(178) *Ea mă constrânge să fiu gelos.*

(179) *Tu întotdeauna mă faci să mă simt fericit.*

(180) *M-a forțat să mă simt rău.*

(181) *Ea îmi provoacă multă durere.*

(182) *Faptul că tu scrii pe perete mă supără.*

(183) *Faptul că ei plâng mă enervează.*

Pe lângă structurile de suprafață care se încadrează în aceste două forme generale, există altele care au o formă diferită, dar au aceleași relații de sens. De exemplu, structura de suprafață

(184) *Ea mă deprimă.*

conține aceeași relație de sens ca și structura de suprafață

(185) *Ea mă face să mă simt deprimat.*

De fapt, pentru a ajuta terapeuții să-și exerseze intuițiile de recunoaștere a acestui tip de structuri de suprafață formulate necorespunzător, poate fi folosită următoarea probă prin parafrazare. În mod specific, dacă structura de suprafață pe care clientul o prezintă poate fi transpusă din

X Verb **Y**

unde **X** și Y sunt substantivele cu indicii referențiale diferite

în forma generală (a)

X	**Verb** (a cauza)	**Y**	**Verb** (a simți, a experimenta)	**Adjectiv** (o emoție sau o stare interioară)

unde adjectivul este o formă asociată cu verbul din structura de suprafață inițială a clientului; noua structură de suprafață redă același lucru ca și structura de suprafață inițială a clientului, ceea ce înseamnă că structura de suprafață este formulată necorespunzător semantic. Ca un alt exemplu, clientul spune:

(186) *Tu mă plictisești.*

Pentru a aplica proba prin parafrazare, mutați verbul din această structură de suprafață la sfârșitul noii structuri de suprafață și așezați verbul *a cauza* sau *a face* în poziția inițială a acestuia, apoi inserați verbul *a simți* sau a *exprimenta*, și veți obține:

(187) *Tu mă faci să mă simt plictisit.*

Întrebarea care se pune în acest punct este dacă această nouă structură de suprafață și cea inițială a clientului înseamnă același lucru. În cazul de față, ele înseamnă același lucru, deci structura de suprafață inițială a clientului este identificată ca fiind formulată necorespunzător semantic. Pentru a vă ajuta să vă exersați intuițiile de identificare a acestei clase de structuri de suprafață formulate necorespunzător semantic, vă prezentăm următorul set de propoziții.

Determinați care structuri de suprafață sunt formulate necorespunzător folosind proba prin parafrazare cu forma (A).

(188) *Muzica mă mulțumește.*	=	Muzica mă face să mă simt mulțumit.
(189) *Soțul meu mă place.*	≠	Soțul meu mă face să mă simt plăcută.
(190) *Ideile tale mă plictisesc.*	=	Ideile tale mă fac să mă simt plictisit.
(191) *Planul lui mă insultă.*	=	Planul lui mă face să mă simt insultat.
(192) *Polițiștii mă urmăresc.*	≠	Polițiștii mă fac să mă simt urmărit.

O altă formă de structură de suprafață din această clasă care apare frecvent este:

(193) *Sunt trist că ai uitat de aniversarea noastră.*

sau

(194) *Sunt trist întrucât ai uitat de aniversarea noastră.*

sau

(195) *Sunt trist din cauză că ai uitat de aniversarea noastră.*

Din nou, aceste trei structuri de suprafață pot fi parafrazate prin structura de suprafață:

(196) *Faptul că ai uitat de aniversarea noastră mă face să mă simt trist.*

Observați că această ultimă structură de suprafață este de forma generală (B). Astfel, o probă prin parafrazare este iarăşi disponibilă, pentru a vă ajuta să vă exersați intuițiile. În mod specific, dacă structura de suprafață a clientului poate fi parafrazată printr-o propoziție de forma generală (B), înseamnă că este formulată necorespunzător semantic.

Vă prezentăm încă un set de structuri de suprafață. Determinați care dintre ele sunt formulate necorespunzător semantic folosind proba prin parafrazare cu forma (B).

(197) *Sunt descurajat întrucât nu vrei să mă ajuți.*	=	Faptul că tu nu mă ajuți mă face să mă simt descurajat.

(198) *Sunt stingher din cauză că tu nu eşti aici.* = Faptul că tu nu eşti aici, mă face să mă simt stingher.

(199) *Sunt fericit că merg în Mexic.* = Faptul că merg în Mexic mă face să mă simt fericit.

[Notă: Proba prin parafrazare funcţionează, totuşi structura de suprafaţă nu este formulată necorespunzător întrucât ambele substantive, X şi Y, din forma generală (B) au acelaşi indiciu referenţial.]

(200) *Este jignită că nu îi acorzi nicio atenţie.* = Faptul că tu nu îi acorzi nicio atenţie o face să se simtă jignită.

Dar

Pe lângă formele de structuri de suprafaţă pe care le-am prezentat ca implicând moduri în care clientul simte că nu are nicio opţiune, am considerat că este util să învăţăm alţi terapeuţi să se antreneze pentru a auzi cuvântul-semnal *dar*. Această conjuncţie *dar*, care în multe dintre utilizările ei se traduce logic prin *şi nu*, funcţionează pentru a identifica ceea ce clientul consideră drept motivele sau condiţiile care fac ca ceva ce el doreşte să fie imposibil sau care fac ca ceva ce el nu doreşte să fie necesar. De exemplu, clientul spune:

(201) *Vreau să plec de acasă, dar tata este bolnav.*

Atunci când auzim structuri de suprafaţă de această formă, înţelegem că un client identifică o relaţie cauză-efect în modelul lui despre lume. Astfel, numim structurile de suprafaţă de această formă generală *cauzative implicite*.

(202) *X, dar Y*

În exemplul specific de mai sus, clientul declară ceea ce în modelul său este o legătură cauzală necesară, anume că faptul că tatăl lui este bolnav îl împiedică să plece de acasă. Porţiunea din structura de suprafaţă reprezentată prin X identifică ceva ce clientul doreşte (i.e. *să plec de acasă*), iar porţiunea reprezentată prn Y identifică acea condiţie sau acel motiv (i.e. *tata este bolnav*) care blochează clientul să îl obţină pe X. Noi am identificat o altă formă comună pe care cauzativele implicite o au, în mod tipic, în structurile de suprafaţă. Clientul spune:

(203) *Nu vreau să plec de acasă, dar tata este bolnav.*

În această formă a cauzativei implicite, X reprezintă ceva ce clientul *nu* doreşte (i.e. *să plec de acasă*), iar Y reprezintă condiţia sau motivul care îl forţează pe client să experimenteze lucrul pe care el nu îl doreşte (i.e. *tata este bolnav*). Cu alte cuvinte, faptul că tatăl clientului este bolnav îl forţează pe client să plece de acasă. Acestea sunt cele două cauzative implicite pe care le-am întâlnit cel

mai frecvent. Ambele forme au în comun caracteristica conform căreia clientul simte că nu are nicio alternativă. În primul caz, el doreşte ceva (X din forma generală *X, dar Y*), iar o anumită condiţie îl împiedică să obţină acel lucru (Y). În al doilea caz, clientul nu doreşte ceva (X), dar altceva (Y) îl forţează să experimenteze acel lucru. Următorul set de structuri de suprafaţă este compus din exemple de cauzative implicite care să vă ajute să recunoaşteţi relaţia semantică.

(204) *M-aş schimba, dar foarte mulţi oameni depind de mine.*

(205) *Nu vreau să mă enervez, dar ea dă tot timpul vina pe mine.*

(206) *Aş vrea să-i dau de capăt acestei probleme, dar răpesc prea mult din timpul grupului.*

(207) *Nu-mi place să fiu scorţos, dar mi-o cere profesia.*

Terapeuţii au cel puţin următoarele trei opţiuni pentru a rezolva cauzativele implicite.

(a) Să accepte relaţia cauză-efect şi să întrebe dacă este întotdeauna în acel fel. De exemplu, clientul spune:

(205) *Nu vreau să mă enervez, dar ea dă tot timpul vina pe mine.*

Terapeutul poate replica:

(206) *Te enervezi de fiecare dată când ea dă vina pe tine?*

Adesea, clientul va admite că au existat dăţi când ea a dat vina pe el şi el nu s-a enervat. Astfel, apare posibilitatea de a determina care este diferenţa între acele dăţi şi cele în care faptul că ea dă vina pe el îl „face în mod automat" pe client să se enerveze.

(b) Să accepte relaţia cauză-efect şi să-i ceară clientului să specifice mai complet această relaţie a cauzativei implicite. Pentru structura de suprafaţă de mai sus a clientului, terapeutul poate replica:

(207) *Cum, în mod specific, faptul că ea dă vina pe tine te face să te enervezi?*

Terepeutul continuă să ceară specificări până când obţine o imagine clară a procesului cauzării implicite aşa cum este reprezentat în modelul clientului.

(c) Să abordeze relaţia cauză-efect. O modalitate directă de a face acest lucru şi pe care noi o considerăm utilă este să replice cu o structură de suprafaţă care inversează această relaţie. De exemplu, clientul spune:

(205) *Nu vreau să mă enervez, dar ea dă tot timpul vina pe mine.*

Terapeutul poate să întrebe:[7]

(208) *Deci, dacă ea nu ar da vina pe tine, tu nu te-ai enerva, este adevărat?*

sau, clientul spune:

(201) *Vreau să plec de acasă, dar tata este bolnav.*

Terapeutul poate să întrebe:

(209) *Deci, dacă tatăl tău nu ar fi bolnav, ai pleca de acasă, corect?*

Prin această tehnică i se cere clientului să inverseze condiţia din modelul său care îl împiedică să facă ceea ce doreşte, sau să inverseze ori să îndepărteze

condițiile din modelul său care îl forțează să facă ceva ce el nu dorește să facă, apoi clientul este întrebat dacă această inversare îi oferă ceea ce dorește. Să examinăm acest proces cu mai multă atenție. Dacă cineva îmi spune:

Vreau să mă relaxez, dar mă omoară spinarea.

Eu înțeleg spusele lui astfel:

Vreau să mă relaxez, dar { *nu pot să mă relaxez* / *nu sunt relaxat* } *din cauză că mă omoară spinarea.*

Astfel, structurile de suprafață de forma:

X, dar Y

implică o eliminare. Forma lor completă este:

X, și nu X din cauză că Y

Folosind exemplul precedent, avem structura de suprafață inițială:

Vreau să plec de acasă, dar tata este bolnav.

care, folosind echivalența pe care tocmai am sugerat-o, are o reprezentare completă:

Vreau să plec de acasă, și { *nu pot* / *nu* } *să plec de acasă din cauză că tata este bolnav.*

Odată ce această versiune mai completă a structurii de suprafață inițiale este disponibilă, terapeutul poate să aplice tehnica inversării pentru cauzativele implicite. Dintr-o structură de suprafață de forma

X, și nu X din cauză că Y

el formează o nouă structură de suprafață inversată doar cu a doua parte a versiunii mai complete:

nu X din cauză că Y.

Această nouă structură de suprafață constă într-o construcție *Dacă... atunci...* cu această din urmă porțiune a reprezentării complete inversată, unde au fost adăugate negații atât pentru porțiunea X, cât și pentru porțiunea Y. Într-o prezentare pas cu pas:

(1) Plasați a doua porțiune a reprezentării complete într-o con strucție *Dacă... atunci...* în ordine inversată –

Dacă (tata este bolnav), atunci ({ *nu pot să* / *nu* } *plec de acasă).*

{ } *înseamnă o expresie* **sau** *cealaltă/***nu** *ambele.*

(2) Introduceți negații în partea cu *Dacă* și în partea cu *atunci* –

Dacă (tata nu ar fi bolnav), atunci ({ *nu pot să* / *nu* } nu *plec de acasă).*

sau, transpunând gramatical dublele negații:

Dacă (tata nu ar fi bolnav), atunci ({ *aș putea să plec* / *aș pleca* } *de acasă).*

(3) Prezentați clientului generalizarea inversată, pentru a o verifica sau nega.

Dacă tatăl tău nu ar fi bolnav, ai pleca de acasă?

Această tehnică a inversării a fost, în experiența noastră, foarte eficientă pentru a aborda generalizarea cauză-efect implicată. Clientul reușește adeseori, să-și asume responsabilitatea pentru decizia lui continuă de a face sau de a nu face ceea ce el pretinde inițial că se află sub controlul unui alte persoane sau al unui alt lucru. Recapitulând, tehnica inversării pentru cauzativele implicite de forma *X, dar Y* presupune următorii pași:

(1) Extindeți structura de suprafață inițială a clientului la versiunea ei mai com pletă (cu eliminarea recuperată), folosind echivalența:

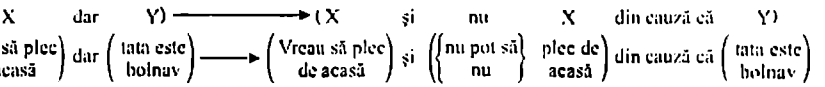
(X dar Y) ⟶ (X și nu X din cauză că Y)
(Vreau să plec de acasă) dar (tata este bolnav) ⟶ (Vreau să plec de acasă) și ({nu pot să / nu} plec de acasă) din cauză că (tata este bolnav)

(2) Plasați a doua porțiune a structurii de suprafață recuperate – porțiunea de după *și* – într-o construcție *Dacă ... atunci...* în ordine inversată:

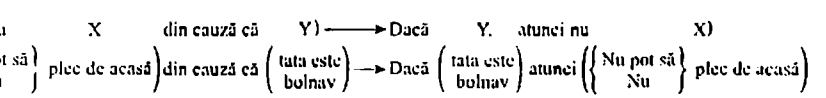
(nu X din cauză că Y) ⟶ Dacă Y. atunci nu X)
({Nu pot să / Nu} plec de acasă) din cauză că (tata este bolnav) ⟶ Dacă (tata este bolnav) atunci ({Nu pot să / Nu} plec de acasă)

(3) Introduceți negații în noua structură de suprafață în porțiunea cu *Dacă* și în porțiunea cu *atunci:*

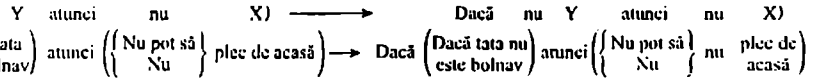
(Dacă Y atunci nu X) ⟶ Dacă nu Y atunci nu X)
(Dacă tata este bolnav) atunci ({Nu pot să / Nu} plec de acasă) ⟶ Dacă (Dacă tata nu este bolnav) atunci ({Nu pot să / Nu} nu plec de acasă)

(4) Prezentați forma finală a noii structuri de suprafață ca un atac la generali zarea inițială a clientului:[6]

Deci, dacă tatăl tău nu ar fi bolnav, ai pleca de acasă?

(d) O altă tehnică pe care noi am găsit-o utilă este consolidarea generalizărilor clientului despre cauzativa implicită prin introducerea unui operator modal de necesitate în structura de suprafață a clientului atunci când i-o returnăm, cerându-i clientului să o verifice sau să o abordeze. De exemplu, clientul spune:

(201) *Vreau să plec de acasă, dar tata este bolnav.*

Terapeutul poate replica:

(210) *Vrei să spui că faptul că tatăl tău este bolnav te împiedică în mod necesar să pleci de acasă?*

Adesea, clientul opune rezistență la această structură de suprafață, întrucât ea pretinde cu ostentație că cele două evenimente, X și Y, sunt conectate în mod necesar. În cazul în care clientul opune rezistență, drumul este deschis pentru ca terapeutul și clientul să exploreze cum nu este necesar. Dacă acest client acceptă versiunea consolidată (cu *în mod necesar*), drumul este deschis pentru a explora modul în care funcționează efectiv acea conexiune cauzală necesară, cerându-i clientului mai multe specificări despre respectiva conexiune. Această tehnică este eficientă, în special în combinație cu opțiunile (a) și (b) descrise mai sus.

Această clasă de structuri de suprafață formulate necorespunzător semantic presupune din partea vorbitorului crezul conform căruia o persoană poate şti ceea ce o altă persoană gândeşte şi simte fără să existe o comunicare directă din partea celei de-a doua persoane. De exemplu, clientul spune:

(211) *Toată lumea din grup spune că eu pierd prea mult timp.*

Observați că vorbitorul pretinde că ştie conținutul minții tuturor persoanelor din grup. În următorul set de structuri de suprafață, identificați-le pe cele care conțin pretenția că o persoană cunoaşte gândurile sau sentimentele altei persoane.

(212) *Henry este furios pe mine.* da
(213) *Martha m-a atins pe umăr.* nu
(214) *Sunt sigur că ei i-a plăcut cadoul tău.* da
(215) *John mi-a spus că era furios.* nu
(216) *Ştiu ce îl face fericit.* da
(217) *Ştiu ce e mai bine pentru tine.* da
(218) *Ştiu ce încerc să spun.* da
(219) *Vezi cum mă simt.* da

Un alt exemplu mai puțin evident din aceeaşi clasă îl reprezintă structurile de suprafață care presupun că o persoană este capabilă să citească mintea altei persoane. De exemplu:

(220) *Dacă ea m-ar iubi, ar face întotdeauna ceea ce eu aş vrea să facă.*

(221) *Sunt dezamăgit că nu ai ținut cont de sentimentele mele.*

Aceste două cazuri de formulare necorespunzătoare din punct de vedere semantic – cauză şi efect, şi citirea minții – pot fi abordate de către terapeut aproximativ în acelaşi mod. Ambele implică structuri de suprafață ce prezintă o imagine a unui proces care este prea vagă pentru a-i permite terapeutului să-şi formeze un tablou clar despre modelul clientului. În primul caz, este descris un proces care pretinde că o persoană face o anumită acțiune ce determină o altă persoană să resimtă o anumită emoție. În al doilea caz, este descris un proces care pretinde că o persoană ajunge să cunoască ce gândeşte sau simte o altă persoană. În niciunul dintre aceste cazuri nu ni se spune cum, în mod specific, sunt efectuate aceste procese. Astfel, terapeutul replică întrebând cum, în mod specific, se petrec aceste procese. Structurile de suprafață care includ cauză-efect şi citirea minții identifică porțiuni din modelul clientului unde au intervenit deformări ce sărăcesc. În structurile de suprafață cauză-efect, clienții simt că efectiv nu au nicio opțiune, că emoțiile lor sunt determinate de forțe aflate în afara lor. În structurile de suprafață cu citirea minții, clienții au puține opțiuni, întrucât ei au decis deja ce gândesc şi ce simt celelalte persoane implicate. Prin urmare, ei răspund la nivelul prezumțiilor pe

care le au despre ce gândesc sau simt ceilalți, când de fapt, este posibil ca prezumțiile lor despre gândurile și sentimentele celorlalți să fie nejustificate. Dimpotrivă, în cauză-efect, clientul poate ajunge să se simtă vinovat sau cel puțin, responsabil pentru că a „cauzat" un anumit răspuns emoțional unei alte persoane. În citirea minții, clienții pot să nu-și exprime în mod sistematic, gândurile și sentimentele, construind prezumția că alții sunt capabili să știe ce gândesc și ce simt ei. Noi nu susținem că este imposibil ca o persoană să ajungă să știe ce gândește și ce simte o altă persoană, ci că vrem să știm exact prin ce proces are loc acest lucru. Întrucât este puțin probabil ca un individ să citească în mod direct, mintea altui individ, vrem detalii despre modul în care această informație a fost transferată. Considerăm că acest lucru este foarte important, deoarece știm din experiență că presupusa abilitate a clientului de a citi mintea altei persoane și prezumțiile clientului că altcineva îi poate citi mintea dau naștere multor dificultăți interpersonale, neînțelegerilor în comunicare și tuturor suferințele ce decurg din aceasta. Tot din experiența noastră știm că și mai puțin probabilă este abilitatea unei persoane de a cauza, în mod direct și necesar, o emoție unei alte persoane. Prin urmare, etichetăm toate structurile de suprafață de această formă ca fiind formulate necorespunzător semantic, până când va fi explicitat procesul prin care ceea ce ele pretind este adevărat și structurile de suprafață reprezentând acest proces vor fi ele însele formulate corespunzător în terapie. Terapeutul cere o descriere explicită a procesului implicat de structuri de suprafață din aceste două clase în principal folosind întrebare *cum?* Ca și mai înainte, în secțiunea despre verbele incomplet specificate, terapeutul este mulțumit doar atunci când are o imagine clar focalizată a procesului care este descris. Acest proces s-ar putea desfășura după cum urmează:

C: — *Henry mă face să mă enervez.*

T: — *Cum, în mod specific, te face Henry să te enervezi?*

C: — *Nu ține niciodată cont de sentimentele mele.*

Terapeutul are cel puțin următoarele opțiuni:

(a) *Ce sentimente, în mod specific?*

(b) *De unde știi că nu ține niciodată cont de sentimentele tale?*

Terapeutul alege să folosească întrebarea (b), iar clienta răspunde:

C: — *Fiindcă stă în oraș până târziu în fiecare noapte.*

În acest punct, terapeutul are cel puțin următoarele opțiuni:

(a) *Faptul că Henry stă în oraș noaptea te face întotdeauna să te enervezi?*

(b) *Faptul că Henry stă în oraș noaptea înseamnă întotdeauna că nu ține cont de sentimentele tale?*

Structurile de suprafață ulterioare ale clientului sunt supuse de către terapeut condițiilor formulătii corespunzătoare în terapie.

Performativul pierdut

Fiecare dintre noi a observat că în cadrul întâlnirii terapeutice în mod tipic clienții fac afirmații sub forma unei generalizări despre lumea în sine, care includ judecăți pe care noi le recunoaștem drept fiind adevărate referitor la modelul lor despre lume. De exemplu, clientul spune:

(222) *Este greșit să rănești sentimentele cuiva.*

Noi înțelegem această propoziție ca fiind un enunț referitor la modelul despre lume al clientului, în mod specific, o regulă pentru el însuși. Observați că forma structurii de suprafață pe care clientul o folosește sugerează o generalizare care este adevărată despre lume; structura de suprafață nu este relativizată la client. Nu există nicio indicație în structura de suprafață că acest client este conștient că afirmația este adevărată pentru modelul său în particular; nu există nicio indicație că acest client admite că ar putea să existe și alte posibilități. Deci, noi traducem această propoziție în structura de suprafață

(223) *Eu îți spun că este greșit pentru mine să rănesc sentimentele cuiva.*

În cadrul modelului transformațional, lingviștii au prezentat o analiză ce arată că fiecare structură de suprafață este derivată dintr-o structură de profunzime care are o propoziție de forma (vezi Ross, 1970)

(224) *Eu îți spun că S*

unde S este structura de suprafață. Această propoziție superioară se numește performativul și este, în majoritatea cazurilor, eliminată printr-o transformare numită eliminarea performativului în derivarea ei spre structura de suprafață. Observați că, prin această analiză, structura de profunzime identifică în mod explicit, vorbitorul ca sursă a generalizării despre lume; cu alte cuvinte, propoziția care apare în structura de suprafață ca o generalizare despre lume este reprezentată în structura de profunzime ca o generalizare din modelul despre lume al vorbitorului. Scopul aici, nu este să îi cereți clientului să prezinte fiecare structură de suprafață precedată de performativ, ci să vă antrenați ca terapeuți pentru a recunoaște că generalizările pe care clientul le prezintă despre lume sunt generalizări referitoare la modelul lui despre lume. După ce le-a recunoscut, terapeutul poate să abordeze aceste generalizări, astfel încât clientul să ajungă să vadă aceste generalizări ca adevărate pentru sistemul său de crezuri la un moment temporal specific. Întrucât aceste generalizări sunt despre crezurile lui, mai curând decât despre lumea în sine, terapeutul poate lucra pentru a ajuta clientul să dezvolte alte opțiuni în cadrul modelului său. Acest lucru este important, mai ales în cazurile în care generalizarea reduce opțiunile resimțite de client. În mod tipic, aici sunt implicate zone din modelul clientului în care el resimte suferință și are opțiuni limitate pe care el nu le consideră satisfăcătoare. Există mai multe cuvinte-semnal care s-au dovedit utile pentru

noi în identificarea structurilor de suprafață din această clasă. Printre ele se numără:
bine, rău, nebunesc, nesănătos, corect, just, greșit, singur (ca în: *Există un singur mod...*), *adevărat, fals...*
Acestea sunt doar câteva dintre cuvintele-semnal care vă pot fi utile pentru a identifica structuri de suprafață din această clasă. Trăsătura caracteristică a acestei clase este că structurile de suprafață au forma creării generalizărilor despre lume; ele nu sunt relativizate la vorbitor. Din punct de vedere lingvistic, orice urmă de performativ a fost eliminată.

FORMULAT CORESPUNZĂTOR ÎN TERAPIE

Am prezentat până acum, un set extins de exemple explicite pe care terapeuții le pot folosi pentru a-și exersa intuițiile privind identificarea fenomenului pe care noi l-am denumit „formulat corespunzător în terapie". Acesta constituie meta-modelul explicit pentru terapie. Chiar dacă admitem că meta-modelul nostru acoperă doar o porțiune din comunicarea verbală care este posibilă în terapie, în următorul capitol vom prezenta exemple de terapie în care am restrâns terapeutul în totalitate la meta-modelul nostru. Acest lucru este artificial, întrucât meta-modelul este un set de instrumente concepute pentru a fi folosite în combinație cu diversele abordări posibile ale terapiei. Noi vrem să vă imaginați eficacitatea potențial crescută a terapiei conduse cu meta-modelul nostru încorporat în abordarea voastră specifică privind terapia. Vrem să vă reamintim că, deși meta-modelul nostru este conceput în mod specific, pentru comunicarea verbală, el este un caz special al modelării generale pe care noi, ca ființe umane, o facem. Vom generaliza meta-modelul nostru la alte forme de sisteme reprezentaționale umane în capitolul 6.

EXERCIȚIUL C

Fiecare dintre secțiunile specifice prezentate detaliază pașii pe care trebuie să-i urmați pentru a vă ascuți intuițiile referitoare la formularea corespunzătoare în terapie. Tot ce aveți de făcut este să citiți cu atenție și apoi să aplicați procedurile descrise pas cu pas, și să aveți acces la un set de structuri de suprafață. Procedurile pas cu pas sunt prezentate aici; setul de structuri de suprafață la care puteți aplica aceste tehnici este disponibil ori de câte ori oamenii vorbesc. O modalitate specifică prin care puteți obține structuri de suprafață pe care să le folosiți apoi, pentru a aplica aceste tehnici

este să vă folosiți ca sursă propria voce interioară (dialog interior). Vă sfătuim ca la început, să folosiți un reportofon și să vă înregistrați vocea interioară rostind propozițiile cu glas tare. Apoi să folosiți înregistrarea ca sursă pentru a aplica condițiile formulării corespunzătoare în terapie. După ce dobândiți puțină experiență, veți putea doar să fiți atenți la dialogul interior și să aplicați condițiile în mod direct acelor propoziții, fără să mai apelați la reportofon. Această tehnică vă va oferi o sursă nelimitată de propoziții pe care le puteți folosi pentru a exersa.

Nu e nevoie să mai subliniem că este esențial să exersați și să vă familiarizați cu tot materialul din capitolul 4. Procedura pas cu pas face ca acest material să poată fi învățat; dacă voi chiar veți învăța acest material depinde doar de voința voastră de a exersa. Poate că procedura pas cu pas o să vă pară la început artificială, însă, după ce o exersați într-o oarecare măsură nu va mai fi necesar să procedați în această manieră. După ce veți căpăta experiență în utilizarea acestor metode explicite, veți fi capabili să acționați într-un mod guvernat de reguli, aplicând condițiile formulării corespunzătoare în terapie, fără să mai fie nevoie să conștientizați procedurile pas cu pas.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 4

1. *Setul general de transformări care disting derivarea structurii de suprafață (30) din text de structura de suprafață (31) se numește în literatura lingvistică reducerea propoziției relative. Ambele propoziții, (30) și (31), sunt derivate din aceeași structură de profunzime.*
2. *Observați că întrebarea*
   Ce s-ar întâmpla dacă tu nu ai ține cont de sentimentele altor oameni?
   diferă într-un mod important de structura de suprafață a clientului din care este derivată
   Trebuie să ții cont de sentimentele altor oameni.
   În structura de suprafață a clientului, verbul trebuie să ții cont are drept argument nominal un subiect impersonal. Acest subiect impersonal nu are indiciu referențial. Formând întrebarea, terapeutul schimbă argumentul no minal al subiectului impersonal din structura de suprafață a clientului într-un argument nominal care are indiciu referențial – în mod specific, clientul – i.e. cuvântul tu; Acest tip de schimbare a indiciului referențial va fi tratată detaliat în secțiunea Generalizarea.

3. *Noi prezentăm aceste două clase de operatori modali drept clase separate, însă ele sunt strâns conectate în sistemele logice de la care noi am împrumutat terminologia. De exemplu, echivalența următoare este justificată deopotrivă logic și psihologic:*
   Nu posibil nu (X) = necesar (X)
   În limba engleză, echivalența logică a celor două structuri de suprafață distincte:
   It is not possible not to be afraid = It is necessary to be afraid.
   (Nu este posibil să nu te temi = Este necesar să te temi.)
   Noi am separat cele două clase pentru a servi prezentării noastre.
4. Cititorii familiarizați cu sistemele logice elementare vor recunoaște acesta drept un caz al regulii de substituție, de exemplu din calculul propozițional. Singura constrângere este că, atunci când un termen *eu* este substituit cu un alt termen, *soțul meu*, toate aparițiile termenului *soțul meu* trebuie să fie înlocuite cu termenul *eu*. Aceeași constrângere funcționează bine în contextul terapiei.
5. Cititorul familiarizat cu sistemele logice elementare poate să verifice această echivalență formală folosind tabelele de adevăr:

X	Y	X	V	Y	~X→Y
A	A		A		A
A	F		A		A
F	A		A		A
F	F		F		F

Astfel, echivalența logică pentru
X V Y și ~X → Y.
unde ~ = simbolul negării
și → = simbolul implicării

Din experiența noastră, ele au și o echivalență psihologică.

6. Aici, în analiza verbelor care sunt specificate diferențial, credem că unele dintre cercetările efectuate în prezent de semantica generativă (vezi McCawley, Lakoff, Grinder și Postal la bibliografie) vor fi deosebit de utile pentru a extinde în continuare meta-modelul.
7. Cititorii familiarizați cu sistemele logice vor observa o similitudine între unele părți din tehnica inversării pentru cauzativele implicite și regula formală a derivării numită contrapoziție. Transformarea de către terapeut a structurii de suprafață inițiale în abordare poate fi reprezentată prin urmă-

toarea propoziție:

Rândul 1: *X, dar Y*

Rândul 2: *X, și nu X din cauză că Y*

Rândul 3: *nu X din cauză că Y*

Rândul 4: *nu Y, și nu nu X*

În mod specific, dacă acest conector din limbajul natural *din cauză că* ar fi interpretat drept conectorul logic *implică*, atunci transformarea dintre Rândul 3 și Rândul 4 este transformarea formală denumită contrapoziție.

Capitolul 5

ÎN VORTEX

În acest capitol vom prezenta o serie de (exemple) transcrieri însoțite de comentarii. Intenția noastră este să vă oferim oportunitatea de a vedea meta-modelul în acțiune. Pentru a vă prezenta cea mai clară imagine a modului în care operează meta-modelul, în aceste sesiuni am restrâns terapeutul la folosirea exclusiv a tehnicilor meta-modelului. Această restricție i-a fost impusă terapeutului spre a furniza, pentru această carte, un material care să fie o reprezentare clară a meta-modelului şi să nu fie considerat o simplă aserțiune a noastră potrivit căreia, comunicarea digitală este tot ceea ce trebuie să cunoască un terapeut. De asemenea, acest material nu este o reprezentare a muncii noastre sau a celei pe care am recomanda-o terapeutului. Mai curând, este o oportunitate pentru voi de a vedea meta-modelul în acțiune şi de a vedea cum fiecare răspuns pe care clienții noştri îl oferă sub forma unei structuri de suprafață este, pentru terapeut, un prilej de a proceda într-o diversitate de moduri. Aceasta înseamnă, aşa cum veți vedea, că în orice moment pe parcursul terapiei veți avea la dispoziție un număr de tehnici relevante. Noi am dori să vă imaginați tehnicile meta-modelului folosite în următoarele transcrieri integrate cu forma de terapie pe care o folosiți deja şi să vă imaginați cum meta-modelul, în combinație cu aceasta, poate să vă ofere un set de opțiuni bogat, în calitatea voastră de terapeuți.

În comentariile pe care le oferim la transcrieri, scopul nostru nu este de a prezenta modul în care îl vedem pe terapeut cum vede, aude, simte şi se gândeşte la ceea ce se întâmplă în cadrul întâlnirii terapeutice. Oferim aceste comentarii în primul rând, pentru a vă arăta cum ceea ce face terapeutul poate fi descris în mod explicit, în termenii meta-modelului. Noi nu susţinem că procesele intermediare despre care afirmăm în comentarii că se petrec în meta-model se petrec, efectiv, la oamenii ale căror comportamente sunt modelate. De exemplu, atunci când comentariul nostru evidenţiază faptul că terapeutul poate să identifice o eliminare în structura de suprafaţă a clientului determinând mai întâi, dacă el însuşi poate să creeze o altă structură de suprafaţă formulată corespunzător în limba engleză în care cuvântul de proces sau verbul din structura de suprafaţă iniţială a clientului apare cu mai multe argumente decât are asociate în structura de suprafaţă iniţială, apoi poate să întrebe ca să afle porţiunea lipsă a reprezentării din structura de profunzime, nu vrem să sugerăm că terapeutul chiar face acest lucru, efectiv. Mai mult, noi nu vă recomandăm să parcurgeţi aceşti paşi. În al doilea rând, pe lângă faptul că vă oferim comentariul ca o modalitate de a vă demonstra cum poate fi înţeles comportamentul verbal în terapie, în termenii meta-modelului, acelaşi comentariu vă va permite să vă exersaţi şi să vă ascuţiţi şi mai mult intuiţiile astfel încât să înţelegeţi instantaneu ceea ce în comentariu este descris printr-un proces etapizat. Din experienţa noastră în pregătirea terapeuţilor pentru a lucra cu meta-modelul, ştim că în mod tipic, ei trec printr-o fază în care devin conştienţi de faptul că parcurg un proces pe etape. Pe măsură ce se perfecţionează în această tehnică, procesul devine automat şi iese din sfera conştienţei. Comportamentul lor totuşi, continuă să fie sistematic în această privinţă.

TRANSCRIEREA 1

Ralph are 34 de ani şi lucrează ca director adjunct la filiala unei firme de produse electronice.

(1) **Ralph:** *Păi... nu sunt prea sigur...*

Clientul are dificultăţi în a spune exact, ce anume doreşte. Nu uitaţi că una dintre primele sarcini ale terapeutului este să înţeleagă modelul clientului (mai ales acele porţiuni care sărăcesc). Aici, terapeutul observă o eliminare în prima structură de suprafaţă pe care clientul o prezintă. În mod specific, el identifică cuvântul de proces sau de relaţie sigur şi faptul că acest client a oferit doar un argument sau un substantiv (1) pentru predicatul sigur. Tera-

peutul poate determina dacă această structură de suprafață este o reprezentare completă a structurii de profunzime a clientului întrebându-se dacă el însuși poate crea o altă structură de suprafață formulată corespunzător în limba engleză cu predicatul sigur, una care să aibă mai mult de un argument sau substantiv. De exemplu, structura de suprafață

() Eu sunt sigur de răspuns.

În această structură de suprafață există două argumente sau substantive asociate cu sigur: cineva care este sigur de ceva (în acest caz, eu), și ceva de care persoana respectivă este sigură (în acest caz, răspuns). Astfel, terapeutul știe, datorită intuițiilor sale ca vorbitor nativ al limbii engleze, că structura de profunzime a clientului a conținut o porțiune care nu apare în structura de suprafață a acestuia – a fost eliminată. Opțiunea terapeutului este să încerce să recupereze materialul eliminat întrebând despre acesta.

(2) **Terapeutul:** *Nu ești sigur de ce anume?*

Terapeutul întreabă despre porțiunea lipsă din structura de profunzime.

(3) **R:** *Nu sunt sigur că aceasta o să ajute.*

Clientul a produs o nouă structură de suprafață care conține informația ce a fost eliminată din prima lui structură de suprafață. Terapeutul ascultă clientul și examinează noua propoziție a acestuia, observând (a) un argument sau substantiv (*aceasta*) asociat cu verbul *o să ajute* care nu are indiciu referențial; (b) că reprezentarea din structura de suprafață este incompletă – acest predicat *a ajuta* apare în structurile de suprafață formulate corespunzător în limba engleză cu mai mult de un argument sau substantiv (e.g.)

() *Tu mă ajuți pe mine.*

Întrucât *ajuta* poate să apară cu mai mult de un substantiv-argument așa cum a apărut în structura de suprafață a clientului, terapeutul știe că o porțiune din structura de profunzime a clientului a fost eliminată; (c) că verbul *să ajute* este incomplet specificat; structura de suprafață nu îi prezintă tera-

peutului o imagine clară referitor la tipul de ajutor pe care îl dorește clientul.

Recunoscând modurile specifice prin care structura de suprafață a clientului nu este formulată corespunzător în terapie, terapeutul are la dispoziție mai multe opțiuni: (1) poate să întrebe despre indiciul referențial – *Ce anume nu ești sigur că o să ajute?* (2) poate să întrebe despre materialul lipsă – *să ajute pe cine/ce?*, (3) poate să întrebe clientul la ce tip specific de ajutor se aștepta el – *Să ajute în ce fel?*

(4) **T:** *Ce anume nu ești sigur că o să ajute ? Pe cine nu ești sigur că o să ajute ?*

Terapeutul a ales ambele variante

(5) **R:** *Păi, nu sunt sigur că acest experiment o să ajute. Știți, prima dată când m-am dus la Dr. G., dumnealui m-a întrebat dacă vreau să particip la acest experiment... ei, bine, simt că există ceva la care eu chiar am nevoie de ajutor, dar acesta este doar un experiment.*

Clientul își exprimă îngrijorarea privind condițiile experimentale – restrângerea opțiunilor terapeutului la tehnicile meta-modelului – care nu îi vor permite să obțină ajutorul pe care îl dorește. Terapeutul încercă să înțeleagă modelul clientului și observă următoarele: (a) prima structură de suprafață a clientului conține nominalizarea *experiment* derivată din verbul *a experimenta*; ea are două argumente nominale asociate cu ea care au fost eliminate – persoana care face experimentul și persoana sau obiectul asupra căruia se face experimentul; (b) în prima structură de suprafață a clientului, unul dintre argumentele verbului *să ajute* a fost eliminat (în mod specific, *să ajute pe cine*); (c) de asemenea, în prima structură de suprafață a clientului, verbul *să ajute* este nespecificat în foarte mare măsură – nu prezintă o imagine clară; (d) în cea de-a doua parte a celei de-a doua structuri de suprafață a clientului, apare substantivul *ceva* – acest substantiv nu are indiciu referențial; (e) substantivul din structura de suprafață *ajutor* este o nominalizare din verbul *ajuta*, este foarte incomplet specificat și are două eliminări: nu prezintă o imagine clară a persoanei sau obiectului care ajută și a persoanei sau obiectului care este

ajutat(ă); (f) din nou, nominalizarea *experiment* apare cu ambele eliminări menționate mai sus, la punctul (a); (g) ultima structură de suprafață a clientului din această secțiune este de forma generală *X, dar Y* – cauzativul implicit. În mod specific, implicația este că acest client dorește ceva (X = *eu chiar am nevoie să fiu ajutat cu ceva*), și există ceva care îl împiedică să obțină acel lucru (Y = *acesta este doar un experiment*).

(6) **T:** *Cum anume faptul că acesta este doar un experiment te împiedică să obții ajutorul de care ai nevoie?*

Terapeutul alege să abordeze cauzativul implicit (g).

(7) **T:** *Experimentele sunt pentru cercetare, dar există ceva la care eu chiar am nevoie de ajutor.*

Clientul răspunde cu o nouă enunțare a cauzativului implicit, *X, dar Y*. Observați că și acum conține (a) vechea nominalizare *experiment* cu două eliminări; (b) o nouă nominalizare *cercetare* cu două eliminări – persoana care face cercetarea și persoana sau obiectul cercetat(ă); (c) substantivul *ceva* căruia îi lipsește indiciul referențial; și (d) veche nominalizare *ajutor* cu cele două eliminări.

(8) **T:** *La ce, în mod specific, chiar ai nevoie de ajutor?*

Terapeutul lasă neabordat cauzativul implicit și alege să afle indiciul referențial.

(9) **R:** *Nu știu cum să fac impresie bună asupra oamenilor.*

Clientul prezintă o structură de suprafață despre care el consideră că furnizează indiciul referențial pentru cuvântul *ceva* din precedenta lui structură de suprafață. Această nouă structură de suprafață violează condițiile formulării corespunzătoare în terapie: (a) nominalizarea *impresie* cu o eliminare – persoana sau obiectul care creează impresia; (b) adjectivul *bună* din sintagma *impresie bună* este derivat dintr-un predicat al structurii de profunzime *X este bun pentru Y*, în această formă X este impresia, iar Y a fost eliminat – i.e. pentru cine este bună impresia, cine are beneficii din această ac-

ţiune; (c) substantivul *oamenilor* nu are indiciu referenţial; (d) structura de suprafaţă a clientului este necorespunzător formulată semantic, deoarece el apare ca efectuând o citire a minţii. El afirmă că nu ştie cum să facă o impresie bună asupra oamenilor, dar nu spune că acest lucru este adevărat. Modul în care el ştie că nu face impresie bună asupra oamenilor nu este specificat.

(10) **T:** *Să văd dacă te înţeleg – tu spui că faptul că acesta este doar un experiment te va împiedica în mod necesar să afli cum să faci impresie bună asupra oamenilor. Este adevărat?*

Terapeutul alege să ignore formularea necorespunzătoare a noii structuri de suprafaţă a clientului. El optează, în schimb, pentru reconectarea răspunsului la întrebarea sa despre indiciul referenţial cu cauzativul implicit pe care clientul l-a prezentat mai devreme prin simpla substituire a răspunsului pe care l-a primit în întrebarea precedentă. Aici, el verifică împreună cu clientul pentru a se asigura că înţelege modelul acestuia şi, de asemenea, consolidând generalizarea clientului prin introducerea unui operator modal de necesitate, el îi cere să verifice sau să atace generalizarea.

(11) **R:** *Păi, nu sunt prea sigur...*

Abordarea de către terapeut a generalizării clientului este încununată de succes – clientul începe să ezite.

(12) **T** *(întrerupându-l): Ei, bine, eşti dispussă afli?*

Terapeutul recunoaşte că abordarea sa a reuşit (aude structura de suprafaţă a clientului – Păi, nu sunt prea sigur...) şi se mişcă rapid, cerându-i clientului să-şi reconecteze generalizarea cu experienţa lui efectivă încercând să obţină ajutorul în aceste condiţii.

(13) **R:** *Da, de acord.*

Clientul acceptă să încerce.

(14) **T:** *Asupra cui, în mod specific, nu ştii să faci impresie bună?*

Terapeutul revine acum, la formularea necorespunzătoare a structurii de suprafaţă anterioare, a clientului, şi alege să afle indiciul referenţial care lipseşte de la *oamenilor* din sintagma *impresie bună asupra oamenilor.*

(15) **R:** *Păi, asupra nimănui.*

Clientul nu furnizează indiciul referențial cerut de terapeut. Cuvântul *nimănui* face parte dintr-o clasă specială de substantive și sintagme care nu referă întrucât conțin cuantificatorul universal (din punct de vedere logic: nimeni = toate persoanele nu). Clientul afirmă acum, că în modelul său nu există nicio persoană asupra căreia el poate să facă impresie bună. Astfel, terapeutul poate să opteze (a) să abordeze generalizarea, sau (b) să ceară, din nou, indiciul referențial.

(16) **T:** *Asupra nimănui? Poți să te gândești la cineva asupra căruia ai făcut vreodată impresie bună?*

Terapeutul menționează cuvântul lipsit de indiciu referențial, apoi îi cere clientului să abordeze generalizarea întrebând despre o excepție.

(17) **R:** *Ah, mmm... da, bine, câțiva oameni, dar...*

Din nou, abordarea funcționează – clientul recunoaște câteva excepții. Răspunsul său parțial, iarăși, (a) conține un grup nominal fără indiciu referențial și (b) include începutul unei expresii descalificatoare cu *dar*.

(18) **T:** *Deci asupra cui, în mod specific, nu știi cum să faci o impresie bună?*

Terapeutul a avut, iarăși, succes cerându-i clientului să-și abordeze generalizarea, totuși nu a primit nici acum un indiciu referențial pentru grupul nominal – îl solicită încă o dată.

(19) **R:** ... *Cred că ceea ce am încercat să spun este că femeile nu mă plac.*

Clientul răspunde modificându-și enunțul de la *Nu știu cum să fac impresie bună asupra oamenilor* la *femeile nu mă plac*. Aceste două structuri de suprafață au în comun două violări ale formulării corespunzătoare: (a) fiecare conține un substantiv care nu are indiciu referențial (*oamenilor* și *femeile*), și (b) fiecare susține că acest client este capabil să cunoască starea emoțională a altei persoane, fără să prezinte descrierea modului în care clientul știe aceste lucruri. Structura de suprafață a clientului conține, de asemenea, o eliminare asociată cu verbul *a spune* – persoana căreia clientul îi spune ceea ce îi spune.

(20) **T:** *Care femeie, în mod specific?*

Terapeutul alege să ceară din nou, indiciul referențial.

(21) **R:** *Majoritatea femeilor pe care le întâlnesc.*

Clientul răspunde cu un grup nominal care la fel, nu are indiciu referențial – observați termenul *majoritatea* pe care noi l-am identificat ca făcând parte din setul special de cuvinte și sintagme conținând cuantificatori, deci care nu referă. Sintagma nu oferă o imagine clară.

(22) **T:** *Care femeie, în mod specific?*

Terapeutul cere iarăși indiciul referențial.

(23) **R:** *Păi, de fapt majoritatea femeilor... dar acum, când mi-ați spus asta, tocmai am început să mă gândesc la o femeie anume – Janet.*

Inițial, clientul nu a furnizat indiciul referențial cerut (i.e. *de fapt, majoritatea femeilor*), apoi oferă acest indiciu – clientul identifică femeia în cauză și o numește. Observați următoarele: faptul că acest client numește o persoană atunci când terapeutul cere un indiciu referențial, clarifică și focalizează în mare măsură modelul clientului pentru client dar, îi oferă mult mai puțin terapeutului. În plus, observați că există o eliminare a unui substantiv-argument asociat cu predicatul *să mă gândesc* (i.e. X gândește Y despre Z) – în mod specific, ceea ce clientul a gândit despre Janet.

(24) **T:** *Cine e Janet?*

Terapeutul are acum, indiciul referențial dar, cere informații despre cine este această persoană în raport cu clientul. Pentru terapeut are importanță, de exemplu, dacă Janet este mama, fiica, soția, iubita, sora clientului. Terapeutul ignoră eliminarea din precedenta structură de suprafață a clientului.

(25) **R:** *E o femeie pe care tocmai am cunoscut-o la serviciu.*

Clientul furnizează unele informații suplimentare.

(26) **T:** *Așa, și de unde știi că nu ai făcut impresie bună asupra lui Janet?*

Terapeutul încearcă să obțină o imagine complet focalizată a modelului despre lume al clientului pentru el însuși. A reușit să primească un indiciu referențial pentru un substantiv-argument care ini-

ţial, nu avea nicio legătură cu experienţa clientului. Acum, terapeutul integrează acest material – substantivul-argument cu indicul referenţial: Janet, femeia pe care clientul tocmai a cunoscut-o la serviciu – cu generalizarea iniţială a clientului. Astfel, generalizarea iniţială a clientului *Nu ştiu cum să fac impresie bună asupra oamenilor* devine *Nu ştiu cum să fac impresie bună asupra lui Janet.* Observaţi că această nouă structură de suprafaţă este conectată cu o experienţă specifică pe care clientul a avut-o – generalizările blochează schimbarea: reconectarea generalizării clientului cu (cel puţin) una dintre experienţele pe care s-a bazat generalizarea. Terapeutul, după ce a integrat acest material, începe să investigheze procesul modului în care clientul ştie că nu a făcut impresie bună asupra lui Janet – aceasta este o opţiune pe care terapeutul a avut-o mai înainte – acum el foloseşte această opţiune şi îi cere clientului să descrie cum ştie că nu a făcut impresie bună asupra lui Janet – abordând ceea ce pare să fie un caz de citire a minţii din partea clientului.

(27) **R:** *Ei, ştiu pur şi simplu...*

Clientul nu specifică mai complet cuvântul de proces, verbul.

(28) **T:** *Cum ştii, în mod specific?*

Terapeutul îl întreabă din nou, pe client cum ştie, în mod specific, că nu a făcut impresie bună asupra lui Janet.

(29) **R:** *Pur şi simplu, nu m-a plăcut.*

Din nou, clientul prezintă o structură de suprafaţă în care pretinde că el cunoaşte experienţa interioară a altei persoane fără să specifice cum a dobândit acea cunoaştere – se pare că prin citirea minţii.

(30) **T:** *Cum ştii, în mod specific, că Janet nu te-a plăcut?*

Terapeutul continuă să abordeze relatările clientului referitor la citirea minţii.

(31) **R:** *Nu era interesată de mine.*

Din nou, clientul pretinde că el cunoaşte starea interioară a altcuiva.

(32) **T:** *Interesată în ce fel?*

Încă o dată, terapeutul abordează citirea minții. Observați că există două forme generale pe care terapeutul le are la dispoziție pentru a le folosi în abordarea structurilor de suprafață formulate necorespunzător semantic ce implică citirea minții. Fie forma (a) *cum știi că X?* unde X este structura de suprafață a clientului (e.x. *nu era interesată de tine*), fie așa cum folosește terapeutul în acest caz, forma (b) Verb în ce fel/mod? unde Verb este verbul din structura de suprafață inițială a clientului (e.x. *interesată*). Ambele întrebări îi cer clientului să specifice cum s-a petrecut procesul – în esență, îi cer să specifice mai complet cuvântul de proces sau verbul.

(33) **R:** *Nu mi-a acordat atenție.*

Pentru a patra oară succesiv, clientul oferă o structură de suprafață care implică citirea minții.

(34) **T:** *În ce fel nu ți-a acordat atenție?*

Terapeutul abordează din nou, citirea minții de către client.

(35) **R:** *Nu s-a uitat la mine.*

Clientul oferă în sfârșit, o structură de suprafață ca răspuns la o cerere de a specifica un proces care pare să fie citire a minții, ce identifică o situație care este verificabilă – nu implică o pretenție de citire a minții.

(36) **T:** *Să văd dacă înțeleg asta. Știi că Janet nu era interesată de tine din cauză că nu s-a uitat la tine?*

Terapeutul substituie noul material non-citire-a-minții într-o structură de suprafață care îl identifică drept bază pentru pretențiile de citire a minții enunțate de către client. Aici, terapeutul controlează pentru a vedea dacă a înțeles modelul clientului despre experiența acestuia. El solicită verificarea din partea clientului.

(37) **R:** *Așa este!*

Clientul verifică afirmația terapeutului despre modelul său.

(38) **T:** *Există vreo modalitate prin care ți-ai putea imagina că Janet nu se*

Terapeutul a oferit o generalizare, iar clientul a verificat-o. Observați acum, forma acelei structuri de suprafață (36): X din cauză că Y. Terapeutul, după ce i-a cerut clientului să o verifice, poate acum să

uită la tine, dar este, totuşi, interesată de tine?

abordeze această generalizare cerându-i din nou clientului să-şi reconcecteze generalizarea cu experienţa sa. Terapeutul întreabă clientul dacă legătura dintre X şi Y conectate prin cuvântul de legătură *din cauză că* în forma generală *X din cauză că Y* apare întotdeauna.

(39) **R:** *Păi... nu ştiu...*

Clientul ezită.

(40) **T:** *Tu te uiţi întotdeauna la cineva de care eşti interesat?*

Terapeutul abordează generalizarea, folosind din nou aceeaşi tehnică – de data aceasta mutând indiciile referenţiale astfel încât generalizarea

↓ Janet se uită la tine
Tu te uiţi la toţi

↓ Janet interesată de tine
Tu interesat de toţi

(41) **R:** *Cred că... nu întotdeauna. Dar doar din cauză că Janet este interesată de mine nu înseamnă că mă place.*

Abordarea de către terapeut a structurii de suprafaţă a clientului este un succes – clientul admite că generalizarea lui este defectuoasă. Din următoarea structură de suprafaţă a clientului se deduce că el crede că Janet nu îl place. Observaţi că, din nou, clientul pretinde că el cunoaşte starea interioară a altei persoane.

(42) **T:** *Cum ştii, în mod specific, că ea nu te place?*

Terapeutul abordează iarăşi citirea minţii de către client cerându-i clientului să specifice mai complet procesul.

(43) **R:** *Nu mă ascultă.*

Clientul prezintă o nouă structură de suprafaţă şi de data aceasta formulată necorespunzător semantic (citire a minţii). Observaţi că există o diferenţă – eu pot să precizez dacă cineva se uită la mine (remarcaţi, nu mă vede, doar se uită la mine) prin simpla examinare a acelei persoane, dar nu pot preciza dacă cineva mă ascultă prin simpla examinare (nu pot să precizez nici dacă mă aude doar observând acea persoană).

(44) **T:** *Cum ştii, în mod specific, că nu te ascultă?*

Terapeutul abordează structura de suprafaţă a clientului care implică citirea minţii cerând o specificare mai completă a procesului.

(45) **R:** *Păi, nici nu se uită la mine (începând să se enerveze). Ştiţi cum sunt femeile! Ele nu te lasă niciodată să ştii dacă te observă.*

Clientul se retrage în structura de suprafaţă necorespunzător formulată de mai înainte, cu, remarcaţi adăugarea unui cuantificator universal *niciodată*. Adăugarea acestui cuantificator are drept rezultat o generalizare pe care terapeutul poate alege să o abordeze. În plus, următoarea structură de suprafaţă a clientului prezintă mai multe opţiuni pentru terapeut: (a) afirmaţia clientului *ştiţi* implică citirea minţii; (b) substantivul *femeile* nu are indiciu referenţial; (c) structura de suprafaţă nu precizează *cum sunt femeile* – afirmă doar că terapeutul ştie. Cuvântul de proces sau verbul *sunt* este complet nespecificat. Următoarea structură de suprafaţă a clientului încalcă (cel puţin) două condiţii ale formulării corespunzătoare în terapie: (a) substantivul *ele* apare de două ori în structura de suprafaţă – nu are indiciu referenţial[2], şi (b) cuantificatorul universal *niciodată* identifică o genralizare care poate fi abordată.

(46) **T:** *Cum ar fi cine, în mod specific?*

Terapeutul optează pentru aflarea indiciului referenţial.

(47) **R** *(furios): Cum ar fi mama... ah, la dracu'! Ea nu a fost niciodată interesată de mine.*

Clientul identifică indiciul referenţial care lipseşte. Următoarea structură de suprafaţă a clientului are aceeaşi formă ca structurile de suprafaţă precedente (31, 36, 38, 41) – de data aceasta, totuşi, pronumele *ea* se referă la mama clientului, nu la Janet. Structura de suprafaţă este formulată necorespunzător semantic, ca şi mai înainte, deoarece procesul prin care clientul a ajuns să ştie că mama lui nu a fost interesată de el nu este specificat.

(48) **T:** *Cum ştii că mama ta nu a fost niciodată interesată de tine?*

Terapeutul abordează structura de suprafaţă a clientului, cerând o descriere mai complet specificată a procesului.
Structura de suprafaţă a clientului include (a) doi

(49) **R:** *De fiecare dată când am încercat să-i arăt că ţineam la ea, ea niciodată nu observa asta (începe să suspine)... de ce nu observa?*

cuantificatori universali (*de fiecare dată* şi *niciodată*), identificând astfel, o generalizare pe care terapeutul poate alege să o abordeze, şi (b) trei cuvinte de proces sau verbe care sunt foarte incomplet specificate (*arăt, ţineam la, observa*) întrucât nu-i prezintă terapeutului o imagine clară, şi (c) o pretenţie de cunoaştere a percepţiei altcuiva fără să se specifice procesul (*observa* din *ea niciodată nu observa*...).

(50) **T:** *Cum, în mod specific, ai încercat să-i arăţi că ţineai la ea?*

Terapeutul începe acum să-şi clarifice imaginea cerând o descriere mai completă a procesului. Optează să întrebe mai întâi, despre acţiunile clientului.

(51) **R** *(suspinând uşor): Veneam de atâtea ori acasă de la şcoală şi făceam lucruri pentru ea.*

Această structură de suprafaţă a clientului conţine (a) un cuantificator universal (*de atâtea ori*) care poate fi abordat de către terapeut, şi (b) un argument nominal *lucruri* care nu are indiciu referenţial.

(52) **T:** *Ce lucruri, în mod specific, făceai pentru ea?*

Terapeutul continuă să exploreze modelul clientului, în mod specific încercând să obţină o imagine clară a percepţiei clientului asupra propriilor activităţi. El optează pentru varianta (b).

(53) **R:** *Păi, făceam întotdeauna curat în camera de zi şi spălam vasele... şi ea niciodată nu observa ... şi ea niciodată nu spunea nimic.*

Structura de suprafaţă a clientului îi oferă terapeutului următoarele patru opţiuni: (a) trei cuantificatori universali (*întotdeauna, niciodată, niciodată*), care identifică trei generalizări în modelul clientului ce pot fi abordate; (b) apariţia verbului *observa*, foarte incomplet specificat; (c) o pretenţia a clientului de a cunoaşte percepţiile altcuiva (*observa*); (d) o eliminare asociată cu verbul *a spune* (i.e. cui?). În plus, remarcaţi modul în care clientul afirmă prima dată *ea niciodată nu observa*, apoi face o pauză şi spune *niciodată nu spunea nimic*. În experienţa noastră, două structuri de suprafaţă succesive cu aceeaşi formă sintactică (i.e. substantiv – cuantificator – verb...) separate doar printr-o pauză identifică două propoziţii care, pentru vorbi-

tor, sunt echivalente sau aproape echivalente ca sens în modelul clientului. Ca şi în acest caz, astfel de echivalenţe sunt foarte utile pentru a înţelege conexiunile între experienţa clientului şi modul în care acea experienţă este reprezentată. De exemplu, remarcaţi că primul dintre aceste două enunţuri este o pretenţie că acest client cunoaşte percepţia altcuiva, în timp ce al doilea este formulat necorespunzător semantic şi nu implică citirea minţii. Dacă, într-adevăr, cele două enunţuri sunt echivalente, cel de-al doilea identifică experienţa care este reprezentată de primul (o structură de suprafaţă formulată necorespunzător semantic) sau altfel spus, în modelul clientului, faptul că mama clientului nu spunea nimic este echivalent cu faptul că ea nu observa nimic.

(54) **T:** *Ralph, faptul că mama ta nu îţi spunea nimic despre ce făceai înseamnă că ea niciodată nu observa acele lucruri?*

Terapeutul a optat să ignore deocamdată violările formulării corespunzătoare în terapie din structura de suprafaţă a clientului şi controlează dacă ultimele două structuri de suprafaţă sunt, într-adevăr, echivalenţe. Astfel de generalizări sunt extrem de importante pentru a înţelege experienţa clientului.

(55) **R:** *Da, pentru că ea niciodată nu observa ce făceam pentru ea, nu era interesată de mine.*

Clientul verifică echivalenţa şi oferă o a treia structură de suprafaţă care, întrucât este substituită uneia dintre celelalte două (în mod specific, *ea nu spunea nimic*), este şi ea, echivalentă. Această a treia structură de suprafaţă este: *nu era interesată de mine*. Structura de suprafaţă a clientului include, de asemenea, un cuantificator universal *niciodată*.

(56) **T:** *Să înţeleg corect: tu spui că faptul că mama ta nu observa ce făceai pentru ea înseamnă că nu era interesată de tine?*

Terapeutul decide să verifice echivalenţa acestor două structuri de suprafaţă.

(57) **R:** *Da, aşa este.*

Clientul, din nou, verifică generalizarea care a intervenit.

(58) **T:** *Ralph, ai avut vreodată o experiență cu cineva care a făcut ceva pentru tine și tu nu ai observat până când acea persoanei nu ți-a semnalat acest lucru?*

Terapeutul decide să abordeze generalizarea clientului – aici, el optează să înceapă abordarea prin mutarea indiciului referențial

tu (clientul)
cineva/ea

mama ta (a clientului)
tu (clientul)

mama ta nu a observat...
tu nu ai observat...

și, în consecință, generalizările sunt transformate:

tu faci ceva pentru mama ta
cineva face ceva pentru tine

Remarcați că efectul mutării indiciilor referențiale în acest fel este să plaseze clientul în poziția membrului activ din generalizarea lui inițială – mama lui, persoana pe care o critică.

(59) **R:** *Păi... da, îmi amintesc o împrejurare...*

Clientul la început ezită, apoi admite că s-a aflat în poziția în care o descrisese pe mama lui ca ocupând-o în generalizarea lui inițială.

(60) **T:** *Nu ai observat ce făceau ei pentru tine din cauză că nu erai interesat de ei?*

Terapeutul, după ce clientul a admis că a avut o asemenea experiență, îl întrerupe și îl întreabă dacă echivalența

X nu observă = X nu interesat

este valabilă atunci când el este cel care nu a observat (i.e. X = clientul), abordând astfel generalizarea.

(61) **R:** *Nu, pur și simplu nu am observat...*

Clientul neagă această echivalență, atunci când el este persoana care nu a observat.

(62) **T:** *Ralph, poți să îți imaginezi că mama ta pur și simplu nu a observat atunci când...*

Terapeutul, după ce a primit o negare a echivalenței

X nu observă = X nu interesat

atunci când X = clientul, inversează acum indiciile referențiale pe care le mutase mai devreme. Rezultatul este enunțul cu echivalență inițial al clientului: și anume

faptul că X nu observă = X nu interesat
unde X = mama clientului

(63) **R:** *Nu, asta nu e același lucru.*

Clientul recunoaște abordarea terapeutului înainte ca acesta să o termine, îl întrerupe și neagă că cele două cazuri (unde X = clientul și unde X = mama clientului) sunt identice. Structura de suprafață pe care o folosește pentru a nega, încalcă două condiții ale formulării corespunzătoare în terapie: (a) pronumele *asta* nu are indiciu referențial, și (b) a doua porțiune a comparativului a fost eliminată.

(64) **T:** *Asta? Ce nu e același lucru cu ce?*

Terapeutul cere atât indiciul referențial, cât și porțiunea lipsă a comparativului.

(65) **R:** *Faptul că eu nu am observat nu e același lucru cu faptul că mama nu a observat – vedeți, ea NICIODATĂ nu a observat ce făceam pentru ea.*

Clientul completează informația cerută de terapeut. Apoi, continuă pentru a descrie diferența dintre cele două cazuri, și anume că mama lui *niciodată* nu a observat. Acest cuantificator universal identifică o generalizare care poate fi abordată.

(66) **T:** *Niciodată?*

Terapeutul abordează cuantificatorul universal.

(67) **R:** *Ei, nu de prea multe ori.*

Clientul admite că au existat excepții, apropiindu-se astfel, de reconectarea generalizării lui cu experiența lui.

(68) **T:** *Ralph, spune-mi despre un moment specific când mama ta observat ce ai făcut pentru ea.*

Terapeutul încearcă să îl determine pe client să focalizeze modelul întrebându-l despre o excepție specifică de la generalizarea inițială a acestuia.

(69) **R:** *Păi, o dată când... da (enervat) chiar am fost nevoit să-i spun.*

Unul dintre substantivele-argument asociate cu verbul *a spune* a fost eliminat (să spun ce?).

(70) **T:** *Ai fost nevoit să-i spui ce?*

Terapeutul cere fragmentul lipsă din structura de suprafață.

(71) R: *Că am făcut acest lucru pentru ea. Dacă ar fi fost suficient de interesată, ar fi observat asta singură.*

Prima structură de suprafață include un argument nominal (*acest lucru*) și nu are un indiciu referențial. Cea de-a doua structură de suprafață a clientului include o eliminare asociată cu cuvântul *suficient* (*suficient pentru ce?*) și un pronume *asta* fără indiciu referențial.

(72) **T:** *Suficient de interesată pentru ce?*

Terapeutul cere materialul eliminat.

(73) **R:** *Suficient de interesată pentru a-mi arăta că mă iubea.*

Clientul oferă materialul eliminat cerut de terapeut. Această nouă structură de suprafață include (a) o violare a condiției de formulare corespunzătoare semantic referitoare la citirea minții – clientul pretinde că știe dacă mama lui îl iubea, fără să specifice cum a obținut această informație; (b) verbul *a iubi* este foarte incomplet specificat.

(74) **T:** *Ralph, tu cum îi arătai mamei tale că o iubeai?*

Terapeutul încearcă să obțină o imagine clară despre modul în care clientul și mama lui își comunicau sentimentele de dragoste reciprocă. A fost informat de client că mama lui nu era suficient de interesată, pentru a-i arăta că îl iubea. Terapeutul decide să recurgă la tehnica mutării indiciului referențial. În mod specific, el face substituția

mama ta
↓
tu (clientul)

tu (clientul)
↓
mama ta

Astfel, porțiunea din ultima structură de suprafață a clientului este transformată

mama ta îți arăta ție că te iubea
tu îi arătai mamei tale că o iubeai

Efectuând aceste mutări ale indiciilor referențiale, terapeutul îi cere clientului să focalizeze imaginea, cerând un verb mai complet specificat.

(75) **R:** *Făcând lucruri pentru ea.*

Clientul prezintă încă o specificare a verbului, stabilind echivalența

X iubește pe Y = X face lucruri pentru Y
unde X = clientul și Y = mama clientului.

(76) **T:** *Ralph, mama ta a făcut vreodată lucruri pentru tine?*

Terapeutul mută acum, indiciile referențiale înapoi în structura inițială (73) și prezintă o jumătate din echivalență pentru a fi verificată de către client.

(77) **R:** *Da, dar ea niciodată, efectiv... niciodată nu m-a lăsat să știu sigur.*

Clientul acceptă că mama lui a făcut lucruri pentru el, dar neagă valabilitatea echivalenței – adică

X iubește pe Y ≠ X face lucruri pentru Y
unde X = mama clientului
Y = clientul

Noua structură de suprafață a clientului îi prezintă terapeutului următoarele opțiuni: (a) să întrebe despre diferența dintre cele două situații care fac echivalența să nu fie valabilă (identificată prin cuvântul-indiciu *dar*); (b) există două apariții ale cuantificatorului universal *niciodată*, care poate fi abordat; (c) o eliminare asociată cu verbul *a ști* (i.e. să știu ce?); (d) un verb *știu* foarte incomplet specificat.

(78) **T:** *Niciodată nu te-a lăsat să știi ce?*

Terapeutul alege opțiunea (c) și cere argumentul nominal eliminat asociat cu verbul *a ști*.

(79) **R:** *Ea niciodată nu m-a lăsat să știu sigur dacă într-adevăr mă iubea (continuă să suspine ușor).*

Clientul oferă argumentul nominal care lipsea. Structura lui de suprafață include (a) un cuantificator universal *niciodată* care poate fi abordat; (b) două verbe, *a ști* și *a iubi*, foarte incomplet specificate.

(80) **T:** *Tu ai lăsat-o vreodată să știe sigur că o iubeai?*

Terapeutul alege din nou, să folosească tehnica mutării indiciului referențial. Substituția pe care o utilizează este aceeași cu cea folosită în (74).

(81) **R:** *Știa...*

Structura de suprafață a clientului conține (a) o eliminare asociată cu verbul *a ști*; (b) o violare a unei condiții de formulare corespunzătoare semantic, citirea minții; (c) un verb *a ști* foarte incomplet specificat.

(82) **T:** *Cum știi că ea știa?*

Terapeutul alege varianta (c).

(83) **R:** *Eu... eu... cred că nu știu.*

Clientul ezită, apoi admite că nu este capabil să specifice procesul prin care se presupune că mama lui știa că el o iubea. Acest lucru este echivalent cu a afirma că procesul în modelul lui nu este specificat.

(84) **T:** *Ce te împiedică să îi spui?*

Clientul a fost incapabil să identifice procesul prin care se presupune că mama era capabilă să știe că el o iubea. Terapeutul apelează imediat la tehnica de a-l întreba pe client ce l-a împiedicat să folosească cea mai directă modalitate pe care o știa, pentru a-i comunica mamei lui sentimentele de dragoste față de ea.

(85) **R:** *mmm... mmm, poate că nimic.*

Clientul ezită, gândindu-se la ceea ce ține de domeniul evidenței. Structura lui de suprafață include un foarte calificat *poate* și cuantificatorul universal *nimic*.

(86) **T:** *POATE?*

Terapeutul vrea să obțină mai multă implicare din partea clientului.

(87) **R:** *Cred că aș putea.*

Clientul admite posibilitatea.

(88) **T:** *Ralph, crezi că ai putea să-i spui și lui Janet ce simți pentru ea?*

Acum terapeutul mută din nou, indiciile referențiale

↓ *mama clientului*
↓ *Janet*

și cere o implicare din partea clientului pentru a schimba procesul comunicării din acea relație, astfel încât să fie mai direct și să nu mai presupună citirea minții.

(89) **R:** *Asta e un pic înspăimântător.*

Clientul ezită: structura lui de suprafață conține (a) un argument nominal fără indiciu referențial; (b) o eliminare a argumentului nominal asociat cu verbul *înspăimântător* (i.e. înspăimântător pentru cine?).

(90) **T:** *Ce e un pic înspăimântător?*	Terapeutul cere indiciul referențial care lipsește.
(91) **R:** *Că aș putea pur și simplu să mă duc la ea și să-i spun.*	Clientul oferă indiciul lipsă și își exprimă îndoiala în legătură cu implicarea în comunicare pe care i-o cere terapeutul.
(92) **T:** *Ce te oprește?*	Terapeutul folosește tehnica de a cere generalizarea, rezultatul acțiunii clientului pe care acesta o consideră înspăimântătoare.
(93) **R:** *Nimic, de aceea este așa de înspăimântător. (râde)*	Clientul recunoaște că are acea opțiune.

Din acest punct, terapeutul a trecut la tehnici din afara meta-modelului, stabilind un contract cu Ralph, pentru a se asigura că noile posibilități pe care el le-a descoperit vor fi puse în practică.

TRANSCRIEREA 2

Această ședință de transcriere s-a desfășurat cu un grup de cursanți care asistau la o demonstrație. Beth este o femeie de aproximativ 28 de ani. A fost căsătorită o dată și are doi copii mici. Demonstrația începe:

(1) **B:** *Ce trebuie să fac mai întâi?*	Clientul începe prin a cere instrucțiuni de la terapeut.
(2) **T:** *Spune-mi ce faci aici; ai spus în interviu că vrei să fii ajutată într-o privință (se referă la un interviu de două minute care a avut loc în urmă cu o oră în care patru persoane au fost alese pentru această demonstrație).*	Terapeutul începe prin a-i cere clientei să spună ce face aici și, referindu-se la o conversație anterioară, îi cere să verifice și să explice rugămintea ei de a fi ajutată.

(3) **B:** *Să vedem, ce fac eu aici... eu... eu vreau să fiu ajutată să.. ei, bine, e vorba de colocatarele mele.*

Clienta pare să ezite, e oarecum confuză; (a) lasă necompletată o structură de suprafață – *să fiu ajutată să....*, face o pauză, apoi afirmă... *e vorba de colocatarele mele.* Verbul *să fiu ajutată* este foarte incomplet specificat; (b) substantivele *vorba* și *colege* nu au indicii referențiale.

(4) **T:** *Colocatare?*

Terapeutul decide să ceară un indiciu referențial pentru argumentul nominal *colocatare.*

(5) **B** *(întrerupându-l): Karen și Sue, locuim în aceeași casă. Plus că avem la un loc patru copii.*

Clienta oferă indiciul referențial solicitat de terapeut. Ea adaugă mai multe informații, permițându-i terapeutului să-și facă o imagine un pic mai clară despre modelul ei.

(6) **T:** *De ce fel de ajutor ai nevoie cu aceste două persoane?*

Terapeutul presupune că argumentul nominal *colocatare* se potrivește în poziția argumentului nominal din propoziția pe care clienta a lăsat-o necompletată în al doilea comentariu. Presupunând acest lucru, terapeutul revine la structura inițială a clientei și îi cere acesteia să specifice în continuare sintagma de proces *să fiu ajutată.*

(7) **B:** *Ele nu par să mă înțeleagă.*

Clienta ignoră întrebarea specifică a terapeutului și începe să-și descrie colocatarele. Observați că (a) argumentul în dativ, asociat cu verbul *par* lipsește/a fost eliminat; (b) clienta pretinde că ar cunoaște experiența interioară a altor persoane, fără să specifice cum anume a obținut acele informații – o violare a formulării corespunzătoare în terapie denumită citire a minții; (c) structura de suprafață a clientei include verbul foarte nespecificat *să înțeleagă.*

(8) **T:** *Cum știi că ele nu te înțeleg?*

Terapeutul abordează structura de suprafață a clientei pentru violarea condiției de formulare corespunzătoare semantic (citire a minții). El îi cere clientei să descrie modul în care a ajuns să știe că ele nu o înțeleg.

(9) **R:** *Cred că, asta este fiindcă sunt prea ocupate...*

Răspunsul clientei nu este formulat corespunzător în terapie, deoarece: (a) argumentul nominal *asta* nu are indiciu referențial și (b) predicatul *sunt prea ocupate* are o eliminare asociată cu el (*prea ocupate pentru ce?*).

(10) **T:** *Prea ocupate pentru ce?*

Terapeutul cere porțiunea eliminată în precedenta structură de suprafață a clientei.

(11) **B:** *Păi... prea ocupate ca să vadă că eu am anumite nevoi.*

Clienta oferă materialul lipsă sub forma unei noi structuri de suprafață. Noua structură de suprafață include un argument nominal fără indiciu referențial (*nevoi*). Acest argument nominal este o nominalizare din predicatul *am nevoie* din structura de profunzime.

(12) **T:** *Ce nevoi?*

Terapeutul cere indiciul referențial pentru nominalizarea *nevoi* a clientei.

(13) **B:** *Că aș vrea ca ele să facă unele lucruri pentru mine din când în când.*

Din noua structură de suprafață a clientei lipsește, iarăși, un indiciu referențial referitor la ce anume vrea de la colocatarele ei (*unele lucruri* din *ca ele să facă unele lucruri*). Verbul *să facă* este nespecificat aproape complet.

(14) **T:** *Cum ar fi ce?*

Terapeutul continuă să ceară indiciul referențial care lipsește.

(15) **B:** *Adevărul este că au foarte multe lucruri de făcut, dar uneori am senzația că sunt insensibile.*

Din nou, clienta nu răspunde la întrebarea adresată de terapeut.[3] Noua ei structură de suprafață violează condițiile formulării corespunzătoare în terapie: (a) indiciu referențial lipsă pentru... *foarte multe lucruri...*; (b) indiciu referențial lipsă pentru *uneori*; (c) verbul *de făcut* aproape complet nespecificat în... *lucruri de făcut...*; (d) un argument nominal în dativ care lipsește asociat cu verbul *insensibile* (i.e. *insensibile față de cine?*); (e) folosind verbul *insensibile*, clienta pretinde că știe starea interioară a altei persoane fără să specifice procesul prin care a ajuns să știe acest lucru – citire a minții.

Terapeutul cere argumentul nominal lipsă asociat

(16) **T:** *Față de cine sunt ele insensibile?*	cu verbul *insensibile* [în structura de profunzime. opțiunea (d) de mai sus].
(17) **B:** *Față de mine. Și...*	Clienta oferă argumentul lipsă și începe altceva.
(18) **T:** *În ce fel sunt ele insensibile față de tine?*	Terapeutul o întrerupe, optând să îi ceară clientei să specifice cum știe că celelalte persoane implicate sunt insensibile față de ea – opțiunea (e).
(19) **B:** *Vedeți, eu fac foarte multe lucruri pentru ele, dar ele nu par să facă ceva pentru mine.*	Din nou, clienta nu răspunde în mod direct la întrebarea terapeutului. Noua ei structură de suprafață violează următoarele condiții ale formulării corespunzătoare în terapie: (a) indiciu referențial lipsă pentru *foarte multe lucruri* și *ceva*; (b) verbul aproape complet nespecificat *a face* apare de două ori în structura de suprafață a clientei; (c) un cuantificator universal care poate fi abordat în *ceva*; (d) un argument nominal în dativ eliminat asociat cu verbul *par – cui îi par?*
(20) **T:** *Ce nu fac ele pentru tine? Ce nevoi nu văd ele că ai?*	Terapeutul cere două dintre indiciile referențiale lipsă pentru argumentele nominale care abundă – pentru *ceva*, din structura de suprafață (19) a clientei și pentru *nevoi* din structura de suprafață (11) a clientei.
(21) **B:** *Eu sunt o persoană, de asemenea, iar ele nu par să recunoască asta.*[4]	Clienta continuă să nu răspundă la întrebarea terapeutului. Noua structură de suprafață conține (a) o presupoziție încorporată în sintagma *de asemenea* de la sfârșitul structurii de suprafață *Eu sunt o persoană*. Implicația este că altcineva (neidentificat) este o persoană – deci lipsește indiciul referențial: (b) un argument nominal în dativ eliminat asociat cu verbul *par – (cui îi par?)*; (c) clienta pretinde că știe starea interioară a altcuiva (*...ele nu par să recunoască...*) fără să spună cum a obținut această informație; (d) un verb relativ incomplet specificat *recunoască*.

(22) **T:** *Cum nu recunosc ele că tu eşti o persoană?*

Terapeutul încearcă să obţină pentru sine o imagine clară despre modelul clientei – revine mereu la specificaţia referitoare la ce fac efectiv colocatarele – aşa cum a procedat cu (10), (14), (18), (20) şi în cazul de faţă. Terapeutul abordează formularea necorespunzătoare a verbului relativ incomplet specificat *recunoască*.

(23) **B:** *Ele, amândouă, nu fac niciodată nimic pentru mine.*

Clienta îi răspunde terapeutului cu o structură de suprafaţă care poate fi abordată în următoarele temeiuri: (a) un cuantificator universal – *niciodată*, care identifică o generalizare; (b) un argument nominal asociat cu verbul general *a face* fără indiciu referenţial – *nimic*; (c) pro-verbul[5] *a face (do)*, aproape complet nespecificat.

(24) **T:** *Ele NICIODATĂ nu fac NIMIC pentru tine?*

Terapeutul optează să abordeze generalizarea. Face aceasta accentuând (calitate a vocii) cuantificatorii universali din structura de suprafaţă iniţială a clientei, atunci când îi înapoiază clientei propoziţia pentru verificare sau negare.

(25) B: *Nu, nu niciodată, dar eu mereu fac lucruri pentru ele, indiferent dacă ele cer sau nu.*

Abordarea de către terapeut a ultimei generalizări a clientei are succes (i.e. *Nu, nu niciodată*). Aceasta continuă şi enunţă o nouă generalizare identificată prin: (a) cuantificatorul universal *mereu*; şi care conţine (b) un argument nominal fără indiciu referenţial – *lucruri*, (c) verbul aproape complet nespecificat *fac*, (d) eliminarea a două argumente nominale asociate cu verbul *cer* (*cer ce anume?* şi *cer cui?*). Nu uitaţi, terapeutul încă încearcă să afle cine face ce în mod specific pentru cine – la ce se referă clienta atunci când spune despre colocatarele ei că nu o recunosc ca persoană.

(26) **T:** *Să vedem dacă înţeleg în acest punct. Dacă cineva recunoaşte că tu eşti o persoană, atunci va face mereu lucruri pentru tine, indiferent dacă tu ceri sau nu?*

Terapeutul crede că a identificat o generalizare – în mod specific, o echivalenţă între

X recunoaşte Y = X face lucruri pentru Y, indica persoană indiferent dacă Y cere sau nu

El pune generalizarea în forma unei generalizări echivalente şi îi cere clientei să o confirme sau să o infirme.

(27) **B:** *Ei, poate că nu mereu...*

Clienta refuză generalizarea.

(28) **T:** *Sunt un pic confuz în acest punct; poți să-mi spui care sunt acele lucruri pe care ele le-ar face dacă ar recunoaște că tu ești o persoană?*

Terapeutul revine la încercarea de a afla ce anume consideră clienta a fi nerecunoașterea ei ca persoană de către colocatarele sale, așa cum a procedat în (22) și (26). El admite că este confuz în legătură cu cele declarate de clientă.

(29) **B:** *Știți, cum ar fi ajutor la vase sau la supravegherea copiilor, sau la orice.*

Clienta începe să clarifice imaginea menționând câteva lucruri concrete ca *ajutor la vase* și *supravegherea copiilor*. Apoi renunță la ele, folosind argumentul nominal *orice*.

(30) **T:** *Mi-ai putea explica, de asemenea, cum se presupune ca cele două colocatare ale tale să știe care sunt aceste lucruri care vrei să fie făcute?*

Terapeutul a întrebat în mod repetat, cum știe clienta ce recunosc colocatarele ei (8), (18) și (20). Aici, el efectuează o mutare a indiciului referențial și întreabă cum (prin ce proces) colocatarele clientei ajung să știe ce vrea clienta.[6]

(31) **B:** *Dacă ar fi suficient de sensibile, ar ști.*

Clienta răspunde folosind tiparul pe care l-am văzut deja, pretinzând în mod specific, că cele două colocatare ale ei pot să știe ce vrea ea fără să specifice prin ce proces obțin ele această informație. În plus, structura de suprafață a clientei include violări ale condițiilor formulării corespunzătoare: (a) eliminarea unui argument nominal asociat cu adjectivul *sensibile* (*sensibile față de cine?*); (b) o eliminare a comparativului asociat cu cuvântul-semnal *suficient* din *suficient de sensibile* (i.e. *suficient de sensibile pentru ce?*); (c) eliminarea unui argument nominal asociat cu verbul *ar ști* (i.e. *știi ce?*).

(32) **T:** *Suficient de sensibile față de cine?*

Terapeutul alege să ceară unul dintre argumentele eliminate – opțiunea (a) din (31).

(33) **B:** *Față de mine.*

Clienta oferă argumentul nominal lipsă cerut de terapeut, relativizând sensibilitatea (sau mai curând lipsa acesteia) colocatarelor față de ea.

(34) **T:** *Dacă ar fi suficient de sensibile față de tine, atunci ar trebui să fie în stare să-ți citească mintea?*	Terapeutul revine acum la structura de suprafață (31) a clientei și abordează formularea necorespunzătoare semantic a acesteia (citire a minții), opțiunea (d) din (31), enunțând în mod explicit, presupunerea implicită din structura de suprafață (31) a clientei.
(35) **B:** *Să-mi citească mintea?*	Clienta pare confuză, luată prin surprindere de enunțarea explicită de către terapeut a pretenției sale de citire a minții.
(36) **T:** *Da, altfel cum ar putea ele să știe de ce ai nevoie și ce dorești tu? Le spui tu?*	Terapeutul continuă să abordeze descrierea foarte incompletă de către clientă a procesului prin care colocatarele ei se presupune că știu ce dorește și de ce are nevoie ea, încercând să obțină o imagine clară despre modelul clientei (întrebarea terapeutului se referă la structurile de suprafață (11), (13) și (19) ale clientei). În acest punct, terapeutul oferă chiar o modalitate posibilă prin care s-ar putea produce procesul despre care el încearcă să obțină o imagine clară – *Le spui tu?*
(37) **B:** *Ei, nu chiar...*	Clienta neagă că le anunță pe colocatarele ei spunându-le în mod direct.
(38) **T:** *Nu chiar cum?*	Terapeutul continuă să insiste pentru o descriere a procesului.
(39) **B:** *Păi, cam dau de înțeles.*	Structura de suprafață a clientei are: (a) un argument nominal eliminat, asociat cu verbul *dau de înțeles* -- (i.c. *dau de înțeles ce?*); (b) verbul *dau de înțeles*, singur, nu oferă o imagine clară despre cum se presupune că cele două colocatare ale clientei știu ce dorește și de ce are nevoie ea; verbul deja incomplet specificat *dau de înțeles* în combinație cu calificativul *cam* face imaginea și mai vagă; (c) un al doilea argument nominal eliminat asociat cu verbul *dau de înțeles* (i.c. *dau de înțeles cui?*)

(40) **T:** *Cum dai de înțeles?*

Terapeutul decide să ceară o mai completă specificare a procesului prin care *dă de înțeles* – opțiunea (b) din (39).

(41) **B:** *Fac lucruri pentru ele.*

Clienta enunță mai complet procesul prin care îți anunță colocatarele despre ce dorește și ce are nevoie ea – cum dă de înțeles – adică face lucruri pentru ele. Noua structură de suprafață nu este formulată corespunzător în terapie, deoarece (a) include un argument nominal fără indiciu referențial – *lucruri*; (b) include verbul aproape complet nespecificat *fac*; (c) această structură de suprafață poate fi echivalentă în modelul clientei – adică

(X cam dă de înțeles lui Y) = X face lucruri pentru Y)

(42) **T:** *Deci, fiindcă tu faci lucruri pentru ele, se presupune că ele știu că tu vrei ca ele să facă ceva în schimb?*

Terapeutul decide să controleze, pentru a vedea dacă clienta va verifica această generalizare [opțiunea (c) din (41)], repetând întreaga generalizare pentru clientă.

(43) **B:** *Sună cam ciudat când o spuneți astfel.*

Așa cum afirmă clienta, generalizările din propriul ei model, atunci când îi sunt prezentate de către terapeut într-un singur enunț, sună ciudat: ea ezită, nedorind să verifice generalizarea. Clienta folosește verbul foarte incomplet specificat *ciudat*.

(44) **T:** *Cam ciudat cum?*

Terapeutul îi cere să specifice în continuare verbul *ciudat*.

(45) **B:** *Ca și cum nu sunt cinstită sau așa ceva, dar tu nu poți să mergi de colo-colo cerând lucruri tot timpul, altfel oamenii nu vor vrea să ți le dea.*

Structura de suprafață a clientei include violări ale următoarelor condiții de formulare corespunzătoare în terapie: (a) indiciu referențial lipsă pentru *așa ceva*; (b) indiciu referențial lipsă pentru *tu* (de două ori); (c) indiciu referențial lipsă pentru *tot timpul*; (d) indiciu referențial lipsă pentru *lucruri*; (e) indiciu referențial lipsă pentru *oamenii*; (f) verbele incomplet specificate *sunt cinstită* și *cerând*; (g) un cuantificator universal *tot* în *tot timpul*, care poate

fi abordat; (h) un operator modal de posibilitate *nu poți* din... *nu poți să mergi*; (i) o violare de formulare necorespunzătoare semantic ce implică citirea minții în *oamenii nu vor vrea*, în care clienta pretinde că știe o stare interioară a altor persoane fără să specifice cum obține acea informație; (j) cuvântul-semnal *dar*, care identifică un posibil cauzativ implicit; (k) un argument nominal lipsă asociat cu *a cere* (*a cere de la cine?*).

(46) **T:** *Așteaptă o clipă; cine nu poate să meargă de colo-colo cerând tot timpul lucruri de la cine?*

Terapeutul pare să fie copleșit de abundența opțiunilor – el decide să ceară informații despre un indiciu referențial [opțiunea (b) din (45)] și un argument nominal care lipsește [opțiunea (k) din (45)].

(47) **B:** *Eu nu pot să merg de colo-colo cerând lucruri de la Sue și Karen, altfel ele nu vor vrea să îmi dea nimic.*

Structura de suprafață a clientei include ambele informații cerute de terapeut [*cine* (46) *eu*; *de la cine* (46) *Karen și Sue*]. În plus, structura ei de suprafață conține: (a) un operator modal de imposibilitate; (b) argumentele nominale fără indiciu referențial *lucruri* din... *să merg de colo-colo cerând lucruri* și *nimic* din... *să îmi dea nimic*; (c) o violare prin citirea minții; clienta pretinde că știe o stare interioară (nu doar o stare interioară actuală, ci și o stare interioară viitoare – citire a minții în globul de cristal) în sintagma... *ele nu vor vrea să*; (d) două verbe nespecificate *a cere* și *a da*, care prezintă o imagine foarte vagă, nefocalizată a procesului. Observați, de asemenea, forma generală a structurii de suprafață a clientei – X, altfel Y, unde X conține un operator modal. În secțiunea despre operatorii modali, am evidențiat că o tehnică pentru abordarea generalizărilor care implică operatori modali sub forma unor propoziții cum sunt

Eu nu pot...
sau
Este imposibil...
sau
Nu se poate...

este să pui întrebarea *altfel ce?* Aici, clienta a oferit deja, rezultatul sau consecința; adică partea *altfel ce – altfel Y*; în mod specific, ... *altfel ele nu vor vrea să*: deci, identificând în modelul său o generalizare completă care poate fi abordată.

(48) **T:** *Credeam că ai spus că ele nu îți dau nimic oricum.*

Terapeutul optează să abordeze generalizarea clientei. El face aceasta transferând mai întâi, generalizarea clientei într-o formă echivalentă. Clienta spune

X, altfel Y: (Eu nu cer), altfel (ele nu vor vrea să dea)

Așa cum am descris în capitolul 4, structurile de suprafață de forma aceasta sunt echivalente cu

Dacă nu X, atunci Y: Dacă (eu nu cer), atunci (ele nu vor vrea să dea) **sau**
Dacă (eu cer), atunci (ele nu vor vrea să dea)

Generalizarea clientei are acum forma

Dacă eu cer, ele nu vor vrea să dea...

Întrucât clienta i-a spus deja, terapeutului atât că ea nu cere (36), (37), (38), (39), (40) și (41), cât și că ele nu îi dau ceea ce vrea ea sau are nevoie (11), (13), (15), (19) și (23), el știe că opusul generalizării clientei este adevărat în experiența ei; și anume

Dacă eu nu cer, ele nu vor vrea să dea...

Ca urmare, el vede că partea cu *Dacă* a generalizării este irelevantă, substituie cuvântul *oricum*, și îi prezintă aceasta clientei pentru ca ea să o verifice sau să o nege.

(49) **B:** *Păi, uneori o fac, dar nu când vreau eu asta.*

Abordarea terapeutului funcționează; clienta neagă generalizarea. Noua ei structură de suprafață include: (a) două elemente fără indicii referențiale – *uneori* și *asta*; (b) un verb foarte incomplet specificat *fac*; (c) cuvântul-semnal *dar*.

(50) **T:** *Tu le ceri când vrei ceva?*

Terapeutul continuă să încerce să obțină o imagine clară despre modul în care clienta și cele două colocatare ale ei își comunică una celeilalte ceea ce vor sau au nevoie. O întreabă în mod specific, dacă le cere atunci când vrea ceva.

(51) **B** *(pauză) (Își pune mâinile în poală și fața în palme): Mmmeu... npot (mormăie)*

Clienta resimte o emoție puternică.

(52) **T** *(calm, dar direct): Beth, tu ceri când vrei ceva?*

Terapeutul persistă în încercarea de a obține o imagine clară a procesului prin care clienta își exprimă nevoile și dorințele. El repetă întrebarea.

(53) **B:** *Nu pot*

Clienta folosește un operator modal de imposibilitate, fără să termine propoziția.

(54) **T:** *Ce te împiedică?*

Terapeutul a identificat acum o porțiune importantă din modelul clientei. Aici, clienta nu experimentează nicio opțiune (53) și multă suferință (51). Terapeutul începe să abordeze porțiunea limitatoare din modelul clientei întrebând-o ce, în mod specific, face ca această imposibilitate să fie imposibilă pentru ea.

(55) **B:** *Pur și simplu, nu pot... PUR ȘI SIMPLU, NU POT*

Clienta nu face decât să repete că nu este posibil pentru ea să ceară – ea indică din nou, faptul că are emoții puternice în această zonă a modelului său modificându-și calitatea și volumul vocii.

(56) **T:** *Beth, ce s-ar întâmpla dacă ai cere atunci când îți dorești ceva?*

Terapeutul continuă să abordeze porțiunea sărăcită din modelul clientei. El trece la o altă tehnică a meta-modelului descrisă la operatorii modali, întrebând despre un rezultat.

(57) **B:** *Nu pot, din cauză că oamenii se vor simți manipulați dacă cer lucruri de la ei.*

Clienta este dispusă să ofere rezultatul. În structura ei de suprafață există mai multe violări ale condițiilor de formulare corespunzătoare în terapie, care pot fi abordate: (a) operatorul modal *nu pot*; (b) relația cauză-efect *X din cauză că Y,* identificată de sintagma *din cauză că*; (c) argumente nominale fără indicii referențiale, *oamenii* și *lucruri*; (d) o violare de citire a minții în globul de cristal... *oamenii se vor simți manipulați*; (e) un argument no-

minal eliminat asociat cu verbul *manipulați – manipulați de către cine?*

(58) **T:** *Oamenii cer lucruri de la tine?*

Terapeutul abordează necesitatea relației cauză-efect sau generalizarea pe care clienta o are în modelul său. El începe prin mutarea indiciilor referențiale

eu (clienta) → *oamenii*
oamenii → *eu (clienta)*

Astfel, partea din generalizare asupra căreia se concentrează terapeutul devine

Eu cer lucruri de la oameni.
Oamenii cer lucruri de la mine.

După ce a făcut mutarea, terapeutul îi prezintă clientei rezultatul, pentru ca ea să-l verifice sau să-l nege.

(59) **B:** *Da.*

Clienta verifică faptul că a avut experiența.

(60) **T:** *Tu întotdeauna te simți manipulată?*

Mutarea indiciului referențial pe care terapeutul a început-o în (58) continuă, el folosind aceeași mutare

eu (clienta) → *oamenii*
oamenii → *eu (clienta)*

Astfel, cealaltă porțiune din generalizarea inițială a clientei devine

Oamenii se simt manipulați...
Eu mă simt manipulată...

Terapeutul prezintă acum acest fragment din structura inițială transformată, abordând-o prin accentuarea universalității pretenției accentuând prin calitatea vocii cuantificatorul universal *întotdeauna.*

(61) **B:** *Nu, nu întotdeauna, dar uneori mă simt.*

Clienta neagă că relația cauză-efect este necesară [opțiunea (b) din (57)]. Noua ei structură de suprafață poate fi abordată pe următoarele temeiuri: (a) indiciu referențial lipsă pentru *uneori*; (b) verbul aproape complet nespecificat *simt* sau, dacă presupunem că *simt* se referă la *manipulată*, atunci argumentul nominal lipsă *manipulată de către cine?* și un verb relativ nespecificat *manipulată*; (c) cuvântul-semnal *dar*.

(62) **T:** *Beth, ești conștientă că acum treizeci de minute ai venit la mine și ai întrebat dacă vreau să lucrez cu tine? Ai cerut ceva pentru tine?*

În loc să urmărească oricare dintre violările condițiilor de formulare corespunzătoare în terapie din precedenta structură de suprafață a clientei, terapeutul continuă să abordeze generalizarea cauză-efect [opțiunea (b) din (57)]. Terapeutul mută indiciile referențiale ale generalizării inițiale:

Tu (clienta) → *Tu (clienta)*

oamenii → *eu (terapeutul)*

Rezultatul este:

Tu (clienta) ai cerut ceva de la oameni.
Tu ai cerut ceva de la mine (terapeut).

Terapeutul a relativizat generalizarea clientei la prezentul în desfășurare al terapiei. El îi atrage atenția asupra acestui lucru, o experiență care contrazice generalizarea clientei. Terapeutul îi cere să verifice sau să nege această experiență.

(63) **B** *(pauză): Daaaaa*

Clienta își verifică experiența.

(64) **T:** *M-am simțit, eu, manipulat?*

Terapeutul o invită pe clientă să verifice restul relației sale inițiale cauză-efect [opțiunea (b) din (57)] printr-un exercițiu de citire a minții terapeutului.

(65) **B:** *Nu cred.*

Clienta evită citirea minții în timp ce verifică restul generalizării sale.

(66) **T:** *Atunci, poți să-ți imaginezi că ceri ceva pentru tine de la una dintre colocatarele tale și ea nu se simte manipulată?*	Terapeutul a reușit să o facă pe clientă să nege generalizarea din modelul ei care îi cauzează insatisfacție și suferință (a) prin mutarea indiciilor referențiale, astfel încât ea își amintește experiențe pe care ea însăși le-a avut și nu s-a simțit manipulată când alți oameni i-au cerut lucruri și (b) prin conectarea generalizării ei cu experiența ei directă în terapie. El mută acum din nou, indiciile referențiale, de data aceasta revenind la dificultatea inițială pe care clienta o are vizavi de colocatarele ei. Mai întâi, el o întreabă dacă poate să își închipuie o excepție de la generalizarea ei inițială referitor la colocatarele ei, în mod specific.
(67) **B:** *Da, poate.*	Clienta verifică această posibilitate.
(68) **T:** *Ai vrea să încerci?*	Terapeutul face o mișcare pentru a obține angajamentul clientei pentru o excepție de la generalizarea ei inițială în experiența reală, nu doar în imaginație.
(69) **B**: *Da, aș vrea.*	Clienta indică faptul că dorește să încerce un experiment real cu cele două colocatare ale sale.
(70) **T:** *Și cum o să știi dacă aceste colocatare ale tale se simt manipulate?*	Terapeutul, după ce a obținut angajamentul clientei, revine la partea centrală a imaginii lui despre modelul clientei pe care încă nu și-a clarificat-o – procesul prin care clienta și colocatarele ei se anunță reciproc despre ce dorește și ce nevoi are fiecare – același proces pe care a încercat să-l clarifice în (8), (18), (22), (30), (34), (36), (40) și (42).
(71) **B:** *Probabil că îmi vor spune amândouă.*	Clienta oferă informația care clarifică imaginea terapeutului despre modelul ei referitor la modul în care colocatarele ei îi comunică felul în care se simt.
(72) **T:** *Beth, tu le spui oamenilor când te simți manipulată?*	Terapeutul urmărește acum cealaltă jumătate a procesului de comunicare: cum le anunță ea despre felul în care se simte, despre ceea ce dorește.

(73) **B:** *Nu chiar, dar le dau de ştire.*	Structura de suprafaţă a clientei include: (a) o eliminarea unui argument nominal asociat cu verbul *a şti*; (b) o locuţiune verbală foarte slab specificată *dau de ştire*; (c) cuvântul-semnal *dar.*
(74) **T:** *Cum le dai de ştire?*	Terapeutul, care încearcă în continuare să obţină o imagine clară despre cum îşi comunică clienta sentimentele colocatarelor ei, abordează locuţiunea verbală slab specificată.
(75) **B:** *Cred că doar prin felul în care acţionez; ar trebui să îşi dea seama.*	Noua structură de suprafaţă include violări ale următoarelor condiţii de formulare corespunzătoare în terapie: (a) indiciu referenţial lipsă pentru *felul*; (b) un verb foarte incomplet specificat *acţionez*; (c) o locuţiune verbală foarte incomplet specificată *să îşi dea seama*; (d) o eliminare a unuia dintre argumentele nominale asociate cu locuţiunea verbală *să îşi dea seama* (*să îşi dea seama despre ce?*); (e) sintagma-semnal *ar trebui.*
(76) **T:** *Cum? Se presupune din nou că ele sunt capabile să îţi citească mintea?*	Terapeutul insistă să ceară specificităţile comunicării clientei către colocatarele ei.
(77) **B:** *Păi, nu.*	Clienta neagă că cele două colocatare ale ei ar trebui să fie capabile să îi citească mintea.
(78) **T:** *Ce te opreşte să le spui direct, că nu vrei să faci ceva sau că te simţi manipulată?*	Terapeutul alege să abordeze din nou, porţiunea sărăcită din modelul clientei [opţiunea (b) din (57)].
(79) **B:** *Nu aş putea să le rănesc sentimentele.*	Clienta răspunde cu o structură de suprafaţă care implică: (a) un operator modal de imposibilitate; (b) un verb foarte nespecificat *rănesc*; (c) o relaţie cauză-efect necorespunzător formulată semantic *Eu le determin să se simtă rănite*; (d) indiciu referenţial lipsă pentru *sentimentele.*

(80) **T:** *Dacă spui cuiva nu, sau că te simți manipulată, întotdeauna îi rănești sentimentele?*

Terapeutul alege să abordeze formularea necorespunzătoare semantic a relației cauză-efect [opțiunea (c) din (79)], accentuând universalitatea prin inserarea cuantificatorului universal *întotdeauna*.

(81) **B:** *Da, nimănui nu îi place să audă lucruri rele.*

Clienta verifică faptul că generalizarea face parte din modelul ei. În plus, structura ei de suprafață include următoarele violări: (a) indiciu referențial lipsă pentru *nimănui*; (b) indiciu referențial lipsă pentru *lucruri*; (c) o violare prin citirea minții, *nimănui nu îi place*; (d) un cuantificator universal care identifică o generalizare ce poate fi abordată – *nimeni = toți oamenii nu*; (e) o eliminare asociată cu predicatul *rele* din structura de profunzime – *rele pentru cine?*

(82) **T:** *Beth, poți să îți imaginezi că ai vrea să știi dacă cele două colocatare ale tale se simt manipulate de tine astfel încât să poți fi mai sensibilă față de ele?*

Terapeutul decide să continue să abordeze generalizarea care sărăcește din modelul clientei. El îi cere clientei să își imagineze o experiență care contrazice generalizarea pe care ea o are în modelul său sau să o verifice ori să o nege.

(83) **B:** *Da.*

Clienta o verifică.

(84) **T:** *Atunci, ai putea să îți imaginezi și că cele două colocatare ale tale vor să știe când te simți tu manipulată astfel încât ele să poată deveni mai sensible față de tine?*

Terapeutul folosește acum aceeași situație pe care clienta tocmai a verificat-o; de data aceasta, totuși, el o folosește împreună cu mutarea indiciului referențial.

↓ *colocatarele*	↓ *eu (clienta)*
↓ *eu (clienta)*	↓ *colocatarele*

(85)**B:** *ummmmm (pauză) Cred că aveți dreptate.*

Clienta ezită, apoi verifică situația imaginată. Structura de suprafață prin care ea răspunde include eliminarea unui argument nominal asociat cu *dreptate*, i.e. *aveți dreptate în legătură cu ce?*

(86) **T:** *În legătură cu ce?*	Terapeutul cere argumentul nominal eliminat.
(87) **B:** *Dacă eu le dau de ştire când mă simt manipulată sau vreau ceva, atunci poate că vor fi mai sensibile.*	Clienta oferă fragmentul lipsă şi admite că înţelege cum distrugerea propriei sale generalizări ar putea fi o bună experienţă pentru ea şi colocatarele ei.

În acest punct, terapeutul a trecut la unele tehnici din afara meta-modelului pentru a-i da lui Beth şansa de a integra noile învăţături şi a-şi conecta noile reprezentări cu experienţa ei. Totodată, acest lucru i-a permis terapeutului să vadă dacă mai exista ceva care interfera cu comunicarea nevoilor lui Beth către colocatarele sale.

În acest capitol, am prezentat două transcrieri care ne arată tehnicile meta-modelului, exclusiv aceste tehnici, folosite de specialişti în cadrul întâlnirii terapeutice. Chiar şi cu aceste restricţii artificiale, forţa tehnicilor meta-modelului este evidentă. Meta-modelul îi oferă terapeutului un set bogat de opţiuni în fiecare punct al schimbului terapeutic. Efectul general este o direcţie sau o strategie explicite pentru terapie – îmbogăţirea şi extinderea porţiunilor limitatoare din modelul clientului. Meta-modelul nu este conceput pentru a fi utilizat singur, ci mai curând ca un instrument care să fie integrat cu tehnicile puternice, verbale şi nonverbale, disponibile în diversele forme de psihoterapie. Vom reveni imediat la acest subiect.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 5

1. *Am evidenţiat deja, acest lucru. Modelele, inclusiv meta-modelele pe care le prezentăm aici, nu sunt pretenţii despre evenimente care se petrec efectiv în interiorul persoanei, indivizilor sau proceselor care sunt modelate, ci reprezentări explicite ale comportamentului acelor lucruri care permit cuiva să vadă natura guvernată de reguli a persoanei, indivizilor şi proceselor care sunt modelate. Astfel de modele reprezintă porţiuni din proces care sunt sistematice. De exemplu, în meta-model, nu există nicio reprezentare pentru distanţa dintre client şi Turnul Londrei la diferite momente ale sesiunii – ne îndoim despre comportamentul clientului că este sistematic în acest mod. Unele modele pot avea ca parte a scopului lor reprezentarea evenimentelor interne deduse în persoana, indivizii şi procesele care sunt modelate – acestea se numesc modele de simulare.*

2. *Cuvântul ele, lipsindu-i indiciul referențial în această propoziție, poate de fapt, să se refere retroactiv la argumentul nominal femeile din precedenta structura de suprafață. Însă și argumentului nominal femeile îi lipsește indiciul referențial.*

3. *Terapeuții cu experiență vor recunoaște tipare în modul în care un client răspunde sau nu răspunde la contextul său – în acest caz, în mod specific, terapeutul. Clientul nu a răspuns în mod sistematic, la întrebările terapeutului. În prezent, lucrăm asupra unui model explicit de tehnici terapeutice pentru a aborda aceste tipuri de tipare – vezi Structura magicului II (urmează să apară).*

4. *Cuvântul asta din structura de suprafață a clientei nu are indiciu referențial – ar putea să se refere la prima propoziție Eu sunt o persoană, de asemenea.*

5. *Lingviștii consideră verbul englez to do un substitut pentru verbul precedent, existent într-o frază. El funcționează pentru verbe într-o manieră similară cuvântului it pentru substantive și este golit de semnificație specifică, tot așa cum este pronumele it.*

6. *Folosirea mutării indicelui referențial s-a dovedit, în experiența noastră, adecvată, în special atunci când clientul se implică în foarte multe cazuri de citire a minții – folosirea adecvată a acestor tehnici mai avansate bazate pe schimbul verbal va forma o parte din subiectul volumului al doilea din Structura magicului.*

Capitolul 6

CUM SĂ DEVII UCENICUL UNUI VRĂJITOR

Diversele forme de psihoterapie sunt toate, eficiente într-o oarecare măsură, deşi ele par foarte diferite pentru majoritatea observatorilor. Faptul că aceste abordări aparent diferite, ale întâlnirii terapeutice sunt toate, eficiente într-o oarecare măsură a constituit o enigmă ani de-a rândul. Pe parcursul acestor ani, atât practicienii, cât şi teoreticienii au consumat multă energie şi creativitate pledând pentru necesara superioritate a unei forme de terapie în detrimentul celorlalte. În ultimii ani, din fericire, acest gen de dezbatere a început să dispară şi psihoterapeuţii aparţinând diferitelor şcoli au început să arate un interes crescut pentru metodele şi tehnicile altor şcoli. Aşa cum afirma Haley (*Advanced Techniques of Hypnosis & Therapy – Tehnici avansate de hipnoză şi terapie*, p. 530-535):

> În ultimul deceniu, idea de a explora noi metode a fost adoptată de mulţi psihiatri şi a condus la inovaţii precum terapia comportamentală, tratamentul de condiţionare sau terapia conjugală şi a familiei. Am fost martorii renunţării la importanţa acordată ritualului şi la trecerea spre judecarea procedurilor terapeutice după rezultate, în locul conformării faţă de o anumită şcoală. Acum a devenit respectabil să lucrezi în moduri diferite cu diferite tipuri de pacienţi... (Haley îl citează direct pe Eric-

kson)... „Unul dintre lucrurile importante pe care trebuie să ți le amintești referitor la tehnică... este dorința ta de a învăța această tehnică și acea tehnică și apoi, de a recunoaște că tu, ca personalitate individuală, ești cu totul diferit de oricare dintre profesorii care te-au învățat o anumită tehnică. Ai nevoie să extragi din diversele tehnici elementele specifice care îți permit să te exprimi pe tine însuți ca personalitate. Următorul lucru foarte important referitor la o tehnică este să fii conștient de faptul că fiecare pacient care vine la tine reprezintă o personalitate diferită, o atitudine diferită, un bagaj de experiență diferit. Abordarea pe care o vei folosi cu el trebuie să fie în conformitate cu el ca persoană, cu un cadru de referință specific pentru ziua respectivă și pentru situația imediată".

Oamenii care vin la noi pentru terapie se confruntă în viață cu suferința, fiecare în modul său i specific, și au puține opțiuni sau nicio opțiune în chestiuni pe care ei le consideră importante. Toate terapiile sunt preocupate de a oferi răspunsuri adecvate unor astfel de oameni. A răspunde corect în acest context înseamnă să ajutăm clientul să-și schimbe experiența într-un mod care să o îmbogățească. Aceasta nu înseamnă că trebuie să schimbăm lumea înconjurătoare a oamenilor aflați în suferință. Rezolvarea problemelor clienților se realizează schimbând experiența lor despre lume. Oamenii nu acționează direct asupra lumii, ci acționează inevitabil asupra lumii prin percepția sau prin modelul lor despre lume. Terapiile prin urmare, acționează pentru a schimba modelul clientului despre lume și, în consecință, comportamentul și experiențele acestuia.

Anumite terapii, care provin din forme de psihoterapie extrem de diferite în aparență, au ajuns să fie recunoscute ca fiind deosebit de eficiente pentru a ajuta clienții să-și schimbe experiențele. Comportamentul lor în psihoterapie ne apare ca fiind extrem de sistematic, pentru că au un set de tehnici puternice pentru a aborda în mod direct, și a extinde modelul despre lume al clientului. Aceste tehnici au fost adoptate în mare măsură de alți terapeuți însă, din păcate, fără rezultatele spectaculoase tipice primului grup. Diferența ni se pare că rezidă în faptul că terapeuții din primul grup au intuiții foarte clare despre cum să utilizeze aceste tehnici pentru a aborda și a extinde modelul clientului. Cu alte cuvinte, acești psihoterapeuți sunt capabili să identifice când este adecvată utilizarea unei anumite tehnici. Utilizarea aceloraşi tehnici de către mai mulți terapeuți conduce, frecvent, la rezultate foarte diferite; unii înregistrează succese impresionante, alții par să nu înțeleagă nimic; câteodată, folosirea acestor tehnici pare să fie adecvată, alteori nu.

Până acum, am prezentat în această carte un meta-model care să fie folosit de către terapeuți în schimburile lor verbale din cadrul întâlnirii terapeutice. Meta-modelul este un instrument care se află la dispoziția tuturor terapeuților,

indiferent de şcoala de psihoterapie pe care au urmat-o. Valoarea sa practică este una dublă: în primul rând, el oferă o direcţionare explicită (i.e. pas cu pas, deci poate fi învăţat) despre ce să faci în continuare în orice punct al întâlnirii terapeutice, iar în al doilea rând, oricine este deja vorbitor nativ al limbii engleze are intuiţiile necesare pentru a folosi meta-modelul şi nu trebuie decât să devină conştient de aceste intuiţii.

Aşa cum am afirmat în repetate rânduri, meta-modelul nostru nu epuizează, în niciun caz, opţiunile sau posibilităţile referitor la ceea ce poate face un terapeut în cadrul întâlnirii terapeutice. El este conceput pentru a fi integrat împreună cu tehnicile şi metodele din formele de terapie deja instituite. Completarea meta-modelului explicit, cu tehnicile şi metodele de terapie cu care sunteţi deja deprinşi, nu numai că va extinde opţiunile pe care le aveţi ca terapeuţi, ci va spori forţa stilului vostru de terapie făcând ca intervenţiile pe care le folosiţi să fie direcţionate către extinderea modelului despre lume al clientului vostru. Astfel, meta-modelul îi oferă terapeutului o strategie explicită pentru terapie.

În acest ultim capitol, avem două scopuri principale:

1. Vom selecta şi vom prezenta mai multe astfel de tehnici din diverse forme de terapie; în fiecare caz, vom demonstra cum aceste tehnici implicit abordează şi extind modelul clientului. Astfel, ele împărtăşesc cu meta-modelul prezentat de noi aici, scopul de a acţiona direct asupra reprezentării despre lume a clientului.
2. Vom arăta cum se leagă aceste tehnici cu paşii expliciţi din meta-modelul nostru într-un mod care indică momentul când folosirea lor este adecvată.

Al doilea ingredient: Structurile de referinţă

Una dintre caracteristicile experienţei noastre care a făcut posibilă dezvoltarea unui meta-model explicit pentru limbajul terapiei a fost că fiecare dintre noi, ca vorbitor nativ al limbii noastre, are intuiţii consecvente în legătură cu identificarea reprezentărilor lingvistice complete – structurile de profunzime – pentru fiecare propoziţie sau structură de suprafaţă pe care o auzim. Ca terapeuţi, putem ajunge să ştim exact ce lipseşte din structura de suprafaţă a clientului comparând-o cu structura de profunzime din care noi ştim că a derivat. Astfel, cerând ceea ce lipseşte, noi începem procesul recuperării şi al extinderii modelului clientului – procesul schimbării.

Vom denumi structura de profunzime *structură de referinţă* pentru propoziţia sau structura de suprafaţă pe care o auzim de la client. Ea este structura de referinţă în sensul că structura de profunzime este sursa din care este derivată propoziţia structurii de suprafaţă. Structura de profunzime este cea mai

completă reprezentare lingvistică a lumii, dar nu este lumea însăşi. Structura de profunzime este la rândul ei, derivată dintr-o sursă mai completă şi mai bogată. Structura de referinţă pentru structura de profunzime este totalitatea experienţelor despre lume ale clientului. Procesele care specifică ceea ce se întâmplă între structura de profunzime şi structura de suprafaţă sunt cele trei procese universale ale modelării umane, înseşi regulile reprezentării: generalizarea, eliminarea şi deformarea. Aceste procese universale au denumiri şi forme specifice în cadrul meta-modelului, pe care noi le-am creat folosind conceptele şi mecanica sugerate de modelul transformaţional al limbajului; de exemplu, indicii referenţiale, transformări prin eliminare şi condiţii pentru formularea corespunzătoare în terapie. Aceleaşi trei procese generale ale modelării determină modul în care structurile de profunzime sunt derivate din sursa lor – experienţa despre lume a clientului. Noi sugerăm ca acelaşi set de concepte şi mecanisme specifice să continue să ne ghideze în recuperarea structurii de referinţă pentru structura de profunzime.[1]

Meta-modelul pentru terapie pe care noi l-am perfecţionat şi l-am prezentat aici, este aşa cum am repetat de nenumărate ori, un model formal. El este, în mod specific, formal în două sensuri ale cuvântului:

1. Este un model explicit – adică descrie care este structura procesului terapeutic într-o manieră pas cu pas;
2. Este un model care se referă la formă şi nu la conţinut. Cu alte cuvinte, meta-modelul nu pune accent pe conţinutul întâlnirii terapeutice.

Meta-modelul nostru este în primul rând, formal pentru că este disponibil oricui doreşte să îl înveţe – adică, fiind o descriere explicită a unui proces, poate fi învăţat. Cel de-al doilea argument care susţine că meta-modelul este formal garantează că el va avea aplicabilitate universală[2] – indiferent de subiectul sau de conţinutul unei anumite şedinţe terapeutice, schimbul dintre terapeut şi client va implica structuri de suprafaţă; aceste structuri de suprafaţă sunt materialul asupra căruia meta-modelul este conceput să acţioneze.

Observaţi că, întrucât meta-modelul este independent de conţinut, nu există nimic în el care să distingă structurile de suprafaţă produse de un client care vorbea despre ultima lui călătorie în Arizona, de clientul care vorbea despre o experienţă extrem de fericită sau dureroasă pe care a avut-o recent, cu un prieten apropiat. Acesta este punctul în care forma specifică de psihoterapie practicată de terapeut va indica respectivul conţinut al şedinţei terapeutice. În cazul nostru, de exemplu, când un individ vine la noi pentru terapie, noi simţim că a venit cu o suferinţă, cu o nemulţumire despre situaţia lui prezentă şi în general, începem prin a-l întreba ce speră să obţină venind la noi – adică, ce doreşte. Răspunsul său, indiferent care este acesta (chiar şi *Nu ştiu*), este sub forma unei structuri de suprafaţă, iar noi continuăm procesul de terapie aplicând tehnicile meta-modelului. Întrebarea pe care o adresăm iniţial nu este o

întrebare pe care am prezentat-o ca fiind cerută de meta-model. Mai curând, este o întrebare pe care am conceput-o în urma experiențelor noastre în terapie – experiențele noastre în terapie ne-au ajutat să înțelegem că una dintre componentele necesare ale experienței terapeutice este ca noi să aflăm ce anume l-a adus pe client la terapie.

Structura de referință pentru reprezentarea lingvistică completă din structura de profunzime este întreaga gamă a experienței umane. Ca ființe umane, putem fi siguri că fiecare experiență pe care o avem va include anumite elemente sau componente. Pentru a înțelege aceste componente ale structurii de referință pentru structura de profunzime, le putem împărți în două categorii: senzațiile care își au originea în lume și contribuția pe care o aducem cu sistemul nostru nervos la aceste senzații pe măsură ce le receptăm și le procesăm, organizându-le în structura de referință pentru structurile lingvistice de profunzime ale limbii noastre. Natura exactă a senzațiilor care se nasc în lume nu poate fi cunoscută în mod direct, căci noi ne folosim sistemul nervos pentru a modela lumea și chiar ieșim în evidență prin sistemele noastre de receptori, fixându-le și calibrându-le (conceptul de feedback anticipativ – Pribram, 1967), în conformitate cu așteptările pe care le extragem din prezentul nostru model despre lume. Modelul pe care noi îl creăm este desigur, supus unor anumite constrângeri impuse de lume – dacă modelul meu este prea divergent în raport cu lumea, el nu îmi va servi drept ghid adecvat pentru comportamentul meu în lume. Încă o dată, modul în care modelul pe care fiecare dintre noi îl dezvoltă va fi diferit de lume prin alegerile (în mod normal, inconștiente) pe care noi le facem pe măsură ce aplicăm cele trei principii ale modelării. În acest fel este posibil ca fiecare dintre noi să avem un model despre lume diferit și totuși, să trăim în aceeași lume reală. Așa cum structurile de profunzime includ anumite componente necesare, tot așa include și structura de referință pentru structura de profunzime. De exemplu, noi primim senzații de la cele (minimum) cinci simțuri: văz, auz, pipăit, gust și miros. Astfel, o componentă a structurii de referință pe care noi, ca terapeuți, o putem verifica este dacă structurile de profunzime includ descrieri ale senzațiilor care ne parvin prin fiecare dintre cele cinci simțuri – adică dacă reprezentarea lingvistică completă include descrieri care reprezintă abilitatea clientului de a vedea, a auzi, a pipăi, a gusta și a mirosi. Dacă unul dintre aceste simțuri nu este reprezentat, atunci noi putem aborda reprezentarea cerându-i clientului să reconecteze structura de profunzime cu structura ei de referință și să recupereze senzațiile eliminate, extinzând și îmbogățind astfel, modelul clientului.

Chiar dacă nu am perfecționat încă o structură explicită pentru gama experienței umane, avem unele sugestii despre câteva dintre componentele necesare ale acelei structuri de referință. Pe lângă verificarea prezenței celor cinci simțuri, am descoperit că este util să aplicăm un set de categorii concepute de

Virginia Satir în lucrul ei dinamic cu sisteme de familie şi posturi de comunicare. Satir organizează structura de referinţă în trei componente majore:

Contextul – ceea ce se petrece în lume (i.e. în reprezentarea clientului despre lume);

Sentimentele clientului despre ceea ce se petrece în lume (aşa cum este reprezentată);

Percepţiile clientului despre ceea ce simt alţii despre ceea ce se petrece în lume (aşa cum este reprezentată).

Suntem conştienţi că, deşi expunerile clientului privind sentimentele sale despre ceea ce se petrece în lume vor apărea sub forma structurilor de suprafaţă care sunt supuse tehnicilor meta-modelului, noi nu am evidenţiat acest lucru drept componentă necesară a unei structuri de profunzime formulate corespunzător. Sentimentele clientului despre ceea ce se petrece în lume sunt totuşi, o componentă necesară a oricărei structuri de referinţă formulate corespunzător. Cu alte cuvinte, terapeuţii pot fi siguri că structura de referinţă este incompletă sau, folosind termenii prezentaţi în această carte, nu este formulată corespunzător, dacă sentimentele clientului nu sunt reprezentate în structura de referinţă. Într-o formulare echivalentă, emoţiile oamenilor sunt o componentă necesară a experienţei umane.

Am menţionat acest fapt care ţine de domeniul evidenţei, nu pentru a vă sugera că voi, ca terapeuţi, nu sunteţi conştienţi că oamenii au sentimente, ci mai curând în speranţa că veţi recunoaşte că, atunci când adresaţi întrebări de genul „ Ce simţi în legătură cu asta?" (indiferent la ce se referă *asta*), de fapt îi cereţi clientului o reprezentare mai completă (decât însăşi structura de profunzime) a experienţei despre lume a clientului vostru. Adresând această întrebare specifică nu faceţi decât să cereţi ceea ce voi ştiţi că este o componentă necesară a structurii de referinţă a clientului. Această componentă specifică a structurii de referinţă este comună multor terapii şi constituie o informaţie foarte utilă în munca noastră de terapeuţi. Ceea ce nu este comun multor terapii şi poate conferi şi mai multă forţă acestei întrebări este faptul că răspunsul clientului va fi o structură de suprafaţă, supusă condiţiilor formulării corespunzătoare în terapie. Acest lucru vă va permite să aflaţi mai multe despre modelul clientului vostru, recuperând una dintre componentele necesare ale structurii de referinţă şi, în acelaşi timp, abordând şi extinzând modelul clientului. Atunci când această întrebare comună este văzută din punctul de vedere al meta-modelului, se impune de la sine o întrebare suplimentară, foarte puternică. Această nouă întrebare, caracteristică modului de lucru al Virginiei Satir, este: „Ce simţi în legătură cu sentimentele tale faţă de ceea ce se petrece"? Să analizăm această întrebare în lumina meta-modelului. În esenţă, terapeutul îi cere clientului să spună ce simte despre structura sa de referinţă – modelul său despre lume –, concentrându-se în mod specific, asupra senti-

mentelor sale referitor la imaginea pe care el o are despre sine în modelul său. Prin urmare, aceasta este o modalitate explicită de a aborda direct ceea ce în multe terapii se numeşte respectul de sine al clientului – o zonă foarte puternică din structura de referinţă a clientului şi una strâns legată de posibilitatea schimbării pentru respectiva persoană. Următoarea secvenţă între un terapeut şi un client arată modul prin care terapeutul ajunge la acest aspect din structura de referinţă a clientului:

S: — *Lui Paul pur şi simplu nu îi pasă de curăţenia locuinţei.*	Structura de suprafaţă a clientei pretinde că aceasta are cunoştinţă despre starea interioară a altcuiva fără să specifice cum a obţinut această cunoaştere – citire a minţii –, violând astfel, condiţiile formulării semantice corespunzătoare în terapie.
(2) **T:** *Cum ştii că nu îi pasă de asta?*	Terapeutul alege să abordeze această violare semantică cerându-i clientei să specifice procesul mai complet.
(3) **S:** *El mi-a spus.*	Clienta oferă informaţia cerută. Structura ei de suprafaţă, totuşi, conţine o eliminare asociată cu predicatul *a spune – a spune ce?*
(4) **T:** *Ţi-a spus ce, în mod specific?*	Terapeutul cere materialul lipsă.
(5) **S:** *El a spus: „Nu îmi pasă dacă locuinţa este curată sau nu".*	Clienta furnizează materialul.
(6) **T:** *Ce simţi despre faptul că el ţi-a spus că nu îi pasă dacă locuinţa este curată sau nu?*	Terapeutul, folosindu-se de faptul că el ştie că structura de referinţă a clientei trebuie să includă sentimentele ei despre comportamentul lui Paul ca o condiţie necesară pentru a fi o structură de referinţă formulată corespunzător în terapie, cere această componentă.
(7) **S:** *Mă simt mânioasă – de fapt, al dracului de furioasă... din cauza asta ne certăm tot timpul.*	Clienta enunţă sentimentele ei despre comportamentul lui Paul. Noua ei structură de suprafaţă include un cuantificator universal (*tot*) ce identifică o generalizare pe care terapeutul o poate aborda.

(8) **T:** *Ce simți despre faptul că te simți furioasă?*	Terapeutul ignoră violarea condiției formulării corespunzătoare în terapie referitoare la generalizări și alege să schimbe nivelurile, întrebând clienta despre sentimentele ei referitoare la imaginea despre sine din modelul ei despre lume (structura ei de referință).
(9) **S:** *Ce simt despre faptul că sunt furioasă?*	Clienta pare inițial nedumerită de întrebarea terapeutului prin care acesta îi cere să schimbe nivelurile. Din experiența noastră, aceasta este o reacție comună la astfel de schimbări ale nivelului; oricum, clienții au resursele necesare pentru a face față unei asemenea manevre.
(10) **T:** *Da, ce simți despre faptul că te simți furioasă pe Paul?*	Terapeutul repetă întrebarea.
(11) **S:** *Păi, nu mă simt prea bine în legătură cu asta.*	Clienta enunță sentimentele ei despre sentimentele ei – respectul ei de sine.

Terapeutul începe să exploreze modelul clientei la acest nou nivel cerându-i să dea amănunte. Schimbările de la acest nivel – nivelul respectului de sine – sunt extrem de importante, întrucât imaginea despre sine a unei persoane influențează modul în care acea persoană își organizează întreaga experiență sau structura de referință. Prin urmare, schimbările de la acest nivel al structurii impregnează întregul model despre lume al clientului.

Aceste categorii și tehnici specifice ale Virginiei Satir oferă un început pentru determinarea setului de componente minime, necesare pentru un caracter complet al structurilor de referință formulate corespunzător în terapie. Observând terapeuți extrem de eficienți, așa cum este Virginia Satir, noi am identificat alte tipuri de categorii pe care le oferim ca parte a setului de componente minime care trebuie prezente pentru ca o structură de referință să fie formulată corespunzător în ce privește caracterul ei complet, o altă modalitate de a controla caracterul complet al structurilor de referință ale clientului. Acestea includ:

(a) modul în care clientul își reprezintă în prezent experiențele trecute – frecvent sub formă de reguli despre comportamentul său;

(b) modul în care clientul își reprezintă în prezent experiența actuală – despre ce este conștient clientul acum;
(c) modul în care clientul își reprezintă acum experiențele viitoare posibile – așteptările lui referitoare la rezultatul pe care se așteaptă să îl aibă comportamentul lui.

Observați că cele patru componente inițiale prezentate de Virginia Satir (sentimentele clientului, sentimentele altora, contextul, sentimentele clientului despre propriile sentimente) vor apărea drept componente ale fiecăreia dintre aceste trei reprezentări – trecutul, prezentul și viitorul –, așa cum și le reprezintă clientul acum. Noi am descoperit că aceste categorii sunt foarte utile pentru a ne organiza modelul și comportamentul nostru în terapie, în încercarea de a ajuta clienții să-și dezvolte structuri de referință complete. Așa cum ați observat, probabil, în tehnicile explicite ale meta-modelului prezentate de noi în capitolele 3, 4 și 5, meta-modelul include tehnici pentru recuperarea și abordarea categoriilor structurii de referință schițate aici. Regulile, bazate pe experiența clientului așa cum este ea reprezentată în prezent, sunt o altă denumire pentru generalizările bazate pe experiența și pe așteptările clientului. În fiecare caz, clientul va prezenta materialul cerut de terapeut, atunci când abordează și extinde modelul clientului, sub forma unor structuri de suprafață care sunt supuse condițiilor formulării corespunzătoare în terapie pe care meta-modelul le specifică. Scopul prezentării acestor categorii este de a oferi câteva sugestii clare despre componentele necesare ale unei structuri de referință complete, formulată corespunzător, pentru structura lingvistică de profunzime. Alte sugestii referitoare la componentele necesare ale unei structuri de referință complete au fost oferite de către diverși filosofi (toți filosofii occidentali renumiți care au studiat în mod explicit epistemologia – de exemplu, în tradiția empirică, Locke, Berkeley, Hume, iar în tradiția idealistă, Kant, Hegel, Vaihinger etc.), dar și semanticieni, logicieni, lingviști (cum ar fi Korzybski, Humboldt, Carnap, Tarski, Chomsky, Katz etc.).

În continuarea acestui capitol vom selecta și discuta o serie de tehnici din diferite forme de terapie. Intenția noastră nu este să vă învățăm aceste tehnici acum. Mai curând, în fiecare caz, vom arăta cum aceste tehnici, așa cum sunt ele folosite în prezent, abordează în mod implicit, reprezentarea despre lume a clientului și cum fiecare poate fi integrată în meta-model. Am ales aceste tehnici, și nu altele doar pentru că suntem familiarizați cu ele și știm din experiență că ele sunt instrumente terapeutice puternice. De asemenea, am dori să evidențiem faptul că noi nu spunem nicidecum că ele sunt instrumente mai puternice decât altele sau că se pretează mai bine pentru a fi integrate în meta-model. Scopul nostru este să oferim o varietate de tehnici, dintre care le-am ales pe cele cunoscute.

Punerea în scenă: Re-derularea instantanee a experienței

Prin *punere în scenă* ne referim la acele tehnici care antrenează clientul în dramatizarea unei experiențe efective sau imaginate. Punerea în scenă poate implica doar clientul sau poate să implice și alți participanți.

> Considerând cuvântul ca pe un absolut, fără a investiga niciodată semnificația lui personală, cuvântul dobândește o viață proprie. Materializând cuvântul astfel, el este scos din funcția sa practică - accea de constitui o modalitate mai mult sau mai puțin eficientă de a se referi la un proces care rămâne viu și are referenți ce se schimbă continuu. Punerea în scenă este o modalitate de a menține vii cuvintele pe care o persoană le folosește pentru a se autocaracteriza sau pentru a-i caracteriza pe alții. Menținând limbajul conectat cu acțiunea, devin posibile sentimentele legate de schimbare și dezvoltare...
>
> (I. și M. Polster, *Gestalt Therapy Integrated –Terapia Gestalt integrată*)

Soluția (la întrebarea „care este setul de componente necesar unei structuri de referință complete"?) este una complexă. Din fericire pentru psihoterapie, nu avem nevoie de această soluție pentru a începe terapia. O modalitate prin care se poate evita această dificultate, în același timp obținându-se accesul la ceva mai apropiat de structura de referință a clientului, este să cereți clientului să vă prezinte experiențele din care a fost derivată reprezentarea lingvistică completă.[3] De exemplu, clienta are dificultăți în a-și exprima furia la adresa soțului ei. Știm asta pentru că a început prin a prezenta o serie de structuri de suprafață pe care le-am supus apoi, condițiilor formulării corespunzătoare în terapie, ajungând în cele din urmă la reprezentarea lingvistică completă. În acest punct, pentru a determina care este structura de referință din care a fost derivată această reprezentare lingvistică completă, putem să-i cerem clientei să pună în scenă o ocazie specifică în care a fost incapabilă să-și exprime furia la adresa soțului ei. Pe lângă reconectarea structurilor de profunzime ale clientei printr-o aproximare mai completă cu structurile lor de referință, tehnicile punerii în scenă îndeplinesc în mod caracteristic alte două scopuri:

1. Clientul, recreându-și experiența, devine conștient de părți ale structurii de referință sau ale experienței care nu aveau nicio reprezentare în structura de profunzime;
2. Punerea în scenă îi oferă terapeutului acces la două lucruri importante:
   (a) O aproximare strânsă a structurii de referință în sine – experiența clientului – și, în consecință, îi furnizează terapeutului din abundență material concret pe care să îl folosească în cadrul ședinței terapeutice;

(b) Oportunitatea de a vedea un exemplu de modelare de către client, în mod direct. Cu alte cuvinte, prin punerea în scenă, terapeutul are la dispoziție o structură de referință aproximativă. Comparând-o cu descrierea verbală pe care clientul o face acelei experiențe, terapeutul dispune de un exemplu pentru generalizările, eliminările și deformările tipice clientului.

Atunci când clientul își pune în scenă experiența, se petrec mai multe lucruri. În primul rând, însăși experiența prezentă a clientului vine pentru a aborda și a extinde modelul său despre lume, întrucât el o trăiește prin posibilitățile sale de a o pune în scenă care fuseseră anterior eliminate, și unele dintre porțiunile lipsă sunt recuperate. În al doilea rând, porțiunile din modelul clientului care erau vagi și nefocalizate sunt clarificate, deoarece punerea în scenă este o experiență specifică – echivalentă cu furnizarea indiciilor referențiale de către client, în acest caz, în mod experimental, mai curând decât lingvistic. Punerea în scenă este în esență, o dramatizare a ceea ce clientul și-a reprezentat ca fiind un eveniment – punerea în scenă în sine denominalizează reprezentarea; adică transformă din nou evenimentul într-un proces și, în acest proces, prezintă o mult mai complet specificată imagine a procesului (echivalent cu specificarea mai completă a verbului în tehnicile meta-modelului). Aceste patru aspecte ale unei puneri în scenă tipice, luate împreună, conduc la o experiență care se află parțial în afara granițelor reprezentării lingvistice inițiale a clientului. Întrucât tehnica punerii în scenă în mod implicit, abordează modelul clientului prin aceste patru aspecte, dacă tehnica punerii în scenă este integrată cu tehnicile meta-modelului, această tehnică a punerii în scenă va deveni mai puternică și mai directă prin abordarea explicită a reprezentării lingvistice a clientului.

În orice situație terapeutică în care tehnica punerii în scenă este complet integrată cu meta-modelul, terapeutul are un set de opțiuni extrem de bogat. Comună tuturor acestora este sugestia ca terapeutul să-l pună pe client să-și descrie experiența în desfășurare în timpul dramatizării. Pe parcurs, această descriere, precum și orice alte comunicări verbale ale clientului către alți participanți la punerea în scenă se vor constitui, desigur, într-o serie de structuri de suprafață. Terapeutul supune aceste structuri de suprafață condițiilor formulării corespunzătoare în terapie folosind întrebările metamodelului. În acest fel, materialul pe care tehnica punerii în scenă îl face disponibil *implicit* este recuperat într-o manieră complet *explicită*. Tehnica punerii în scenă este concepută pentru a face posibilă o aproximare strânsă a structurii de referință din care a fost derivată porțiunea sărăcită din reprezentarea lingvistică a clientului. Cea mai bogată aproximare a structurii de referință oferită prin punerea în scenă include forme de comunicare deopotrivă verbale și analogice. Pe lângă

posibilitatea de-a supune enunțurile clientului despre experiența în desfășurare, și a comunicărilor acestuia către alți participanți, condițiilor formulării corespunzătoare în terapie, terapeutul are la dispoziție această reprezentare mai completă – însăși experiența punerii în scenă pe care terapeutul o poate folosi ca structură de referință aproximativă pentru a o compara direct cu descrierea verbală a clientului.

Terapeutul poate dori să folosească unele dintre componentele necesare ale unei structuri de referință complete sugerate anterior. De exemplu, terapeutul poate să se asigure, prin întrebări, că un client își reprezintă explicit sentimentele despre experiența punerii în scenă întrebând în mod direct despre acele sentimente. Sau, de exemplu, terapeutul poate să fie atent cu deosebire dacă clientul reprezintă în mod specific, senzațiile obținute de la fiecare dintre cele cinci simțuri – adică terapeutul poate verifica pentru a vedea dacă clientul privește și vede cu claritate acțiunile celoralți participanți la dramatizare, sau terapeutul poate verifica pentru a vedea dacă clientul ascultă și aude cu claritate lucrurile spuse de el însuși și de ceilalți participanți la dramatizare.

Fantezia ghidată – O călătorie în necunoscut

Prin *fantezie ghidată* ne referim la procesul prin care clienții își folosesc imaginația în scopul creării unei noi experiențe pentru ei înșiși.

> Fantezia este o forță expansivă în viața unui individ – ea se întinde dincolo de mediul sau evenimentul uman imediat care de altfel, poate să îl conțină... Uneori, aceste extensiuni (fantezia) pot să câștige o forță și o subtilitate atât de mari, încât dobândesc o prezență mai convingătoare decât unele situații reale de viață... Când aceste fantezii apar în experiența terapeutică, reînnoirea de energie poate să fie vastă, câteodată la limita puterii de-a o integra, și marcând adesea, o nouă etapă în modul în care individul se percepe pe sine.
>
> (Polster & Polster, *Gestalt Therapy Integrated –Terapia Gestalt integrată*, 1973, p. 255)

Scopul fanteziei ghidate este crearea unei experiențe a clientului care, cel puțin parțial, dacă nu în întregime, nu a fost anterior reprezentată în modelul său. Astfel, fanteziile ghidate sunt folosite cel mai des, atunci când reprezentarea clientului este prea sărăcită pentru a-i oferi suficiente opțiuni pentru a face față situațiilor ce aparțin acestei zone. În general, acestea sunt cazuri când clientul fie se află într-o situație specială, fie simte că se va afla într-o situație în care nu are suficientă reprezentare în modelul său pentru a răspunde într-un mod pe care el îl consideră adecvat. Frecvent, clientul simte multă nesiguranță

şi teamă privind rezolvarea acestor situaţii. De exemplu, un client se simte blocat şi nu îşi poate exprima sentimentele de blândeţe şi tandreţe faţă de fiul său. El nu şi-a exprimat niciodată aceste sentimente şi se teme foarte tare de ce s-ar întâmpla dacă ar face acest lucru, cu toate că nu are o idee clară despre ce anume ar putea fi această întâmplare. Aici, putem alege să folosim o tehnică a fanteziei ghidate – determinăm clientul să creeze cu ajutorul fanteziei experienţa pe care şi-o doreşte, dar de care se şi teme. Această experienţă va servi drept structură de referinţă pentru client, ajutându-l să-şi învingă teama şi în cele din urmă oferindu-i mai multe opţiuni în această zonă a vieţii sale. Fantezia ghidată serveşte deci, ca instrument prin care terapeutul realizează următoarele două lucruri:

1. Îi oferă clientului o experienţă care constituie baza pentru o reprezentare în modelul său în locul unde până atunci fie nu fusese nicio reprezentare, fie fusese o reprezentare inadecvată. El va avea astfel, un ghid pentru comportamentul viitor şi pentru rezolvarea situaţiilor din această zonă;
2. Îi oferă terapeutului o experienţă pe care el o poate folosi pentru a aborda modelul actualmente sărăcit al clientului.

Pe lângă aceste beneficii atât pentru terapeut, cât şi pentru client, o fantezie ghidată este un prilej pentru terapeut să-l observe pe client în timp ce creează nu doar o nouă experienţă, ci şi o reprezentare a acelei experienţe. Aici, terapeutul vede în crearea acestei noi experienţe imaginare procesele de modelare universale ale generalizării, eliminării şi deformării, aşa cum sunt ele aplicate de către client, în mod tipic. Folosirea experienţei prin fantezie ghidată este paralelă cu tehnica meta-modelului de recuperare a unor eliminări pe scară largă din categoria operatorilor modali. Această tehnică diferă de procesul punerii în scenă, deoarece punerea în scenă recuperează şi aduce în experienţa prezentă a clientului ceva foarte apropiat de o structură de referinţă din *trecutul* clientului, în timp ce fantezia ghidată creează o structură de referinţă pentru client în *prezent*.

Întrucât fantezia ghidată este crearea unei structuri de referinţă, terapeutul poate utiliza componentele necesare, ale unei structuri de referinţă complete sugerate mai devreme, pentru a ghida fantezia clientului. De exemplu, terapeutul poate prin întrebări, să determine clientul să-şi enunţe sentimentele în diferite momente ale fanteziei ori să direcţioneze atenţia clientului către unul sau mai multe dintre cele cinci simţuri pentru a se asigura că în fantezia clientului apare o structură de referinţă completă.

Am descoperit în experienţa noastră, că fanteziile ghidate iau adesea, forma unei metafore, mai curând decât pe cea a unei reprezentări directe a „problemei" pe care clientul o identifică prima dată. De exemplu, o clientă vine la o şedinţă de terapie plângându-se că este incapabilă să se înfurie pe cineva cu

care lucrează. Folosind tehnicile meta-modelului, descoperim că această clientă este incapabilă, de asemenea, să-şi exprime furia faţă de tată şi soţ şi, de fapt, este incapabilă să identifice pe oricine faţă de care simte că şi-ar putea exprima furia. Există mai multe tehnici disponibile în meta-model pentru a aborda această generalizare; totuşi, fantezia ghidată este adecvată în mod special, pentru situaţii în care clientul nu are nicio reprezentare sau are prea puţine reprezentări în modelul său pentru astfel de experienţe. Dacă, prin tehnica fanteziei ghidate, clientul reuşeşte să exprime furia faţă de cineva din fantezia lui (indiferent cine), înseamnă că el a creat o nouă structură de referinţă care contrazice generalizarea din modelul său. Frecvent, odată ce clientul a generat cu succes structuri de referinţă care contrazic generalizarea din modelul său, generalizarea dispare, iar problemele rezultate din generalizare, la rândul lor, dispar sau sunt reduse.

De exemplu, o tânără a venit odată la un seminar unde se dezbăteau tehnicile meta-modelului. Înainte să înceapă seminarul, a avut un atac de panică, susţinând că se teme îngrozitor să nu înnebunească. Folosind tehnicile meta-modelului, profesorul a putut determina că ea simţea că îşi pierde controlul şi nu ştia ce se întâmplă cu ea; viaţa ei era răvăşită, iar viitorul, o necunoscută înfricoşătoare şi întunecată. Profesorul care organizase seminarul i-a cerut să închidă ochii şi să-i spună ce vede. După ce a depăşit dificultăţile iniţiale, tânăra a început să se descrie ca stând pe marginea unei crevase adânci, abrupte şi rău prevestitoare. Profesorul i-a spus să intre încet în crevasă şi să o exploreze, rugând-o să îi relateze tot timpul ceea ce simte, să-i dea detalii despre ce vede, aude, atinge, miroase, asigurând-o permanent că poate trece prin fiecare obstacol. Până la urmă a coborât în crevasă şi a urcat din nou, remarcând, atunci când a ajuns iar sus, că ziua era tot întunecoasă, dar că ea se simţea ceva mai bine. Când a deschis ochii, teama ei dispăruse şi simţea că poate supravieţui indiferent cu ce s-ar confrunta. Această experienţă a oferit o nouă structură de referinţă în care tânăra era capabilă să facă faţă unei experienţe necunoscute; această nouă structură de referinţă, de asemenea, i-a extins modelul într-o manieră care i-a permis să creadă că va supravieţui cumva, indiferent ce i se întâmplă în viaţă.

Prin soluţia sau rezolvarea unei „probleme" prin metaforă în cadrul fanteziei ghidate ne referim la o situaţie în care clientul foloseşte fantezia ghidată pentru a crea o nouă structură de referinţă sau o nouă experienţă în care realizează ceea ce până atunci nu era posibil. Odată ce noua soluţie – cea creată în fantezie – este rezolvată cu succes, „problema" pe care clientul o avusese iniţial dispare sau cel puţin nu mai e aşa de cumplită şi, în mod tipic, clientul se simte capabil să îi facă faţă. „Problema" creată şi „problema" iniţială trebuie să aibă o structură similară – amândouă trebuie să fie „probleme" legate de aceeaşi generalizare care sărăceşte din modelul clientului despre lume.[4]

După ce terapeutul a reuşit să realizeze o fantezie ghidată cu clientul său, această fantezie este ea însăşi, o experienţă disponibilă pentru procesul punerii în scenă.

Legăturile terapeutice duble

Prin *legături terapeutice duble* înţelegem situaţii impuse clientului de către terapeut, în care orice răspuns din partea clientului va fi o experienţă sau o structură de referinţă care se află în afara modelului despre lume al clientului. Astfel, legăturile terapeutice duble abordează implicit modelul clientului, forţându-l pe acesta într-o experienţă care contrazice limitările ce sărăcesc acest model. Această experienţă va servi apoi, drept structură de referinţă care extinde modelul despre lume al clientului. În meta-model, atunci când descoperă în modelul clientului o generalizare ce sărăceşte, în special una care implică o relaţie cauză-efect, o violare prin formulare necorespunzătoare semantic şi/sau un operator modal, terapeutul poate să abordeze problema întrebând clientul dacă această generalizare este în mod necesar sau întotdeauna adevărată (vezi *Tehnici pentru abordarea generalizărilor*, capitolul 4), să identifice şi să dramatizeze o experienţă care contrazice această generalizare (punere în scenă) sau, în cazul în care clientul nu dispune de o asemenea experienţă, terapeutul îi poate cere clientului să creeze o experienţă care contrazice generalizarea lui (prin tehnica fanteziei ghidate). Dacă aceste tehnici nu reuşesc să producă experienţa contradictorie sau dacă terapeutul decide astfel, el poate să opteze pentru crearea unei situaţii cu legături duble în care răspunsul clientului este o experienţă ce contrazice generalizarea care sărăceşte a clientului.

În timpul unei şedinţe terapeutice, pe parcursul folosirii tehnicilor meta-modelului la un grup, terapeutul a ajutat-o pe clientă să ajungă la generalizarea care era adevărată în modelul acesteia; mai precis, „Nu pot să spun NU cuiva, din cauză că nu pot să rănesc sentimentele cuiva". În acest caz particular, terapeutul a ales să folosească tehnica meta-modelului de a întreba ce, în mod specific, s-ar întâmpla dacă clienta ar spune NU cuiva. Răspunsul clientei a fost că oamenii s-ar simţi foarte răniţi, că ar putea chiar să moară. Observând lipsa unui indiciu referenţial pentru argumentul nominal *cuiva*, terapeutul a decis să întrebe cine, în mod specific, ar putea fi rănit şi ar muri. Clienta, acum foarte agitată, a relatat o experienţă traumatică din copilărie când spusese NU rugăminţii tatălui ei de a sta acasă cu el. Când s-a întors acasă mai târziu, seara, clienta a descoperit că tatăl ei murise, iar ea îşi asumase răspunderea pentru moartea lui, atribuind-o faptului că îi spusese NU.

Terapeutul a trecut acum la tehnica punerii în scenă, cerându-i clientei să recreeze situația descrisă cu tatăl ei. Chiar și după ce tehnica punerii în scenă a arătat că experiența inițială, din care clienta făcuse generalizarea, fusese una în care nu avusese de ales între a sta acasă cu tatăl ei și a pleca, ea refuzase cu fermitate să renunțe la generalizare. Aici, deși tehnica punerii în scenă s-a dovedit utilă pentru recuperarea experienței traumatice, oferind material care aborda alte generalizări din modelul clientei, nu a contrazis, prin ea însăși, generalizarea clientei despre consecințele pe care le are faptul de a spune NU cuiva. În acest caz, observați că recuperarea și punerea în scenă a experienței inițiale din care clienta a făcut o generalizare nu a contrazis generalizarea; doar a identificat sursa acestei generalizări. Astfel, după punerea în scenă, modelul clientei era în continuare sărăcit în această zonă – tot nu-și putea imagina că poate spune NU cuiva fără să apară consecințe inacceptabile. În acest caz, terapeutul a optat să folosească mai departe o tehnică a legăturilor duble. Terapeutul i-a cerut clientei să meargă prin sală la fiecare persoană din grup și să-i spună fiecăreia NU în legătură cu un lucru. Clienta a reacționat puternic, refuzând să îndeplinească această sarcină, formulând în continuare enunțuri de genul

NU! Este imposibil pentru mine să spun NU oamenilor!
Nu vă puteți aștepta ca eu să fac asta doar fiindcă
dumneavoastră mi-o cereți.

Clienta a continuat astfel câteva minute, refuzând să îndeplinească sarcina stabilită de terapeut, până când terapeutul i-a spus că de fapt îi spusese NU terapeutului în tot acest timp! Terapeutul a evidențiat apoi faptul că el nu se simțise rănit și cu siguranță nu murise, contrar generalizării ei. Această experiență a avut o asemenea forță pentru clientă, încât imediat a fost capabilă să meargă prin sală și să spună NU celorlalți membri ai grupului.

Să analizăm poziția în care terapeutul a plasat clienta atunci când i-a cerut să spună NU membrilor grupului:

1. Clienta își enunțase generalizarea
   Nu pot să spun NU cuiva...
2. Terapeutul a structurat o legătură dublă terapeutică cu cererea ca această clientă
   Să spună NU fiecăruia dintre indivizii din grup.
3. Observați opțiunile de care dispunea clienta; ea putea
   (a) Să spună NU fiecărui membru al grupului,
   sau
   (b) Să îi spună NU terapeutului.
4. Indiferent ce alegere ar fi făcut clienta, ea genera o experiență care contrazicea generalizarea ei inițială. Această experiență i-a servit drept structură de referință pentru a o convinge să-și reprezinte lumea în mai mulți termeni.

Terapeutul explicitează natura contradictorie a noii experienţe evidenţiind (prin folosirea tehnicii meta-modelului) că relaţia cauză-efect pe care generalizarea clientei o susţinea ca fiind în mod necesar, adevărată s-a dovedit a nu fi adevărată în această experienţă.

Noi am descoperit că legăturile terapeutice duble sunt deosebit de utile în zona denumită de mulţi terapeuţi temă pentru acasă. Prin temă pentru acasă înţelegem acordul pe care îl stabilim cu clienţii prin care ei acceptă să efectueze anumite acţiuni între şedinţele terapeutice. Referitor la legăturile terapeutice duble ca temă, o clientă aflată într-o şedinţă de terapie a dezvăluit generalizarea

Eu nu pot să încerc nimic nou din cauză că s-ar putea să dau greş.

Când terapeutul, folosind tehnicile meta-modelului, a întrebat-o ce s-ar întâmpla dacă ar încerca ceva nou şi ar da greş, clienta a răspuns că nu era sigură, dar că ar fi foarte rău. A exprimat foarte multă teamă privind consecinţele de a da greş cu ceva nou şi a afirmat încă o dată că, prin urmare, îi era imposibil să încerce ceva nou. În acest punct, terapeutul a decis să impună o legătură terapeutică dublă şi să folosească perioada dintre şedinţe pentru a realiza această legătură. A stabilit cu clienta ca aceasta, în fiecare zi până la următoarea şedinţă, să încerce ceva nou şi să dea greş. Din nou, observaţi structura situaţiei create prin această cerere a terapeutului adresată clientei:

1. Clienta are generalizarea în modelul său
   Eu nu pot să dau greş cu nimic nou;
2. Terapeutul structurează o legătură dublă prin acordul încheiat
   În fiecare zi, până la următoarea şedinţă, vei încerca ceva nou şi vei da greş.
3. Observaţi opţiunile de care dispune clienta
   Poate să încerce ceva nou în fiecare zi până la următoarea şedinţă şi să dea greş, îndeplinind astfel cererea terapeutului,
   sau
   Poate să dea greş în îndeplinirea acordului, în sine o experienţă nouă;
4. Oricare dintre situaţii s-ar petrece, clienta va avea o experienţă care va contrazice generalizarea ei şi îi va oferi o structură de referinţă ce sporeşte volumul opţiunilor de care dispune în lume, aşa cum sunt ele reprezentate în modelul său.

Noi nu sugerăm că legăturile duble constituie unicul gen de temă, ci că tema poate consta într-o legătură dublă şi, în plus, că generalizările pot fi abordate prin experienţe care continuă după întâlnire sau şedinţă. Este necesar doar ca aceste experienţe să creeze o structură de referinţă care contrazice porţiunile ce sărăcesc din modelul clientei.

Am dori, de asemenea, să specificăm în acest punct că temele pentru acasă

sunt utile, întrucât le oferă clienților un prilej direct de a încerca orice noi dimensiuni create în modelele lor pe parcursul ședinței terapeutice.

Alte hărți pentru același teritoriu

Oamenii își reprezintă experiențele folosind alte sisteme decât limbajul. Distincția fundamentală care a fost oferită drept modalitate pentru a înțelege diversele hărți pe care noi, ca oameni, le concepem spre a ne ghida pe noi înșine în lume este cea dintre sistemele de reprezentare digital și analogic (vezi Bateson, 1973; Wilden, 1973, de exemplu). Cel mai cunoscut sistem de reprezentare digital este cel asupra căruia se concentrează meta-modelul nostru – sistemul limbajului natural. Exemplul de sistem de reprezentare analogic cel mai frecvent menționat este expresia corporală. Există mai multe terapii care se ocupă în principal cu aceste sisteme de reprezentare analogice sau corporale. De exemplu, terapii precum rolfingul, bioenergia etc. abordează și extind modelul clientului acționând direct asupra reprezentării analogice a clientului despre lumea experienței sale. Un punct în care aceste două tipuri de sisteme de reprezentare se întâlnesc este folosirea calității vocii – un sistem analogic, aceasta fiind utilizată pentru a impune și a exprima sistemul digital primar, limbajul natural. Un exemplu de sistem combinat citat adesea este cel al viselor, în care sunt prezente reprezentări atât analogice, cât și digitale.

Pentru scopurile terapiei, este esențial ca terapeutul să înțeleagă faptul că reprezentarea lingvistică completă – setul de structuri de profunzime – este în sine, un model derivat sau o reprezentare derivată a lumii. Dincolo de reprezentarea lingvistică completă se află ceea ce noi am denumit structură de referință – sistemul de reprezentare cel mai complet al unui individ, experiențele stocate care formează istoria de viață a acelui individ. Acest model complet – experiențele de viață ale individului – este structura de referință nu doar pentru setul de structuri de profunzime care constituie fundamentul sistemului de reprezentare digital primar, ci și pentru acele experiențe care servesc drept structuri de referință pentru celelalte sisteme de reprezentare ale oamenilor, deopotrivă digitale și analogice.

Una dintre cele mai puternice abilități pe care le exercităm noi, în calitate de comunicatori și terapeuți, este capacitatea noastră de a ne reprezenta și comunica experiențele în oricare dintre sistemele de reprezentare care ne stau la dispoziție ca ființe umane. În plus, terapeuții experimentați vor recunoaște că au puterea de a-și ajuta clienții să-și schimbe sistemele de reprezentare. De exemplu, o clientă afirmă că are o durere de cap puternică. Acesta lucru este echivalent cu a-l informa pe terapeut că ea și-a reprezentat kinestezic o anumită experiență, într-un mod care îi provoacă durere. O opțiune foarte puter-

nică de care dispune terapeutul este să o determine să-şi schimbe sistemele de reprezentare. În mod specific, presupunând că terapeutul a identificat deja faptul că această clientă are o capacitate ridicată de a-şi reprezenta experienţele vizual, terapeutul îi spune clientei să închidă ochii şi să descrie caracteristicile durerii de cap, în acelaşi timp formându-şi o imagine clar focalizată a durerii de cap. Există variante ale acestui procedeu pe care terapeutul le poate aplica pentru a ajuta clienta să obţină o reprezentare vizuală. De exemplu, poate să îi ceară clientei să respire adânc şi, imediat ce se instituie un ritm al respiraţiei, să îi ceară clientei să expire în forţă durerea de cap pe un scaun aflat în faţa ei, creând acolo o imagine vizuală. Rezultatul acestei schimbări a sistemului de reprezentare este că ajută clienta să-şi reprezinte experienţa într-un sistem de reprezentare în care nu îşi va provoca durere. Forţa acestei tehnici de a muta experienţa clientei dintr-un sistem de reprezentare în altul este extraordinar de mare. În volumul al doilea din *Structura magicului*, vom prezenta un model explicit pentru identificarea şi utilizarea sistemului de reprezentare cel mai des folosit de către client.

Congruenţa

Porţiuni diferite din structura de referinţă a unui individ pot fi exprimate prin sisteme de reprezentare diferite. Acestea pot apărea simultan. Există două posibilităţi logice când două sisteme de reprezentare distincte exprimă simultan diferite porţiuni din structura de referinţă a unei persoane.

În prima, porţiunea din structura de referinţă pe care o exprimă un sistem de reprezentare este în acord cu porţiunea din structura de referinţă pe care o exprimă celălalt sistem de reprezentare. Noi numim această situaţie un dublu mesaj consecvent, congruenţă sau comunicare congruentă de către persoana implicată.

În cea de-a doua, porţiunea din structura de referinţă pe care o exprimă un sistem de reprezentare nu este în acord cu structura de referinţă pe care o exprimă celălalt sistem de reprezentare. Noi numim această situaţie dublu mesaj inconsecvent, incongruenţă sau comunicare incongruentă. De exemplu, dacă într-o şedinţă terapeutică clientul stă calm pe scaun, vorbeşte cu voce liniştită, controlată, şi afirmă

Sunt foarte furios – la naiba, nu am de gând să suport asta.

avem un exemplu clasic de dublu mesaj inconsecvent sau comunicare incongruentă. Sistemul digital (limbajul) şi un sistem analogic (calitatea corpului şi a vocii) nu sunt în acord.

Una dintre situaţiile care sărăcesc cel mai mult întâlnite de noi în terapie este situaţia în care o persoană menţine porţiuni contradictorii în structura sa

de referință. În mod tipic, aceste porțiuni au forma a două generalizări contradictorii care se aplică aceleiași zone de comportament. Frecvent, persoana a cărei structură de referință include aceste generalizări inconsecvente are experiența de a fi imobilizată, profund confuză sau oscilează între două forme inconsecvente de comportament. Acest lucru poate fi recunoscut de terapeut atunci când vede o comunicare cu dublu mesaj inconsecvent sau incongruent.

Observați că, pentru fiecare dintre tehnicile prezentate până acum în acest capitol, strategia generală adoptată de terapeut este aceea specificată în mod explicit de meta-model, cea de a aborda și a extinde porțiunile din modelul clientului care sărăcesc. În mod caracteristic, aceasta ia forma fie a recuperării (punere în scenă), fie a creării (fantezie ghidată) legăturilor terapeutice duble, o structură de referință care contrazice și, prin urmare, abordează generalizările limitatoare din modelul clientului. În acest caz, comunicarea incongruentă este în sine, un indicator al celor două porțiuni din structura de referință inconsecventă a unei persoane, două generalizări care pot servi drept structuri de referință contradictorii una pentru cealaltă. Strategia terapeutului este de această dată să aducă în contact cele două generalizări. Acest lucru poate fi realizat cel mai direct aducând aceste generalizări în același sistem de reprezentare.

De exemplu, în timpul unei ședințe terapeutice, terapeutul care folosește tehnicile meta-modelului ajută un client să identifice o generalizare în modelul său:

> *Ar trebui întotdeauna să o apreciez pe mama pentru toate lucrurile pe care le-a făcut pentru mine.*

Observați că exclusiv dintre tehnicile meta-modelului, această structură de suprafață prezintă terapeutului un număr de opțiuni (operatorul modal *ar trebui*; cuantificatorii universali *întotdeauna, toate*; lipsa indiciului referențial pentru argumentul nominal *lucrurile*). Totuși, atunci când clientul a enunțat această structură de suprafață, terapeutul a observat că și-a strâns pumnul drept și a bătut ușor în brațul scaunului pe care stătea. Aceast lucru identifică un mesaj incongruent. Ignorând deocamdată violările condițiilor de formulare corespunzătoare în terapie din structura de suprafață a clientului, terapeutul alege să aducă fragmentele incongruente din comportamentul clientului în același sistem de reprezentare. El face acest lucru cerându-i clientului să exprime porțiunea analogică din comunicarea incongruentă în sistemul digital. În cele din urmă, clientul răspunde cu structura de suprafață

> *Ar trebui întotdeauna să o apreciez pe mama pentru ce a făcut pentru mine, dar ea întotdeauna s-a aliat cu tata, iar asta m-a scos din sărite.*

Folosind tehnici ale meta-modelului, aceste două generalizări contradictorii au fost menținute în contact în același sistem de reprezentare până când generalizările au fost abordate și clientul a ajuns la un nou model, mai bogat și

mai detaliat – că își aprecia mama pentru unele acțiuni și o disprețuia pentru alte acțiuni.

O indicație a faptului că modelul clientului este îmbogățit este atunci când există o comunicare *congruentă* acolo unde înainte fusese o comunicare *incongruentă*. Această aliniere a sistemelor de reprezentare separate ale individului care până atunci fuseseră incongruente este o experiență puternică pentru client[5] și de obicei poate fi observată imediat de către terapeuții experimentați.

Terapia de familie

Prin *terapie de familie* ne referim la acele terapii care conduc întâlnirea terapeutică nu cu un pacient sau un client identificat, ci cu o întreagă familie.

> Toate abordările de mai sus se bazează pe necesitatea de a identifica simptomele pacientului sau pacienților identificați în timpul interacțiunii cu familia, pornind de la convingerea că există o relație între simptomul pacientului identificat și interacțiunea globală a familiei. Măsura în care terapeutul „crede" în terapia de familie va determina importanța pe care el o acordă tehnicilor ce transmit această orientare către pacient.
>
> (*Therapy, Comm. & Change*, p. 250)

Formele terapiei de familie cu care noi suntem cel mai bine familiarizați folosesc pe scară largă conceptul de congruență (Satir, Bateson etc.). Aici, comunicarea congruentă poate fi un instrument util pentru a privi membrii individuali ai familiei sau familia ca unitate. De fapt, tiparele de comunicare incongruentă care se repetă frecvent sunt considerate o sursă majoră de schizofrenie (vezi Jackson, 1967).

Până acum, ne-am concentrat exclusiv asupra meta-modelului pentru terapie ca modalitate de a determina o strategie explicită pentru terapia individuală. Acum am dori să ne ocupăm puțin de relația dintre meta-modelul nostru și terapia de familie. În termeni simpli, strategia generală a meta-modelului este să identifice, să abordeze și să extindă porțiunile din modelul despre lume al individului, care sărăcesc și limitează. Unul dintre cei mai buni indicatori ai unei porțiuni din modelul unei persoane care sărăcește sau limitează este o zonă de experiență în care persoana respectivă resimte durere sau nemulțumire. În mod similar, în familii, durerea servește drept indicator clar al unor modele de experiență sărăcite și limitate. În contextul terapiei de familie, se aplică aceleași principii formale ale meta-modelului. Există însă, cel puțin o complicație majoră: un sistem de familie este mai mult decât o însumare a modelelor membrilor individuali ai respectivei familii. În mod specific, pe lângă modelul

despre lume pe care îl are fiecare membru, familia are un model comun despre ei ca familie şi despre modul în care ei interacţionează. În cadrul modelului lor, fiecare membru al familiei are un model despre modelul comun despre ei ca parte din unitatea familiei. Pentru a ne face o idee despre cât de complicată este chiar şi o familie de doar trei persoane, să luăm în considerare următoarele:

Să presupunem că desemnăm membrii familei prin literele *a, b* şi *c*. În acest sistem de familie, există (minimum) următoarele percepţii sau modele:
modelul lui a despre el însuşi;
modelul lui b despre ea însăşi;
modelul lui c despre el însuşi;
modelul lui a despre el şi b împreună;
modelul lui a despre el şi c împreună;
modelul lui a despre b şi c împreună;
modelul lui a despre el cu b şi c împreună;
modelul lui b despre ea şi a împreună;
modelul lui b despre ea şi c împreună;
modelul lui b despre a şi c împreună;
modelul lui b despre ea cu a şi c împreună;
modelul lui c despre el şi a împreună,
modelul lui c despre el şi b împreună;
modelul lui c despre a şi b împreună;
modelul lui c despre el cu a şi b împreună.

Problemele strategiei terapeutice – ce model este mai util să fie abordat şi extins iniţial şi cât de mult, gradul de congruenţă a modelelor din sistemul de familie pe care fiecare membru al familiei presupune că le are în comun cu ceilalţi membri ai familiei – toate acestea sunt complicaţii care nu apar în contextul terapiei individuale. În prezent, noi lucrăm la un meta-model explicit extins, pentru sistemele familiale care iau în calcul aceste complicaţii.

REZUMAT

În acest capitol, am prezentat un număr de tehnici aparţinând unor diferite forme de psihoterapie instituţionalizată. Oamenii au mai multe sisteme de reprezentare, iar unul dintre acestea este limbajul. Fiecare astfel de sistem este derivat din totalitatea experienţelor pe care individul respectiv le-a avut – structura de referinţă. Recuperând structuri de referinţă vechi sau creând altele noi, fiecare dintre aceste tehnici constituie o abordare implicită şi, în consecinţă, o extindere şi o îmbogăţire a modelului despre lume al clientului. Mai

mult, am indicat modul în care fiecare dintre aceste instrumente poate fi integrat cu tehnicile meta-modelului, pentru a rezulta o strategie explicită pentru terapie. Unul dintre scopurile noastre a fost să arătăm cum integrarea cu tehnicile meta-modelului a tehnicilor specifice din diverse psihoterapii face ca acestea să fie mai directe, deci mai puternice. Vă invităm să vă imaginați cum instrumentele meta-modelului vă pot ajuta să vă perfecționați, să vă extindeți și să vă îmbogățiți abilitățile pe care le oferiți ca persoană care ajută oamenii, inițiindu-vă sau asistându-vă în călătoria voastră de ucenici ai unui vrăjitor.

NOTE PENTRU CAPITOLUL 6

1. *Intenționăm să prezentăm o reprezentare mai completă și mai perfecționată a structurilor de referință și a mecanismelor specifice care le cartografiază în diversele sisteme de reprezentare pe care oamenii le folosesc (e.x. structurile de profunzime ale limbajului) în Structura magicului II.*
2. *Meta-modelul prezentat de noi este universal pentru terapia condusă în limba engleză. Suntem convinși că el poate fi ușor adaptat la alte limbi, întrucât toate limbile sunt construite pe aceleași principii formale.*
3. *Tehnica punerii în scenă oferă în mod necesar, o reprezentare mai apropiată de sursa de referință – experiențele originale – decât reprezentarea lingvistică singură, deoarece punerea în scenă implică reprezentarea lingvistică plus alte sisteme de reprezentare (e.x. sistemul de reprezentare semantic/fizic). Aici, abilitatea terapeutului de a-l ajuta pe client să-și amintească și să pună în scenă experiența originală este foarte importantă.*
4. *M. Erickson prezintă un caz clar al acestui principiu de soluționare prin metaforă în Advanced Techniques of Hypnosis and Therapy (pp. 299-311).*
5. *Acest principiu al alinierii sau congruenței este parte din baza de siguranță pentru integritatea clientului. Așa cum am menționat în capitolul 3, dacă un client elimină o porțiune din structura lui de suprafață sau nu atribuie un indiciu referențial unui element din structura lui de suprafață, terapeutul are mai multe opțiuni. Terapeutul poate avea o intuiție puternică despre porțiunea eliminată din structura de suprafață sau despre identitatea indiciului referențial lipsă. Terapeutul poate opta să acționeze asupra acestei intuiții în loc să îi ceară clientului informația care lipsește. Siguranța pentru client constă în faptul că terapeutul îl determină să spună o structură de suprafață care încorporează această intuiție:*

   C: *— Sunt speriat.*

   T: *— Vreau ca tu să spui asta și să fii atent cum te simți în timp ce o spui: „Sunt speriat de tatăl meu".*

   Clientul spune apoi structura de suprafață propusă de terapeut și este atent să

vadă dacă are o experiență de aliniere sau o experiență de congruență. Dacă rezultatul este congruent, intuiția terapeutului este confirmată. Dacă nu, terapeutul poate să folosească tehnica meta-modelului de a cere materialul care lipsește.

Concluzie

STRUCTURA INCANTAŢIEI FINALE DIN CARTEA I

În această carte, scopul nostru nu este să negăm calitatea magică a terapeuţilor-vrăjitori pe care i-am văzut la lucru, ci să arătăm că magia, similar altor activităţi umane, are o structură, deci, dacă există resursele necesare, ea poate fi învăţată. Cartea de faţă este o resursă pentru ucenicul unui vrăjitor. Şi, ca şi magia pe care o descrie, această carte are o structură.

Oamenii trăiesc într-o lume reală. Cu toate acestea, noi nu acţionăm direct sau imediat asupra lumii, ci acţionăm printr-o hartă sau printr-o serie de hărţi pe care le folosim pentru a ne ghida comportamentul. Aceste hărţi sau sisteme de reprezentare diferă în mod necesar, de teritoriul pe care îl modelează prin cele trei procese universale ale modelării umane: generalizarea, eliminarea şi deformarea. Când oamenii vin la noi pentru terapie exprimând suferinţă şi nemulţumire, limitările pe care ei le simt se află în mod tipic în *reprezentarea* lor despre lume, nu în lumea în sine.

Cel mai studiat şi mai bine înţeles dintre sistemele de reprezentare ale hărţilor este limbajul uman. Cel mai explicit şi mai complet model al limbajului natural este gramatica transformaţională. Gramatica transformaţională este deci, un meta-model – o reprezentare a structurii limbajului uman – el însuşi o reprezentare a lumii experienţei.

Sistemele de limbaj ale oamenilor sunt ele însele, reprezentări derivate dintr-un model mai complet – totalitatea experiențelor pe care un anumit individ le-a avut în viață. Lingviștii transformaționali au dezvoltat o serie de concepte și mecanisme care descriu cum modul în care oamenii vorbesc, efectiv, – structurile lor de suprafață – este derivat din reprezentarea lor lingvistică completă, din structurile de profunzime. Meta-modelul transformațional descrie aceste concepte și mecanisme în mod explicit; acestea sunt cazuri specifice ale proceselor de modelare generale: generalizarea, eliminarea și deformarea.

Adoptând conceptele și mecanismele modelului transformațional al sistemului de reprezentare uman al limbajului pentru scopurile terapiei, noi am perfecționat un meta-model pentru terapie. Acest meta-model este formal, întrucât:

Este explicit; adică descrie procesul terapiei într-o manieră pas cu pas, ceea ce garantează că meta-modelul poate fi învățat. Rezultatul este o strategie explicită pentru terapie.

Este independent de conținut, ocupându-se de forma procesului, prin urmare are aplicabilitate universală.

Meta-modelul se bazează exclusiv pe intuițiile pe care fiecare vorbitor nativ le are despre limba lui. Implicația generală a meta-modelului pentru terapie este noțiunea de *formulare corespunzătoare în terapie*. Aceasta se referă la un set de condiții care trebuie îndeplinite de structurile de suprafață folosite de client în terapie pentru ca aceste structuri să fie acceptabile. Folosind această gramatică adecvată pentru terapie, noi, ca terapeuți putem să ne ajutăm clienții să extindă porțiunile din reprezentările lor care îi sărăcesc și îi limitează. Aceasta va avea drept rezultat o îmbogățire a vieții lor, astfel încât ei experimentează mai multe opțiuni în comportamentul lor, mai multe oportunități pentru a trăi bucuriile și bogăția pe care viața le are de oferit. Când este integrat cu abilitățile de a ajuta oamenii, de care voi dispuneți deja ca terapeuți, acest proces al dezvoltării și schimbării este extrem de amplificat. Acest limbaj al dezvoltării este deci, cu adevărat STRUCTURA MAGICULUI.

Ne face o deosebită plăcere să subliniem nu doar faptul că ultima incantație pentru dezvoltare și potențial este că voi înșivă puteți folosi acest limbaj al dezvoltării pentru a vă îmbogăți abilitățile de terapeuți, ci și faptul că puteți folosi acest limbaj al dezvoltării pentru a vă îmbogăți *propria* viață și *propriul* potențial ca oameni.

Continuarea în *Structura magicului II*.

Cuprins pentru

STRUCTURA MAGICULUI II

De John Grinder şi Richard Bandler

Partea I

Sisteme de reprezentare – alte hărţi pentru acelaşi teritoriu
Structura alegerii alegerii: hărţi analogice posibile
Meta-harta hărţilor: identificarea sistemului de reprezentare cel mai frecvent ales
Meta – Şi ce-i cu asta?: Schimbarea în cadrul unui sistem de reprezentare
Meta-tactica I: Schimbarea sistemelor de reprezentare

Partea a II-a

Incongruenţa
Incongruenţa: extinderea teoriei legăturii duble
Contradicţiile: un defect şi un instrument
Meta – Şi ce-i cu asta: utilizarea sciziunilor de polaritate
Meta-tactica II

Partea a III-a

Funcţii neclare: neurologia alegerii

Partea a IV-a

Notația formală
Vocabular
Axiome
Transformări/Reguli ale derivării
Formule generative

Partea a V-a

Terapie de familie – o floare delicată
Ce este NOI: familia ca sistem
Ce poate fi NOI
Un nou NOI
Meta-tactică

ANEXA I

Exemple de utilizare a notației formale

ANEXA II

Planuri de viitor

Anexa A

SCURTĂ PREZENTARE A GRAMATICII TRANSFORMAŢIONALE

În anexa de faţă ne propunem să prezentăm o schemă de bază a structurii sistemelor de limbaj ale oamenilor. Această schemă este extrasă dintr-o teorie formală a limbajului cunoscută sub denumirea de gramatică transformaţională şi constituie cea mai concisă prezentare a acestei teorii.[1]

Teoria gramaticii transformaţionale a fost concepută pentru a descrie în mod explicit, tiparele din sistemele de limbaj ale oamenilor. Voi şi eu, ca oameni avem intuiţii consecvente despre structura limbii noastre şi despre gramatica transformaţională a acesteia ca reprezentare formală a acestor intuiţii. De exemplu, vorbitorii nativi ai limbii engleze sunt de acord că secvenţa de cuvinte englezeşti din (A) formează o propoziţie în limba lor, în timp ce secvenţa de cuvinte din (B) nu formează o astfel de propoziţie:

Hans' mother called Sigmund up. (Mama lui Hans l-a sunat pe Sigmund.)
Called mother Sigmund Hans up. (A sunat mamă Sigmund Hans.)

Mai mult, intuiţiile noastre ne spun despre cuvintele *Hans* şi *mamă* că se potrivesc într-un fel în care cuvintele *mamă* şi *sunat* nu se potrivesc. Dacă i se dă propoziţia (C), un vorbitor nativ o va recunoaşte ca având o relaţie specială cu (A).

Hans' mother called up Sigmund.

şi o va descrie ca *spunând acelaşi lucru* sau *având acelaşi înţeles*. În sfârşit, un vorbitor nativ al limbii engleze va identifica (D) ca membră a unui set special de propoziţii

Murdering peasants can be dangerous.

care constituie setul propoziţiilor ambigue în limba engleză. Aceste diferite

clase de intuiții pe care eu și voi le avem, ca vorbitori nativi ai unei limbi naturale, pot fi descrise astfel:

1. Intuiții care îmi permit să decid în mod consecvent care secvențe de cuvinte constituie propoziții (adică secvențe formulate corespunzător) în limba mea. Ne vom referi la aceasta prin sintagma *formulare corespunzătoare*.
2. Intuiții care îmi permit să decid în mod consecvent care cuvinte dintr-o propoziție se potrivesc pentru a forma o unitate sau un constituent de nivel superior. Ne vom referi la aceasta denumind-o *structură constitutivă*.
3. Intuiții care îmi permit să decid în mod consecvent care propoziții au care tip de relații logice/semantice, relații precum: Care propoziții cu structură sau formă diferită au același înțeles? Am denumit aceasta *sinonimie*. Relații precum: Care propoziții au mai mult de un înțeles? Am denumit aceasta *ambiguitate*.

Gramatica unei limbi naturale are scopul de a reprezenta aceste trei clase de intuiții. Datele principale pe care o gramatică transformațională este concepută să le prezinte într-un mod sistematic sunt intuițiile pe care vorbitorii nativi, așa cum suntem noi, le au despre structura limbii lor. Când spunem *să decidă în mod consecvent*, ne referim la faptul că atunci când ni se prezintă aceeași propoziție în două momente temporale diferite, intuițiile noastre despre structura acestei propoziții vor fi constante, iar alți vorbitori nativi vor avea aceleași intuiții despre structura propoziției respective. Acest comportament pe care noi, ca vorbitori nativi îl manifestăm, este un comportament guvernat de reguli. Aceasta înseamnă că, deși este posibil ca noi să nu fim conștienți de el sau capabili să enunțăm regulile pe care le folosim atunci când emitem judecăți intuitive despre structura limbii noastre, comportamentul nostru poate fi descris printr-un set de reguli explicite. Lingviștii construiesc gramatici expunând în detaliu aceste sisteme de reguli. Unul dintre lucrurile pe care astfel de sisteme le specifică este identificarea secvențelor de cuvinte din limbă care sunt formulate corespunzător, adică sunt propoziții. Această caracteristică a sistemelor de reguli are legătură cu prima chestiune, calitatea de membru. În continuare, noi facem distincția între *componentele* sistemului și *mecanica acestor componente* ale sistemului. Componentele majore ale sistemului și sistemul în sine nu presupun concepte deosebit de dificile. Vrem să avertizăm cititorul să nu se împotmolească în aspectele mecanice ale sistemului, motiv pentru care le-am separat de sistemul propriu-zis.

FORMULAREA CORESPUNZĂTOARE ŞI STRUCTURA CONSTITUTIVĂ

Un mod de a ne gândi la felul în care funcţionează o gramatică, în ce priveşte formularea corespunzătoare, este să ne imaginăm situaţia în care avem un coş mare plin cu bileţele de hârtie. Pe fiecare bileţel este scris un cuvânt din limba engleză. Prietenul nostru Atiko se află alături de mine. Atiko este membru al tribului Dasenetsch din sud-estul Etiopiei. El nu vorbeşte, nici nu înţelege engleza. Scoate câte zece bileţele o dată şi le aranjează în faţa lui, de la stânga la dreapta, în ordinea extragerii din coş. Sarcina lui este să decidă dacă fiecare propoziţie din zece cuvinte constituie o secvenţă formulată corespunzător în limba engleză. Noi putem să-l ajutăm doar punându-i la dispoziţie o gramatică sau un sistem de reguli pe care să le folosească pentru a decide dacă o secvenţă este într-adevăr formulată corespunzător. Din acest punct de vedere, o gramatică este considerată o procedură decizională care împarte setul tuturor secvenţelor posibile de cuvinte englezeşti într-un set de secvenţe formulate corespunzător şi un set de secvenţe formulate necorespunzător. Cum Atiko nu cunoaşte limba engleză, regulile trebuie să fie explicite; procesul pe care îl foloseşte nu se poate baza pe intuiţiile lui pentru a emite judecăţi despre niciuna dintre secvenţe. Mai mult, dacă sistemul de reguli constituie o gramatică adecvată (în raport cu formularea corespunzătoare), atunci fiecare membru al setului formulat corespunzător va fi judecat ca fiind formulat corespunzător de către vorbitorii nativi ai limbii engleze, şi niciun membru din celălalt set nu va fi identificat drept formulat corespunzător de către vorbitorii nativi. Vom prezenta imediat tipul de sisteme de reguli folosite de lingviştii transformaţionali. Aceste sisteme de reguli vor fi mai inteligibile dacă discutăm mai întâi despre structura constitutivă. Să analizăm propoziţia (1) de mai jos.

(1) *Dick admitted Spiro had contacted the boys at ITT. (Dick a recunoscut că Spiro îi contactase pe băieţii de la ITT.)*

Propoziţia (1) este judecată de mine, de voi şi de toţi vorbitorii limbii engleze ca fiind formulată corespunzător. Acum, întrebaţi-vă dacă puteţi detecta o structură internă a acestei propoziţii. De exemplu, consideraţi că termenii *the* şi *boys* se potrivesc într-un fel intuitiv în care *boys* şi *at* nu se potrivesc? Sau cuvintele *had* şi *contacted* se potrivesc într-un fel în care *contacted* şi *the* nu se potrivesc? Pentru vorbitorii nativi ai limbii engleze, răspunsul este *da* pentru ambele întrebări. Putem să parcurgem în continuare propoziţia, folosindu-ne intuiţiile despre structura internă a acestei propoziţii pentru a decide cum să grupăm cuvintele individuale ale enunţului într-un nivel superior, unităţi compuse din mai multe cuvinte. După ce încheiem acest prim parcurs al propoziţiei, putem începe din nou, de data aceasta grupând grupările sau constituenţii iniţiali în constituenţi de nivel superior. De exemplu, constituenţii *had contacted* şi *the boys* se potrivesc într-un fel în care *Spiro* şi *had contacted* nu se potri-

vesc. Această procedură este iterativă. Intuițiile vorbitorilor nativi de engleză, cum suntem noi, despre structura constitutivă a limbii lor sunt consecvente. Repet, prin consecvent înțelegem că, dacă întâlnim aceeași propoziție de mai multe ori pe parcursul a zece ani, judecățile noastre despre structura internă a respectivei propoziții vor fi constante. Mai mult, judecățile noastre vor fi în acord cu cele ale altor vorbitori nativi ai limbii. În cadrul teoriei gramaticii transformaționale, aceste tipuri de intuiții sunt reprezentate prin așa-numitele *structuri în arbore*. Există o procedură simplă pentru a merge de la intuițiile noastre la reprezentarea în arbore: cuvintele care se potrivesc în grupările mele intuitive sunt dominate de (atașate la) același nod al arborelui. *The* și *boys* se potrivesc unul cu celălalt conform intuițiilor noastre despre grupările inițiale; prin urmare, reprezentarea în arbore va include structura

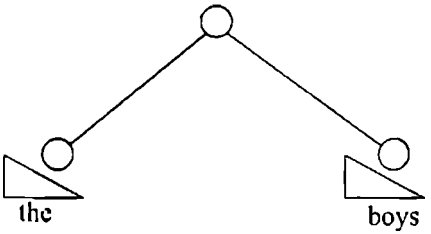

În reprezentările în arbore efective, nodurile (reprezentate aici prin O) poartă etichete care identifică părțile lor de vorbire, cum ar fi *S* pentru *Sentence*, *NP* pentru *Noun Phrase*, *VP* pentru *Verb Phrase*, *N* pentru *Noun*, *V* pentru *Verb*, *Det* pentru *Determinant*, *PP* pentru *Prepositional Phrase*, *Prep* pentru *Preposition* etc. (pentru limba română: P = propoziție; GN = grup nominal; GV = grup verbal; N = nume, substantiv; V = verb; Det = determinant; GP = grup prepozițional; Prep = prepoziție). Reprezentarea reală pentru constituentul *the boys* arată astfel:

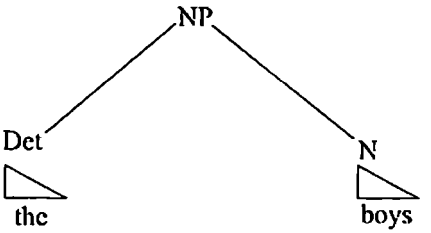

Arborele (2) reprezintă intuițiile noastre despre structura internă a propoziției (1):

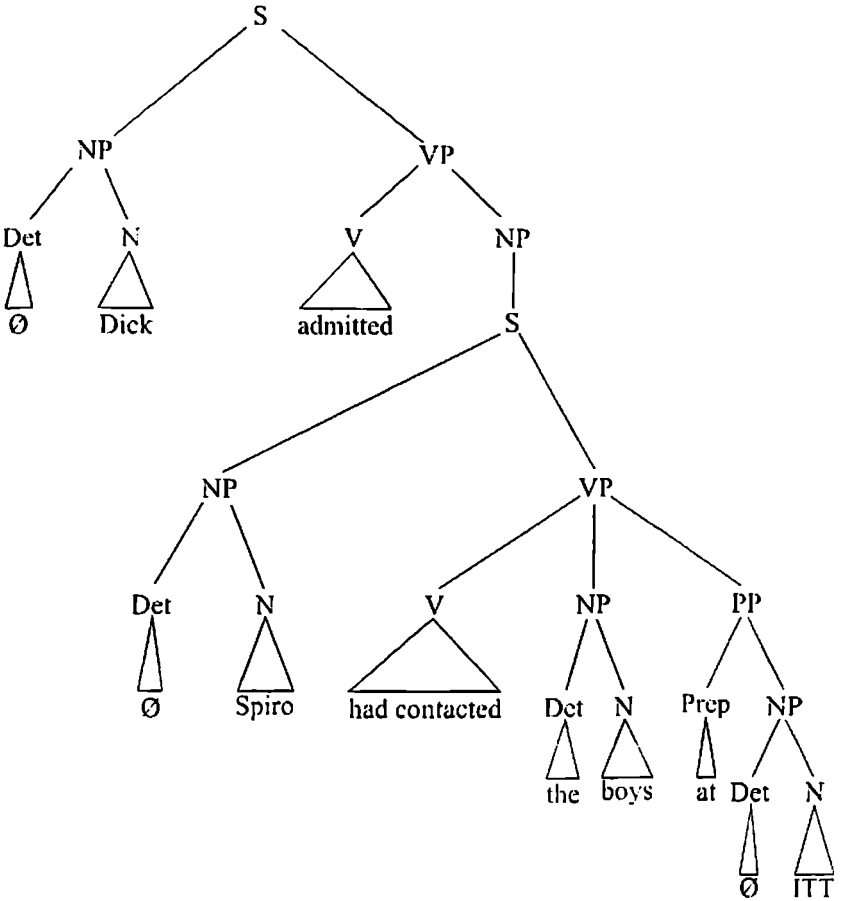

Acum, cunoscând procedura de construire a unei hărți cu reprezentări în arbore pornind de la intuițiile despre structura grupărilor sau constituenților, puteți citi structurile în arbore ca să vedeți dacă intuițiile voastre sunt în acord cu ale noastre. De exemplu, cuvintele *had contacted the boys at ITT* formează un constituent (VP), nu însă și *Spiro* și *had contacted*. Acest lucru se reflectă în structura în arbore prin faptul că prima secvență este dominată exhaustiv (prin *exhaustiv* ne referim la faptul că nodul domină numai aceste cuvinte, nu și altele) de un singur nod, însă nu există un singur nod care să domine exhaustiv cuvintele *Spiro* și *had contacted*. Am afirmat mai devreme că gramaticile sunt sisteme de reguli. Prin urmare, cum arată sistemul de reguli care specifică structura în arbore (2)? Pentru a răspunde la această întrebare într-un mod cât mai inteligibil pentru voi, dorim să facem o scurtă incursiune în sistemele formale sau logice.

Sistemele formale

Sistemele formale sunt compuse din trei elemente:[2]

un vocabular
un set de axiome
un set de reguli de formare sau derivare

Cele mai importante concepte (pentru scopurile noastre aici) ale sistemelor formale pot fi ilustrate printr-un sistem extrem de simplu – să-i spunem SIMPLU.[3]

Sistemul SIMPLU
vocabular:) , (, *
set de axiome: *
reguli de formare sau derivare:

(a) * ⟶) * (
(b) * ⟶ Ø

(Simbolul Ø reprezintă secvența vidă.)

Simbolul _ înseamnă că materialul care apare în stânga lui poate fi înlocuit de (poate fi rescris ca) materialul din dreapta simbolului. Acum, să pornim sistemul SIMPLU și să vedem cum funcționează. Metaregula (o regulă despre reguli) pentru sistemele formale din această clasă specifică faptul că trebuie să justificăm fiecare enunț pe care îl facem în sistem. Există două justificări posibile: fie ceea ce scriem este o axiomă a sistemului, fie este o substituție specificată de regulile derivării din rândul pe care tocmai l-am scris. Pentru a începe, cum nu există niciun rând, primul rând trebuie să fie axioma sistemului

rând	*justificare*
*	axiomă a sistemului

Acum, examinăm rândul pe care tocmai l-am scris și determinăm dacă vreunul dintre simbolurile scrise se află în stânga regulilor de derivare. Simbolul * este singurul candidat și, de fapt, apare în stânga ambelor reguli de derivare pentru SIMPLU. Apoi alegem una dintre reguli și scriem următorul rând

rând	*justificare*
*	axiomă a sistemului
) * (	prin regula de derivare (a)

Acum repetăm procedura, scanând primul rând și comparând simbolurile de acolo cu simbolurile care apar în stânga săgeților de rescriere. În cadrul acestui sistem, atât cât vom continua să alegem regula de derivare (a), procedura va continua.[4]

Să presupunem că alegem regula (a) încă de două ori

rând	*justificare*
*	axiomă a sistemului
) * (	prin regula de derivare (a)
)) * ((	prin regula de derivare (a)
))) * (((	prin regula de derivare (a)

Ce se întâmplă dacă alegem regula de derivare (b)?

rând	*justificare*
*	axiomă a sistemului
) * (	prin regula de derivare (a)
)) * ((	prin regula de derivare (a)
))) * (((	prin regula de drivare (a)
)))) * ((((	prin regula de derivare (b)

Dacă examinăm ultimul rând al secvenței, nu găsim niciun simbol care apare în stânga unei săgeți de rescriere. Acum procedura se termină. Rezultatul procedurii, adunarea rândurilor de sus în jos, se numește derivare. Rândul final al unei astfel de derivări se numește teoremă a sistemului și se spune că a fost demonstrată în sistem. În sfârșit, o secvență din vocabularul unui sistem se spune că este formulată corespunzător dacă este o teoremă a acelui sistem. Privind sistemul din punct de vedere global, vedem că o secvență din vocabularul acelui sistem este formulată corespunzător în raport cu acel sistem dacă și numai dacă există derivare ce pleacă de la o axiomă a sistemului prin regulile de derivare și ajunge la o secvență care nu conține niciun simbol ce apare în stânga uneia dintre regulile de derivare pentru acel sistem, o teoremă. Dacă adunăm toate teoremele unui sistem, vom obține setul secvențelor formulate corespunzător din vocabularul sistemului.

Acum dorim să stabilim în mod explicit paralelismul dintre sistemul SIMPLU și sistemele limbajelor naturale. Prima sarcină pe care o avem ca lingviști este să specificăm setul secvențelor formulate corespunzător în vocabularul sistemului limbajului natural pentru care încercăm să construim o gramatică. Folosind SIMPLU ca model, dacă suntem capabili să specificăm un sistem de reguli care sunt date ca teoreme pentru toate secvențele de cuvinte din acea limbă pe care vorbitorii nativi le judecă drept fiind formulate corespunzător, înseamnă că am reușit să rezolvăm chestiunea ce ține de calitatea de membru.

Câteva aspecte mecanice ale calității de membru și constituent
Probleme de structură

Să vedem acum care ar putea fi sistemul de reguli pentru limbajul natural.

Sistemul PROFUND

Vocabular: *S* (Sentence = propoziție), *NP* (Noun Phrase = Grup nominal), *VP* (Verb Phrase = Grup verbal), *N* (Noun = nume, substantiv), *Det* (Determiner = Determinant), *V* (Verb), *PP* (Prepositional Phrase = Grup prepozițional), *Prep* (Preposition = Prepoziție)

Axiomă: *S*

Reguli de derivare:

(a) $S \longrightarrow NP \quad VP$

(b) $NP \longrightarrow \begin{Bmatrix} Det\ N \\ S \end{Bmatrix} \quad (PP)$

(c) $VP \longrightarrow V \quad (NP) \quad (PP)$

(d) $PP \longrightarrow Prep \quad NP$

$$NP \longrightarrow \begin{Bmatrix} Det\ N \\ S \end{Bmatrix} \quad (PP)$$

unde simbolurile dintre parante zele rotunde pot fi omise, iar simbolurile dintre acolade repre zintă o alegere disjunctivă, adică se alege fie un rând de sim boluri, fie celălalt, dar nu amândouă.

Meta-regula pentru acest sistem este aceeași cu cea menționată pentru SIMPLU – fiecare rând al derivării trebuie să fie o axiomă sau trebuie să fie derivabilă din rândul precedent printr-o regulă de derivare. Aplicând procedura pe care am folosit-o pentru SIMPLU, vom avea

rând	*justificare*
S	axiomă a sistemului
NP VP	prin regula de derivare a
Det N VP	prin regula de derivare b
Det N V NP	prin regula de derivare c
Det N V S	prin regula de derivare b
Det N V NP VP	prin regula de derivare a
Det N V Det N VP	prin regula de derivare b
Det N V Det N V NP PP	prin regula de derivare c
Det N V Det N V Det N PP	prin regula de derivare b
Det N V Det N V Det N Prep NP	prin regula de derivare d
Det N V Det N V Det N Prep Det N	prin regula de derivare b

Nu este dificil să întocmim o hartă de la derivări la reprezentarea în arbore; revenim la primul rând al derivării și începem să citim derivarea de sus în jos, rând cu rând. În fiecare rând, a fost aplicată o regulă de derivare pentru a înlocui un simbol cu un alt simbol (a). Restul simbolurilor din rând au fost pur și simplu, coborâte sau recopiate din rândul imediat superior. Aceste simboluri nu poartă nicio informație nouă și sunt, prin urmare, redundante. Înlăturăm redundanța prin ștergerea sau lăsarea deoparte a tuturor simbolurilor din fiecare rând al derivării care nu sunt afectate de regula de derivare ce a fost aplicată. Dacă efectuăm această operație pentru primele câteva rânduri ale derivării, vom avea diagrama

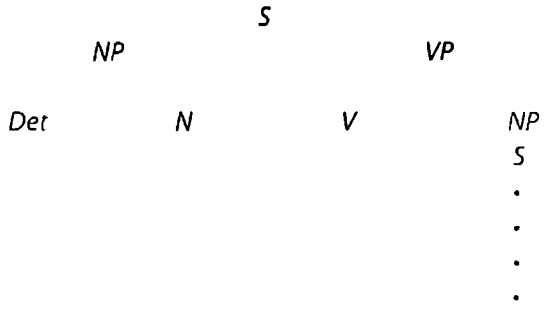

Acum ne întoarcem la primul rând al derivării și, pe măsură ce citim în jos, conectăm simbolul care a fost înlocuit în rândul de sus al fiecărei perechi de rânduri învecinate cu simbolul/simbolurile care l-au înlocuit în rândul de jos al perechii. Rezultatul pentru primele câteva rânduri arată astfel:

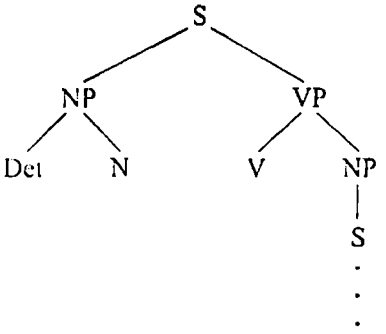

Atunci când efectuăm aceste două proceduri pentru întreaga derivare, avem următoarea reprezentare în arbore:

(3)

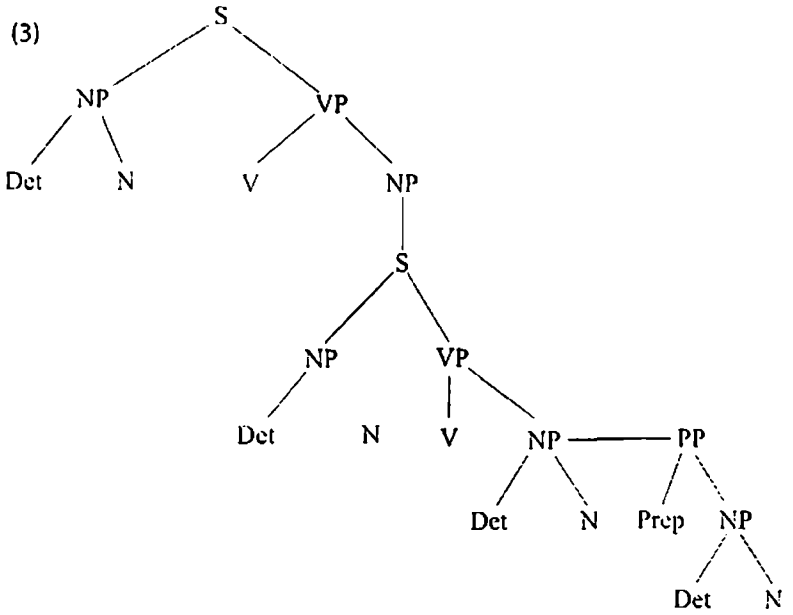

Această structură în arbore este identică structurii în arbore (2) pe care am discutat-o mai devreme cu excepția faptului că termenii englezești atașați la nodurile cele mai de jos ale arborelui (2) lipsesc din acest arbore. Pentru a le aplica, avem nevoie de un lexicon (sau dicționar extins). Acest lexicon cuprinde toate cuvintele din limba engleză împreună cu anumite informații suplimentare. De exemplu, verbele sunt înregistrate în acest lexicon arătându-se în ce tip de structură în arbore pot fi plasate. Verbul *admit* se poate potrivi într-o structură în arbore sub un nod *V* dacă acel nod *V* este urmat de un nod *NP*[5], ca în struc-

tura în arbore (2), dar nu poate fi plasat într-o structură în arbore sau un nod *V* dacă nu urmează nimic după acel nod *V*, ca în

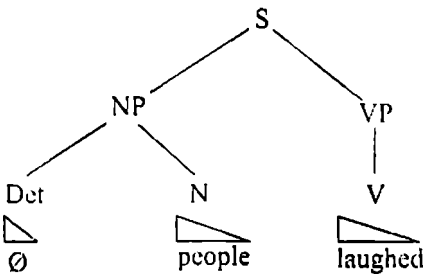

Acest tip de informație specificată în lexicon împiedică secvențe formulate necorespunzător cum ar fi[6]

**People admit*
**Dick laughed Spiro had contacted the boys at ITT.*

Pentru substantive, lexiconul oferă informații privind tipurile de verbe cu care poate fi folosit respectivul substantiv. Aceste informații împiedică secvențe formulate necorespunzător cum ar fi[7]

**The wall laughed*
**The wall admitted Spiro had contacted the boys at ITT.*

În general, deci, lexiconul conține suficiente informații pentru a specifica dependențele între verbe și grupurile nominale care le însoțesc. Având lexiconul, acum ne trebuie doar o regulă de substituție care verifică informația din lexicon comparând-o cu structura în arbore și plasează cuvântul respectiv sub nodul cel mai de jos dacă nu există niciun conflict între informația din lexicon și structura arborelui. Dacă efectuăm această operație de substituție pentru arborele (3), unul dintre arborii rezultați va fi arborele (2), pe care îl repetăm mai jos pentru a ne fi mai ușor

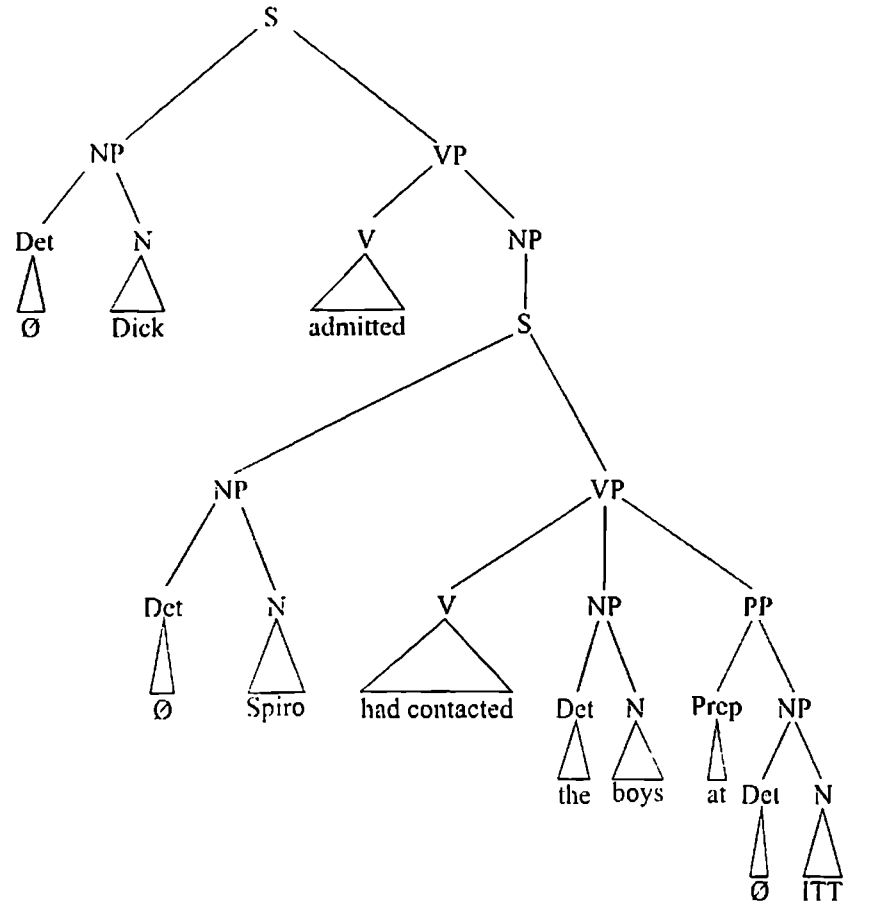

În concluzie, ce face sistemul PROFUND pentru noi? În primul rând, PROFUND reprezintă intuițiile despre structura constitutivă. Cum? Examinați regulile de derivare pentru PROFUND. Luați regula (d), de exemplu.

PP ⟶ *Prep NP*

Pe lângă faptul că este interpretată ca o regulă de derivare, regula (d) poate fi interpretată și ca o regulă a structurii constitutive; ea stabilește afirmația generală conform căreia, grupurile prepoziționale (în limba engleză) sunt compuse dintr-o prepoziție urmată de un grup nominal. Mai general, fiecare dintre regulile de derivare specifică faptul că simbolurile care apar în dreapta săgeții de rescriere sunt constituenții dominați exhaustiv, și care astfel substituie simbolul care apare în stânga săgeții. În al doilea rând, sistemul PROFUND este o

primă aproximare pentru un sistem care reprezintă intuiții despre formularea corespunzătoare; deci care sunt propozițiile limbii engleze? Răspunsul oferit de PROFUND este totalitatea teoremelor lui PROFUND. Cum decidem dacă răspunsul oferit de PROFUND este corect? În principiu, noi doar punem în funcțiune PROFUND, adunăm toate teoremele şi comparăm acel set cu setul de propoziții identificate de vorbitorii nativi ai limbii. Practic, totuşi, putem arăta că PROFUND nu este un răspuns complet pur şi simplu, găsind o propoziție din limba engleză formulată corespunzător care nu este o teoremă a lui PROFUND. Propoziția (4) este o astfel de propoziție.

(4) *The boys at ITT were admitted by Dick to have been contacted by Spiro.*

Cum decidem dacă (4) este o teoremă a lui PROFUND? Mai întâi, parcurgem (4) folosindu-ne intuițiile pentru a determina care sunt grupările adecvate şi, în consecință, reprezentările în arbore ale acestora. Observăm la gruparea inițială, de exemplu, că vocabulele *at* şi *ITT* se potrivesc într-un fel în care nici *boys* şi *at*, nici *ITT* şi *were* nu se potrivesc. Când parcurgem a doua oară fraza, observăm că *were admitted* şi *by Dick* se potrivesc într-un fel în care nici *at ITT* şi *were admitted*, nici *by Dick* şi *to have been contacted* nu se potrivesc. După ce procedăm sistematic cu toată frazia, ne putem reprezenta intuițiile prin structura în arbore (5).

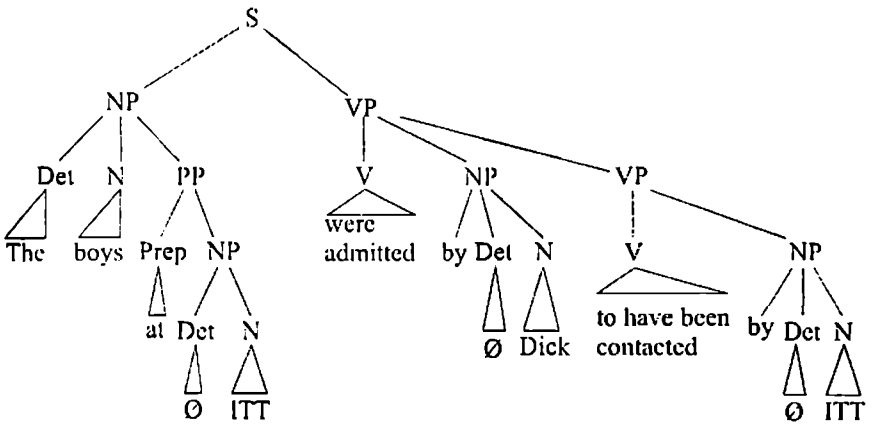

Intuițiile noastre reprezentate în această structură în arbore afirmă mai multe lucruri interesante. Ele afirmă că există un constituent compus din *by*, urmat de un *Det*, urmat de un *N*, şi toți acești trei constituenți sunt dominați exhaustiv de nodul *NP*. Această afirmație este suficientă pentru a demonstra că PROFUND este doar un răspuns parțial la chestiunea referitoare la membri. Cum? Examinând regula lui PROFUND care specifică ce constituenți sunt do-

minați exhaustiv de *NP*, adică regula de derivare (b). Deoarece nicio regulă de derivare nu extinde *NP* ca *by* + *Det* + *N*, vedem că în nicio derivare a lui PROFUND (și, deci, în nicio teoremă a lui PROFUND) nu poate să existe un caz în care un *NP* să domine direct elementul *by*. Pentru ca această configurație să apară, ar fi trebuit să existe o regulă pentru formă. Așadar, putem să concluzionăm că există cel puțin o secvență formulată corespunzător, a limbii engleze, pe care PROFUND nu o enumeră. Înainte, însă, de a încerca să găsim o modalitate de a adăuga la PROFUND un sistem suplimentar sau niște reguli de derivare suplimentare, vrem să discutăm despre intuițiile noastre privind sinonimia.

SINONIMIA

Verificați-vă intuițiile despre relația dintre propoziția (2) și propoziția (4), repetate mai jos.

(2) *Dick admitted Spiro had contacted the boys at ITT.*

(4) The boys at ITT were admitted by Dick to have been contacted by Spiro.

Vorbitorii nativi ai limbii engleze judecă propozițiile (2) și (4) ca fiind sinonime. Sinonimia este o relație care se stabilește între două (sau mai multe) propoziții când ele au întotdeauna aceeași valoare de adevăr – sunt întotdeauna ambele adevărate sau ambele false. Cu alte cuvinte, presupuneți că termenii *Dick* și *Spiro* și *the boys at ITT* se referă la același lucru întrucât sunt folosite și în propoziția (2), și în propoziția (4). Vă puteți imagina o lume, consecventă din punct de vedere logic, în care una dintre aceste propoziții este adevărată, iar cealaltă este falsă? Dacă nu puteți face acest lucru, se spune că perechea este sinonimă.[8] Deci, nu doar că propoziția (4) reprezintă un contraexemplu la afirmația că PROFUND este o gramatică adecvată în ce privește formularea corespunzătoare, ci și că ea – împreună cu propoziția (2) – ridică problema modului în care trebuie reprezentate intuițiile despre sinonimie, a modului în care se determină ce propoziții cu forme sau structuri diferite au același înțeles. Cu alte cuvinte, voi și eu, ca vorbitori nativi ai limbii engleze, recunoaștem că, deși au forme sau structuri radical diferite, propozițiile (2) și (4) au o relație de sens specială denumită sinonimie. În ambele propoziții, este descrisă o activitate sau o relație de *recunoaștere*, de *admitere* (*admitted*). Această activitate este efectuată de un individ pe nume Dick; individul/indivizii față de care se face recunoașterea nu este/sunt specificat/specificați, iar ceea ce este recunoscut este că *Spiro i-a contactat pe băieții de la ITT*. În plus, este descrisă o activitate sau o relație suplimentară, cea de *contactare (contacted)*. Această activitate de

contactare este efectuată de un individ pe nume Spiro, persoana/persoanele contactate sunt specificate ca fiind băieții de la ITT, iar motivul pentru care i-a contactat pe băieții de la ITT nu este specificat. Tipurile de intuiții pe care le descriem acum sunt considerate relații de sens sau logice. Împrumutând din nou, terminologie din sistemele logice, ne vom referi la activități sau relații precum *recunoașterea* sau *contactarea* ca fiind *predicate*. Grupurile nominale care sunt asociate cu aceste relații sau predicate le vom numi *argumentele predicatului*. Folosind acești termeni, putem caracteriza relațiile de sens din propozițiile (2) și (4). Relația de sens sau predicatul cel mai important din aceste propoziții sinonime este *a recunoaște (admit)*. Predicatul *recunoaște* are trei argumente, individul care face recunoașterea (i.e. Dick), individul căruia i se face recunoașterea (nespecificat) și lucrul care este recunoscut (Spiro i-a contactat pe băieții de la ITT). Putem reprezenta aceste intuiții folosind o formă din sistemele logice

(6) admit^3 (Dick, ____, Spiro had contacted the boys at ITT)

unde indicele ^{3} al predicatului specifică numărul argumentelor asociate cu acel predicat, iar spațiul gol indică un argument care lipsește. Al treilea argument este complex, fiind la rândul său, compus dintr-un predicat însoțit de argumentele acestuia.

(7) contact^3 (Spiro, the boys at ITT, ____)

Argumentul nespecificat al predicatului *contact* este argumentul care specifică motivul pentru care băieții de la ITT au fost contactați de către Spiro. Putem combina informațiile din (6) și (7) într-o singură formă

(8) admit^3 (Dick, ____, (contact^3 [Spiro, the boys at ITT, ____])

Aceste relații de sens sunt reprezentate în teoria gramaticii transformaționale la nivelul teoremelor lui PROFUND. Dacă examinați propoziția (2), veți observa că, exceptând argumentele care lipsesc cu desăvârșire, relațiile logice sau de sens sunt exprimate direct. De exemplu, predicatele și argumentele lor sunt poziționate contiguu, iar relațiile gramaticale (cum ar fi subiect al verbului [primul grup nominal din stânga verbului]) și relațiile logice (de exemplu, care argument este în prima poziție) sunt paralele. Subiectul verbului *a recunoaște (admit)* și primul argument al predicatului este același grup nominal *Dick*. Observați că faptul că relațiile gramaticale și relațiile logice sunt paralele și faptul că propozițiile (2) și (4) sunt sinonime ar putea fi reprezentate dacă ar exista o modalitate de a deriva (2) și (4) din aceeași structură. Aceasta, de fapt, este funcția pe care o au transformările în sistemele gramaticale.

Componenta transformațională

Pe baza celor expuse, există cel puțin două dificultăți pe care transformările trebuie să le rezolve: sistemul transformațional trebuie să reprezinte intuiții despre formularea corespunzătoare a propozițiilor cum este (4), nereprezentate de PROFUND, și transformările trebuie să reprezinte intuiția pe care voi și eu o avem și conform căreia, cele două propoziții, (2) și (4), înseamnă același lucru pentru că se află într-o relație de sinonimie. Aceste două obiective pot fi îndeplinite luând transformări din sistemul PROFUND și apoi punând transformările să derive toate propozițiile din limbă ca teoreme ale acelui sistem din teoremele lui PROFUND. Derivarea propozițiilor sinonime este apoi efectuată în felul următor: două (sau mai multe) propoziții vor fi considerate sinonime dacă și numai dacă sunt derivate din aceeași axiomă. Să privim acum mai îndeaproape sistemul transformațional.

Aspectele mecanice ale componentei transformaționale

Sistemul trasformațional arată astfel:

Sistem / TRANS

Vocabular: vocabularul sistemului PROFUND plus denumiri variabile X, Y, Z etc.

Axiome: teoremele sistemului PROFUND

Reguli de derivare: transformările limbii engleze

În PROFUND; regulile de derivare erau de forma:

$$A \longrightarrow BCD$$

Adică un simbol este înlocuit de alt simbol sau de alte simboluri. În TRANS, regulile de derivare sunt oarecum diferite. Fiecare constă din două părți: *indicele structural* și *schimbarea structurală*. Scopul indicelui structural este să identifice structura reprezentărilor în arbore care trebuie să fie transformate sau asupra cărora trebuie să se opereze. Luăm ca exemplu transformarea PASIV. Indicele structural pentru transformarea PASIV este:

$$X\ NP^1\ V\ NP^2\ Y$$

Citim această formulă astfel: indicele structural al transformării PASIV alege orice structură în arbore care are următoarea formă: orice secvență de noduri (acoperită de denumirea variabilă X), urmată de un grup nominal (identificat ca NP^1), urmat de un verb, urmat de alt grup nominal (identificat ca NP^2). Această formulă de noduri inscripționate identifică o întreagă clasă de reprezentări în arbore, cu structura specificată prin formulă, care sunt după cum urmează:

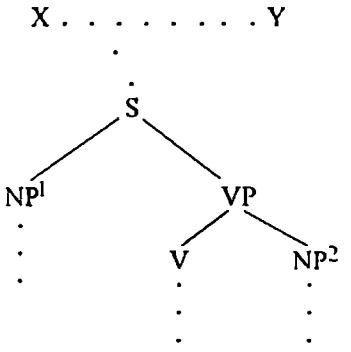

Odată ce reprezentările în arbore adecvate sunt alese de indicele structural, ele pot fi apoi transformate sau cartografiate într-o nouă structură în arbore. Scopul celei de-a doua părți, schimbarea structurală, este să specifice ce schimbări trebuie făcute la arborele de input; adică schimbarea structurală specifică structura arborelui de output. Schimbarea structurală pentru transformarea PASIV este:

X NP² be + V + en by + NP¹ Y

Schimbarea structurală a unei transformări poate fi interpretată ca instrucțiune privind modul în care trebuie să schimbăm arborele de input pentru a obține arborele de output corespunzător. În mod specific, schimbarea structurală pentru transformarea PASIV specifică faptul că structura arborelui de output va fi: toate nodurile care au fost acoperite, inițial, de variabila X, urmate de grupul nominal care în arborele de input se afla în dreapta verbului (*NP²*), urmat de elementul *be*, urmat de verb, urmat de elementul *en*, urmat de elementul *by*, urmat de grupul nominal care inițial a apărut în stânga verbului (*NP¹*). Deci, sub formă de arbore, outputul transformării arată astfel:

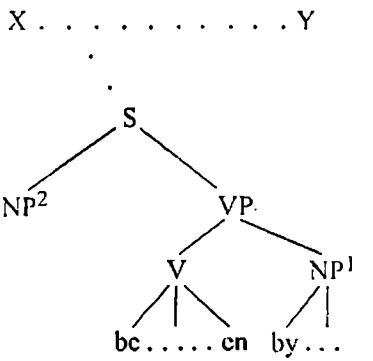

În termeni mai generali, efectul transformării PASIV este înainte de toate, permutarea sau modificarea ordinii celor două NP identificate în indicele structural, şi în al doilea rând.adăugarea uneor elemente noi.[10] Pentru a arăta similaritatea dintre acest tip de regulă de derivare şi cea a sistemului PROFUND, observaţi că putem prezenta această transformare în acelaşi format ca acela pe care l-am folosit pentru regulile de derivare ale lui PROFUND [11]

$$X \quad NP^1 \quad V \quad NP^2 \quad Y \longrightarrow X \quad NP^2 \quad be \quad + \quad V \quad + \quad en \quad by \quad + \quad NP^1 \quad Y$$

unde materialul care apare în stânga săgeţii este indicele structural, iar materialul care apare în dreapta săgeţii este schimbarea structurală. Vreau să evidenţiez mai multe diferenţe între cele două tipuri de reguli: regulile lui PROFUND acceptă ca input şi dau ca output secvenţe liniare de simboluri, în timp ce regulile lui TRANS acceptă ca input şi dau ca output structuri în arbore aranjate ierarhic. Regulile lui PROFUND sunt enunţate într-un vocabular care nu include variabile, pe când cele ale lui TRANS folosesc varibile în mod extensiv şi, în sfârşit, regulile lui TRANS au puterea de a schimba mai mult de un simbol o dată, spre deosebire de cele ale lui PROFUND, care nu schimbă. În general, regulile lui TRANS sunt mult mai puternice decât regulile lui PROFUND. Folosind reprezentările în arbore, eu arăt efectul transformării PASIV

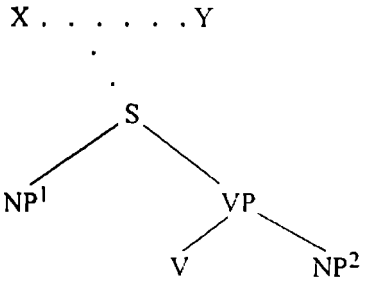

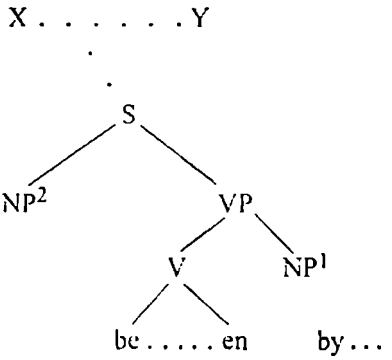

În gramatica limbii engleze, lingviştii au putut identifica un număr de transformări. În acest punct al prezentării sistemului, vreu să menţionez doar o transformare suplimentară – RIDICAREA.

$$X \quad V \quad [\,NP \; Y\,] \quad Z \qquad\qquad X \quad V \quad NP \quad [\,Y\,] \quad Z$$
$$\qquad\quad S \quad S \qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\quad S \quad S$$

Derivarea globală are același efect ca orice derivare într-un sistem formal: transformă axiomele sistemului prin regulile de derivare în teoreme sau secvențe formulate corespunzător (și, în acest caz, structuri în arbore) ale sistemului. Dacă veți compara teorema pentru care tocmai am prezentat derivarea cu reprezentarea în arbore (4), veți descoperi că, în afară de câteva diferențe de noduri care sunt afectate de unele transformări minore de ordonare ale limbii engleze, cei doi arbori sunt identici. Dar, cum justifică acest lucru intuițiile formulării corespunzătoare și ale sinonimiei? Mai întâi, am arătat că sistemul PROFUND nu a justificat cel puțin o propoziție formulată corespunzător a limbii engleze, și anume propoziția (4). Observați acum că PROFUND plus TRANS, de fapt, justifică acea propoziție. Pentru a explica modul în care este rezolvată chestiunea legată de sinonimie, trebuie să punem la punct o terminologie.

Modelul complet

În cadrul teoriei gramaticii transformaționale, fiecărei propoziții i se face o analiză dublă: o analiză a structurii constitutive, prin care se stabilește ce elemente pot fi luate împreună, și o analiză a înțelesului sau a relațiilor logice. Gramatica transformațională susține că, pentru a capta intuițiile consecvente pe care voi și eu le avem ca vorbitori nativi ai limbii engleze, trebuie identificate două niveluri de structură distincte. Acestea au fost denumite structura de profunzime și structura de suprafață. Structura de profunzime este acel nivel al structurii în care informația legată de înțeles sau relații logice este enunțată pentru propoziția supusă analizei;

(a)

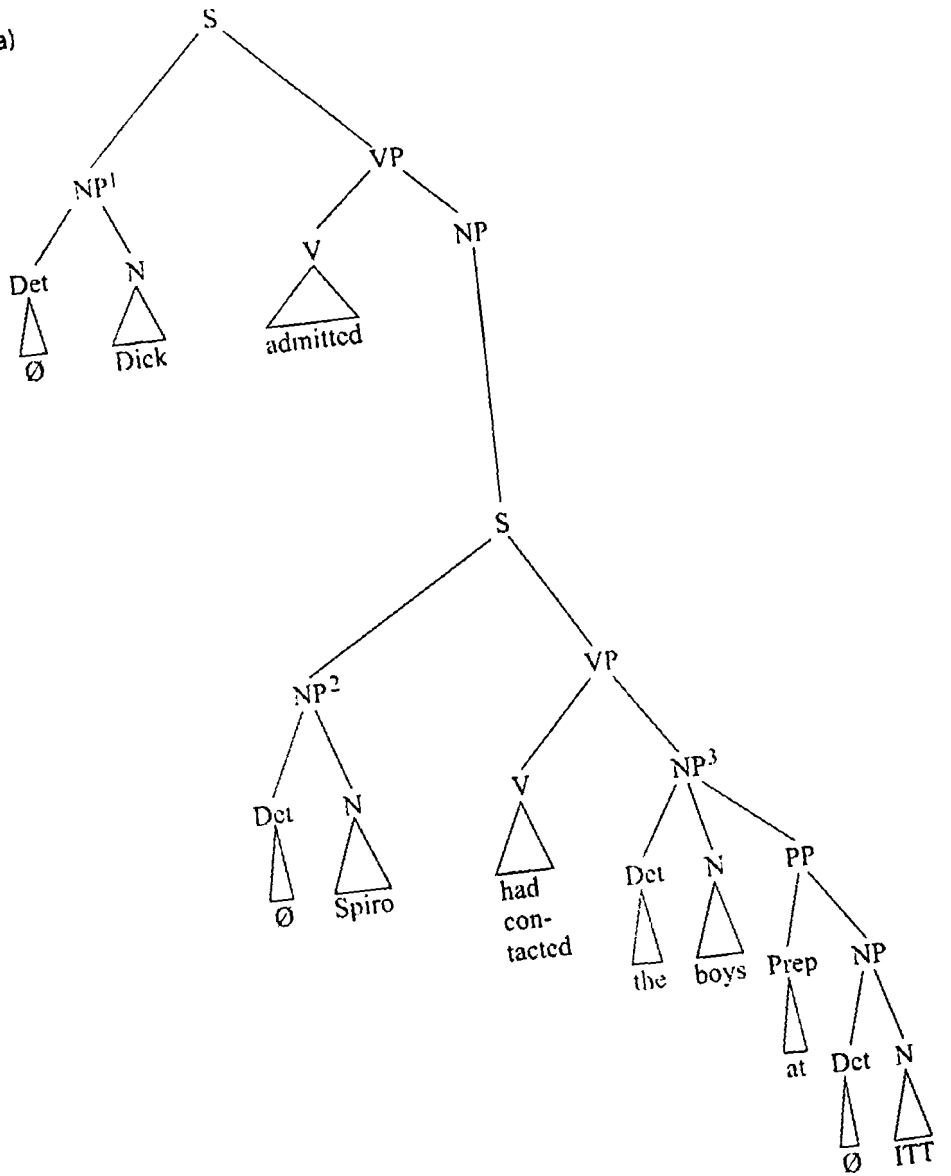

prin regula de derivare (a)

(b)

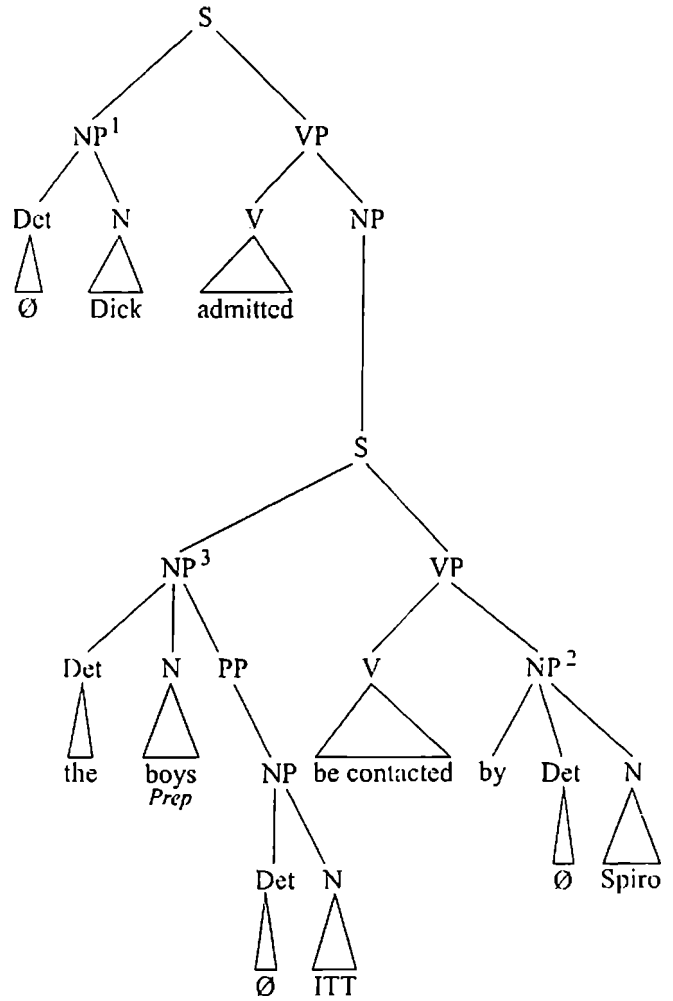

prin regula de derivare (b)

rând *justificare*

prin regula de derivare (b)

(c)

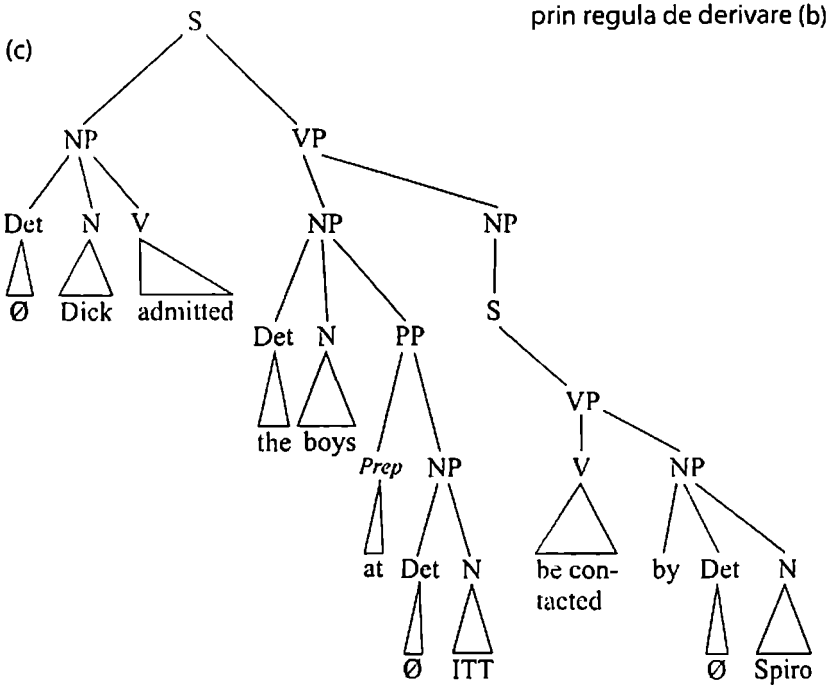

(d)

prin regula de derivare (a)

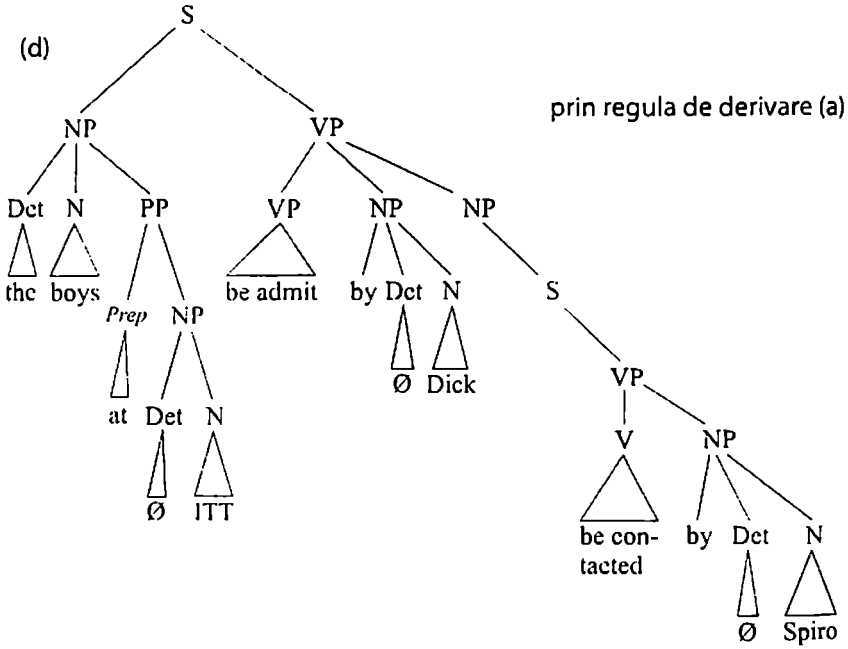

structura de suprafață este acel nivel structurii în care este enunțată informația despre structura constitutivă. Structura de suprafață este forma pe care propoziția o are efectiv atunci când este folosită de voi și de mine ca vorbitori nativi ai limbii. Structura de profunzime nu apare niciodată în mod direct, în utilizarea limbii, deși noi avem intuiții consecvente despre relațiile care există între elementele structurii de profunzime. În termenii sistemelor pe care le-am prezentat, structurile de profunzime ale limbii engleze sunt setul de teoreme pentru sistemul PROFUND. Teoremele lui TRANS sunt setul de structuri de suprafață ale limbii engleze.

Structurile de profunzime ale limbii engleze – relații de sens sau logice (teoreme ale lui PROFUND)

Structurile de suprafață ale limbii engleze – relații ale structurii constitutive (teoreme ale lui TRANS)

Să revenim acum la relația de sinonimie. Relația de sinonimie se consideră că apare între două structuri de suprafață ale limbii engleze dacă acestea sunt derivate din aceeași structură de profunzime. Întrucât punctul în care sunt enunțate relațiile de sens pentru propozițiile englezești se află la nivelul structurii de profunzime, transformările care schimbă forma acelei propoziții în timp ce parcurge derivarea spre structura de suprafață nu adaugă nicio dimensiune de sens. Cu alte cuvinte, sensul unei propoziții este independent de forma de după structură de profunzime pe care o primește în urma transformărilor ce o cartografiază în structură de suprafață. O altă modalitate de a enunța acest rezultat este să spunem că două teoreme ale sistemului TRANS au același sens (i.e. sunt sinonime) dacă și numai dacă sunt derivate din aceeași axiomă. Figura (10) arată această relație de sinonimie.

(10)

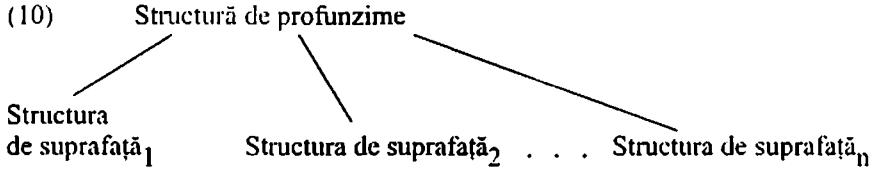

Deci, fiecare structură de suprafață derivată din aceeași structură de profunzime este sinonimă cu fiecare dintre celelalte structuri de suprafață derivate din aceeași sursă. Să luăm propozițiile (2) și (4), care sunt sinonime.

(2) *Dick admitted Spiro had contacted the boys at ITT.*

(4) *The boys at ITT were admitted by Dick to have been contacted by Spiro.*

Există mai multe propoziții suplimentare care sunt teoreme ale lui TRANS derivate din aceeași axiomă. De exemplu:

(11) *That Spiro had contacted the boys at ITT was admitted by Dick.*

(12) *Dick admitted to someone that Spiro had contacted the boys at ITT about something.*

Dacă examinați cu atenție propoziția (11), veți vedea că ea este rezultatul unei derivări din aceeași structură de profunzime care include o singură aplicare a regulilor de derivare (a), și anume transformarea PASIV. Propoziția (12) este mai importantă. Amintiți-vă ce am spus, atunci când am vorbit despre tipul de informație pe care o conține lexiconul referitor la verbe; în mod specific, am caracterizat verbul *admit* (a recunoaşte) ca fiind un predicat cu trei argumente.

admit^3 (persoana cre recunoaşte, persona față de care se recunoaşte, lucrul care este recunoscut)

În propoziția (2), pe care am numit-o teoremă a lui PROFUND, contraargumentul lipseşte.

admit^3 *(Dick ___, Spiro had contacted the boys at ITT)*

Acum, putem să corectăm o simplificare de mai înainte. Teorema efectivă a lui PROFUND, structura de suprafață fundamentală pentru (2), (4) şi (11), este structura în arbore pentru (12), în care toate argumentele predicatului *admit* au o reprezentare. Structura în arbore arată astfel:

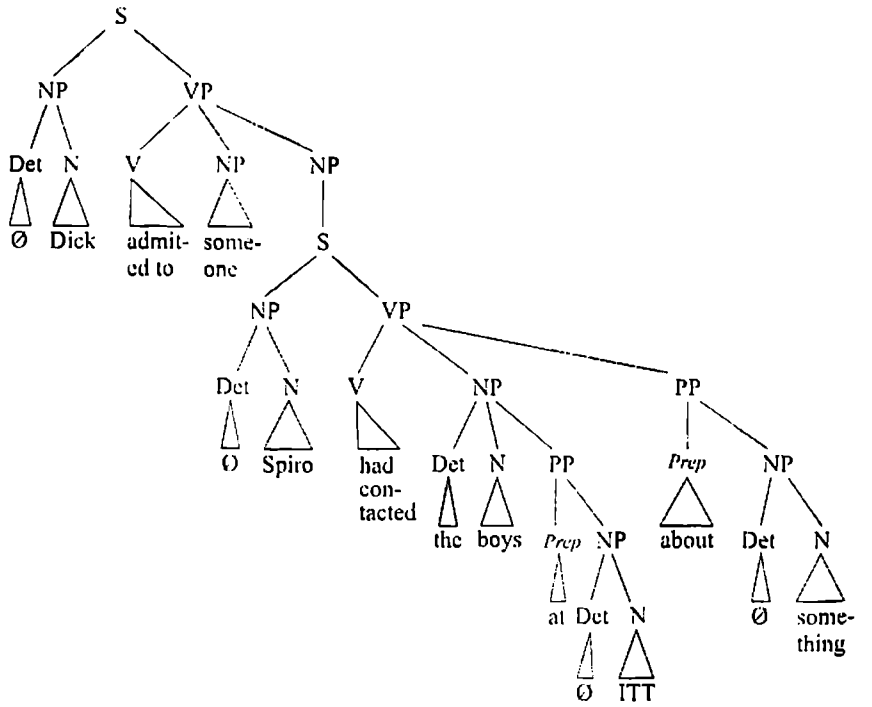

Întrucât propoziția (2) și propoziția (12) sunt sinonime, sistemul TRANS trebuie să le derive din aceeași teoremă. Propoziția din structura de suprafață (12) este identică virtual cu structura ei de profunzime.[12] Două argumente ale grupului nominal lipsesc din structura de suprafață (2). Acest fapt ne dezvăluie o clasă distinctă și extrem de importantă de transformări ale limbii engleze. Transformările pe care le-am prezentat până în acest punct au avut efectul de a permuta sau a schimba ordinea argumentelor grupurilor nominale în structura în arbore; acestea se numesc transformări prin permutare. Transformările implicate în derivarea propoziției (2) în sistemul TRANS au ca efect îndepărtarea unor constituenți din structura în arbore; acestea constituie clasa transformărilor prin eliminare. Transformarea specifică implicată în derivarea lui (2) se numește *eliminare a grupului nominal nespecificat.* A fost aplicată de două ori în derivarea lui (2), pentru a îndepărta cei doi constituenți *to someone (față de cineva)* și *about something (despre ceva).* Existența acestei transformări ne permite, deci, să înțelegem relația – adică derivarea – între axioma (12) și teorema (2).

Ceea ce am prezentat până acum este reprezentarea intuițiilor consecvente despre limbă de care trebuie să țină cont orice gramatică adecvată a unei limbi naturale. Figura (13) vă poate ajuta să vizualizați întregul sistem.

(13)

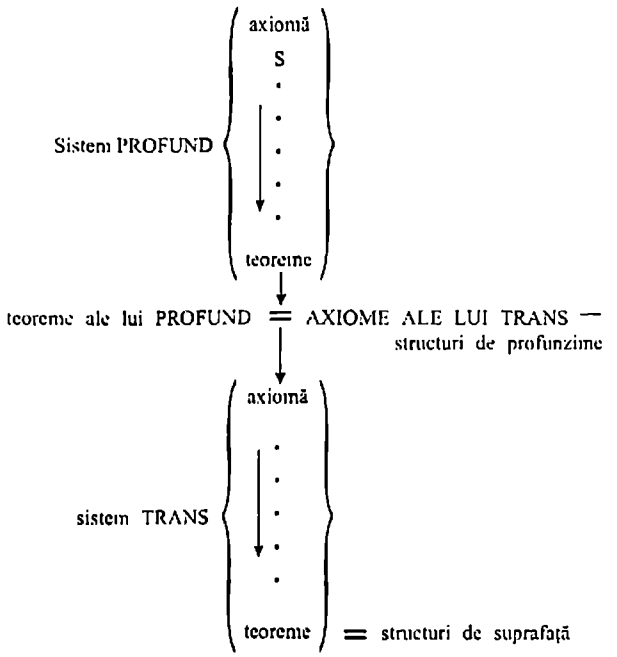

Mai mult, sensul relațiilor logice este enunțat la nivelul structurii de profunzime, pe când relațiile structurii constitutive sunt enunțate la nivelul structurii de suprafață. Setul propozițiilor formulate corespunzător, din punct de vedere lingvistic, referitor la apartenență este setul tuturor teoremelor lui TRANS. Intuiția de sinonimie se justifică, deoarece fiecare structură de suprafață derivată din aceeași structură de profunzime este sinonimă cu fiecare dintre celelalte structuri de suprafață derivate din acea structură de profunzime.

Acum poate fi reprezentată ultima dintre cele trei intuiții, *ambiguitatea*. Ambiguitatea se referă la experiența pe care vorbitorii nativi o au, atunci când înțeleg o propoziție ca având mai mult decât un înțeles distinct. Propoziția (14) este exemplul de propoziție ambiguă prezentat de noi mai devreme.

(14) *Murdering peasants can be dangerous.*

Intuițiile noastre despre această propoziție sunt că ea poate fi înțeleasă în două moduri: fie că țăranii care ucid pot fi periculoși, fie că poate fi periculos ca cineva să ucidă țărani. Dacă reprezentăm aceste două înțelesuri distincte prin simbolurile *A* și *B*, cum putem justifica această proprietate a ambiguității în cadrul sistemului gramaticii transformaționale pe care l-am dezvoltat aici? Răspunsul este foarte simplu: luăm în considerare cazul sinonimiei. Sinonimia este cazul în care aceeași structură de profunzime este cartografiată în mai mult de o structură de suprafață. Ambiguitatea este inversul sinonimiei, și anume cazul în care structuri de profunzime diferite sunt cartografiate în aceleași structuri de suprafață. Cu alte cuvinte, o structură de suprafață va fi ambiguă dacă există mai mult de o derivare care pornește de la structuri de profunzime distincte.

Dacă există două asemenea derivări, atunci structura de suprafață care rezultă este ambiguă în două moduri, adică este conectată prin derivări cu două structuri de profunzime distincte. Dacă există *n* asemenea derivări, atunci structura de suprafață care va rezulta va fi ambiguă în *n* moduri. Figura (15) vă va ajuta să vedeți relația de ambiguitate în termeni transformaționali.

(15)

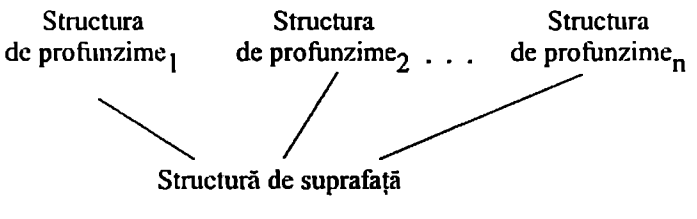

Această ultimă caracterizare a relației de ambiguitate în termeni transformaționali completează schema teoriei gramaticii tarnsformaționale pe care dorim să o prezentăm în lucrarea de față.

Gramatica transformațională este denumirea porțiunii din domeniul cercetării lingvistice pe care noi am folosit-o ca punct de referință pentru a adapta modelele lingvistice ca metamodel pentru terapie. În acest moment al evoluției gramaticii transformaționale, există cel puțin două grupări de cercetători care consideră că ei și membrii celeilalte grupări au un model distinct și competitiv pentru paradigma dominantă în lingvistică. Aceste două grupări își denumesc modelele teoria standard extinsă, respectiv modelele semanticii generative. Conceptele și procesele pe care le-am selectat din gramatica transformațională sunt disponibile în ambele modele. Cu alte cuvinte, ambele grupări de cercetători vor fi capabile să identifice conceptele și procesele echivalente formal în modelele lor. Modelele sunt utile pentru multe lucruri care nu se încadrează în echivalența formală. În mod specific, denumirile conceptelor și proceselor conferite experiențelor de a avea intuiții despre limbă prezintă imagini diferite. Ele sugerează, prin intermediul unor mecanisme precum presupoziții, determinări, invitații la deducții și sintaxa expresiei lor, percepții și atitudini diferite. Majoritatea denumirilor pe care noi am ales să le folosim aici sunt extrase din teoria standard extinsă. Pentru scopurile percepției limbajului în timpul efectuării analizei lingvistice și pentru eleganța formală, am ales modelul semanticii generative. Pentru scopurile descrierii experiențelor noastre în terapie, pentru a vorbi cu oamenii care se pregătesc să devină terapeuți, am considerat că este mai utilă terminologia teoriei standard extinse; astfel, în această carte alegerea ne-a aparținut. Am încercat să dăm în glosar echivalențele de notare din modelul semanticii generative pentru termenii folosiți aici în cazurile care nouă ni se par importante. Avem intuiția că modelul semanticii generative va fi foarte util în domeniul relațiilor semantice logice. În acest sens, și-au adus o contribuție remarcabilă: lingviști precum George Lakoff, Lauri Kartunnen, Georgia Green, Jerry Morgan, Larry Horne, Paul Postal, Haj Ross, Mass-aki Yamanashi, Dave Dowty etc; logicieni precum Hans Herzberger, Bas van Fraasen, Saul Kripke etc; și specialiști în inteligența artificială precum Roger Schank, Terry Winograd etc. Aceste tipuri de imagini neau fost utile pentru a ne reprezenta și comunica experiențele în terapie.

NOTE PENTRU ANEXA A

1. *Pentru o prezentare mai completă a teoriei gramaticii transformaționale, vezi Chomsky (1957), (1965); Grinder și Elgin (1973); Langacker (1973) etc.*
2. *Pentru o analiză mai completă, vezi orice text de introducere în logică; de exemplu, Tarsky (1943), Kripke (1972).*
3. *Pentru că așa este.*
4. *Întrucât putem alege regula de derivare (a) de nenumărate ori, nu mai există secvențe de rânduri, prin urmare setul de rânduri generat este infinit. De fapt, dacă examinați structura setului de reguli de derivare, veți descoperi că axioma se extinde în sine; adică simbolul * apare în ambele părți ale săgeții de rescriere. Deci, simbolul se înlocuiește pe sine în mod constant. Această proprietate a sistemului de reguli se numește revenire; ea garantează că setul va genera un set infinit de rânduri ale derivării.*
5. *Acest lucru este de fapt incomplet, deoarece verbul admit intră într-o structură în arbore în care verbul este urmat de două noduri cu grupuri nominale (NP); vom corecta aceasta mai târziu.*
6. *În propozițiile listate se întâmplă ca cerințele structurale ale verbelor implicate să fie violate. De exemplu, verbul laugh (a râde) cere să nu fie urmat de un grup nominal. În termenii gramaticii tradiționale, verbul laugh este un verb intranzitiv; nu primește complement direct.*
7. *În propozițiile listate cerințele de înțeles sau restricțiile de selecție ale verbelor sunt violate. Verbe precum laugh și admit cer ca subiectele lor să fie umane (sau cel puțin animate).*
8. *Dacă puteți face acest lucru, sunați-ne și editorul o să vă plătească.*
9. *Vezi orice prezentare introductivă despre calculul predicatelor; de exemplu, în sursele citate la Nota 6.*
10. *Observați că transformarea însăși a creat structura constitutivă pe care nu o puteam justifica prin regulile de derivare pentru PROFUND. În mod specific, sub-arborele*

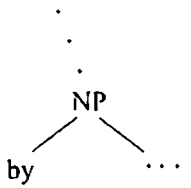

11. *Similaritățile și diferențele dintre diversele clase de reguli sunt studiate în teoria automatelor, iar rezultatele obținute în acest domeniu au fost extrem de importante pentru lingvistică, atât pentru evaluarea modelelor mai vechi ale structurii limbii, cât și*

pentru dezvoltarea unor modele noi. Vezi, de exemplu, T. L. Booth Sequential Machines and Automata Theory – Maşinile secvenţiale şi teoria automatelor (John Wiley and Sons, Inc., 1967). Pentru comentarii asupra relaţiei cu şi importanţei rezultatelor din acest domeniu pentru lingvistică, vezi Chomsky, şi G. A. Miller (1958, 1963), Chomsky (1959a, 1959b, 1963).

12. *Vrem să evidenţiem încă o dată, faptul că aici simplificăm; de exemplu, PP (Prepositional Phrase – grupul prepoziţional) at ITT într-o analiză mai completă ar fi identificată ca fiind ea însăşi derivată dintr-o întreagă propoziţie a structurii de profunzime.*

Anexa B

MIJLOACE SINTACTICE PENTRU IDENTIFICAREA PRESUPOZIŢIILOR LIMBAJULUI NATURAL ÎN LIMBA ENGLEZĂ

Scopul nostru în prezentarea materialului din această anexă este să indicăm întinderea şi complexitatea fenomenului de presupoziţii ale limbajului natural. În plus, prin listarea celor mai comune mijloace sintactice în care apar presupoziţiile, le oferim celor care sunt interesaţi să-şi ascută intuiţiile de a recunoaşte presupoziţiile o posibilitate de a exersa. Lista mediilor sintactice nu este exhaustivă şi nu vom încerca să prezentăm niciuna dintre teoriile care au fost propuse de către diferiţi lingvişti, logicieni, semanticieni sau filosofi pentru a explica presupoziţiile. Obiectivul nostru este unul practic.
În prezent, presupoziţiile constituie un subiect major pentru o serie de lingvişti, în special pentru cei care se consideră semanticieni generativi. Alcătuind această listă de mijloace sintactice, am împrumutat mult din lucrările lui Lauri Kartunnen. Vezi Bibliografia pentru surse.

1. **Presupoziţii simple**
   Acestea sunt mijloace sintactice în care este necesară existenţa unei entităţi pentru ca propoziţia să aibă sens (să fie ori adevărată, ori falsă).
   (a) **Nume proprii**
   (*George Smith* a plecat de la petrecere devreme. ⟶ (Există cineva pe nume George Smith) unde ⟶ înseamnă presupune
   (b) **Pronume.** *L-, -o, i-, le-*
   (*L*-am văzut plecând.) ⟶ (Există cineva de sex masculin [(i.e. *l*-)]
   (c) **Descrieri definite**

(Mi-a plăcut *femeia cu cercei de argint.*)——➤(Există o femeie cu cercei de argint.)

(d) Grupuri nominale generice

Argumente nominale care înlocuiesc o întreagă clasă.

(Dacă *urşii marsupiali* nu au copaci în care să se urce, vor fi trişti.)——➤(Există urşi marsupiali.)

(e) Unii cuantificatori. *Tot, fiecare, vreunul, mulţi, puţini, niciunul.*

(Dacă apare *vreun dragon*, eu plec.)——➤(Există dragoni.)

2. Presupoziţii complexe

Cazuri în care se presupune mai mult decât simpla existenţă a unui element.

(a) Propoziţii relative

Argumente nominale complexe, cu un substantiv urmat de o expresie care începe cu *cine, care* sau *ce.* (*Mai multe dintre femeile care vorbiseră cu tine* au ieşit din magazin.)——➤(Mai multe femei vorbiseră cu tine.)

(b) Propoziţii circumstanţiale de timp

Propoziţii subordonate identificate de cuvintele *înainte, după, în timpul, pe când, de când, înainte de, când, în vreme ce* (Dacă doamna judecător era acasă *când am trecut pe la ea*, nu mi-a deschis uşa.)——➤(Am trecut pe la doamna judecător.)

(c) Propoziţii scindate

Propoziţii care încep cu argumentul nominal *cel*/cea/ cei/cele a(u) fost/este (sunt). (Presiunea suplimentară a fost cea care a zdrobit fereastra.)——➤(Ceva a zdrobit fereastra.)

(d) Propoziţii pseudoscindate

Identificate prin forma Ce [propoziţie] *este* [propoziţie] (Ce speră Sharon este să devină plăcută.)——➤(Sharon speră să facă ceva.)

(e) Propoziţii accentuate

Accentuare prin voce (Dacă Margaret a vorbit cu POLIŢIA, s-a zis cu noi.)——➤(Margaret a vorbit cu cineva.)

(f) Adjective complexe. *Nou, vechi, fost, prezent, anterior.*

(Dacă Fredo poartă inelul nou, o să fiu distrusă.)——➤(Fredo a avut/are un inel vechi.)

(g) Numerale ordinale. *Primul, al doilea, al treilea, al patrulea, alt*

(Dacă poţi să găseşti un al treilea indiciu în această scrisoare, eu sunt popă.)——➤(Există două indicii deja găsite.)

(h) Comparative

(Dacă tu cunoşti jocheii mai buni decât cunoaşte Sue, spune-mi

cine sunt ei.)——➤[Sue cunoaşte (cel puţin) un jocheu]. (Dacă tu cunoşti jochei mai buni decât este Sue, spune-mi cine sunt ei.)——➤(Sue este jocheu.)

(i) **Comparativul** *la fel de ... ca*

(Dacă fiica ei este *la fel de* amuzantă *ca* soţul ei, o să ne distrăm cu toţii.)——➤(Soţul ei este amuzant.)

(j) **Cuvinte-indiciu repetitive.** *De asemenea, în plus, oricare, din nou, înapoi*

(Dacă îmi spune asta *din nou*, o voi săruta.)——➤(Mi-a spus asta înainte.)

(k) **Verbe şi adverbe repetitive.**

Verbe şi adverbe care încep cu *re-*, e.g. *(în mod) repetat, reveni, restabili, repovesti, restitui, reînnoi* (Dacă *re*vine înainte ca eu să plec, vreau să vorbesc cu el.)——➤(A fost aici înainte.)

(l) **Cuantificatori**. *Doar, chiar, cu excepţia, numai*

(*Doar* Amy i-a văzut pe jefuitorii băncii.)——➤(Amy i-a văzut pe jefuitorii băncii.)

(m) **Verbe de schimbare a locului.** *Veni, pleca, părăsi, sosi, porni, intra*

(Dacă Sam a *plecat* de acasă, s-a rătăcit.)——➤(Sam a fost acasă.)

(n) **Verbe şi adverbe de schimbare a timpului.** *Începe, sfârşi, opri, porni, continua, înainta, deja, încă, mai*

(Pariez că Harry va *continua* să zâmbească.)——➤(Harry zâmbeşte de ceva vreme.)

(o) **Verbe de schimbare a stării.** *A schimba, a transforma, a se face, a deveni*

(Dacă Mae *se face* hippie, o să fiu surprins.)——➤(Mae nu este acum hippie.)

(p) **Verbe şi adjective faptice.** *Ciudat, conştient, a şti, a-şi da seama, a regreta*

(Este *ciudat* că ea a sunat-o pe Maxine la miezul nopţii.)——➤(Ea a sunat-o pe Maxine.)

(q) **Adjective şi adverbe de comentariu.** *Norocos, din fericire, excelent, invizibil, foarte atractiv, cu candoare, în mod necesar, inevitabil*

(Este *excelent* că înţelegi sentimentele câinelui tău.)——➤(Înţelegi sentimentele câinelui tău.)

(r) **Propoziţii condiţionale contrafaptice**

Verbe la modul condiţional: *Dacă ne-ai fi ascultat pe mine şi pe tatăl tău*, nu ai fi în situaţia minunată în care eşti acum.)——➤(Nu ne-ai ascultat pe mine şi pe tatăl tău.)

(s) **Contrar aşteptării** (*should* în limba engleză)

(Dacă *vei* decide/*se va întâmpla să* decizi că vrei să discuţi cu mine, o să fiu la depozitul de gunoi al oraşului.)——➤(Nu mă aştept că vrei să discuţi cu mine.)

(t) **Restricţii de selecţie**

(Dacă profesoara mea rămâne *însărcinată*, o să fiu

dezamăgit.)⟶(Profesorul meu este femeie.)

(u) **Întrebări**

(Cine a distrus panglicile?)⟶(Cineva a distrus panglicile.)
(Vreau să știu cine a distrus panglicile.)⟶(Cineva a distrus panglicile.)

(v) **Întrebări negative**

(*Nu* voiai să vorbești cu mine?)⟶(Credeam că vrei să vorbești cu mine.)

(w) **Întrebări retorice**

(Cui îi pasă dacă vii sau nu?)⟶(Nimănui nu îi pasă dacă vii sau nu.)

(x) **Falsul** *nu*

(Mă întreb dacă *nu* ești un pic nedrept.)⟶(Cred că ești nedrept.)

Glosar

Ambiguitate: Denumirea experienței pe care oamenii o au cu propoziții care au mai multe înțelesuri. *Murdering peasants can be dangerous.* Această propoziție este percepută de vorbitorii nativi ai limbii engleze în două moduri: (1) țăranii menționați comit crima, și (2) țăranii menționați sunt uciși. În modelul transformațional al limbajului, se spune că o structură de suprafață este ambiguă dacă poate fi derivată din mai mult de o structură de profunzime.

Analogic: Un adjectiv care descrie orice proces continuu prin natura sa (*sau care poate avea o infinitate de valori, nuanțe* etc.). Două dintre cele mai cunoscute forme de comunicare analogică sunt expresia corporală și intonația.

Caracterul complet: O proprietate semantico-logică a reprezentării lingvistice complete, structura de profunzime. Structurile de suprafață sunt complete dacă reprezintă fiecare porțiune a structurii de profunzime.

Comportament guvernat de reguli: Comportament care este sistematic și poate fi reprezentat explicit printr-un set de reguli. În cazul comportamentului uman guvernat de reguli, nu este necesar să fim conștienți de aceste reguli.

Deformare: Unul dintre cele trei procese universale ale modelării umane; procesul prin care relațiile dintre părțile modelului sunt reprezentate diferit de relațiile pe care se presupune că le reprezintă. Unul dintre cele mai comune exemple de deformare în modelare este reprezentarea unui proces printr-un eveniment. În cadrul sistemelor de limbaj, aceasta se numește *nominalizare.*

Digital: Un adjectiv care descrie orice proces discret (sau discontinuu) prin

natura sa (*având un numar finit de valori, nuanțe* etc). Cel mai cunoscut sistem de comunicare digitală este limbajul.

Eliminare: Unul dintre cele trei procese universale ale modelării umane; procesul prin care porțiuni selectate ale lumii sunt excluse din reprezentarea creată de persoana care modelează. În cadrul sistemelor de limbaj, eliminarea este un proces transformațional în care porțiuni din structura de profunzime sunt îndepărtate şi, prin urmare, nu apar în reprezentarea din structura de suprafață.

Explicit: Prezentat într-o manieră pas cu pas; care nu se bazează pe interpretare.

Extensiv: Definire printr-o listare a fiecărui membru specific al categoriei care este definită.

Formal: Folosit cu două sensuri în această carte: (1) explicit; (2) independent de conținut.

Formulat corespunzător: Care îndeplinește un set de condiții în ce privește forma; e.x. formulat corespunzător în limba engleză, formulat corespunzător în terapie.

Generalizare: Unul dintre cele trei procese universale ale modelării umane; procesul prin care o experiență specifică ajunge să reprezinte întreaga categorie din care face parte.

Intensiv: Definire printr-una sau mai multe caracteristici a membrilor categoriei care este definită, nu prin listarea membrilor specifici.

Intuiție: Judecăți consecvente făcute de oameni (în mod tipic, fără o explicație referitoare la cum sunt făcute aceste judecăți). În cadrul sistemelor de limbaj, abilitatea vorbitorilor nativi ai unei limbi de a face judecăți consecvente despre propoziții din limba lor; de exemplu, abilitatea lor de a decide care secvențe de cuvinte în limba lor sunt propoziții formulate corespunzător. Un exemplu clasic de comportament uman guvernat de reguli.

Îmbogățire: Procesul sporirii numărului de distincții într-un model. În terapie, procesul prin care o persoană ajunge să aibă mai multe opțiuni în comportamentul său.

Meta-model: O reprezentare a unei reprezentări. De exemplu, limbajul este o reprezentare a lumii experienței; gramatica transformațională este o reprezentare a limbajului, deci un meta-model.

Model/Modelare: O reprezentare a ceva/procesul de a reprezenta ceva; o hartă, de exemplu. Un proces care implică cele trei procese: generalizare, deformare şi eliminare.

Nominalizare: Reprezentarea lingvistică a unui proces printr-un eveniment.

Presupoziție: O ipoteză fundamentală care este necesară pentru ca o reprezentare să aibă sens. În cadrul sistemelor de limbaj, o propoziție care tre-

buie să fie adevărată pentru ca anumite alte propoziții să aibă sens.

Reprezentare: O imagine a ceva diferită de lucrul în sine; o hartă, un model.

Sărăcire: Procesul prin care se limitează numărul distincțiilor într-un model. În terapie, procesul prin care o persoană ajunge să aibă puține opțiuni sau nicio opțiune în comportamentul său.

Semantică: Studiul semnificației, al înțelesului.

Sinonimie: Denumirea experienței pe care o au oamenii cu propoziții de formă distinctă care au același înțeles; e.g. *Pisica a vânat șobolanul.* și *Șobolanul a fost vânat de pisică.* În modelul transformațional al limbajului, se spune că două s-au mai multe propoziții sunt sinonime dacă sunt derivate din aceeași structură de profunzime.

Sintaxă: Studiul ordinii și tiparelor elementelor unui sistem. În cadrul limbajului, studiul ordinii și tiparelor cuvintelor și expresiilor.

Structură de profunzime: Reprezentarea lingvistică completă, din care sunt derivate structurile de suprafață ale limbii.

Structură de referință: Totalitatea experiențelor din viața unei persoane. De asemenea, reprezentarea cea mai completă din care sunt derivate alte reprezentări din cadrul unui sistem; de exemplu, structura de profunzime servește drept structură de referință pentru structura de suprafață.

Structură de suprafață: Propozițiile, derivate din structura de profunzime, pe care vorbitorii nativi ai limbii le scriu și le rostesc.